

मुद्रक

यसन्तलाल रामलाल साह

प्रगति मुद्रणालय

खयादिया चकला, सुरत W. R.

प्राप्तिस्थानो -

- १ श्रीजैनानन्दपुस्तकालय
गोपीपरा, सुरत
- २ श्रीआगमोद्धारकग्रन्थमाला
८/० शेठ मीठामाईकल्याणचंदनी पेढी
कपडवंज (जि० खेडा)
- ३ धीसरस्वतिपुस्तकमण्डार
हाथीखाना रतनपोल, अमदावाद

प्रकाशक.

शान्तिचन्द्र छगनभाई श्वेरी
गोपीपरा मुस्त W. R.

अनुक्रमणिका

अनुक्रम नं.:	कृति	पृष्ठम्	आगमोद्धारक हस्तपोथी नं.	अनुक्रम नं.	कृति	पृष्ठम्	आगमोद्धारक हस्तपोथी नं.
१	तात्त्विकविमर्शः	१	२९	१०	क्रियाद्वान्विशिका	६४	१८
२	पर्यत्कल्पवाचनम्	२८	६०	११	अनुक्रमपञ्चदशिका	६६	११३
३	अधिगमसम्पत्त्वम्	३८	७३	१२	भ्रमाविंशतिका	६७	१०६
४	पर्युषणापरावृत्तिः	३९	५६	१३	अहिंसाविचारः	६९	१०५
५	अवयवहारराशिः	४५	८५	१४	आनन्दव्ययम्	७५	१०
६	संहननम्	५०	९९	१५	उपकारविचारः	८७	३८
७	क्षायोपशमिकभावः	५५	१०७	१६	मिथ्यात्वविचारः	८८	११
८	अर्हच्छतकम्	५७	२	१७	उत्तुवभाषणविमर्शः	९२	१४
९	उद्यमपञ्चदशिका	६३	१११	१८	ज्ञानपञ्चविंशतिका	९८	११०

પ્રકાશકીયનિવેદનમ્

પ્રાતઃસ્મરણીય-ચુદ્ધુત-૧૦૫૦ આગમોદ્ધારક-આચાર્યદેવદી૦ગ્રામન્દ્રમાગર-સૂરીઅવરજીનો નાદિત્યપ્રેમ-શાસનપ્રેમ અને તેઓ યું ચિદ્રત્ય વર્તમાનસમાજને શ્રોત્રલાઘવું પડે તેવું નથી, તેઓદ્યોનો નારિયરુપોષ કેવો અગાધ હતો, તે સમાજની જાણ સ્પષ્ટ નથી.

તેઓદ્યોપ પૂજ્ય આગમશાસ્ત્રો વગેરે યજ્ઞ પ્રત્યોનું પ્રકાશન કરાયેલું, તેઓદ્યોની શિક્ષાનો લાભ ભાગિની જનતાને પણ મળે તેવી અમૂલ્યકૃતિઓ અને સંકલ્પનાઓ તેઓદ્યોપ કરેલી છે, પુત્રાવગ્માને આદ્યો ક્ષિપ્તયામમાં અને માંદગીના સમયમાં પ્રાપ્ત કૃતિઓની રચનાઓ કરેલી હતી, તેઓદ્યોની દયાતાપીમાં ૩૧ વસ્ત્રોશ કૃતિઓ પ્રવિદિને વામેલી છે, વાતીની કૃતિઓ પણ મુદ્રિત થાય તેવી પૂજ્ય આચર્યમગવન્તો પૂજ્ય માધુમગવન્તો વગેરેની મહેન્ટા હતી. કિન્તુ તે કૃતિઓને મુદ્રિત કરાવવામાં સારા જાતપુરુષ ૧. પૂ. ગન્ડાધિપતિ આદ્યોમન્ પ્રાણિપ્યનાગર-સૂરીઅવરજીની આવડયકતા હતી, તેઓદ્યો પણ વસ્ત્ર વયોવુસ્ત્રપુરુષ દોવાળી તેમને પણ સહાયકરનારની આવડયકતા હતી, આ વસ્તુ અમારી વિચારણામાં હતી.

ચિ. સં. ૨૦૧૨ના મહા માસમાં ઉદ્યાપન નિમિત્તે સૂર્યપૂર્માં ૧. પૂ. ગન્ડાધિપતિઓઆદિ જ્ઞાની પદમમણી ધર્મ અને ચાતુર્માસ હરિપરાજનઉપાધ્યેયે ગયું આ દરમ્યાન ૧. પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રોના વાદજકત્રી પ્રમથરનાં સ્વામ્યનો વ્યાસથાનવત્તે ૧. ચિ. મુનિદ્યોસોભયમાગર-જીમહારાજે કરાવેલાં તેઓની વામે હતાં, તેમાંથી ૧. પૂ. ગન્ડાધિપતિની પુત્રીતદ્દિપ્તિનીચે ૧. ગણિવર્યદ્યોચન્દ્રનસાગર-જીમહારાજને મુદ્રણ કરવાનું કામ મોવગમાં આવ્યું. તે પ્રમથના પ્રત્ને ૧. આગમોદ્ધારકશ્રોની વે કૃતિઓ સાનુવાદ પ્રસેગ કરવામાં આવી છે. આ પ્રમથ પ્રત્ને ચિ. સં. ૨૦૧૩માં પ્રવિદ્ય કરી ચૂરના છીય.

આ શુભ અયસેરે વ પૂ આગમોદ્ધારકર્મીના આવશિષ્ટ પૂ પંચાસ-પ્રવર ધ્રોવિજલસાગરગણિવરના શિષ્ય પૂ ગણિર્વય ધ્રોવન્દત્તસાગરજીમહારાજના ર્ચર્ગસ્થ પૂ ય આગમોદ્ધારકર્મીય રત્નેલી સરકુત પ્રાપ્ત ગદ પદ દત્તિઆને મુદ્રણ કરવાના ભાગ સ્વત્ર જાપ્રત ધયા આપી તેઓધીપ ૨૩૦ આગમોદ્ધારકર્મીના હસ્તવજ્રો પરી દત્તિઆને મુદ્રણ કરવા માટે યોગ્ય રાને તેવી રીતે પ્રેસકોપીઓ નૈષાર કરી તેમા પૂગ્વગ્રોની રગમગ તમામ દત્તિઓની પ્રેસકોપીઓ તેમાય નૈષાર કરી છ નૈષાર થયે પ્રેસકોપીઓનુ સથાન કરવા કાય વ પૂ. ગલ્લાધિવત્તિધીપ ચાતુ કર્યુ તેમા પ્રથમ વગાહજારશ્મોક પ્રમાણના તાત્તિકગ્રન્થોસરાણિ નામનો વિદ્યાલકાય ગ્રન્થ ધ્રો રોઝધોશનાચંદમાર સારકચન્દ મદ્રાસીય મુદ્રિત કરાધી સ ૨૦૧૪માં ચહાર વાલ્વો છે ત્યાર પછી આ આગમોદ્ધારકર્મીસન્દાદ પ્રથમ-વિભાગ વહાર વહે છે આમાં સરકુતપ્રાપ્તમાયા ઓની ગદ પદ ૩૮ દત્તિઆ આવવામા આવી છે આમ ૨-૧-૨૮- કુલે ૫૧ અને ૬૩ પૂ આગમોદ્ધારકર્મી દયાતીમાં મુદ્રિત થયેલ ૩૧ દત્તિઆ ત્રાયે કુલ ૭૨ ચહાર વહે છે અને લીઝી ૭૨ દત્તિઓ વળ પ્રેવોમાં મુદ્રણ થઈ રહી છે

સદરદુ પ્રકાશનમાં પ્રાત સ્મરણીય ગલ્લાધિવત્તિ પૂ આ.ધીમન્માણિવસાગરસૂરીશ્વરજીવ મુશ્વતાદ દત્તિઅ નુ મહોચન કર્યુ છે પૂ ગણિર્ચર્ધીચંદનસાગરજીમહારાજ પ્રેસકોપીઓ કરાવી મેલરગ્રો મૂક્ષા આદિ તુષારવામાં સહકાર આપ્યા છ આથી તેઆ વને પૂ.વધીઓના આમાર વ્યવસ્થા કરાવુ

અનુક્રમણિકામાં વર્ણવેલ દત્તિઓના નામા ગ પથા છ ક હર દત્તિ કયા વિવવની છ તે સમજાય તરી છે તેથી તેનો વિસ્તાર કરવો ઉચિત ધાર્યો નથી

દત્તિકાર મહર્ષિ પૂ આગમોદ્ધારકર્મીના રચાણા મા કર અમારો હર્ષિદાય થયો હાય રૂપા તુષારવામાં કે મુદ્રણાલયની લામીઓને આપી કર દાપાયતિ સતિ વાયો હાય તે વિદ્યાર્થ્યોદ તુ મારી યાચતુ

-ગીઝ

શાન્તિચન્દ્ર હમનમાદ પ્રવેરી

વેશાલ ગુજ મુનીયા ૨૦૧૫

अनुक्रमणिका

अनुक्रम नं.	कृति	पृष्ठम्	आगमोद्धारक हस्तपौथी नं.	अनुक्रम नं.	कृति	पृष्ठम्	आगमोद्धारक हस्तपौथी नं.
१	तात्त्विकविमर्शः	१	२०	१०	क्रियाद्विविशिका	३४	१८
२	पर्यत्कल्पवाचनम्	२८	६०	११	अनुक्रमपञ्चदशिका	३६	११३
३	अधिगमसम्यक्त्वम्	३८	५३	१२	भयान्विशिका	३७	१०६
४	पर्युपणापराष्टिः	३९	५६	१३	अहिंसाविचारः	३९	१०५
५	अवयवहारराशिः	४२	८५	१४	भानन्त्रयम्	७२	२०
६	संहननम्	५०	०९	१५	उपकारविचारः	८७	३८
७	सायोपशमिकभावः	५५	१०७	१६	पिथयान्विचारः	८८	११
८	अहञ्जतकम्	५७	२	१७	उल्लसभाषणविमर्शः	०३	१४
९	उद्यमपञ्चदशिका	६३	१११	१८	ज्ञानपञ्चविशिका	०८	११०

अनुक्रम न	वृत्ति	पृष्ठम्	भागभोद्धारक हस्तपोधी न	अनुक्रम न	वृत्ति	पृष्ठम्	भागभोद्धारक हस्तपोधी न
१९	ईर्यापथिकानिर्णय	१००	७१७	२०	पौषपथिमार्ग	१७७	७१९
२०	सामायिकेयस्थाननिर्णयः १०५		९२	२१	भ्रमणो भगवान् महाग्रीरः	१७६	९०
२१	ईर्यापथपरिशिष्ट	११८	७१३	२२	श्रीवीरविवाहविचार	२१०	७००
२२	भुतशीलचतुर्भेद्वी	१२७	०१	२३	मत्तक्षणाणि	२११	१०७
२३	चेत्यद्रव्योत्सर्पणम्	१२८	१९	२४	पर्युपणाप्रभा	२१७	५७
२४	देवायमन्त्रज्ञाप्ता	१४३	१९	२५	ईर्यापथापचायिता	२१०	२०
२५	उत्सर्पणशब्दार्थविचारः	१४४	११	२६	नयमोपमिसत्ता	२७३	७१
२६	देवनिर्याणमार्ग	१४६	५२	२७	दृष्यतिगरविचार	२७७	१७८
२७	अचिन्ताहारद्वान्निष्क्रा	१५४	१	२८	भ्रमणार्थममहमी	२३०	८०
२८	पौषपथपरामर्श	१५६	६०		मिद्धगिरिस्नय	२०१	२०१

शुद्धिपत्रकम्

[illegible]

पृष्ठम् - पार्श्व	अनुसूच्यम्	मुख्यम्	पृष्ठम् - पार्श्व	अनुसूच्यम्	मुख्यम्	पृष्ठम् - पार्श्व	अनुसूच्यम्	मुख्यम्
७८	१	अथ	१२०	न प्रेक्षेत	प्रेक्षेत	१४६	पृथग्वा	पृथग्वा
८३	३	पथ	१२२	इ १०	इयो०	१४८	०दिड	०दिड
८७	३	अथ०	१२२	स्वस्वा०	स्वास्वा०	१४८	य	य
८९	२१	०नेकवा	१२५	०नेतर्वा	०नेतर्वा	१५२	प्रतर	प्रतर
९३	५	०महृक०	१२५	धुणु	धुणु	१५८	यावत्का०	यावत्का०
९३	२१	सयेते	१२५	०पादिम०	०पादे म०	१५८	अतामिजस्ती	तामि अजस्ती
९५	११	०तमास०	१२६	०चेत्यस्य	०चेत्य	१६०	धुय०	धुय०
९६	२६	०दलका०	१२६	०वपन०	वपन०	१६०	वर्षार्थ०	वर्षार्थ०
९७	२६	अथेन वा०	१२६	०जात०	०जात	१६०	०नर्धक०	०नर्धक०
९८	१६	वक्षित	१४०	०धि०	०धि०	१६१	०धुणु	०धुणु
१०४	८	०यावत्वा०	"	०धमे०	०धमे०	१६२	परिमितेषु	परिमितेषु
१०५	२३	तथा	"	०धुल	०धुले		प्रमाणेषु	प्रमाणेषु
१०८	६	यो वक्त०	१४१	निर्दि-	निर्दिमि-	१६३	अथा सु	अथा सु
१०९	२७	०लिङ्गी तर्ही० ०यिकी.	१४५	०सम	०सम	१६४	०धि	०धि
		तर्ही०	१४५	१०	साधा०	१६४	०धि०	०धि०
११२	१२	पच्छा०	१४६	१०	विजृम्भित	१६५	बाध०	बाध०

पृष्ठम्—पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्—पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्—पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१६७	३	यतः	१९३	२१	वादे,	२२२	७	शुद्धम्
१६८	८/२३	अ०	१९५	१७	पवं	२२४	३	भावि उं
१६९	१	त्यैः	१९६	२४	०नुपपगु०	२२५	१२	जं
१६९	१	०ब्धः	१९७	२२	०चारणां	२२६	२४	पवं
१६९	२५	बभ०	१०८	७	तद्यागां	२२७	२५	रद्धं ?
१७०	६	०पासं	२०१	१५	लीक०	२२८	११	ध्रु०
१७२	२४	पौ ध्यो०	२०२	२२	त्येवा	२२९	५	०तः
१७३	२१	वत्तै	२०३	१२	गतद्व्य०	२२९	१७	त्रेषु
१८४	२३	श्रत०	२०४	२५	०न्तरे	२२९	२७	जनु०
१८७	११	०सारा०	२०६	२५	प्रयत्न०	२२९	४	धिः।
१८७	११	सर्वैः	२०७	२	वीरत्व०	२३२	५	०दंष्ट्रः
१८८	७	०त्व०	२०९	४	सिंह	२३२	५	पि च
१८९	११	०त्रिंशद०	२१८	२४	सिद्ध	२३४	१०	कुटानि
१८९	१२	पटुं	२१८	२६	सिद्ध०	२३५	१२	०चित्तं
१९०	७	दुरो०	२१९	२३	किय	२२६	७	कृत
१९३	१९	०कृतिः ?	२२७	९	अं	२४४	११	थितम्
			२२१	२१	०वय०	२४७	७	०हः।

२५५	२	शुभम्
२५६	२	० चित्ति०
२ ०	६	त्रियुंस्तो
२६०	१२	० गुरोस्ति
२६१	२	० गुरो
२६६	१४	कुड्यो
२७७	८	लक्षितः
२७८	३/४	द्रोणधी
२७९	८	मुक्तिः०
२८२	२	तीर्थये
२८८	३	गुरोरेव
२८९	५	बादेया,
२८९	१२	त्रिधाष्यो
२९१	१४	मोह
		० चन्द्रेण

श्रीवर्धमानजिनस्तवनम्

(राग-गजल-रुद्राष्टमी) नमः श्रीवर्धमानाय प्रार्थमानकानाय प्र० ३०

अमदाद्याग्निनीराय, मोहभूलीगमीराय ।

मेरुमहीप्रधीराय, नमः श्रीवर्धमानाय ॥१॥

देवोऽस्ति यो हि देवाना, विपुषा ये नमस्यन्ति ।

देवेन्द्रादिमहिषाय, नमः प्रार्थमानाय ॥२॥

एतौऽपि हि नमस्कारः, कृतो यस्य जिनेन्द्रस्य ।

नरे नारी च तारयति नमः श्रीवर्धमानाय ॥३॥

राजसिद्धार्थेऽपि - समुद्रासे मृगशृङ्गाय ।

त्रिशलादेवीतनयाय, नमः श्रीवर्धमानाय ॥४॥

मूर्धपुरे वाघपत्न्या-गमीयमन्दिर स्मृतम् ।

तत्र विराजमानाय, नमः श्रीवर्धमानाय ॥५॥

णमोऽस्तु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

तार्त्विकविमर्शः

(१) जात्याशुभोगा विपाक इतिजार्तेहीनत्वं 'जम्म दुक्ख'-
मित्याद्यवतेर्जन्मनो दुःखहेतुत्वमाशंक्याह-सम्यग्दर्शनेत्यादि ।

(२) यद्यपि मोक्षस्वरूपज्ञानमावश्यकं तथापि तत्स्वरू-
पे पुरुषज्ञानकृतो विशेषः, मोक्षस्य मार्गे तु तज्ज्ञानादेव
तत्स्वीकारः तस्मादेव मोक्षस्याधिगतिरिति युक्तोऽस्य मार्गे-
स्योपदेशः, एवं च मोक्षतत्त्वस्याप्यन्ते उक्तिः सङ्गच्छते,

सम्यग्दर्शनेत्याद्यकारिकोवितरपि योग्यास्तः, वायुतेजसोः
दुःश्रद्धानत्वाद् यद्वा यथाऽन्त्ये आख्यानं तथा मोक्षस्य
तन्मागपिक्षया आश्रवाद्यपेक्षया वा तथात्वात् पश्चादा-
ख्यानमत्र तत्त्वोद्देशे च ॥

(३) सम्यक्त्वस्य तत्त्वार्थश्रद्धानकार्यकरशुभात्मपरिणा-
मरूपत्वाद् व्रतात्पार्थक्यं, अतः सिद्धेषु व्रताभावेऽपि सम्य-

क्तेऽपि कर्महेतुननुवद इति, किञ्च नृः खनिमित्तमित्यनेना-
पाथकृत्कृता कर्मत्यादिना विषाकृत्कृता च अपायावच्छेद-
श्चेन्नवद्ध्येयमेतन् अपायाविषाकाग्नियवदेति ॥

(५) यद्यपि श्रीवाचकमिश्राः 'एकादीनि भाष्यानी'ति
'मर्यादीनां ज्ञानानामादित एकादीनि भाष्यानी'ति. 'यस्य
तु मतिज्ञानं तस्य श्रुतज्ञान स्याद्वा नवे'ति च तत्त्वार्थं तन्मात्रे
'एकादीन्येकस्मिन् भाष्यानि स्वाचतुर्भ्य इति' प्रशस्वतौ च
प्रतिपादयन्तः मतेः श्रुताविनाभावित्वं नाद्गीचकृः, परमेत-
द्वचनं नरजन्ममुलब्धस्वकारणोपदर्शनपरं, यतोऽदगमवि-
ष्टादिश्रुतस्यैव सम्यग्दर्शनवलेन जीवकृता शुद्धता, तत एव
च 'सम्यग्दर्शनशुद्धं यो ज्ञान'मिति तदाश्रितं वचन, अवग्र-
हादेर्मतिज्ञानस्यासाराद्यात्मकस्य भुतस्य भवमन्ययविभङ्गस्य
तु स्वत एव शुद्धिः, न च तदीयो व्यभिचारोऽपि, एवं
च न सा मान्याधरादिधृतव्याभिचारिणी मनिरिति ।

वत्त्वस्यावस्थितिः, यथा हि सम्यक्त्वमिष्यात्वान्यतरस्याव-
स्थाने नियमो, न तथा त्रताव्रतयोः, सिद्धेष्टमयाभावात् ।
(५) अन्यद्विहाय मोक्षमार्गस्य यदुपदेशन तत्र हेतुर्वाच्यः,
उक्तेऽपि तन्मार्गे तस्यामाण्यदर्शनाय जिनवाक्यानुसारिता-
दर्शनीयता तच्चापि वर्तमानतीर्थाधिपस्य दर्शनीयोक्तमोक्षपता
तत्तीर्थमवर्तकत्वाच्चस्य, सोऽपि च ससुदायस्यादगमिस्तु-
लमोत्तमान् तत्प्रसङ्गेन च क्षेपणरूपं वक्तव्यमस्तीत्यु-
पपन्नरूपी । मोक्षमार्गे उपदेष्टव्य इति नरजन्मसाफल्यस्यो-
पदेश उपक्रमे, आद्यायां जन्मसन्धेन मनुष्यजन्म, यतस्त-
त्रैव परमार्थसाधनसम्यग्दर्शनादित्रयस्य लाभसंभवः, द्विती-
यायां तु जन्मसन्धेन चातुर्गतिर्को भवो प्रादः, यतः स
समग्रोऽपि कर्महेतुननुवद इति तद्वानाय यत्नः, न हि
शास्त्रकृतां केवलस्य नरजन्मस्य हेतुत्वं संमतं, न च स
एव कर्महेतुननुवदो वेति, एत एव च नृः खनिमित्तमित्यु-

एवं पुलाकाद्यधिकारे ते नाङ्गप्राविष्टादावचारः, सिद्धा-
धिकारे च पूर्वप्रज्ञापनया नैकज्ञान इत्युदाजहुरिति । नन्द्या-
दिषु अङ्गविष्टसम्यक्श्रुतादिष्वेव ज्ञानाज्ञानत्वविचारः
श्रुतमाश्रित्य, लोकोत्तरलौकिकश्रुतभेदयोरेवाङ्गीकर्तुं परि-
णतिवलेन सम्यगितरपरिणामात् अक्षरादीनां सैव
सम्यक्त्वमिथ्यात्वाभ्यां तथ्येतरपरिणामः न तु जीव-
परिणमनस्य बलादिति ॥

(६) शब्दसंकेतग्रहणतत्स्मरणप्रत्यभिज्ञानानां मत्त-
भिन्नत्वं तथापि सत्यादिप्रतीतिस्तु वक्तृगुणविशेषोद्भवैवेति
भिन्नं श्रुतं मतेः, अत एव चाङ्गादि तस्यैवोक्तिः श्रुतत्वेन ॥

(७) जीवानां हि स्पर्शनादित्यैव ज्ञानं न तु प्रत्यक्षादित-
येति न्याय्यं मत्यादितया विभजनं, प्रत्यक्षादिविभागस्तु
विद्वत्समाजसाधितः ॥

(८) क्रमशः प्रवृद्धैरिन्द्रियैस्ताद्विषयज्ञानवृद्धिरिति स्था-

शनादिरूपमतिरेवादौ युक्ता, युक्तं च तदावरणं, न तु प्रत्य-
क्षादितया विभावोत्क्रमः न च तत्तदावरणमिति ॥

(९) दार्शनिकपरिपत्परीक्षणे प्राधान्येनैव ज्ञानं प्रमा-
णं व्यवसायीति, प्रतितन्त्रसिद्धान्तेन तु यावज्ज्ञानं दर्शनं च
प्रमाणमेव, सदृष्टीनां संशयादेरपि ज्ञानत्वात् प्रमाणत्वात् च श्रु-
रचक्षुरवधिकेवलदर्शनानां च नाप्रामाण्यं, अश्रुतं व्यावहारिकं
सर्वं मतिरिति स्मृत्यादीनां मतावन्तर्भावः अवध्यादिविल-
क्षणतया च परोक्षे, एवं च 'अह्वा तं समासओ' इत्य-
त्राथवेति स्पष्टं द्योतयति ॥

(१०) दर्शनेऽस्त्यवभासकता न तु व्यवसायिता, चे-
तनापरपर्यायोपयोगरूपत्वादर्थेनस्य, दर्शनावभासितस्यैव
सामान्यमयस्यार्थस्य ज्ञानेन विशेषमयस्य व्यवसायः ॥

(११) प्रतिप्राणि सुखाद्यनुभवक्षममाहारादिक्रमं च ज्ञानं
संसारिणामावश्यकं अन्यथाऽजीवत्वं जीवस्य स्यात्, न च

मोक्षप्रियाय एव न संयोगः । एव न मार्गगत्यज्यगते
मार्गानुसारिताप्रार्थने मार्गाभिमुखमार्गपतितमार्गानुसारिणां
प्रसन्नः प्राधान्यज्ञानं मार्गाध्ययनमित्यादेरुपपत्तिः ॥

(११) तत्त्वार्थाधिगमास्त्यमिति भाव्यत्कारिणोऽतोऽस्य
धेनि सात्त्विकाय, अदल्लविमानन्देयननगादयोऽन्तेतामेवा-
धियामुररीचकुसुमार्थराजराभिगादिषु । गरिषाभिर्भा-
व्यद्विस्मयमान्ततायेव न नाय 'अथानो ब्रह्मजिज्ञासो'
स्यादियदुपवमयुधं, मोक्षमार्गोपदेशस्यैव दिगोपदेशयत्येन
सापितत्वाच्चात्र 'मोक्षस्य' स्वरूपादिस्थानायासः, उग-
टस्यस्य मोक्षमार्गोपदेशेर्नीयेणमोक्षपदमिति वामुशः प्रतिपा-
दितं कारिकासु । किन्तु-यथा मार्गं पुरिषंस्मान्नास्ति-
उपरोक्षरस्थानायावेदुर्भवेति तथाप्रापि अपुनरेभ्यसादिषु
समस्तीति धर्मताड्यारता । भास्तिताः सर्वेऽपि भवि-
यन्ता नानाभिधाभिरपि मोक्षं यतस्मलो न मोक्षस्य साध्य-

तद्वदिति, ततोऽप्यदयदन्तनामभागस्योदयादन्तता नित्यं, 'सु-
दुवि मेदसमुदय' इत्यादि पृथान्तरूप न तु साधकं, तेन
तारतम्येनागारकाः न सर्वोपायः पदस इति न विपरीत
नोद, यदिरन्विपदव्यस्तर्पणमयादासदगीकारो हि ज्ञान-
सत्तासाधनं वनस्परपादौ स च भुवमन्य इति सायादि-
भुतविषारे अक्षरानन्तभागविषारः ॥

(१२) मार्गत्वेन ऋद्धो जैनधर्म, भिषाविदसोऽप्यदंश-
नानि मीमांसका यद्यप्यदाभिप्रेयाः, नास्तिमानो तु
तुमताभिप्रेति न्याय्या, मोक्षमार्गोपदेशमन्विताभ्युधे चाप्य
अन्येषामभ्युदयोऽपि साध्य इतिह्यत्रा 'यतोऽभ्युदय' इ-
त्याद्युचिरे ते, जैनानां तदभ्युदयस्य प्राण्यतेन पञ्चदशे-
सत्यपि नोदियता तस्य, किन्तु प्राण्यतसाध्यतरोभयधर्मयान्
मोक्ष इति स एवोदय इति सम्यगुक्तं मोक्षमार्गं इति,
अत एव च चतुर्गन्तिको निर्देदः स सम्यगुन्यस्य लक्षणं

तासाधनं, मोक्षस्य प्रयत्नप्राप्यतास्वीकाराच्च न तस्य मार्गसिद्धक्रिया । हेतवो मोक्षस्य गुप्त्यादयः स्युः परं शुद्धिरूपस्यात्मधर्मस्य मुक्तत्वपरिणामान् मार्ग इति ॥

(१४) दृश्यमानवीजवत् कर्माप्यनादि कार्यकारणोभयरूपं । अग्न्यादिभिर्वीजस्य रोहणशक्तेरिवाहंपुरुषकारेण कर्मणोऽन्यकर्महेतुत्वाभावः ॥

(१५) 'सम्यग्दर्शनं सम्यग्ज्ञानं सम्यक्चारित्र'मिति भाष्ये ज्ञानचारित्रयोः सम्यगुपपदता स्वभावदर्शनार्थं नत्वभिधानार्थं, तत एव मत्यादिसूत्रे 'ज्ञान'मिति सामायिकादिसूत्रे च 'चारित्र'मिति सामान्येनोक्तं । समुदितानां त्रयाणां मोक्षमार्गत्वाङ्गीकारायैकवचनं सम्यग्दर्शनिनां चाव्यभिचारितया ज्ञानं सम्यग्ज्ञानमेव चारित्रं च सम्यक्चारित्रमेवेति । 'इत्येव त्रिविध' इत्यत्र 'विधर्धिमुख्ययोः' । प्रकारे भान्नविधिष्वि'तिवचनात् त्रिविधस्त्रिहेतुक इत्यर्थः,

एवं च प्रत्येकं मार्गत्वं । आद्ययोश्चरमस्य भजनानियमावपेक्ष्यान्यतराभावे इति ॥

(१६) यावच्छ्रुतोपयोगमेव मोक्षहेतुकघातिकर्मनिर्जरणं, सति केवले घातिकर्माभावान्न तन्निर्जरा, अघातीनि तु भवोपग्राहीणीति वेद्यान्येव, ततो मार्गः श्रुतात्मके ज्ञाने, सद्भावनस्तु केवलदर्शनानन्तर्वीर्यादीनामपि इति ॥

(१७) 'त्रयाणामेकतराभावे' इत्यादि निश्चयनयेन, स हि कारकमेव वाञ्छति, यद्यपि द्विवन्धकादीनामपि मोक्षहेतुता परं न तत्र पुरुषकारप्राधान्यमिति न मार्गत्वं, तथा च व्यसनादीनां सम्यक्त्वोत्पत्तिहेतुत्वेऽपि न मार्गता ॥

(१८) आवर्त्तेऽन्त्ये आरब्धे शुक्लपाक्षिकतानियमः, स च कालप्रधानः, मोक्षाशयप्रभावेणानन्त्यपराष्ट्रचिनाशनियमः स च परिणतिप्रधानः, मोक्षसाधनाय क्रियारम्भकता चेत् मतान्तरीयापार्धपुद्गलपरावर्त्तमात्रसंसारता शुक्लपाक्षिकता-

हेतुः, सा हि क्रियाप्रधाना, अवाप्तिसर्वज्ञस्य सप्ताष्टमयी सा च गुणप्रधाना, आद्यातनादारा तु तस्यापार्थपुद्गलपरावर्था वनेपता सा तु विराभनाप्रमत्ता, भ्रमंलब्धः क्षायोप-
शमिकं यद् तदपि तथाविधानामेवेति ॥

(१९) लोके हि सिद्धान् धर्मार्थनामानादाय तत्माप्तये प्रयत्ने उपदेश, एवं लोकोत्तरेऽपि सिद्ध मोक्षमुपादाय तस्य मार्गे उपदिश्यते इति योग्यमुक्तं भाष्यकृता-‘नने च मोक्षमार्गाद्विनोपदेशोऽस्ति जगति कृत्स्नेऽस्मि’स्मिति, किञ्च-आदौ मोक्षस्य स्वरूपे उक्तेऽपि ज्यात्मके मार्गे प्रथमस्य सम्यग्दृश्यस्य रिपया नयन्त्यौ, तत्र च नयनस्योत्तरनिर्मेरोभयफलरूपस्य मोक्षस्य स्वरूपेणाध्यायनमिति नात्र मोक्षस्वरूपस्याख्यानं, तस्य वस्तुतः स्वस्थानं तत्रैव, अत्र महत्तयाधयमाध्यातस्यापि सम्यग्दृश्यविषयनवतत्त्वो तत्स्वरूपस्यावश्यमाख्येयत्वात्। किञ्च-अत्र मोक्षस्वरूप-

माख्यानुसारभ्येत तदा वृत्त्यनुरूपविषययोग आख्येयः स्या-
त्, तथा च आश्रयस्वरतद्वेदाध्याख्येय स्यात् नियमात्, एवं चापनेत ब्रह्मोऽयमेव मार्गोपदेशादिरूपः। अन्यथा मार्गो हि मोक्षस्य सदन्यगतिन्यायेन माप्यते, न तु मोक्ष इति युक्तं मोक्षमार्गोपदेशनमादौ। लोकादुपायैर्नैवान्तकृत्वो मोक्षसाध-
यन्तरेणैव मोक्षमार्गस्यानुष्ठानं भवति, येन ‘आणोहेणानने’ त्वानुरूपते इति मार्गमतिपचिरेवादौ न तु मोक्षमतिपत्तिः। किञ्च-मोक्षमार्गस्यानुष्ठानं कुर्वन्त्युभये-केचिद्भवाभिनिन्दिनः केचिदपुनरन्यथादयः, तत्रात्रा-कीर्यादिहेतुत्वेनानुतिष्ठन्ति मोक्षोपाये न तानुदरे, मोक्षोद्देशेनैव मोक्षमार्गस्याराधयत्वा-
दिति युक्तमुक्तं सूत्रमिति। किञ्च-पद्यपि सम्यग्दर्शना-
दीनामस्ति स्वर्गोद्यभ्युदयस्य मार्गता परं न सा साध्यमुदे-
श्यं वा फल, स माप्य इत्यनुपदिष्टक, न च फल-
स्यत्तु ह्युपादानुपदिष्टक धीमतामुरेन्यमिति मोक्षान्वशणमु-

व्यसाध्यफलाभिधानाय सूत्रमुपयोगीदम् ॥

(२०) मोक्षस्य हेतु तावत् संवरनिर्जरे एव, यतो यथा-
प्रवृत्तिकरणाद्यावदयोगिगुणस्थानान्त्यसमयस्तावद् द्वे एवैते
जायते; साध्यैऽपि एते एव, सम्यग्दर्शनादीनि त्वभिव्य-
ञ्जनीयानि न तूपादनीयानि साध्यानि वेति योग्यमुक्तं
मार्गं इति । ज्ञायते चावाप्तौ सम्यग्दर्शनस्य मोक्षमार्गस्या-
वाप्तिः, ततः प्राक्त्वं अपुनर्वन्धकता-मार्गपतिता-मार्गाभि-
मुखता-सकृद्वन्धकत्वादि, न तत्र मार्गत्वं अन्यच्चाभिव्यक्ते
सम्यक्त्वे ज्ञायते यदवश्यमनैककोटिकोटिसागरस्थिति-
कर्मवानेवायं, आद्यं चौपशमिकसम्यक्त्वं पिथ्यात्वमो-
हनीयरूपप्रतिबन्धकाभावमात्रकृतं दग्धस्थानादाहकता च
तत्रोदाह्रियते, अन्येऽपि आत्मस्वरूपभूते एव, अत एव
क्षयोपशमक्षयलभ्ये, 'गेहे दीवमपासते'तिवचनात् नाड्या-
दिश्रुतरूपं सम्यग्ज्ञानं साधुत्वमन्तरा, तच्च संख्यातसागरो-

पमस्थितिक्षयस्य ज्ञापकं, 'तम्मयमावस्सयंति महाभा-
व्योक्तेः श्रुतमेव मार्गरूपः, एवं लब्धेऽस्मिन् त्रितये सं-
ख्यातसागरोपमस्थितिक्षयलभ्या क्षपकश्रेणिरिति सम्यग्दर्श-
नादीनां प्राकट्यमेव मोक्षस्य मार्ग इति, यद्यपि सम्यग्दर्-
शनात् प्रागपि स्त एव संवरनिर्जरे, परं न ते अपुनर्भावि-
नियते, अस्मात् न भूयस्तद्वन्ध' इतिवचनात् तथाभूते ते
इति मार्गारम्भोऽतः, पुरुषकारस्य प्राबल्यमप्यस्मादेव
प्राक् तावद् देवेन पुरुषकारस्य बाधः अतः परं तु पुरुष-
कारेण बाध्यत एव देवमिति योगविन्दूक्तेः याग्योऽत
एव मार्गारम्भः, पुरुषकारसाध्यकर्मक्षयसाध्यो मोक्ष इति
च योग्य एवात्र मार्गारम्भः । यद्यपि भाष्यकृता सम्य-
ग्ज्ञानं सम्यक्चारित्रं चेति सम्यगुपपदत्वेन सम्यग्दर्शनवद्
द्वेऽप्युक्ते कण्ठतः, 'एवं ज्ञानचारित्रयोरपी'ति वचने चाति-
दिष्टं द्वयोरपि तयोः सम्यक्पदाङ्कितत्वं, तथाऽपि न तयोः

सम्यग्त्वं तत्सङ्गोपयुक्तं विन्तु भार्गवतामनोपयुक्तं, अत एव
 'तत्तत्तार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनं'मित्यत्र सम्यग्दर्शनश्रद्धामित्यत्र
 च सम्यगुपपदतयोरितिः, न तु 'यतिथुते'त्यादिके ज्ञान-
 गूत्रे 'सत्त्वयिके' न्यादिन्यासितगूत्रे'च, एव च औपसक्तिवशा-
 योपशमिन्भावभेदगूत्रे तीर्थरूपासन्न आधयेषु, सिद्धगुणेषु
 च सम्यगङ्गिततास्ति न तु 'यो ज्ञानमि'त्यत्र द्वानिरित्यत्र
 ज्ञानाज्ञानादिव्यति सुप्रभाष्यमारग्राहंमिति ॥

(११) 'मुलब्ध' इतिपदेन ज्ञापस्य क्रमोदयान्याश्रि-
 त्येभ्यस्तत्पेक्षस्यसुनि, नहि ज्ञेयमते ज्ञाया गोपालनेन
 गार ज्ञेयभरेण गत्पादो मति प्रयो इत्यभ्युपगमः, अत एव
 च याम्बव जीवयमौभयमव जगद्वैचित्र्यमिति ॥

(१२) सर्वदर्शनिशेदेदयत्यानकासस्य नरजन्ममुल-
 व्यत्पायोपदेनाः, 'माणुसत्'मिति 'दृढदे सत्तु माणुसे'
 इत्यादि चागमेऽपि, परमार्थतस्तु परमार्थव्यामनुग्रहानुबन्धि-

निरवयवरूपकरणसाधारण्येनोपदेशोऽयं तथाचाकालेऽस्मि-
 न्नोक्षस्य तदुपदेशोऽनर्थक इति नानाभ्यास श्रोतुः, जन्मान्तर-
 मुक्षत्वानामस्य मुलब्धजननजन्यत्वान् । मिथ्यात्याज्ञानादि-
 रतीनां ससारमार्गद्वाराद्विद्वातां मोक्षमार्गेता दर्शिताऽन, एवं
 च आनन्देयण सर्वसंसारान् मोक्षस्य प्राप्तायपि सम्यग्दर्शनमनिर-
 ग्रहानामननानुबन्धिमिथ्यारानां विरतितन्मैर्मह्यमनिर-
 ग्रहाना द्वादक्षरूपायादीनां च धन्यहेतूनामभावादेव सेति
 कथाभावस्त्वप्यारणांशे सम्यग्दर्शनादीनां कारणता, अत एव
 प्रागद्वौदारिकसर्वज्ञानेनन्तरं मोक्षः 'इदं यदि चक्षा-
 न'मिति च, यद्यपि प्रागद्वस्य निर्जरणमस्येव मोक्षेऽपि-
 कथ्यो हेतु परं नायोगे तत्सम्यत्नः, श्रेणेरपि सयोगनेन क-
 रणान्, पूर्णात्मस्वरूपस्य मोक्षत्वेऽपि यत्नो मुमुक्षूणां
 मतिरन्यथाक्रमोप्यगिनाच्चायेति कृत्स्नकर्मविमयोगो मोक्ष
 इत्युक्तिः, स्वस्वरूपस्य तु सर्वेकान्तरस्थित्यात्र तदुत्प-

त्तये प्रयासः, अभिव्यक्तिस्त्विष्टैव, एवं सम्यग्दर्शनादीनि ज्ञापकानि मार्गत्वेन मोक्षनैक्यस्य जनके तु संवरनिर्जरे एव, तेन 'बन्धहेत्वभावे' त्यादि मोक्षसूत्रेण सह सूत्रं, अतएव 'एवं अपपरिवर्दिण्' इत्यादि ॥

(२३) यद्यपि विपाकानुष्ठानस्य न लोकोत्तरत्वनियमो वचनधर्मानुष्ठानयोरेव लोकोत्तरत्वात् परं 'पावकम्मोहिं किञ्चि'त्यादिविपाककटुकतादर्शनद्वारेण वचनाद्यनुष्ठानकरणोपदेशस्योपस्थात् 'जन्मनि कर्मक्लेशै' रित्यादि ।

(२४) यद्यपि मत्यादीनि सम्यग्दृष्टितदितरेषामिन्द्रियादिभिस्तद्धेतुभिः समानैरेव जन्यन्ते परं सम्यग्दृशां प्रतिपदार्थं हेयोपादेयादि फलं प्रतीत्याव्यभिचार इति ज्ञानत्वं तदितरेषां तु वैपरीत्यमित्यज्ञानत्वं तेषामिति, न च फलं ज्ञानरूपात् प्रमाणाद् भिन्नं, तेन फलापेक्षयापि सदसत्त्वं मत्यादीनां, न च मिथ्यादृशां सर्वज्ञवचनविरोधपरिहारेण

ज्ञानप्रवृत्तिरथा सम्यग्दृशामिति, एष एव यदृच्छोपलम्भः, लौकिके कुप्रावचनिके च शोधनावकाशः सदृशं, आचारादि लोकोत्तरं तु स्वरूपशुद्धमेव, परं सर्वनयसमूहेन योजनायं शोधनीयमेवेति, ज्ञानमित्यत्राचाराङ्गादीत्याख्यातमुपाध्यायैः 'स्याद्वादश्रुतमुच्यते' इति दिवाकरपादैश्चेति ॥

द्वितीयाध्याये जीवतत्त्वं प्ररूपयितुमन्विच्छन् तत्त्वभेदपर्यायैर्व्याख्यायितुं मत्वा न आचार्य इन्द्रियसंज्ञायोन्यादिभिर्भेदान् नारकत्वादीन् पर्यायांश्चैव व्याचिख्यासुरादौ तत्त्वं जीवानामाख्यन् औपशमिकादिरूपं आभ्यन्तरं उपयोगरूपं च वद्धं तत्त्वमाह ।

(२५) जैनाणां हि ज्ञानक्रमो जीवानामनादिस्थिति क्रमिकवृद्धि चाङ्गीकृत्य इन्द्रियादिक्रमेण, तत्रापि स्पर्शनादिक्रमेण, अत एव स्वाभाविकः सः, तद्वशादेव मतिज्ञानावरणीयादिक्रमोऽपि, ततश्च न प्रत्यक्षावरणादिकल्पनेति ।

हारे तु साधीयार्यानार्यविवक्षा सभाव्यते ॥

(३०) पैतृक सामर्थ्यमिति कुलवच्चमपेक्ष्यते मातृक आचार इति याग्य जातिमरमम् ॥

(३१) विरुतरूप दृष्ट्वाऽऽदारेर घृणोत्पादः, न च तदुक्त यथापग परिणमति, न च तादो यक्ता तत एव यथा-
पग यस्तु यक्त इति अर्हं रूपवत्त्वं, रूपिणं दृष्ट्वा श्रोतु-
रादारेवेवाद्यदस्तग द्यति तदुक्तताद्रीकार इति युक्त
नितानामुदग्ररूपवचमिति ॥

(३२) वीरवचनवत् सामर्थ्ययदुक्त प्रभारक, यद्यपि
क्षमाविनयादौ नम्रोक्तिरेव साधिया तथापि सापि सामर्थ्य-
यदुक्तेर यथार्थपलेति सुसहननयुक्तत्वमाचार्यगुणः, वादिन-
यारसरे तु यथार्हं विकरणगतमपि सामर्थ्यमपेक्ष्यत एव किन्तु
उपदेक्षाभापोत्साहनादिषु अपि अधिकलं तदेव गुणावहमिति ॥
(३३) पातस्वचन हि हस्यापेति योग्यमेव धृतिमन्व

(२७) आर्याणा हि काष्ठान्थितरागुगमनस्पर्शनस्थान
क्रमेण वर्णसमाम्नायः, उद्यारोऽपि तैस्तेषा वर्णाना तथैर
स्वतन्त्राः क्रियते, ततश्चस्पष्टभणितता तेषामेव, अव्यक्त-
वाग्य चेतरेषा स्पष्ट, स्तोत्रैर्नैव फालेन प्रयासेन चार्यभाषाया
भवति, प्रचारस्त्वन्यासा राजयसादाग्यान् ॥

(२८) आर्यवेदाना मगथादिषा सक्षा विभक्तयश्च तत्त-
त्कालीनाऽतीर्थकरकालापेक्षयेति भगरभ्रहवीरफालेऽन्या
न्यसज्ञाविभागसद्भावेऽपि न दोषः, अत एव भगवत्पा गा
शालकसूते मलममालयकादीना देवानामुक्तार्थापि न क्षतिः ॥

(२९) मगथादीना धार्यत्व न ज्ञानागार्यपेक्षया रित्व-
ईशक्रिरत्नदेयसामुदेयाना जन्मापेक्षया, अतः सार्वद्विधीय
प्यवस्थाऽऽर्यानार्यसज्ञाविभाग इति, धर्मप्रवृत्त्यप्रवृत्ती तु
पालतीर्थप्रवृत्तिमानादिमन्मुनिविशरेतराटिमथयेस्व, तत्पे-
॥या व्यत्ययोऽपि तत्तदेवानामार्यानार्यत्वाभ्या, जिनवि-

गुणः, मुमुक्षुर्हि कञ्चनकुटुम्बकान्ताकार्यनिरपेक्षः क्षान्त्या-
दिगुणप्रवृत्तः कर्मावलीकपणनिष्णातः, न चायं विना धृति-
संहननाभ्यां, न तच्छिक्षकोऽप्यतथाविध इति ॥

(३४) जितर्पणदित्यत्र जयनमुत्कर्षेण वर्त्तेनं नत्वभि-
भवः, उपकारबुद्धयनुपपत्तेः ॥

(३५) जितनिवृत्त्यै कालिकोत्कालिकच्छेदसूत्रव्याख्या-
नेऽविषण्णो भवति ॥

(३६) प्रतिभा नवनवोल्लेखशालिनी प्रज्ञा. तस्या आस-
न्नलब्धत्वे चालनायां झटिति प्रत्यवस्थानसमर्थो भवति
दाष्टान्तिकार्थस्य च दृष्टान्तेन व्याख्याता स्यात् ॥

(३७) देशकुलादीनां समासः साधारणगुणत्वार्थः, तेना-
र्द्रकुमारदीनामव्याहतं व्याख्यातृत्वम् ॥

(३८) धृतेरिवर्णान्तालपस्वरत्वेऽपि संहननप्राधान्यात् त-
त्प्राक्, संहननविद्युतायाः धृतेर्हस्त्ये पर्यवसानं, धृतिद्युत एव

कार्यकृत् संहननं द्वयोपेत एव कार्यकृत् प्रोत्साह्य संहननी
अधृतिमानपि धृतिमान् क्रियेत नत्वसंहननी प्रोत्साहनात्
संहननी स्यादावश्यकं द्वयमपि, तदवेक्षी व्याख्यातेति युत-
शब्दान्तता न तु वदन्तता ॥

(३९) अनाशंसीत्यत्र शीलार्थेणिनिविधानात्तच्छीलौ न
स्यात्तथाचावमादौ तत्सत्त्वेऽपि न क्षतिः ॥

(४०) अविप्रतारकत्वनिश्रय एव पारलौकिकानुष्ठानोक्तौ
विश्वासः, नहि तदुक्तिकव्यावहारिष्टस्या ज्ञानेन परीक्ष्या ततो
युक्तममायीति श्रोतृप्रवृत्तये चेदं, तथाच नाङ्गारमर्दका-
दीनां व्याख्यानाभावः, 'किं एत्तो कष्टय' मित्याद्युक्तेः
सम्यग्गधिगतिरावश्यकी, सा च स्थिरसूत्रपरिपाटिकस्यैव
अवाध्यव्याख्यार्थं चेदम् ॥

(४१) हितमितादिभाषका एव हि व्याख्यातारः न तु
कुतर्ककृतो दुर्गेगं सुगममित्युक्त्वा सुगमं विस्तार्य वक्तार

इत्यविकथन , यद्वा नात्ममशस्त्या आतृणा विनयभ्रंशका अनुद्धता इत्यर्थः ॥

(४७) 'गदियवके'ति शृहीतत्वामय इति सस्कारे अधिगतसायाचारीकः, रेयलसूत्रचारिण उन्मार्गत्वात्, अन्त्यत आदेशपञ्चशतत्या अश्रद्धान, ग्राह्यवागय इति सस्कारे तु तथा-विधादेयनामयान् दुर्बोधतमस्यार्थस्य न सुगमतयोपदेशकः ॥

(४९) देशकालादिज्ञाने उत्तरांतरज्ञानमावल्यार्थं समासः, श्रोत्रापेक्षा देशादयः, अत एव तत्प्रवृत्तिदेवताधिसु-त्तिज्ञानमिति, अन्यनाहुरेत एव 'के पुरिते के नष्ट'ति, सूत्र-कारा अपि पूर्वं व्यापक पश्चाद् व्याप्ये पदपदपेक्षया बालफलय-मशुधाना गोपनीयता, अन्यया दारुणविपाकमुन्मार्गनयनं स्वयमपि, देशागानुसूत्येन वचनम् ॥

(४४) तद्विसर्गादधिगमाद्वा-अह्नादिगोपकरूपस्य स-म्यग्ज्ञानस्य सामायिमादिचारित्रस्य च न निसर्गादुत्पत्तिः,

यिन्तु समयदर्शनस्यैव तथा सेतिज्ञापनाय तदिति, अना-भोगता यथा यथाप्रवृत्तिचरण तत्रैव स्वभावलोऽपूर्वाभिप्राय-करणे इति । जीवाजीवः० तन्व्यासः-भेदमभेदगुणपर्याययु-क्ताना निक्षेपः कार्यं इतिज्ञापनाय युद्धिस्थपदार्थपरामर्शक-स्तद्विधि, अत एव भाष्ये चतुष्टय निक्षेपाणा साक्षादुक्त, सिद्धान्तेऽपि व्यापकता तच्चतुष्टयस्य तेषामित्यर्थं तत्पद, तेनाधिगमादिदृष्टेस्तु तदनुवृत्तिः सुलभेति । अस्ति च तदित्यव्यय, तथा तेषामिति पृथक् पद, एव नैकदेशानु-वृत्तिदृष्टेण, न च प्रमाणनयैरधिगम इत्यनान्वय, अत एव निर्देशादौ सदादौ च त्वच्चिन्मीवाधिकारः यदचित् समयदर्शनाधिकारश्च भाष्योक्तो नासगत इति, आह्वय भाष्यकारा न्यासभाष्ये-एव संव्यापनादीनामादिमता च जीवादीनामित्यादि निर्देशादिगूत्रभाष्ये-संव्याप भावानां जीवादीनामित्यादि, सदादिमुदे-सर्वभारानामित्यादि चेति

पृथन्ततच्छाथं तच्छब्दे तु सर्वं सुस्थमिति ।

(४५) वाचकमुख्यस्य लक्ष्यते शैलीयं यत्-प्राधान्येन परामर्शे तच्छब्दस्य प्रयोगः, अन्यत्र त्वदुत्थैव परामर्शः, एवं च मोक्षमार्गे सम्यग्दर्शनस्य, न्यासे जीवादीनां, ज्ञाने मतेः, दर्शनविनाकृतज्ञानविपयापेक्षया निबन्धः प्रधानलक्षणोपेक्षयोपयोगे इत्यादि स्वयमूहं सुधीभिः, एवं च मतेरौत्सर्गिकत्वं मतिरेवाप्तोपदेशेन विश्वस्तार्थग्राहिणी, 'श्रुत'मितित्मतिपूर्वं श्रुतमुक्तं अन्यथा श्रुतं द्व्यनेकद्वादशभेदमित्येवोच्येतेति. मतिश्रुतपूर्वकत्वेऽप्यवघेने तथोक्तिस्तत्र तथात्वाभावादिति ॥

(४६) श्रुतनिश्चिताया मतेः प्रपञ्चोऽयं सैव च श्रुते पूर्वे, इतरा तु तात्कालिककल्पनाभ्यासविनयवयःपरिणाममुख्यकेति तथा तथा विभज्यते ॥

(४७) यथा सम्यग्ज्ञानेन गतार्थत्वेऽपि दार्शनिकत्वात्

शास्त्रस्य सम्यग्दर्शनस्य पृथगुक्तिस्तथा विप्रतिपत्तिनिरासाय 'न चक्षु'रित्यादि पृथक् सूत्रं, एवमेव 'मतिः स्मृति'रित्याद्यपि अनर्थान्तरसूत्रं, ततः स्मृत्यादीनां पृथक्प्रामाण्यनिरासः ॥

(४८) दशवैकालिकमित्यत्र विकालशब्दः खण्डार्थः, खण्डश्च किञ्चिदूनतृतीयप्रहरलक्षणस्तेन निर्वृत्तत्वात् उद्धृत्य तदा स्थापितमिति, यद्वा रूढ्या कालः प्रथमचरमपौरुष्यौ तेनास्याध्ययने संध्यावर्ज्यसर्वकालपठनीयत्वात् ततो विकालेऽपि पठनीयतया स्थापितमिति, वैकालिकं द्वितीयतृतीयपौरुष्यौ पठने कालोऽस्येति वैकालिकतेति ॥

(४९) व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तेर्न 'द्व्यनेके'त्यादेः संशयग्रस्तता, अङ्गवाक्यस्य प्राक्कथनं तु मन्दमत्युपकारकादिप्राधान्यात् । साधुश्रावकोभयपाठ्यत्वाद्ध्ययनानामपि पृथक्सूत्रता, अत एव चतुर्विंशतिस्तवादीनां पृथक् पृथक् उपधानानि सङ्गच्छन्ते । नामान्यनुवच्चा भेदमात्र-

स्योपन्यासस्तु प्रसिद्धश्चतुरस्रधनुः, एव च यत्किञ्चिददत्तामना-
गमिक्तानां नमनादाना निरासाः, तदानीं द्वादशस्याद्गस्यापि
सद्धार एव, उच्चैरेरपि लोकोपसर्गं रचितानामद्गवादे
समावेष्टार्थमेतेरेति अनियतसम्बन्ध उद्देशः ॥

(५०) धौमदं दं दुक्तगणधरहृषस्याद्गमप्रिष्टसोऽस्या
गणधरहृषानां तामागिरुर्दानीमाद्गगाम्बतेऽपि न क्षति,
एवं च गणधराधानन्तर्यामिनि द्वादशो युक्तः, अत एव च
गणधरशब्दोपादानं तत्र सद्वत्तं, तदुपादाने ते नानन्ता-
र्यामिनेति स्थिते स्यादिति ॥

(५१) अनुभूयते च भुतिरिपयगतर्ह्यकस्य शब्दस्य
भनेकार्थेति, किञ्च-नेरलक्षणज्ञातयान्तर्याम्यस्य द्रव्य-
स्याख्यानाय प्रोक्तस्य शब्दस्य भुतज्ञानजनकत्वादन्तः-
र्धता भुतस्य स्पष्टतरेर, किञ्च-अन्यदवग्रहादिरूपस्य
मतिज्ञानस्य स्पर्शादिशब्दाश्रितत्वेन अतनिश्चिततान् महा-

विपर्यं भुत, तत एव सर्वज्ञमणीनगरादित्यूचुर्भाष्यकृत इति ॥

(५२) 'सुखग्रहणे'त्यादिना दानग्रहणपृच्छापरिचर्चो-
द्देशसमुद्देशानुज्ञानुयोगानां भुतरिपयता ज्ञापितेति, अत
एव प्रयोगशब्दोपादानम् ॥

(५३) 'यथोक्तनिमित्तं' इति इन्द्रियादिनिमित्ताभावात्ता-
पनाय, प्रत्यक्षे नाभ्यश्रित्यमिति हार्दं, तेन मनःपर्यागरे-
लयांनं हेतुरितः, सूत्राणां पूर्वं कृतिः, 'द्विविध' इति, अत्र-
च क्षयोपशमनिमित्तत्वात्तत्वात् 'क्षयोपशमनिमित्तं' इति
व्यत्यासोऽन्तर्गः ॥

(५४) व्याख्यातानां रिसेपमतिपक्षेः 'क्षेपाणा'मिति नार-
कदेवेभ्यः क्षेपाणां सन्ति पञ्चेन्द्रियाणामिति ज्ञेयं, तथा च
'क्षेपाणां निरययोनिप्राना मनुष्याणां न' इत्यस्यापि भाष्यस्य
संज्ञिनिरयस्यपञ्चेन्द्रियाणामित्येवार्थः, किञ्च-यथैव क्षयोप-
शमो निमित्तमपरैस्त्वथैव संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्त्वमपि निमित्तमिति

‘यथोक्ते’ति, यद्यपि देवनारकाणामानुगामिकावस्थितोऽ-
वधिस्तथापि नियत इति तद्विकल्प इति ॥

(५५) अङ्गोपाङ्गनानात्वं तथा ‘अङ्गोपाङ्गश’
इत्युक्तैः प्राक्तनान्येवोपाङ्गानि ॥

(५६) गणधरास्तप्रणीतत्वेन श्रुतस्य विशुद्धतरता, तथा
च न तत्र शंकादीनामवकाश इति, एवं च मतिज्ञानं परीक्ष्य
प्रमाणयितव्यं श्रुतं त्यास्तस्य निर्दोषतयेवेति ॥

(५७) पारिणामिकमिति, नद्यास्तविवक्षा भाषाविसर्गो
वा हेतुरित्यर्थः, तथा च श्रुते द्रव्यभावभेदावतारस्तथा न
मताविति ॥

(५८) मतिश्रुतज्ञानावरणीयक्षयोपशमो हि इन्द्रियानिन्द्रि-
यविषयग्रहणशक्तिगम्यो मतिश्रुतावरणसद्भावोऽपि तच्छ-
क्त्यभावगम्यः, अत एव परोक्षे ते, अवध्यादीनि तु
नैवमिति तानि प्रत्यक्षाणीति, तथा चावध्यादीनि तत्तदा-

वरणक्षयोपशमक्षयलक्ष्याणीति न मतिश्रुतवत्तल्लक्षणाणि
उक्तानीति, तानि हि कार्यलक्ष्याणि न साधनलक्ष्याणीति,
किमिति प्रश्ने द्विविधोऽवधिरिति युक्तमुत्तरं, न चावधेरपि
नारकदेवभवौ निमित्तमिति तत्सहचारिता हि तत्रेति,
व्यवहारेण तन्निमित्तता, नारकभवे आयुस्थितिदृढौ
तदृद्धदृढदर्शनात्, देवेष्वपि निकायकल्पानुसारेण तदृद्धेः,
सहकारिणो मुख्यत्वाद्भवप्रत्ययता ॥

(५९) यद्यपि श्रुतस्य मतिपूर्वकत्वात्तत्समानविषय-
त्वमपि न स्यात् महाविषयत्वं तु दूरापास्तमेव, परं
श्रुतिविषयागतशब्दापेक्षयाऽर्थस्यानन्त्यावगमात् योग्यैव महा-
विषयता, अत एव ‘सर्व्वग्यं सम्मत्त’मित्यपि सुवचं,
अत एव चतुर्दशपूर्विणामपि षट्स्थानगतता श्रुतकेवलिनो
केवलिनो तुल्या प्ररूपणेति ॥

(६०) ‘लोकानुभावतो ज्योति, —श्चक्रं भ्रमति सर्व्वदे’ति

विनयविजयोपाध्याया 'लिंगानुभागजणिय' जोइसच-
रसं'ति उणोतिक्कण्डकं पृथक् पृथक् वाहका. मुगस्त-
स्वेति सर्वत्र सूर्याचंद्रमसामुदयो धर्मादिति योगशास्त्रे
शुद्धपदवाच्यत्वेनास्तित्वं नतु पठ्यद्रव्यम्, ॥

(६१) 'क्षिप्रिद कालेनि पवुचतो'ति पृथग्द्रव्यत्वाभा-
वाऽपि व्यवहार्यत्वं तेनैव च पदद्रव्यार्णिति ॥

(६२) गुणपर्यायपदद्रव्यमिति लक्षणमपेक्ष्य कालश्चेत्येकं
इति द्रव्याणि जीवाधेति च सूत्रं, तेन वर्चनेत्यादि सोऽन्ते
त्यादि च स्वमते न, तत्तत्तानन्तसमय इत्यत्र समयग्रहणं,
तथा च समय एव काल इति सूत्रकृत्यत, न च समयस्य
गुणपर्यायाः पर्यायरूपः स एवमपि तत्, यदा सार्धद्रव्य-
द्वीपरत्तिकालापेक्षया सत्येन्येकं इति, एव चोत्पत्त्यत्र
दृष्टान्तेन विभागाज्ञाप्य समयः सर्वत्र, आबलिकादिस्त-
द्रगुणजन्यः सार्धद्रव्यधीपे, अत एव सूर्याद्विगतिव्यग्नयः-

अद्वा समयरूपधेति वर्तनादिलक्षणः समयः सर्वत्र लोके,
पर भिन्नरूप परस्पर, तेन सर्वत्र कालाणव इति योगशास्त्रे,
वस्तुतस्तु प्रतिद्रव्यगुणपर्याय कालाणु प्रदेशोऽपि पृथक् पृथग्
भावात्, अवगाहापेक्षया प्रक्षिप्तदेशमिति, अस्ति चैकस्मिन्नप्या-
काशप्रदेशे भिन्नानामणूनामवकाशाः, न कोपि लोकाकाश-
प्रदेशः कालाणुशून्य इति तत्त्वं, कालागतरावेत् किं नाने-
कद्रव्येनेति चेत् अन्ययिन्याभावात्, रूपं न गुणपर्याय-
वत्त्वं वदिष्टानां तत्, न चाभिमत भाष्यकृतो कालस्य द्रव्यत्वं,
आद्यसूत्रेऽद्वासपयप्रतिषेधार्थमिति उपग्राहकं नालभ्योप-
कार इति चोक्तं ॥

(६३) परस्परविराधिभेदसमुदाये विकल्पशब्दस्य
प्रयोग परस्परभिन्नत्वभावं तु भेदशब्दस्येति ज्ञायते ॥

(६४) 'तत्त्वर्गस्य अवगण्टवर्गाभ्या योर्गे' इत्यत्र योग-
शब्दोभेदेरत्र द्रयोर्भावेनेति आचार्ये यस्याऽनेत्यत्रापि

स्थानिनः सहाता दीर्घता द्वयारेको दीर्घ इति ॥

(६५) भाषा व्याकरणं च द्वेऽपि महापुरुषसाधिते प्रमाणे स्तः, संक्षेपव्यामोहनितृन्याद्यर्थं त्वारम्भः, तत्रापि भाषायाः प्रत्नतरत्वं तत्सिद्धय एवं च तत्तद्व्याकरणा-
रम्भः, एवं च व्याकरणसूत्रेषु असिद्धोक्तिः स्वाश्रयादि-

दोषाणामवकाशः ॥

(६६) सौकर्यार्थं प्रसिद्ध्या 'अवर्णस्वेवर्णादी'त्यादिषु वर्णेन व्यवहारः, एदादिषु तकारः, इत् स्पष्टत्वार्थः, स्वरे तकारः व्यञ्जने कारश्च प्रयुज्यते, एकाकी वा समुदायोऽपि सूत्रे एवं, वृत्तौ तु वर्णमात्रात्कारः, स्वरेभ्यो वर्णशब्दः भेदग्राहको नतु व्यञ्जनेभ्यः ॥

(६७) यद्यपि प्रतिपुद्गलावर्त्तं मलस्याल्पाल्पत्वतोऽ-
स्त्येव मोक्षमार्गत्वं विशेषतश्चरमावर्त्तं शुक्लपाक्षिकत्वे सकृद-
न्यक्तत्वे मार्गाभिमुखमार्गपतितापुनर्वन्धकत्वादिषु, परं सर्वत्र

तत्र पुरुषाकारस्य देवेन बाधः, सम्यग्दर्शने तु पौरुषेण देव-
स्य बाधेति मोक्षमार्गतात्र. किञ्च-अर्वाक् सम्यग्दर्शन-
तद्धेतुकापूर्वकरणान्न मलाल्पताऽभोगकृता अकामनिर्जैरेव
तत्र, सम्यक्त्वात्परतस्तु सकामेति योग्या मार्गताऽत्र, किञ्च-
अधिकैकोनसप्ततिसागरकोटीकोटिस्थितेः क्षय एव गुणा-
विर्भावः पुनस्तद्वन्धाभावश्चेति मार्गत्वमत्र, कर्माष्टकक्षयो
हि मोक्षः, तत्र चत्वारि ऋघातीनीति भवोपग्राहीणि, तानि च
समुद्घातेनायोगिश्रेण्या च क्षीयन्ते, घातिषु च चतुर्षु मोह-
क्षय एव त्रीणि ज्ञानादिघ्नानि क्षीयन्ते, तथा च मोह-
एव क्षेयो मुमुक्षुभिरिति योग्यमुक्तं 'सम्यग्'त्यादि, तथा
च मोहक्षयप्रत्यलत्वेन त्रयाणां ग्रहणं, तथा च मोहक्षयं
त्रयाणामेवामुपयोगान्नाप्रमत्ते योगेऽपि त्रयाणामेवां मोक्ष-
प्राप्तिप्रसंगः, नहि दाहकोऽप्यग्निः समस्तं दाह्यं दहत्याद्ये-
क्षणे, नैव चैवं नाग्निर्न दाहक इति, यद्वा सम्यग्दृष्टिगुणस्थाना-

नन्तर प्रमेण घनभावनिरंतराभ्यामेव मोक्षप्रपन्नमिति सम्प्र-
 नित्यादि, एवं पदपुरुषीवमोक्षितः स्वययोजनेति, तेषा-
 म्भिवचान्तरेऽपि मोक्षभावात्, तथापि तत्कारणानि त्वेता-
 न्येव, एवं च नेदभये मोक्षस्यानुपलब्धमेऽपि आत्मासत्त-
 मद्भगः, पश्यते च दर्शनापाराधज्ञानावष्टम्भादिभिर्मोक्ष-
 प्राप्तिः “जन्मभिरष्टद्वये” रित्यादिवचनात्॥

(६८) ननूरत्तमुपयोगो लक्षण जीवस्य च ज्ञानदर्श-
 नान्यतर इति, दर्शनानि चानाकाराणि ततोऽस्पृष्टमिति
 ज्ञानरित्यस्वरूपविशेषपदार्थबोधस्यान्यथानुपपत्त्याऽवसेयानि,
 परं च साकारकोपयोगादृक्ते मत्स्याद्यज्ञानप्रप विपरीतमत्या-
 दिष्वस्वरूपमिति ज्ञानपञ्चकमेव जीव लक्षयितुमर्हं, तत्राव-
 द्यादित्रयरूपं पारमार्थिकरतिशयिनामेव भवतीति तद्द्वारा
 लक्ष्यस्य जीवस्य साधनं तुत्रचित्तवचित्तरदाचित्तरव-
 द्भिन्नेव, ततः पारिदोष्यात् सर्वस्मिन्सर्वत्र सर्वदा सर्वावस्थासु

च जीवस्य साधकं लक्षणं यत्तिष्ठुनज्ञानगुणमेव, तत्र न गन्तुमि-
 थावज्ज्ञानस्यास्त्येव स्वपरमप्राप्त्यता परं सा विषयमप्रा-
 प्तयेया नान्यथा, पश्यति रूपं चेत् निश्चिनोति एतद् मे
 पशुः, एवं शेषेष्वपि विषयेषु, एवमेव शब्दास्तरुधांश्च यदा-
 वेति यदा धृतं मे जातमस्ति यथा, अतः कारणान् इन्द्रिया-
 निन्द्रियनिमित्तं यत्तिष्ठान तत्सर्वकं च धृतमिति ज्ञापितेऽपि
 प्रापनीय वस्येन्द्रियस्य को विषयः? इत्याह-पञ्चे इत्यादि-
 सुब्राह्मण्य, स्पर्शनेत्यादि स्पर्शस्यादि धृतमित्यादि च, के
 जीवाः तेनेन्द्रियेण ज्ञात्या विषयानात्मानं निश्चिनन्ति,
 अपरेऽपि जीवाः तेषा तेषा जीवाणां तेषु तेषु विषयेषु
 ज्ञानादाने इष्टराजीवत्वञ्च निश्चिनन्तीत्याह न्यायेत्यादि॥

(६९) ननु कारणधीनत्वत्कारणगन्तव्यमनः सम्यग्त्व्यादि-
 मोक्षकारणोपदेष्टोऽप्येति मत्स्यम्, परं प्रेक्षापूर्वकारिणः कार्य-
 स्पेक्षतापरागध्येव तत्कारणेषु प्रवर्तन्ते नान्यथेति मोक्ष-

रूपकार्यस्य स्वरूपं तदिष्टतार्थमाख्यायैव तत्कारणानामा-
ख्यानमुचितं स्यात्, परं मोक्षप्रापणात्मकानुग्रहबुद्धयैव धर्मं
ब्रुवत ऐकान्तिकधर्मलाभात् मोक्षहेतुतया सम्यक्त्वादीना-
मुक्तिः, अन्यत्र दुःखादिषु ज्ञानेच्छादिविरहेऽपि स्युरेव पापा-
दिभ्यो दुःखादिकाः परमत्र न सम्यग्दर्शनादयो विना प्रयत्नेन
जन्यन्ते इत्यत्र ज्ञानादिपूर्वकमेव सम्यक्त्वादि तच्च मोक्षार्थि-
त्वाविनाभावि, एवं च संवेगनिर्वेदौ लक्षणेषु सम्यक्त्वस्येति,
यद्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यमोक्ष इत्येतावत्सुवर्ते त्रयाणां
मोक्षकरणता शास्त्रानुपूर्वी स्यात्, किञ्च-एवं निर्दिष्टे त्रयाणा-
मेपां करणत्वं ख्यापितं भवेत्, तथा च वादरत्वादीनां
हेतूनामनुपादाने क्षतिर्न स्यादिति परमभेदनिर्देशोऽयं मोक्ष-
स्याप्येतत्त्रयात्मताख्यापनार्थः, वक्ष्यति च 'अन्यत्र केव-
लज्ञानदर्शनसम्यक्त्वसिद्धत्वेभ्य' इति, किञ्च-आधत्तेऽयं
विकल्पः स्वोपज्ञभाष्यमनङ्गीकुर्वतां परेषां तु मोक्षमार्गं

प्रवक्ष्यामीति प्रतिज्ञानान्नायं वाधको विकल्पः, किञ्च-मार्ग-
देशेनैव जिनेश्वराणामुत्तमोत्तमत्वमिति न विस्मयं, गुणा
आत्मस्थाः तदाविर्भावादिहेतुक एव जिनेश्वराणामुपदेश
इति । मोक्षस्वरूपकथनेष्टा बुद्धिरुत्पाद्या श्रोतॄणां परं
सा वक्तॄणां प्रामाण्यग्रहादेव, तच्चेद् गृहीतं तद्वचनेनैवेष्टा-
सिद्धिः अतथोपदेशस्य तद्व्याघातकत्वात्, मार्गोपदेशेन-
साधनोपदेशः अशक्यानुष्ठानतानिरासश्चैवम् ॥

(७०) वेदान्तादयो मतानीति नैयायिकादयो दर्शना-
नीति च नाम्ना स्वं स्वं पन्थानमाख्यान्ति, जैनास्तु स्व-
माम्नायं मार्गतयाऽऽख्यान्ति, अत एव 'मगदयाण'-
मिति निर्विशेषणं स्तवपदोक्तेः सङ्गतिः, एवं जैनानामे-
वाभ्यासस्य मार्गतया प्रसिद्धेः, जैनदर्शनस्य सूत्रं चिकी-
र्षवोऽपि श्रीउमास्वातिवाचकपादाः मोक्षमार्गं प्रवक्ष्यामीति
उद्दिश्य 'सम्यग्' इत्यादिनाऽऽदिसूत्रेण तं निर्दिदिष्टुः, न च

एकतरेणेतराभावेनेति तत्त्वत्ययः ॥

(७१) यद्यपि कर्मकारतन्त्रादात्पणुणानावाधत्वाभावाज्ज
भवस्य हेयता तथापि कर्मनतफलरूपहेतुशेदोयत्वमादौ सम्य-
कत्वोत्पादकाल एव भावाद्धार-जननीत्यादि ॥

(७२) श्रुतस्वरूपसमुदायो हि कल्पनीयो न च संशु-
दीत इति न पूर्णो तत्त्वतः किञ्च-भनेकश्रुतस्वरूपरूपे आचा-
रादौ न श्रुतस्वरूपस्य व्याप्यता तन्नानादिदृष्टत्वं धृतस्वरू-
पस्य, किञ्चनानाश्रुतस्वरूपता पारिभाषिकी स्थानाद्गमा-
द्विषत्, तत एव नाश्रुतस्वरूपस्योद्देशादि अनानिष्टस्या-
विभवतत्वात् दम्भैकालिकरूपः श्रुतस्वरूपोऽनादिष्टः
अध्ययनान्यादिदृष्टानि विभागरूपत्वात्, नाम्ना सिद्धं श्रुत-
स्वरूपत्वस्यासिद्धं चाधित्या नतिचाल्लेति ॥

(७३) आत्मस्वभावतो ज्ञाने यथा मान्तिनिष्पत्तिं
सायिकादिभिर्दोषेण नरस्वये जिनेजिने ॥१॥ मतिः

भाव्यकारणेणालयात यदुक्तोद्देशमात्रमिदमुच्यते इति वाच्यं,
प्रतिज्ञायेषया निर्देशरूपस्य साक्षकमापेक्षयोद्देशमात्रवत्ये
विरोधाभावात् अन्यथा तु सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्योप-
लब्धेय सुखच । संरनिर्मे करणे सम्यग्दर्शनादौनि त्वभिज्ये-
ग्यानीनि गुरतं मथमगर्भं मृते, सायोपशमिकान्येव सम्यग्द-
र्शनादीनि तेषा साधिकारणां हेतुः, सायिकानि च तानि
सर्वथा बन्धभारनिर्नरादारा मोक्षसाधकान्तीति त्रयाणां
साधनत्व, यद्यप्यापशमिके अपि सम्यगस्वचारित्र्ये नाभ-
ज्यानां, परं न तै परम्परानुसन्धानकारिणी अग्र्यंपातया-
वात्, कर्मतनुतान्ये तु ते अपि, व्यग्रहारेण विश्वरू-
न्निज्ञानामप्येषां मोक्षसाधनेऽपि निश्चयेन चारित्रिणामेव
ज्ञानदर्शनयोरभ्युपगमात् एकतराभावेऽप्यसाधनानीति,
माचां मतेन सम्यग्दर्शनज्ञाने चरणं नेति विमामात्,
नल्यानां तु सम्यग्दर्शने ज्ञानचारित्र्ये नेति विमामात्

स्पर्शादिभेदेना-क्षरान्यादिश्रुतं पुनः॥ अनुगाभ्यादिमवधि मृज्वा-
दिमन-पर्ययम् ॥१॥ सर्वद्रव्यक्षेत्रकाल-भावगंवेत्तुलं पुनः॥
येनाख्यातं नमस्तस्मै, जिनेशाय परात्मने ॥१॥ प्रमाणेन
पदार्थानां, बाधस्तज्ज्ञानमेव यत् । आत्मनो रूपमेवैतत्,
तत्पूज्यं पञ्चधा पुनः ॥१॥

(७४) केवललिनिशेषज्ञानानामुपयोगाभावः, शक्तितः स्युः॥

(७५) चक्षुः श्रोत्राणां द्वयस्य सहोपयोगो यथा चिगिष्टः

तथा केवलयोरुपयोगे ॥

(७६) नहि यथा ज्ञानदर्शनचतुष्टययोः शब्दयुपयो-
गकालौ भिन्नौ तथा केवलज्ञानदर्शनयोः, न च तदुपयोगौ

सादिसान्तौ ॥

(७७) 'नाणंमि दंसणंमि' इत्यत्र पूर्वार्धं छद्मस्थावस्था-
ज्ञापनपरं परार्धं केवल्यवस्थापरं, न सिद्धावस्थापरं

युगपदुपयोगाच्च नोपयोगद्वयं, नात्र समयशब्दः ॥

(७८) नमस्कारसहितादिषु 'उगणं मूरे' इति पूर्वो-
र्धाभक्तादौ 'सूरे उगणं' इति च विधानं विचारसारे
पञ्चाशकप्रवचनसारोद्धारादिषु च, आद्यं सूर्योद्दिगमादारभ्यो-
त्यर्थः, अन्यत्र ऊर्ध्वं गते सूर्यं इत्यर्थः, तथा च, पूर्वोद्दिग्दीनां
सूर्योद्दिगाद्वर्गानवभृतावपि न क्षतिः स्पष्टं चेदं श्राद्धविधौ ॥

(७९) श्रीयोगशास्त्राद्यपेक्षया यथाभट्टकाणामेव मिथ्या-
दृशां मिथ्यात्वगुणस्थानकं स्यात्, तथा च नाभव्यानां तत्
ततश्च तादृशां पञ्चविधमिथ्यात्वभावो न विरुद्धः अविरुद्ध-
सुखादिप्रतिपत्तिर्मेक्ष्य तत्र न पञ्चविधमिथ्यात्वभावः, मोक्ष-
श्रद्धानमंतरा तदेतुकादीनां श्रद्धानमसङ्गस्यैवाभावात्, आ-
चारमेक्ष्य नु श्रावककुन्दनस्यागमभयस्यैव नामंभव-
स्तेषामिति ॥

(८०) चाद्वरनिगोदानामिदं जरीरमिति व्यवहारा-
द्व्यवहारिस्ति चेदपि, साधारणत्वादयं जीय इति व्यवहारा-

भावाच्च जीवापेक्षव्यवहारिकत्व, तत्तु प्रत्येकेषु पृथिव्या-
दिव्येव, एव अनन्तकालीनव्यवहारिकाणां सर्वेषु नारका-
दिव्यनन्तश्च उक्त्यादे न भवति, अन्यथा सिद्धान्तगुणानां
चादराणां तथाभावात्प्रभेदो बाधेतेति ॥

(८१) अव्यवहारराशिरेवानापनन्तस्थितिर. नान्य
इत्यपि चिन्त्यम् ॥

(८२) ननु किमिति पार्थस्यादीनां कारणमन्तरा
निष्पद्यते वन्दनादि, प्रमादस्थानानामुत्पृहणप्रभगादिति,
मुक्तरा तत्र मिथ्यादृष्टानुष्ठानस्यानुमोदने, न च वाच्य
सूत्रे सुश्रवणं तद्विषयमिति, तद्वि तत्रागिषामेष्टुनया
नन्तव्यन ररणानुज्ञापेक्षया सम्यगन्यद्वृण तु मुग्धैरर्ष-
द्वोरपि स्यादेव कारणिक तु प्रज्ञापनीयतामेति, आत्मन्ते
राजादीनां मिथ्यादृष्टामपि तद्विधानात्, किञ्च-निष्पद्येय
वन्दने मरीचैर्भागिर्गोष्ठनोभरेण पारिवर्त्य गोरिकाय

भोजनदानं नेष्ट कर्त्तुमिह अदृष्टाय च मुख्यमया, मुनेऽपि
निष्पद्येवान्यपृथिगेभ्योऽज्ञानादिदानं प्रागल्भ्यादि च ॥

(८३) यद्यप्येकीयव्याख्यापक्षे 'सत्त्वेऽपि मे'ति गार्भया
अमत्याख्यानामुदये सम्प्रकृत्यादीनां सात्त्विकाणां तत्त्वान्ते
एव सायिकसम्यगतरसंशान्तशुद्धतां मर्यादा, अमर्या-
दोदयस्तु नृत्तामप्यस्येव, तत्राऽनन्तानुगत्याप्युदयत एव
सम्यगररेवित्त्वाणां मुख्यमानता, एव च तेनार्थविररयो-
द्वितीयवर्तीययोस्तदयत एव सात्त्विकतर स्यात्, 'सत्त्वेऽ-
पि मे' स्यादि तु वीतरागचारित्रापेक्षया स्यात्, अनिरार
एव पातः मूलस्तेयता तु प्रधानभगः, भगवतोरेवरे
अद्वैतयोरेवविररस्यादिषु च नृत्तागात्, एव च संश्रयमाना
देवगान्तिर्नेति ॥

(८४) आत्मपदेज्ञानाभेजनादिनिर्मनः कर्मन्तरः,
एवनादि तु नाष्टानां रुग्णपदेज्ञाना, अत एव निर्मन-

चये तदिति वधादयोऽतिचाराः, न च पाकादयोऽपि अतिचाराः स्युरेव, स्थावरवधवर्जनस्याप्रतिज्ञानात् अस- विषयत्वाद्धादीनां, किञ्च-निरर्थकाः पाकादयोऽपि वज्या एवोपासकानामिति ॥

(८७) नगरेभ्य उत्तरपूर्वस्यां जिनानां समवसरणानि, ततः पूर्वस्या उत्तरस्याश्च स्यादेव पूज्यता, द्वाभ्यां द्वाराभ्यां ताभ्यां निर्गमनस्यानुकूल्यात्, अत एव 'जाए जिनाद- ओ वे'त्यादि ॥

(८८) श्रुतं मतिपूर्वं, जिने वाग्योगो न तु श्रुतं श्रोत्रेण श्रूयते शब्द इति गणिनि मतिपूर्वकता श्रुतस्य, अन्येषामपि प्रागवग्रहादिसद्भावः, प्रतीतिस्तु प्रामाणिकपुरुषवक्तृता- ज्ञानात्, एवं चान्येषां शास्त्रोचारी मतय एवेति । अक्षरादि- श्रुतस्य मत्यनर्थान्तरत्वापत्तावपि नाङ्गादिज्ञाने सेति ॥

(८९) यद्यपि शास्त्रेष्वगाहनाशब्देन यावदवस्थानाधार-

स्ते सदा, न चैवं समग्रात्मप्रदेशैर्नैर्मल्यजन्यस्य केवलस्या- संख्यभागोदयादितता सदा स्यादिति, उ०-प्रदेशापेक्षयाऽसं- ख्यताभागत्वे कैवल्यापेक्षयाऽनन्तभागत्वात् अनन्तानामाव- रककर्माणूनां क्षयात् आनन्त्यं केवलस्य सुपपादम् ॥

(८९) लोकातुभावजनितो नियम एव यदुत-संसा- रात् पण्मास्यावश्यं सिद्धयत्येकः, एवं चासंख्यगुणा एव कालात् सिद्धाः सिद्धाश्च निश्चितमनन्तभागः सिद्धानां व्य- वहारराशिगताश्च जीवाश्चानन्तशः प्रत्येकं पृथ्व्यादिष्वसंख्य- स्थानेषु पूर्वं भ्रान्ता एव, ततश्च नानन्ता व्यवहारिणः किन्त्वसंख्येयाः, एवं च सर्वे निगोदा अव्यवहारिणः अत एवानादिवनस्पतिरिति निगोदानां नामान्तरं अनि- र्गतसूक्ष्मवनानां तन्नामत्वे न विरोधः ॥

(८६) यद्यपि संकल्पादिना वसानां वधस्य वर्जनमि- त्येवाणुव्रतं, परं सर्वथा वधवर्जनरूपस्य महाव्रतस्य प्रतिप-

भूता भ्रातृशत्रुभेदेनां युद्धन्ते, तत्र एव परमाण्वनामेव
 भ्रातृशत्रुभेदोऽङ्गादेः प्राप्यते इति कथ्यते, परं कर्मसंय-
 मित्वापि परे भ्रगाहनाङ्गादेनोक्तमात्रमभिप्रायस्विययोगोक्तं,
 तत्र एव च 'ओगाहनाद सिद्धा भगवत्प्रयोगेण ह्रुति
 परिधिने' पिरागमं साधिरन्वितायस्यिसदनुरादिरूपमङ्गाह-
 नात्मानं तत्सदृशज्जदे 'ते न दीहे' इत्यापुनितसु सत्याम-
 त्परगाहनाया नेत्यात्मरूपतयात् पुद्गलरसभ्योपादानज
 न्यदीर्घतरादिप्यरहा रनिषेधविषयेति, एवमेव 'सठाणम-
 णितथय'मिति पात्रेन निर्णयोऽपि पुद्गलरसभ्योपादानजन्य-
 त्रीयविषयससथानपदसनिषेधपरं, यद्यपि नाएमुनेन्द्रि-
 याणां तद्वनाभायोऽस्ति परं कस्यचनापि ससात्तिः
 कर्पोदयससथानस्य नास्येराभावाः परं तत् सिद्धानां तु
 नन्देति अनित्यससथानना नेपां, एव च 'उत्पाणभो'
 इत्यादिनाऽरूपाङ्गाहनात् अरूपससथानमतिपादनेऽपि

न सारि ॥

(००) दीर्घसञ्चिनी न सोपा ओपादिसंज्ञायतु, न च
 मोक्षोदयजनतया भावरादिसंज्ञाबदशोभना मितु (विशिष्ट)
 मनोवक्षानावरणस्योपसृजनन्या, अत एवेनेन्द्रियादीनामत-
 द्वित्वे रिशिष्टमनोवक्षिणविकतरं हेतु, हेतुवाद्दृष्ट्यादयो-
 धांदसन्धोमतेः प्रकरणनिरूपणयोर्द्विषण्यभे, न दीर्घसं-
 लिखीयत् व्यापिग्नौ, तेन सक्षिपदनेन्द्रियपदादौ न सज्ञाया
 विमोक्षण, न चात्र भ्रमो वहनेहेतुरित्यादित्यिव गम्यकार्यः
 यित्नु भ्रमस्य वक्षिहेतुरित्यादित्येव कारणार्थः यद्यपि
 द्वीन्द्रियादीनां शोभना परतो न सज्ञा तथापि दीर्घकाल-
 चिन्तनपरा न सेति त्रेणा दीर्घकालिनी, यद्यपि तद्वस्थो-
 पयोगम्यासख्यसामयियत्वादीर्घकालिनी स्यात् तेषां परं
 दीर्घकालेतिविमोक्षणत् चिन्तनातिरिक्तताभीमानागतकाल-
 विषयेति, तेन सुदीर्घकालमप्यपीति वृत्तिपारा., विशुद्धिर्माष्ट-

मिकाद्विष्टुद्धता ॥

(९२) मत्यादिच्छाद्यस्थिकज्ञानवन्न केवले लब्धयुपयो-
गभेदौ, येन द्वितीयादिसमयसिद्धेषु लब्धिकेवलं स्यात्,
न च केवलस्य प्रथमाप्रथमतोदिति: चरमाचरमतोदितिर्वा,
'नाणमी त्यस्यास्तु 'इत्तो' इत्यत्रावागितिगम्यं, 'दोन्नडत्थि,'
इति पाठे च न नोद्यं, एवं 'सागाराणागारा' इति 'सागा-
रोवओगोवउत्ता सिज्झंती'त्यपि नासंगतिः ॥

(९३) साधिकपोडशांगुलकरचतुष्टयमानावागहनायाः
सर्वमध्योपलक्षणत्वे साधिकैकोनपञ्चाशशतद्वयकरमानोक्ति-
प्रसङ्गः, यद्यपि अवागहनाशब्दोऽनेकत्र, तथापि 'कयरंमि
उच्चत्ते' इत्युक्तेरुच्चत्वग्रहः, अत एवाङ्गसङ्कोचेन समा-
धानं, क्रोशपड्भागसिद्धक्षेत्रस्यापि सङ्गतिस्तावत्प्रमाणो-
च्चत्वे बहुत्वं पञ्चविंशतिरूपमिति त्ववगाहनापेक्षं स्यात् ।
तीर्थेऽजिनेऽधिकनराः स्त्रीभ्यो नराः संख्यगुणाः ॥

यनात् सर्वत्र दीर्घकालिकया व्यपदेश इति नन्दीव्याख्यानं
तदीयोपन्यासक्रमफलसूचनपरं, अत एव च ओघलोकसं-
नयोरतिस्तोकतोवितृष्टीकाकृतां, 'थोवे'ति भाव्यस्याप्यतिस्तो-
केत्येवार्थः, तथा च 'महद्दे' इत्यस्यातिमहत्या शोभ-
नेत्यस्य चातिशोभनयेत्येवार्थः, एवं द्वीन्द्रयादीनां
महत्याः शोभनायाश्च सद्भावेऽपि न दीर्घकालिकीति ॥

(९४) 'अनन्तानुवन्धिनमुदये न द्वयं, शेषकपायोदये
द्वय'मिति औपशमिकादिभेदत्रयापेक्षं योज्यं, अन्यस्या-
नधिकारात्, अतः 'सास्वादनसम्यक्त्वं प्रत्येवे'ति द्वीन्द्रया-
दिस्थाने उक्तं, यद्वा नरकादिगतित्रये औपशमिकनिप-
धात् श्रेणिगतौपशमिकसम्यक्त्वविवक्षया योज्यम्, सप्त-
कशमो हि प्रयत्नजन्यः श्रेण्यां, अनादिमिथ्यादृष्ट्युपशम-
स्त्ववर्गवेदनेनान्तरजन्यः, क्षायिकप्राप्तिसमयात् प्राक्समय-
भावि वेदकमपि क्षायोपशमिकमिति क्षायोपशमिकस्यौपश-

(९४) श्रान्त्यादिषु 'नाण पचविह पञ्चत' मित्यादिषु 'पञ्चत'मिति कोऽर्थे इति चेत् ।

उ० 'अत्यं भासइ अरहे'ति वचनान्तरादर्थत आत्मागम विभ्राणोऽईक्षाचष्टे इह तथात्वेन तदा अनादिकालीनैर ईज्जिरेव प्रज्ञप्तिमिति सर्वपर्याप्ततामविसर्वादित्यनेन ज्ञाप्यते, किञ्च 'केवलनाणेणत्थे, नाउ जे तस्य पण्यवणजोमे' इत्यादिना कवलज्ञानरलज्ञातपदार्थानां प्ररूपणादर्थतः प्रज्ञया केवल ज्ञानेन ज्ञान पञ्चविधमाप्त ज्ञातीमिति, स्ववन्ध्यास्य इति शब्देन हेतु मदर्थं ब्रवीमीत्यनेन पर्यन्तवापयेन, तथा चार्हतामन्योपदेशविषयतामर्थतः आत्मागमता च सूचयति, पूर्वतरभवगतामतिपातिज्ञानयोगात् प्रथमसमवसरणेऽपि प्रज्ञप्तिमिति कथनेन भुतपूर्वता प्ररूपणायाः सूचयतीति स्वव्यदेय, मया प्रज्ञप्तिमिति कथनेन तीर्थेकरवचसः स्वय मत्ययतां ध्वनयतीति च सुन्दरमेव, 'सुच गयति गणहरा

निवृण'मितिवचनात् श्रौयता गणभृता सूनापेक्षया आत्मागमत्वात् प्रज्ञप्तिमिति स्वय प्रत्ययता कथयति, अर्था गमापेक्षया भगवद्विरर्हद्भिः प्रज्ञप्तिमिति तदनुवादेनाह ब्रवीमिति सत्यः, तथान मद्गलाद्यकरणसहगति, 'उष्ण्णेइ येत्यादिनिपद्याप्रयध्वणात् अनुयोगावसाने स्मरति द्वादशाद्मीरचनामावात् प्रज्ञया आप्त प्रज्ञाप्तिमिति, भगवतस्तोत्रेकरस्य केवलीतिप्रत्ययेन ध्रुवणात् प्राज्ञरक्षादाप्त प्राज्ञाप्तिमिति, भगवता श्रीजम्बूत्वाभ्यादीनां अर्थापेक्षया परस्परगमं सूचापेक्षयानन्तरागम विभ्रता प्रज्ञासागर्थेयस्येऽपि प्रज्ञया आत्त प्रज्ञाया आत्त प्राज्ञादात्तमित्याद्याधिक्य, तर्का-तुसारिणः प्रतीत्य तु पञ्चत एव तर्काकुलमतिभिर्विचारित सारस्यः ॥

(९५) 'अरामतणराए'चि 'असकिल्हिउपरिणामा' इति विज्ञेयणं तथाऽनुकवद्धादीनां द्रव्यद्वितीयादीनां मक्त

तिभद्रकादीनामकामन्नहारिणीनामन्तःपुर्यादीनामपि तेनै-
तावज्ज्ञाप्यते संक्षिप्तपरिणामानामपि द्रव्यनिर्जरावतामपि
फलमेतावत् होतृकादिसूत्रे चोत्कृष्टेति असंक्षिप्तपरिणामेति
विशेषणान्नतिवैचित्र्यस्य ज्ञापनं किं तत्र वर्णिता हस्ति-
तापसादयः निर्जराकाः तत्त्वतो न व्यन्तरत्वमकामनिर्ज-
रकत्वे असुरादित्वं वा सकामनिर्जराकत्वे वा नियामकं
किन्तु परलोकाराधकाः सकामा, इतरे त्वकामा इति
सम्यग्दृष्टव्यमिति ॥

(९६) ननु 'औपपातिकचरमे' त्यादिसूत्रे भेदो-
पादानं किमर्थं? अपवर्तनीयानपवर्त्याधूषीत्येवमस्तु । उ०-
सूत्रादेवास्मात् ज्ञापयति तत्-संख्यातवर्षायुष्का देवनारका
अनपवर्त्यायुष्काः, आद्यसंहनना अपि सोपक्रमाः, प्रतिवा-
सुदेवाः शलाकापुरुषा अपि सोपक्रमाः, सुपमदुष्पमा-
जाता अपि पाश्चात्याः सोपक्रमा भवेयुः ॥

(९७) ननु वसतेः प्रमार्जनं कुर्वता मुनिना नासा-
मुखं मुखवस्त्रिकया बन्धनीयमिति श्रीद्रोणाचार्या व्याख्या-
न्ति श्रीओधनिर्मुक्तौ यत् येन न मुखादौ रजः प्रवि-
शतीति, तेन स्पष्टं ज्ञायते सचित्तपृथ्वीरजःप्रवेशरक्षार्थं
तत्र, एतच्च ग्रामे तथाविधायां वसतौ संभवि, प्रायो
मुनीनां विहारो ग्रामे तथाविधायां वसतौ, अत एव
पृष्ठिवंशधारणादिगता मूलोत्तरगुणशुद्धये वसतेः प्ररू-
पणा, अत एव च 'से गामंसि नगरंसि वेत्यादिसूत्रेषु
प्रथमं ग्रामपदोपादानमपि सविचारं, अत्रेदमवधेयं-शिवेऽ-
प्रतीक्षणं च मृतकस्य मुखमात्रं बन्धनीयतयोक्तं, अत्र तु
नासामुखोभयमिति, मुखवस्त्रिकारक्षणे तु संपातिमरजो-
रेणूनां त्रयाणां प्रयोजनतया गीयते एवेति ॥

(९८) अन्धबधिरादयः पञ्चेन्द्रियाः इति यद्व्यपदि-
क्यन्ते तत्पञ्चेन्द्रियजातैः प्रभाव इति ॥

(१०) विध्यतद्व्याख्यानं शुद्धद्वारार्थत्यागे मरावताना
चिर पारणे सलेखनाय। मणदेराहारोपधीना त्यागे तथा-
विषयानामाराधनय। सामर्थ्ययोगसिद्धपादपवर्गसाधने
इति दुर्भरकृष्णपत्रम् ॥

(१००) सम्पद्वत्त्वस्य योगे माक्षान्तिरित्येच्छायाः परि-
त्यागः १ देवादितत्त्वानां तद्गुणत्वमरणादिकानां त्वं स्त्रीकि-
कर्मोणाद्यामायाः २ भ्राम्यस्वीकारमासादृगिरस्य एह-

पर्यत्कल्पवाचनम् (२)

ननु पर्युपणारूपस्य साम्यत प्रतिपर्युपणा साधय
पर्यभिर्दिने, श्रीसद्व्यस्य पर्यदो वा समाह वाचयन्ति,
तत्किं नामोक्त परम्परयाचीर्णं वा १, आचीर्णं चेत्,
सारणा नाम्नाकारान्माता मवाहमृषा वा, मवाहमृषा
चेत् पुतः कालान् वस्माच्च हेतोरिति ।

द्वारार्थभागनमुत्पेदायाः १ चिरपर्यायेण विभिन्नदेशकु-
लजातानां विस्देच्छानामिवानामभोगेऽपि दीक्षितदद्या-
स्वीकारात् तदपरसस्कारादीनां ४ पर्यन्ते च गणशरी-
रोपध्याहारादित्यागविधिना जगतः सापेक्षतायां भेति परि-
त्यागपञ्चक पञ्चाग्निनतपः ॥ इति आगमोद्धारक-आचार्य-
श्रीआनन्दसागरसूरिविरचित तात्त्विकविमर्शः

पूर्वं हि 'चिरित्वत्वे'त्यादिगुणान्वेषणेन अष्टभिर्मा-
सकल्पैर्विहरणं भुवंन्तो गीतार्थे निश्चिता साधयो योग्य
क्षेत्रं ज्ञात्वा वर्षावासासम्भवस्थिरे । न च वाच्यं युगमध्ये
युगान्ते कलुषेन्द्रे पौषापादयोर्वृद्धिभावाच्चरभिरपि
मामसन्त्येति वक्तव्यं, निर्मुक्तिभाष्यचूर्णिकाराणामन्य-

तमेन केनापि नवमासकल्या अनुवृत्तत्वादवसीयते यत्र
 कस्यापि शास्त्रकृतोऽधिकमासयोर्मासद्वयकरणस्य सम्मतत्वे-
 ऽपि परिगणनं कल्पतया सम्मतं। न च वाच्यं तत्रावमामधिकां
 वाऽष्टमासीमित्युक्तमेव, यतस्तदूनाधिक्यं न मासकल्पवि-
 हारप्रभवं किन्तु विधाय पूर्वं वर्षावासं वर्षादिभिस्ततः
 क्षेत्रान्न निगमनं जातं तत्कृतं वर्षावासक्षेत्रप्राप्त्या च कृतं,
 विहारकल्पानां त्वष्टानां न न्यूनाधिक्यं। किञ्च-गणनेऽधि-
 कमासस्य युगमध्ये माघमासे युगान्त्ये चाद्यापाठे चतुर्णां
 मासानां व्यतिक्रमेऽपि चतुर्मासीप्रतिक्रमणस्याकरणं, कथं
 च देशविरतादीनामप्रत्याख्यानकपायवत्तायाः प्रसङ्गस्य
 वारणं। फाल्गुनापाठप्रतिबद्धत्वात्तत्तच्चतुर्मास्या इति
 चेच्चिरं जीव, प्रतिबन्धकाराणां शास्त्रकाराणामधिकमासयो-
 रपरिगणनैवेति स्वीकारस्तव यतः, तेरस्वीकारे तत्कृतं
 प्रतिबन्धमनुसरंस्त्वं किं नाङ्गीकुरुष्वेऽर्धजरतीयं तत्परिग-

णनाग्रहेण, तद्वदेव लोकलोकोत्तरोभयनीत्या द्वादशमासा-
 तिक्रमेऽपि सांवत्सरिकस्याकरणमपि कथं शोभावहं? किं च
 श्रीपर्युषणाकल्पे वाचनाकालस्य जिनान्तराणां कालस्य
 संख्यत्वेन यत्सर्वत्र सार्धाष्टमासैरित्युच्यते तदपि तव क्षोभ-
 करमेव, यतस्तद्युगस्य मध्यमन्त्यमेव वा वर्षं प्रागेवापा-
 द्याश्चाधिकमासव्याव्यतिक्रमो जातस्तव, ततो भवन्मतेन
 सार्धेनवमासैरित्येव वक्तव्यं स्यात्। न तत्तथा केनाप्युवत्-
 मुच्यते च, ततम्यवत्त्वा दुराग्रहमाश्रयात्प्लमार्गमिति कृतम-
 प्रस्तुतप्रसंगेन, प्रकृतं प्रस्तूयते-एतत्त्ववश्यमवश्यं यदुत-
 भगवद्भिः श्रीदेवर्द्धिभ्यमाश्रमपादैर्यज्जिनान्तरकालज्ञापनाय
 सूत्रं न्यस्तं तदन्त एव सर्वसाम्मत्येन पुस्तकाराहः, यद्यपि
 स्थविराणामावल्यापि जिनचरित्कर्तृतेनवद्वयं सामाचारी-
 निरूपणा या वक्तव्यं परं सा नैकरूपेति नाराहिता।
 अत एव आर्यमहागिरिमुल्लिकाया देवदूत्यगणिपरम्पराया

नागेन्द्रचन्द्रादिगण्डोपपरम्पराया प्रश्रवात्तद्वलपरम्परा-
 याश्च तदानीमप्यस्य विद्यमानाया अपि नाष्टिस्वो गन्तरतापि ।
 अत्र पाश्चात्या अपि तत्पुरतः स्वस्वात्मनः पृथक्
 पृथक् पद्वारत्न्यः कल्पयन्त्येव दिव्यतत्त्वाः । सायाचारो
 तु सर्वैः पृथक् पृथक् स्याज्येति न निपतस्तदाराद इति
 तपोरत्नपुरयोर्नाल्लरद्वेगनमिति । पर सायाचारोमुगाणि तु
 नितनचित्तगुणरक्षितयनान्येव । ततो निर्मुचितमाप्यवृण्योद्विष्टु
 नद्विररणस्योपनमः । एतं च विवाच्यमयस्य वर्तमान-
 काशोपलभ्यस्य धर्मेदशसमाश्रमगालात्परत एवावस्थि-
 तत्वे, विच-यर्गपि प्राप्तनगले कल्पकर्पणं आपादशुभ-
 दग्म्यादितः आपादगुणिमागन्तेषु यदा यदा योग्यस्येग्र्य
 मृगगलादेव आभादगांवासस्थापना क्रियते तदा तदा
 पञ्चमिः पञ्चमिर्दिनरनियतया नियतमादृतमभवत् ।
 परं श्रीगालसाचार्यकालात् प्रागेरानिग्रयदानवनन्याचु-

प्राचुर्याभागातिरोहित । यथामन्यथा भगवन्तः गालमा-
 चार्या भृगुरुच्छात्र वर्षागासमध्ये निर्गन्तुतः प्रतिष्ठान-
 पुरस्य श्रमणसहृष स्वागमनात् प्राक् पर्युपणाया अकरणाय
 निरिरेत्यन्, कथं च नामाद्यास्यापर्वणि न पर्युषितवन्तः,
 कथं च चतुर्थ्या एव सांस्तसरिकपरावर्तना, किं च सर्व-
 श्रमणसर्तुसाम्मन्यस्यावश्यमना, कथं च तत्परावर्तनाया-
 पारम्पर्ये, सूत्रोक्तमापाचार्या त्वेकादशानामपि पर्वणां परा-
 द्वेष्टेर्भावादिति । न च वाच्य कथं तर्हि चूर्णिकारैर्भगवद्वि-
 रनियतं पञ्चरूपञ्चरुद्वया पर्युपणा व्याख्याता मन्तर-
 वृण्योद्विष्विति । पतलसामाचार्या एव व्याख्यानात्, अन्यथा
 स्वयं श्रीश्रमणसद्वेन सदापर्यन्त्याया पर्युपणाया नित्य-
 ततया करणे कथमप्यसु पर्युपणारुणस्य निर्गेषे तथा-
 करणे प्रायश्चित्तं च व्यच न स्थितम् ? मा भूत् पर्युपणापर्वण
 एव कालमाचार्योपपन्नमिति योग्यमेव तथाभूत व्याख्यान

चूर्णिकृतां, आस्तामन्यत्, भगवन्तो देवर्धिगणिक्षमाश्रमणा अपि नियतसांवत्सरिकपयुपणाकर्तार एव, कथमन्यथा स्थानाङ्गादिसूत्रप्रकल्पादिनियुक्तिप्रभृतिषु पर्युपणापरपर्यायस्य वर्षवासावस्थानसूत्रस्योपसंहारे 'इच्चैयं संवच्छरियं थेर-कप्प' मित्यलेखयिष्यन्?, भगवद्भयः कालकाचार्येभ्यः प्रागपि सूत्रमिदं वर्षवासावस्थानख्यापनपरमपि सांवत्सरिककल्पतथैव रूढं, नो चेत् अपर्वन्तिथौ क्रियमाणायाः सांवत्सरिकपर्वदिनपर्युपणायाः साक्षितया 'आरओऽवि य कप्पई'तिवचःकथमुदाहरिष्यन्?, नियतभाद्रपदशुक्लपञ्चम्या अभावे तद्वचसोऽनवकाशात् सूत्रकारेणैवाऽवर्गदशस्वस्थानपर्युपणाया विहितत्वात्, एवं च पञ्चकपञ्चकष्टद्ध्याऽवस्थानपर्युपणायास्तिरोभावत्वे एकस्या एव सांवत्सरिकपर्युपणाया भावे च पूर्वधरेभ्योऽपि चिरकालपूर्वकत्वे सिद्धे सिद्धमेवैतद्यदुत-साधुसंसद्यपि कल्पस्य कर्षणं सांवत्सरिकप्रति-

क्रमणान्तमेव । पूर्वधरकालेऽपि भगवान् श्रीहरिभद्रसूरिरप्यावश्यकवृत्तौ सांवत्सरिकप्रतिक्रमणान्तमेवानागतपञ्चरात्रिकमाह । अष्टपञ्चाशदधिकाधिकत्रयोदशवैक्रमीयशताब्दीभाविनो विनयचन्द्राः श्रीपर्युपणाकल्पटीप्पने वैक्रमीयपञ्चदशशताब्दीभाविनोऽन्तर्वाच्यकारा अपि तथैव सांवत्सरिकप्रतिक्रमणान्तं कल्पकर्षणमाहुः । तथा चाधुना प्रवर्त्तमानः श्रीसङ्घसमभ्रं श्रीकल्पकर्षणस्य व्यवहारः पञ्चदशशताब्द्याः परत एवेति सम्भाव्यते । अत एव च श्रीयोगशास्त्रानन्तरविहितपरिशिष्टपर्वणि श्रीश्राद्धदिनकृत्ये श्रीश्राद्धविधौ पर्युपणाया अधिकारंऽपि न कल्पकर्षणस्य श्रावकानुद्दिश्य श्रवणविधानमिति ।

ननु भगवतां श्रीकालकाचार्याणां श्रीदेवर्धिगणिक्षमाश्रमणानां च काले अवस्थानसांवत्सरिकप्रतिक्रमणान्ते कल्पकर्षणसमाप्तेरवश्यंभावस्य निर्णयः श्रीआचारप्रकल्प-

पृथिर्विपुषणाकल्पयोर्यनेन सङ्गच्छते । ततस्तत्सुचकं हि
 नाहमोपादरेषु हृष्यते इति वः क्रियादः । दृश्यते स्थानाद्गो
 पञ्चमे स्थाने । यत उक्तमिदं 'णो कृष्ण निगमाण ॥
 णिगम्योण वा पदमपाउतस्ति मामाणुगात्वं दूरञ्जिष्य' इति ।
 भव्यिन् हि सुने विहारः वषांयासस्य पंचाक्षति द्विने-
 व्यपि निरिदः । स न न पुष्यते पञ्चपञ्चदश्या
 पंयुषणाकरणे, विहारस्यायं तदा क्रियमाणो निपेयं
 पदामपडायेत यदा भाषाज्यामेयस्योर्गेतस्मिन् क्षेत्रे ।
 न च शब्दं तापरादयिदं, यत्स्मिन् 'पचहि ठाणेहि
 कृष्ण' इति प्रतिपादितं, ततश्च पञ्चाक्षति दिनेषु स्पष्टमेव
 विहारस्य मगराणस्य प्रतिपादनाय पञ्चरूपन्याश्रदि-
 पत्यस्य निरोमाय इति । यतः पञ्चदृष्टिद्वयने विहारस्त-
 नानुश्रयते तयारिथस्य क्षेत्रस्य सुषहगज्जतीनां चापामो
 दीर्घाच्यदिशदा वारणादः न चात्र नेपामेयमपि घृत्-

मपरादृष्यते, अत्रोक्तानि तु कारणानि मद्रापत्तिमादुभावि-
 शिपयाणि । तत्तत्तस्तु अतोऽपि निश्चीयते आपाज्यामेया-
 वस्थाननिश्चयः । किञ्च- तदेव मकरणेऽप्रेतनसूत्रे
 पंयुषितानां विहारस्य निपेय प्रतिपादयन्तः सूत्रकारा
 एकमेव पंयुषणानां प्रतिपादयन्ति, पंयुषिताश्च के ह्या-
 नइहाया निगारणं न दृक्करं । यत आह श्रीभयनेव-
 मुरिस्तद्वृत्तौ--“ पंयुषणाकल्पेन नियमदस्तुमारब्धाना ”-
 यिति, इदमपि तदेव समेषां समं तदीयोपपन्नं यदि
 सर्वेऽपि माथवः सप्तकं पंयुषयन्ति, न च तत् पञ्चक-
 पञ्चदृष्ट्यादिना नियतताया अभये, तत्र तु नेपाञ्चित्
 मयग्राभापि प्रथमप्रापि उत्तरायां च नस्यां सप्तनेर-
 थिकमिच्छतिज्ञतस्य दिनानां भारान्, पूर्वं पञ्चान्नत उपरं च
 सप्तनेश्च तदेव विहारनिपेथस्य नियमभावः यदा सम्-
 क्रमेव समेषां म्यात पर्यपणा । ततः पंयुषणापञ्चकपेणमपि

एवमेव पाठः, तथाहि—‘समणे भगवं महावीर वासाण
सवीसइराए मासे चइद्धंते सत्तरिण्हि राइंदिण्हि सेसेहि पज्जोस-
वेइ’ति, तत् किं श्रमणो भगवान् महावीरोऽपि कल्पकर्प-
णसांवत्सरिकप्रतिक्रमणरूपां पर्युषणां चकार, नत् कल्पा-
तीतत्वाच्चस्य न तथेति तर्हि अन्य एव भावार्थः कोऽप्यत्र
वाच्यः स्यादिति ।

उ.—सत्यं, भगवान् महावीरः कल्पार्नीतत्वाच्च कल्प-
कर्पणं न च सांवत्सरिकं वा प्रतिक्रमणं कृतवान् । उभय-
मपि ‘आनेलक्कुद्धसिमे’त्यादिगाथोरनकल्पममेव, नतः
प्रवृत्ताऽयं व्यवहारः कल्पकर्पणादिकम्नदुपदिष्ट एव (न) स्वयं
कल्पितां नवा मार्गविंधीति दर्शनमेव प्रागुक्तमृचद्वयस्य
तात्पर्यं । न चेद् समाधानं मङ्गोलकल्पनादृष्टं, यन्-
स्तत्त्वार्थभाष्यं—‘कृतसामायिककृमां व्रतानि विधिवन् समा-
रोप्ये’ति । न न भगवतो महावीरस्य ‘आनेलक्कुद्धसिमे’ति

सांवत्सरिकप्रतिक्रमणेन संहैवान्तं यायादिति सूत्रकारा-
णामपि सम्मतमेव, न च प्रथमे उत्तरे भागे प्राष्ट्रपो
विहारस्य (रेण) समं को विशेषः पर्युषितेतरयोरिति वाच्यं,
कल्पकर्पणसांवत्सरिकाभ्यां विशेषस्य विहितत्वात्, एवं
चापाढीसांवत्सरिकान्तरं प्रथमप्राष्ट्र
क्षिक्योरन्तरं तूत्रप्राष्ट्रदिति ।

ननु कथमिदं सूत्रे निबिष्टमिति । ‘जेसिमिपो अणुओ-
गो’त्ति नन्दुक्तेराचार्यस्कान्दिस्सालाचार्यनिवेशितमिति कथने
न कोऽपि विरोधलोकोऽपि दृश्यते, ततश्च पर्यवसितमेत-
भगवतः स्कान्दिलाचार्यादपि प्रावतनकाले पर्युषणाकल्प-
कर्पणं सांवत्सरिकप्रतिक्रमणस्य पर्यन्त एव समाप्तिमा-
प्नुयादिति, अत एव श्रीजीवाजीवाभिगमे देवानामेका
पर्युषणेति नन्दीश्वरद्वीपे महिमकृत्तिनियमितेति ।

ननु श्रीसमवायाङ्गसूत्रे श्रमणभगवन्महावीरपार्श्वतयापि

साध्यास्ता द्यतदन्त्य न च छेदापस्यार्थनीय चारिष्य, नापि
 च तदर्थान्तरभृता यमा अपि तथापि ज्ञातनापदिष्ट
 तत्पत्न्येदेशवत्ताद्वि विधिषद् उन्नापपचन, आहूय भग
 वन्ता हरिभद्रपुराय. - 'उत्तानि-हिंसादिनिश्चिह्न्याणि धर्मेतः
 विधिष्वस्तसमारण्य-मिद्वन्मस्तरांरंरं विधिषन् भात्य
 स्थानि दुररा, अङ्गांस्तेरस्यर्थः । पत्तय स्मत्तोर्थयतिदयाप-
 दर्शनपर, न पुनरथायं स्थितद्वय' इति आगार्थेतिद-
 सेनाऽप्याह- "घ्नानि विधिना तप्याराण्य० हिंसादिनि-
 श्चिह्नायनादिमतिहा चाभ्युपमम्य, तानि उतानि अदि-
 सादीनि एव-वन्ते, विधिना वक्ष्यमाणानुष्ठान्या, आगारव्य-
 वस्यार्थ, अत एव घ्नानार्तिरुक्तमिति" । धीसमयायाद्वादिषाठ-
 पदेव धीर्पुण्णारह्यसामाचरीगतोऽपि भगवतो यदागौर-
 स्य पुण्णाररणविवयकः पाठः वर्तमानज्ञासनरचितमस्त-
 ताधुतामागारीमदर्शनपर एवामसेयः, अत एव च तत्र पुण्-

णारणे भयणभगवन्महाशीरम्य त्पांरामगद्गारापरि-
 मणने 'भन्नरासमे तासासमनि' भेत्तरागामग्गेति च,
 वाऽर्थः ।, धयणभगरानु महागौरं हि कस्तुरद्विगानष्टमा-
 सान् पुण्भडादिस्थानेषु गिरहयति रथांशु ग्गारासान्दरे-
 वास्थान्, भन्त एव धीभगवत्या- 'ननुसायगागाए एग-
 नेमसि तासासममुपाणए'ति एष्टनया निर्दिष्टः, तथा च
 मगरां महाशीरस्य मथमोत्तराभ्या मादृषि तमनग्या-
 न्यम्य वा वम्यन्ति वल्यम्यारसिभति, पुण्णारागन्त्य-
 तसमापारांमुपाणा नरां तु एष्टन्येर साधुगारम्यं-
 म्योजनतो गुपयदन्ति । तानि मृयाध्वेव- 'तेषु वल्लेजे
 तेण समण समणे भगवे पक्षीरे थासाणे तसीमदराए
 मासे तासागार्प पुजोमयेर, से तेणट्टेण भते । एते तुभर
 समणे० नभो णं पापेण अगारीण अगाराइ वडिगाइ
 उअंविपाइ छम्माइ जिष्साइ गद्धाइ मद्धाइ मंषभविमाइ

खाओदयाणि स्वायणिद्धमणां अप्यणो अट्टाए कडाइं
 परिमुत्ताइं परिणामियाइं भवंति, से तेणट्टेणं एवं वुच्चइ-
 समणे०' एतानि च तानेवाश्रित्य सफलानि सूत्राणि, ये
 गृहस्थान् प्रति वयं चतुर्मासीमवस्थास्यामः स्थिता वेति
 वदेयुः, तत्सम्भवश्च मौनावलम्बनाभिग्रहात्प्रतिभायाश्चाभिग्र-
 हात् छात्रस्थयेऽपि न घटते एव, विशेषतः कैवल्ये, एवं
 स्पष्टीभवत्यत्र यत् यतिक्रमव्यवस्थापराण्येतानि पर्युपणासूत्राणि
 विशेषतश्च पर्युपणाकलोक्तानि सूत्राणि तत्परार्णोति यतस्तेभ्यः
 सूत्रेभ्यः परतः गणधरतच्छिष्यस्थविराध्यतनार्यश्रमणा-
 स्मदाचार्योपाध्यायाख्यातु श्रमणपारम्पर्यमेव तथापर्युप-
 णायां विधातव्यायां हेतुतया दर्शितं, विचारश्चदेतेषां
 तात्पर्यं स्यात् तर्ह्येतत् यतिक्रमस्थापनमेव गम्यते, अत
 एव 'अंतरावि य से कप्पइ पज्जोसवित्ताए नो कप्पइ तं
 रयणि उवायणावित्ताए'ति यतिक्रमस्थापनाविषयमेवापवादसूत्रं

न तु श्रीमन्महावीरादीनामाचारदर्शनपरं तत्सूत्रं, निरपवाद-
 चारित्रत्वात्तेषामिति तथा च स्थानाद्भूतं वर्षावासं पर्युपिताना-
 मिति सूत्राणि प्रस्तुतस्य पर्युपणकल्पस्य च वर्षावासं पर्युपिता-
 नामिति पदसमूहोपलक्षितानि समग्राणि सूत्राणि समग्रं चतु-
 र्मासवस्थानलक्षणां पर्युपणाभेवाश्रित्य प्रवृत्तानि, न तु प्रथम-
 मुत्तरं वा भागमाश्रित्य प्रवृत्तानीति सुधीभिर्बुद्धानां, अत
 एव 'तं रयणि' नि परोक्षवाचिना तदा निर्दिष्टं, केवलं
 सांवत्सरिकादिन एवास्य कल्पकर्पणस्य समाप्तेः सद्भावात्
 सांवत्सरिककृत्यस्य पस्याधिकरणक्षमापनाप्रसङ्गस्य भूत्रेभ्य-
 वाच्यत्यादि निर्दिष्टं, एवं च सुनिर्णीतमिदं-भगवतः स्फुटि-
 लाचार्यात् प्राक्तनकालेऽपि सांवत्सरिकप्रतिक्रमणस्य प्रान्त्ये
 एव कल्पकर्पणस्य समापनमभूदिति, तत्र पर्यदि कल्प-
 कर्पणस्य न गन्थोऽपि, न च वाच्यं पञ्चकपञ्चकद्वया
 पर्युपणाकर्पणपूर्वकं पर्युपणाकरणस्य चिरनरकालाद्

आचार्यरुद्रिदलचार्यान्तमागपि तिरोभासस्य निर्णये क्रिय-
माने 'वीसहस्रिणेहि कृष्णा पचमहाणीद कृष्णवणा य ।
नवसयनेणइएहि बुच्छिन्ना सयञ्जाणाव' ॥ १ ॥ चि-
तीर्थादुगालिकभणितनया प्रसिद्धाया गाथाया. रा गति-
रिति, तस्या गाथाया उद्गमनमेव गतिरस्ति, यतः सा
तामन् तीर्थोद्गालिके एव नास्ति । ननु मिमनयाऽभिधीयते
गाथया द्विधाया व्यग्रच्छेदः प्ररूपणाथा वा ? , न
तानन् क्रियाया , विद्यतया दिनेरवस्थाननियमग्रथेऽधिक-
रणनिषेधस्याभिमतत्वेन तस्य कथं व्युच्छेदिनी सह-
स्याज्ञा ? , मिञ्चाद्भाषित तत्र, न वाच्यमिति भ्रवोगव-
गन्त्यमिति वा ? अभिवर्धितैतरयोर्विधाया. शीघ्रविलम्ब-
भाभस्तु आपाठ्या जायमाना न पार्थिते निराहु, न च
तवाऽधिहरणोत्पन्निरपि, न च ल्पेर्मिन्टीप्यनाश्रयणं तत-
इति, तथा सहस्राचरणा तत्र पौषपाठ्यावृद्धिनियमाया

वात् यस्य कस्यापि मासस्य वृद्धिर्भावादिति, जैनज्योतिष्का-
नुसरणेऽपि पोपस्य घृद्धावापि अभिवर्धितत्वोदितेर्विद्वति-
कल्योदितेथ आपाठ्यौषमास्यामेवोत्सर्गिन्मयवस्थानं तद्रूपा-
प्युपणा वेत्ति, सति विगने मि समारणमुच्यमानं प्रोच्य-
मानं वाऽऽपराट्टिकमार्गं निरुपदि सङ्ख्याज्ञा ? , संहरन-
धृत्यादीना हानिपनिर्णयं तद्धेतुमपराट्टं निरूप्यन् कथं
प्रौढिमानमासकन्देत । मिञ्चाधिकरणमृपापस्यादिदोषभिया
पञ्चमहृद्गा वदन् मुनि कथं निरोधनीय इति, एवं
नेयं गाथा लब्धशामनमार्गं तद्ग्रन्थयोगनाऽपि च नेति,
ता पुरस्कृत्य पृत्तुवांणाना भ्यान्त्यं व्यग्रतमेव ।

ननु अभिवर्धितैतरयोर्विद्वतिपञ्चाशद्दिनेरवस्थाननि-
यमन पञ्चरूपञ्चमहृद्गा च तत्तद्व्ययमान निर्मूल्यमस्य, न
तथाविधेदेसमाल्पश्रद्धयारुतजनमाचुर्याज्ञानश्रद्धाग्रहिलत्वा
दीनोपेक्ष्य तथा सरण वदन् शासनसमृद्धिन्ममपञ्चा

भूपतिः । यस्मिन् महः संसदि कल्पवाचना-माद्या तदाऽऽन-
न्दपुरं न कः स्तुते ॥ १॥ इतिमुनिमुन्दरसूरिसूत्रितस्तोत्ररत्ना-
करस्य वचसः का गतिरिति ? । तदा प्रवृत्तापेक्षयाप्याद्यत्वस्य
सम्भवात् अभूतपूर्वतया भवनादप्याद्यत्वस्य संभवात् ।
तत्त्वतः कल्पान्तर्वाच्यवचनानुवाद एवेति न कोऽपि वस्तु-
तत्त्वस्य वाच्य इति । यच्चाधुना सामाचारीव्याख्यानम-
कुर्वन् साधुजनः सांवत्सरिकदिने पर्युपणाकल्पापराभिधान-
सांवत्सरिककल्पं वाचयति, तदपि न प्रत्नं । यतः खरतर-
कृतायां सन्देहविपौपध्याख्यवृत्तौ व्याख्यानविभाग एव ।
श्रीतपोगच्छीयेऽप्यन्तर्वाच्यादौ विभाग एवं नवानां क्षणानां-
१ शक्रस्त्वं यावत् २ शक्रस्तवगर्भावितारसञ्चाराः ३ स्वम-
विचारगर्भस्थाभिग्रहौ ४ जन्मोत्सवश्रीवीरकुटुम्बविचाराः
५ दीक्षाज्ञानपरिवारमोक्षाः ६ श्रीपार्श्वश्रीनेमिचरितान्त-
राणि ७ श्रीआदिनाथचरितस्थविरावत्यौ ८ सामाचारी-

जनानिवारकं चेति भाष्यचूर्णिकृदादिभिर्निरूपितं योग्य-
मेव च तन्मार्गगामिनां विपश्चितां, अत्र तु सामान्यं
औत्सर्गिकं मार्गमभिकृत्य कल्पवाचनाविचारः क्रियमाणोऽस्ति,
भगवन्तः स्थूलभद्राद्या आदितश्चतुर्मासीमाभिगृह्य तत्तत्स्था-
नमादिष्टा गुरुभिर्जग्मुरित्यादेः प्रसिद्धत्वात् । अधुना पर-
म्परया गुर्वादिष्टे क्षेत्रे चतुर्मासीमालीना इति कथनं मुग्ध-
पर्यट्ज्जनार्थेय, क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाणां प्रत्यागमेऽपि आचार्या-
देशेनैव विहारोऽवस्थानं वा प्रागल्भ्यभूतामेवेति । किञ्च-
भगवत्चूर्णिकारात् प्रागपि नियततया सांवत्सरिकपर्युपणा-
यामेव कल्पवाचनं न कथमपि स्याद्यदि, कथं तर्हि आन-
न्दपुरे मूलगृहचैत्ये पार्श्वस्थेः कथ्यमानमपि तत्सूत्रं श्रोत-
व्यमभविष्यदिति । न च वान्यं यदि पञ्चदशशतान्धा
वेकमीयायाः संसदि कल्पवाचनाया आरम्भः सम्भाव्येत
तर्हि 'वीरात् त्रिनन्दाङ्कशरचरीकरत्, त्वच्चैत्यपूते ध्रुवसेन-

पिप्यादृक्त्वन च श्रीमत्समाचार्यस्या । सप्तदशश्रुत्या
 जना वृत्तय सामाचार्यन्तानि नर ख्यातानि व्याख्यानानि
 निर्दिशन्ति, न च पुराणि समग्र गन्धर्वमृदिनारुपणीयतया
 सन्ति, सिन्धु 'अणागते पचरति मृदिनार्तिचक्रात्
 सावत्सरिकमृतिशयणानन्तर समाप्य कल्प समाप्तिनिमित्तं
 नारायणसर्गोत्तमेथ पञ्चभिश्च द्विनेस्तस्य स्मरणीयता । ये तु
 ननुस्ति संस्थाद्विद्वन्म्याधिरदिनानि यावत् व्याख्यानयन्ति
 गन्धर्वमृतराशौ सिद्धान्तच्छायाव्यतिद्रामन्ति । यत्तु
 नुपे क्षणवन्तगन्ध्याद्विष्टु लघु संग्रह तेवद्व्यपृच्छर्थं क्रिय-
 माण ममानाराधाधिपति । न चानुरण महापुराणा
 सर्वथानुति, द्वाविंशद्विनागेष्टु चरमनाटक देवराय
 जिनानामेषु तत्तद्भूतानुरणस्य प्रसिद्धत्वात् । न च वाग्य
 कथ प्रतिपुण्या तत्तदेव वाच्यते, नूतनगाचनेस्य रसप्र-
 दत्वात्तत्त्वंमुचितमिति । यतः प्रतियुपेण श्रीरन्ध्रगाचनान्

तद्विधृतजिनचरितस्थगिरालीसामाचारीणा परिचितनर-
 त्तमालाङ्गन स्यात्, स्याच्च गह्वमाना जिनादिषु सर्वेषां
 विज्ञेयत । तत्ततः संस्कारदार्ढ्याय महापुरादगतिशयाय
 वाचनेतस्य परमश्रुतावता तत्त्वजिज्ञासुना रान्यमेतत्तन्
 सर्वगाल्पमपि पुरातनरतदेवाचमितादिष्ट च वाचनमिति ॥
 आगमाद्वारक-भाचार्यपर-श्रीभानन्दसागरमृरिभि सहस्र
 परंपरल्लगाचनम् ॥

अधिगमसम्यक्त्वम् (३)

आरकाणा कुले जलाधिराद्वेमेण भाविते । वाला
 यानादिभिर्धोणा, हृद्या धर्मक्रिया पराम् ॥१॥ स्वभावनः
 स्वय धर्म-परा ये स्मुरभेदिताः । तैऽभिधियाः दृष्टा
 शुद्धामुच्यते साऽविममाश्रिता ॥२॥ अमेरिता यतो
 दृष्टिरिय शुद्धा समागता । ततोऽविममत्वेऽपि, शुते नैसर्गिकी
 यता ॥३॥ प्रज्ञापिता सदाचारं, यदा प्राप्त्-जिज्ञु-मुत्तमम् ।

पर्युषणापरावृत्तिः (४)

ननु पञ्चपञ्चकद्वयादिविधिना पर्युषणाया विधा-
तिरो-
तिरो-
नस्य श्रीआर्यस्कन्दिलाचार्यात् प्राक्तनकाले एव प्रवर्त्तमानश्चेति
भावः श्रीमत्कालकाचार्यानेहस्यपि स प्रवर्त्तमानश्चेति
साधितेऽपि भगवान् कालकाचार्यः सांवत्सरिकपरावृत्तकः
कदा बभूवेति निश्चेतव्यमिति ।
विक्रमसंवत्सरस्योत्पत्तेः प्रश्नवाहनकुलस्याप्याविर्भा-
वस्य च समयात् प्रागेव बभूवेति निश्चयो निरावाद्य इति ।
ननु कुत आचार्यप्रवरात् तत्कुलमाविर्बभूव ? ।
आचार्यप्रवरेभ्यः सुस्थितसुप्रतिबुद्धेभ्यः । तदधिकार
एव पर्युषणाकल्पे स्पष्टमुदितं—‘चउत्थयं पण्वाहणयं’ति ।
ननु श्रीसुस्थितसुप्रतिबुद्धेभ्यः प्रश्नवाहनस्योत्पत्ति-
रित्येव, सांवत्सरिकपर्वणः ततः कुलात्प्राग्वभूवेति कथं
निश्चेतव्यमिति ।

जैनधर्मस्य वर्यत्वं, तच्चाद् बुद्धनिर्देशादि ॥४॥ तदागमोऽ-
भवत्तस्य, सामान्याच्छुद्धधर्मगः । तदेदमाभिगमिकं, सम्यग्द-
र्शनमुच्यते ॥ ५ ॥ यत्र श्राद्धाः सदाचारास्तास्मिन्नैके
महोत्सवाः । रथयात्रादिसंयुक्तास्तत्र स्यात्प्रतिमाऽर्हताम् ॥६॥
सप्रसादागलङ्कारैर्युक्तां तामेक्ष्य कश्चन । विधर्मा प्रतिवेक्षस्थो,
निमित्तात् सद्दृशं व्रजेत् ॥७॥ (युग्मम्) गृहासन्ने वरं चेत्ये,
मूर्तिस्नात्रादिकान् खान् । श्रुत्वा चेत्योपवेक्षस्थः, सम्यक्त्वं
काश्चिदाश्रयेत् ॥८॥ काश्चित् प्रभावनाकामो, व्रजेत्स्नात्रादिकं
महं । कुर्वन् क्रियां सदाचारां, शिक्षया सद्दृशं व्रजेत्
॥९॥ प्रतिवेक्षमनरः काश्चित्, शृण्वन् साध्वीरितां कथां ।
जीवादितत्त्वसंयुक्ता—मार्हतां दशमाश्रयेत् ॥१०॥ एवं लब्ध्याः
समाः सद्दृग्दशा अधिगमे मताः । शास्त्रकृद्भिरतो विज्ञेय-
थार्हमूह्यतामिदम् ॥११॥ इति आगमोद्धारक—आचार्यप्रवर-
श्रीआनन्दसागरसूरिभिः संहन्धं अधिगमसम्यक्त्वं समाप्तम् ।

धृष्टु, मलधारिञ्छो हि भक्षगारनकुलोद्भव । ज्ञा
 मन्ते च आचार्यव्यां धीरेष्वन्दसुरयो जाता । तैश्च
 पर्युपणापर्वण परावृत्तिरभिपतेति । यदि च श्रीकालमा
 चार्याः भक्षगारनकुलोत्पन्नेः पश्चाज्ज्ञाता अभविष्यन् तर्हि
 न श्रीकालमाचार्यैर्विरिता परावृत्तिमन्वयस्यत, भिष्यपार-
 म्ययाणा परम्परागतसामाचारीणा मन्मथीररणस्यासम्भ-
 वात् । रिञ्च-श्रीपुष्पमागपरभिधानोपदेशमालाया वृत्तो
 श्रीमता कालकाचार्याणा पर्युपणायाः परावृत्तेश्च समयं
 विप्रपंसवत्सरोत्पन्ने मागवाचव्यु । यतस्तत्रातमेतद्व-
 श्रीकालमाचार्यानीतशान्तृपक्रोञ्जयिनीज्ञासनं प्रवृद्धमपि
 धीरियमाद्रित्य, स्वकीयमवत्सरप्रज्ञं सञ्जहाति । एत-
 मतिरितीत्यादेव प्रपञ्चश्रीप्रबुद्धमन्मथमाश्रमणशिव्ये, श्रीनि-
 जीधर्षणिमद्विरपि श्रीमता गङ्गसुरीणा ओषण्युपणाप
 र्वपरवृत्तिरागिणा चिन्मनम्वग्रमत्वभाविभाषित युक्तिर-

यमवतरेदिनि । चूर्णिकृतामपि चिरतरतीताः पूर्वाजाः
 श्रीकालकाचार्याः । तत एव तेषा श्रीमता भृगुकच्छाम्नि-
 र्ममनराणनिरूपणे मतान्तरसम्भावनोद्भाविता । किञ्चा-
 धुनातनेतिहासविदोऽपि विक्रमराज्यात् माकु राज्यमासीत्
 मरुताना, ११। अ ते विक्रमेणेति विक्रमस्य शकारिरित्यु
 पाधिरिति स्पष्टमायनन्ति । न च तेभ्यः श्रीकालका-
 चार्येभ्योऽपर शरानामानेतेति केनापि लौकिकेन लोको-
 तरेण बोद्धितं । श्रीमद्विर्मलधारिदेमचन्द्रसुरिभिश्च स्पष्टीकृतमे-
 र्वेतद्यदुत-गर्दभिष्वुपस्योत्सादका पर्युपणापर्वतिथे परावृत्त-
 काश्च कालकाचार्यां नैव भिषा इति । रिञ्च-श्रीमता भगवता
 कालकाचार्याणा दीक्षागुरुः श्रीमन्तो गुणमुन्दरसूरयः ।
 श्रीमन्तो गुणमुन्दरपादाश्च दशसु दशपूर्वीषु “ महा-
 गिरिः सुहस्ती च, सुरिश्च गुणमुन्दर,” इति वच-
 नेन गण्यमानाः सन्ति । तयागामविहारिर्श्रीगुणमुन्दर-

सुरिचरणसेवकानां युगप्रधानश्रीकालकाचार्याणां समा-
 चार आचार्यश्रीमदार्यरक्षितपादप्रणीतानुयोगपार्थव्यमृदुन-
 थिक्तद्वयप्रामाण्यवत् सर्वेषां शासनानुसारिणां प्रमाण-
 पदवीमासादयेदेव । तत एव निशीथचूर्णिकारकालेऽप्य-
 विगानेन पर्युपणातिथिपरावर्त्तस्य सकलश्रीसङ्घमान्यत्वम-
 भूत् । तत एव पर्वत्सेव पर्युपितव्यं नार्पवसु प्रायश्चित्तापत्ते-
 रितिथीनिशीथमृत्रनिर्द्युक्तिव्याख्यानावसरे तथा निर्विभागेन
 जातं नोदनम्—‘संपइ कंहं अपव्वे पज्जोसविज्जति’ति । समा-
 धानेऽपि कुलगणाद्विविभागमन्तरैवाख्यातं—‘जुगप्पहाण-
 सिरिकालगायरिएहिं पवत्तिय’ति । यद्यपि श्रीनिशीथ-
 चूर्णिकृतां समये न कोऽपि तादृक् श्रीमतां कालकाचार्याणां
 परावर्त्तने पर्युपणातिथेरभूद् विप्रतिपत्तेति । तत एव
 ‘सगलसंनेण य संमय’ति प्राहुश्चूर्णिकारा भगवन्तः ।
 एवं चागमविहारावसरभावित्वादेव भगवतां कालकाचा-

र्याणां तादृशं निगोदविषयं ज्ञानं, येन विहरमाणभगवद्भिः
 श्रीसीमन्धरस्वामिभिरिन्द्रस्याग्रे त एव तदा भरतक्षेत्रीय-
 निगोदव्याख्यातृषु दृष्टान्तीकृताः । यद्यपि कोविदाः केचित्क-
 थयन्ति — यत् निगोदानामाश्चर्यकारकनिवेदनविधातारः
 श्रीआर्यरक्षितसूरय एव, तेषामेवापराभिधानं श्रीकालका-
 चार्या इति । तन्न रम्यम्, यतः श्रीउत्तराध्ययनानां चूर्णौ
 वृत्तौ च श्रीशान्तिसूरीयायां स्पष्टतया श्रीकालकाचा-
 र्याणां श्रीआर्यरक्षितसूरिभ्यो भिन्नत्वं सादिव्यकरणहेतुकं
 निगोदानां व्याख्यातृत्वं च व्याख्यातं । तत्पाठश्च भज्ञापरिपह-
 दृष्टान्तान्तर्गत एवंभूतः—‘ताण अज्जकालमाणं समीवे सङ्गो
 (य) आगंतुं निगोयजीवे पुच्छति जहा अज्जरक्खियाणं
 तहेव जाव सादिव्वकरणं च’ ति
 ननु इमे एव पर्युपणातिथेः परावत्तकाः कालकसूरयः
 श्रीआर्यरक्षितमिश्रेभ्यश्च पृथग्भूता निगोदव्याख्यातारस्तर्हि

आचारप्रमल्यचूर्णा धौपुष्पमालास्वापहृष्टौ च तद्दृष्ट्वाख्याने
 मथ नाद्रितम् ? । श्रीआचारप्रमल्ये पर्युपणाया अपर्वण्यपि
 करणस्य प्राप्ताणि सचरणरूपतादर्शनायमात्रमयोजनमेव तद्दृष्ट्वा,
 ततस्तावन्मात्रमेव मथ तदुद्दिष्टं । दूर तिष्ठत्वन्त्यत्, जन्य
 स्थानधरागमवान्नमप्रभृति अपि नाख्यात तत्र । परमेव
 पुष्पमालाया हृतो । पुष्पावस्थनेऽपवादसेवनमपि न
 भवद्भिरुपरित्येक्ततदुचनायापवादतात्पर्यार्थिकमेव तद्दृष्ट्वा
 तत्राग्यावम् । परं नेतावता अन्यदृष्टान्ताना तत्रभवदीयाना
 मसत्ताऽन्यतया वा । नहि श्रमणस्य भगवतो महागौरवस्यो-
 पधानश्रुता ययनेऽनाख्यात श्रापपर्युपणारम्ये श्रीआचारार्द्ध-
 भावनाऽययने मूत्रतार्क्ष्णीयवीरस्तुत्य ययने श्रीस्यानाद्धे
 श्रीव्याख्याप्रज्ञापिपञ्चदशमांशालकभक्तके च पृथक् पृथ-
 गुक्तमसदसत्यं वेति केनापि मार्गगायिना गदितुमपि
 शक्य । तथाऽत्राचारमर्यादेषु तत्तदधिकारेण तावन्मात्र

तान्व्यायमेव प्रत्यपादति । अन्यचूर्ण्याद्युक्तमसजयाऽसत्य
तया वा आख्यातुं कथं रयातकीसिरारयायात् । भगवतः
श्रीकालराचार्याणामिति नृत्तारयानरूपे तत्स्थानं क
जिनप्रमीयजिनदेवप्रभृतिभिस्तु सर्वमेतदामूलमिति वृत्तमु
धीयता । ननु तेषु श्रीमन्निद्रुससूचकेषु कथानकेषु श्रीसा
गरचन्द्राणां श्रीरत्नाकरमृरिचिनेयानां महोत्कर्षमदाया
तमनसा गुरुतया न एव पर्युपणातिथिपरावर्त्तादिकारिण
ष्व श्रीकालराचायां उदिता इति सत्यम् । उदितास्तथा
त्वेन, ननु हि दूषणं तत्र ? येन साक्षद्वास्तच्छ्रद्धाने
यतस्तथाविधमहात्मना तथाविधः महामदमत्तः परि
वारा न सम्भोभवीति । परं न तदमर्णयं, श्रीसागर
चन्द्राचार्याणां सत्यपि महामदावलेपे क्षमाश्रमणता निर्मु
क्त्योदीरिता । सा च श्रीमद्भिः कालकाचार्यक्षमाश्रमण
नया तुल्याद्वाविना । यतस्तत्रोक्त- 'तज्जेणि कालराचमण

सागरस्वमणा सुवर्णभूमी'ए'त्ति । परिवारदूषणेन गणाधि-
 पस्य न्यूनताया अनुमायां तु श्रीनन्दिनेपादिभिर्भगवतां
 महावीरस्य न्यूनताया अनुमाऽव्याहता, तत्र शुष्माभिरपि
 परिवारस्यै तद्दृष्टत्वे च शङ्कालेशस्यापि कर्तुमशक्यत्वात् ।
 यथार्थेप्रक्षिणश्चैद्भ्रवन्तस्तर्हि त्वेतदेव विशृङ्ख्यतां महात्मना-
 मसाधारणं माहात्म्यं यत्-शिःयाणुशिष्याणामप्यग्रे अज्ञात-
 स्वरूपेण विनयमर्यादया पूर्णगाम्भीर्यमवतस्थुरिति । न च
 वान्छ्यं तुरमणीनगर्गुपलक्षिता अपि कालकाचार्या एत एव
 सन्तु किं तेषामपि पृथग्भावेनेति । यतो ये श्रीयुगमधान-
 कालकाचार्यप्रवर्तितायाः पर्युपणातिथेरपलापकाश्चक्रवांसश्च
 व्यक्तित्वेपदग्धतामात्रेण तत्पक्षपाताय भिन्नान् भिन्नान्
 कालकाचार्यान् कल्पयित्वा मुग्धतममोहकरं वचनं । असद्भूता
 गाथा उच्चार्य यत्तद् वदन्तु परं श्रीनिशीथचूण्यादिपूर्वगत-
 श्रुतधारकपादसेवकोदित्यनुसारेण ब्रुवतां न नः कोऽपि

सङ्कोचः शङ्कालेशो वा । न च कोऽपि तथाविधः
 कथाकारः एतान् श्रीमतः पर्युपणातिथिपरावर्त्तादिनोपल-
 क्ष्यमाणान् कालकाचार्यान् तुरमणीनगर्गुपलक्षितकालका-
 चार्यतया निगदति । न च वान्छ्यं प्रतिञ्जानपुरंशता
 शातवाहनस्य या तत्रभवदितिद्वेत्ते निगद्यमानास्ति सा न
 तद्यतामास्कन्दति, यतः प्रतिञ्जानपुरंशितुः शकसंवत्सर-
 प्रवर्त्तकस्य सत्तासमयो विक्रमसंवत्सरात् पञ्चत्रिंशदधिक-
 शतरूप इति । यतः शालिवाहननाम नान्यस्य नृपवरस्य
 भवेदिति शतक्रतोः शासनं ? । वस्तुतस्तु शातवाहनोऽयं
 न तु शालिवाहन इति भ्रममुद्गम, भज च सर्वज्ञशोसने
 रसिकताम् ।

ननु 'तेणउणवसएहि, समइक्कंतेहि वद्धमाणाओ ।
 पज्जोसवणचउत्थी, कालयसुरीहिं तो ठविआ ॥१॥
 सालाहणेण रण्णा संघाएसेण कारिओ भयवं । पज्जोसवण

आचारप्रत्यचूर्णो भ्रातृपुष्पमालासंगोपशृङ्खलौ च तद्दृष्ट्वाभ्याने
 कथं नोदितम् ? । श्रीआचारमन्त्रे पर्युषणाया अपर्युष्यपि
 करणस्य धामाणि राचरणरूपतादृशं नमान्ययोजनमेव तद्दृष्टं,
 तत्तस्मात्प्रमेयं तत्र नदुहितं । दूरे तिष्ठत्यन्यत्, अन्य-
 स्थाने रागप्रवाजप्रभृति अपि नाख्यातं तत्र । एवमेव
 पुष्पमात्राया वृत्ता । पुष्पारलग्नेऽपरादत्तेव नमपि न
 भवद्दिक्करमित्येतत्सूचनायापवादतात्पर्यार्थकमेव तद्दृष्टं
 तत्राख्यातम् । परं नैतान्ता अन्यवृत्तान्तानां तत्र भवदीयाना-
 मसत्ताऽवस्थता वा । नहि श्रवणस्य भगवतो महावीरस्यो-
 पशानधुनाभयनेऽनाख्यातं श्रौण्युषणाकृत्ये श्रीआचाराङ्ग-
 भावनाऽभयने गूयवृत्ताङ्गीयवीरगुणत्वभयने श्रीस्थानाङ्गे
 श्रीद्व्याख्यामङ्गलितपञ्चदशगंशान्तरकृतं च पृथक् पृथ-
 क् गुक्तमसदसत्यं वेति तेनापि मार्गगायिना गदितुमपि
 शक्यं । तथाऽत्राचारमन्त्रादिषु नत्तदधिकारेण तान्मात्रं

तान्मात्रमेव प्रत्यपार्दति । अन्यचूर्णाद्युक्तमसत्तयाऽसत्य-
 तया वा आख्यातुं नये ख्यातकीर्तिरागदायान् । भगवतो
 श्रीमालकाचार्याणामिति वृत्ताभ्यानरूपं तत्कथनं तु
 भिनयमीयजिनदेवप्रभृतिभिस्तु सर्वमेतदामूलमिति वृत्तमुक्तं
 श्रीमतां । ननु तेषु श्रौण्यद्विद्विद्वत्तद्वचकेषु कथानकेषु श्रीसा-
 गरचन्द्राणां श्रीरत्नाकरमृरिचिनेयानां प्रज्ञात्कर्ममदाभ्या-
 तमनसां गुणतया न एव पर्युषणातिथिपरारत्तादिकारिण
 एव श्रीकालकाचायां उदिता इति सत्यम् । उदितास्तथा-
 त्रेण, ननु किं दृष्टं तत्र ? येन साक्षात्स्तच्छ्रुदाने,
 यतस्तथाऽरश्मिरासना तथापि प्रज्ञामदमत्तः परि-
 वारो न सम्बोध्यतीति । परं न तदमणीयं, श्रीसागर-
 चन्द्राचार्याणां सत्यपि प्रज्ञामदावलेपे समाश्रयणता निर्यु-
 त्त्योदीरिता । सा च श्रीमद्भिः कालकाचार्यसमाश्रयण-
 तथा तुन्योद्भाविता । यन्मन्त्रोक्तं—‘उज्ज्वलि कालगगनपणा

सागरस्वमणा सुवर्णधूमिष्'ति । परिवारद्वूपणेन गणाधि-
 पस्य न्यूनताया भुतायां तु श्रीनन्दिनेणादिभिर्भगवतो
 महावीरस्य न्यूनताया अनुमाऽव्याहता, तत्र युष्माभिरपि
 परिवारत्वे तद्वृत्तत्वे च शङ्कालेशस्यापि कर्तुमशक्यत्वात् ।
 यथार्थप्रक्षिप्येन्द्रवन्तस्तर्हि त्वेतेन विमृश्यतां महात्मना-
 मसाधारणं माहात्म्यं यत्-शियाणुशिष्याणामप्यग्रे अज्ञात-
 स्वरूपेण विनयमर्यादया पूर्णगाम्भीर्यमवतस्थुरिति । न च
 वाच्यं तुरमणीनगर्ग्युपलक्षिता अपि कालकाचार्या एत एव
 सन्तु किं तेषामपि पृथग्भावेनेति । यतो ये श्रीयुगप्रधान-
 कालकाचार्यप्रवर्तितायाः पर्युपगतिथेरपलापकाश्चक्रुवांसश्च
 व्यक्तिपदग्रहतामात्रेण तत्पक्षपाताय भिन्नान् भिन्नान्
 कालकाचार्यान् कल्पयित्वा मुग्धतममोहकरं वचनं । असद्रभूता
 गाथा उच्चार्य यत्तद् वदन्तु परं श्रीनिशीथचूर्ण्यादिपूर्वगत-
 श्रुतधारकपादसेवकोदित्यनुसारेण ब्रुवतां न नः कोऽपि

सङ्कोचः शङ्कालेशो वा । न च कोऽपि तथाविधः
 कथाकारः एतान् श्रीमतः पर्युपगतिथिपरावर्त्तादिनोपल-
 क्ष्यमाणान् कालकाचार्यान् तुरमणीनगर्ग्युपलक्षितकालका-
 चार्यतया निगदति । न च वाच्यं प्रतिष्ठानपुरेशता
 शातवाहनस्य या तत्रभवदिति वृत्ते निगद्यमानास्ति सा न
 तथ्यतामास्कन्दति, यतः प्रतिष्ठानपुरेशितुः शक्यसंवत्सर-
 प्रवर्त्तकस्य सत्तासमयो विक्रमसंवत्सरात् पञ्चत्रिंशदधिक-
 शतरूप इति । यतः शालिवाहननाम नान्यस्य नृपवरस्य
 भवेदिति शतक्रतोः शासनं ? । वस्तुतस्तु शातवाहनोऽयं
 न तु शालिवाहन इति भ्रममुद्गम, भज च सर्वज्ञशासने
 रसिकताम् ।

ननु 'तेणउणवसएहि, समइक्कंतेहिं वद्धमाणाओ ।
 पज्जोसवणचउत्थी, कालयसूरीहिं तो ठविआ ॥१॥
 सालाहणेण रण्णा संघाएसेण कारिओ भयवं । पज्जोसवण

चतुर्थी चात्रमास चतुर्थी' ॥२॥ चि तीर्थोद्गालिक-
विरुद्धमेतदिति । विरुयता, न आन्तधूमेन जलाथयत्व
चाथः, तन्नाम्नोद्धेलेऽपि तयादर्थनाचितरा भ्रान्तता ।
न च मरुत्यवचने तादृगेन साध्यते । किञ्चात्र स्थापिने-
निषेदेन स्यादेतदपि यत्तदा त्रिश्चिदाचरणाया आगमादपि
चल्यत्तत्ताया सम्यामपि तुषक उत्थापनपरायणो जानस्ते
मति मा प्रमाणभूता स्थापिता, तत्कृत्वा च श्रीकालराचा
येमवर्तिता चतुर्थ्यापि स्थापिता । किञ्च-शातवाहनस्य
माद्रपदशुक्लपञ्चम्यामाया व्यापवर्तिन इत्यपर इति ता
परावर्पयाचरार, चतुर्दशीचतुर्मास्या तु न मंडपि
वित्र इति । तमेव नय परावर्तिनः ? , चतुर्थीमरणादनायाम
मिद्धमेव तत्परावर्तेन, भातनपञ्चाशद्वृत्तरसम्वर्तिदिननि-
यमान् । अत एव भाग्ये चूणो च मर्तिव्यामसा मरे
नयत्रादिनये चतुर्मासी या चतुर्दश्या नदा त्रियमाणाऽऽ-

सीन् तामप्रतिक्रम्यापि विहरेदिति यदुक्त तत्सङ्गच्छत
एव । एव च चतुर्दशीचतुर्मासीकरणे शास्त्रवाहनदेशः ।
मिञ्च-शातवाहनस्य विहस्तिमनुरुन्धानैर्भागवद्विरभिमत्,
न तु राज्ञाऽऽदिष्टौ । अन्यच्च प्रतिजानपुरे श्रीवीरपञ्च-
मशताभ्या शातगाहनस्य सर्वं घूण्यादिषु स्थापित तथा
न दशमशताभ्या स्वापि केनापीति भावार्थोऽयमेव द्वेय
यन्मपि उत्थापनमुत्पद्ये तदाचरणाप्राधान्येन शासितयान् ।
अत एव च तत्र मान्त्ये सुदृश्यते--'आयरजे तं पमा-
ण'ति । तत्त्वत आचरणायाः प्राग्जातायाः प्रामाण्यस्थापना-
परा एता माथा इति । न ताः सत्या इत्यङ्गीकुर्वाणाना
पर्वणानिथिपरावर्तैः श्रीरीरपञ्चमशताब्दीय इत्यङ्गी-
करणे विरोधलेन । आञ्चलिश्चादिनव्ययतानामुत्पत्ते
प्राप्तु सवरपि गच्छवर्तिभिरिगमानेन स्मीमरंडपि तथा-
वि गगमविहारिमाश्रीनयुगप्रधानमवर्तिन एव परावर्तेतुः ।

स्मिन्निगादे जीरानामनन्त्य, पर समस्तलोमस्थगोलमस्तस्या-
 वगाहनातस्सनिगादानामसहस्रत्यादसहस्र्यगुणानन्ता एव
 जीरा भयेयु, अनन्तगुणानन्ताश्च कथ्यन्ते ते, तत् कथं सङ्ग-
 रच्छे? इति सत्य, परमेकस्मिन्नेर निगादे अनन्तगुणा
 नन्तगुणजीराना मस्त, तस सर्वनिगादेजीवानामन्तगुणा
 नन्तत्वसत्त्वे स्मियुमतमेतद्संज्ञायै च 'अणताणदे'ति
 रिनेणरतीरः। एतत्पठ १ सर्वगलीनसिद्धानामन्त-
 रेऽप्येकस्य निगादेस्यानन्तभाग गयेति सिद्धान्तस्य जीवरा
 दोरस्यस्य च सुश्रदेयेतेति ।

ननु के व्यवहारानि गता के चाव्यवहारराशि-
 विनि?। येऽन्तादिगालना निगादावध्यामनुभगन्ति तेऽव्य-
 वहारानि गता, नयिगतास्तु व्यवहारिराणि प्राप्ता इति ।

ननु अनादिनिगादावध्यामना रादेजीराना नदा
 निर्गम? इति चेत्। व्यवहारराज्ञे मिथ्यनि यान्त-

स्वावतामेव जीरानामव्यवहारराज्ञे निर्गमः । "सिद्धेति
 प्रकृत्या खलु, इह सबवहाररासिमज्जाओ । एति अणाइय
 णस्सतिरासीआं तच्चिया जीगा ॥२॥" इति विशेषणवतीरचनात्।
 ननु-सिद्धयत्ता प्राप्यमाणव्यवहारराशिजीराना च सहस्रया
 साम्ये किं कारणमिति । तत्र लोकादुभावो मुख्यो हेतु,
 तत्रोग्यश्राद्धशरीरादिपुद्गलानामभावमसङ्गोऽन्यथेति अनु-
 माऽपि न दृग्गरेति ।

ननु व्यवहारराशिमागतानामनन्तत्वमसङ्ख्येयस्य वा?
 आग्ने, विहाय निगोदान् सिद्धाश्च यानन्तता जीराना? अन्ये,
 'अस्थि अणता जीरा, जेहि न पत्ता तसाइपरिणामो'स्ति सधे
 सङ्गच्छते? इति सत्यं, न क्षेत्रं नियम्यते यदुन-व्यवहारराशि
 मागता निगाद न यान्ति, प्रतियनितसम्यक्तरानामप्यनन्ताना
 निगोदयामित्ता। किन्वेतावन्नियम्यते निगोदवासस्य मशोऽपि
 त्यागे व्यवहारराशिगतत्वमिति । पर न्येयमेतत्-निगादान्नि

र्गल्य पृथ्व्यादित्वमाप्ता अपि अनन्ता जीवास्तादृशा ये ततः पृथ्व्यादित्वादेव त्रसादिभावमप्राप्य पुनर्निगोदावस्था-
मेव गता इति अप्राप्तत्रसादिभावानां व्यावहारिकाणा-
मानन्त्ये न काचिदनुपपत्तिरिति ।

ननु व्यवहाराव्यवहारराशयोः का मूलभूता ?, द्वे अपि
आदियुते, इतरथा वा ? कियत्सङ्ख्याका चेति ।

सर्वेषामपि मूलभूताऽव्यावहारिकावस्था सिध्यत्सम-
सङ्ख्याकानां ततो व्यवहारे आगमनात्, यथा प्रवाहेण
सिद्धा अनादिकास्तथा व्यवहारराशिका अपि । सिद्धाना-
मनन्तत्वाद्वावहारिकाणामानन्त्ये न कोऽपि विचाराव-
काश इति ।

ननु एकस्य निगोदस्यानन्तमे भागे सर्वकालीना
अपि सिद्धभगवन्त इति सिद्धान्तः, विदुषामविवादास्पदं
च सः । तर्हि तत्समसङ्ख्यप्राप्यमाणव्यवहारराशिपरा व्याव-

हारिका अपि तावन्त एव न्यूनार्धिका वेति भवदुक्तसि-
द्धान्तस्यावितथत्वात् व्यवहारराशेरव्यवहारराशिमूलकत्वाच्च
व्यावहारिका अपि एकनिगोदस्यानन्तभागगता एवेति

ननु एकस्य निगोदस्यानन्तमे भागे अनन्तसङ्ख्याका
अपि सिद्धा व्यावहारिकाश्च, परं स निगोदः सूक्ष्मो
वादरो वेति ?

सिद्धान्ते सामान्यनिगोदाभिधानेन निर्देशोऽपि सूक्ष्मः
स ग्राह्यः । यतः स्वाभाविको नित्यः समस्तलोकव्याप-
कश्च स एव, वादरे तथा जीवानामानन्त्यात् सोऽपि चेद्
गृह्येत न विरोध इति ।

ननु के जीवा व्यवहारिणः के वाऽव्यवहारिण इति ?
अनादिकालाच्चिगोदावस्थां विभ्राणां ये ते अव्यव-
हारिणः, ये त्वेकशोऽपि प्रत्येकभावं-पृथ्व्यादिभावमवाप्य
पश्चात् सूक्ष्मे वादरेऽपि निगोदे यद्यपि गच्छेयुस्तथापि

ते व्यावहारिका एव । यत आहुः श्रीयल्यगिरिपादा
 भक्षापनोपाङ्गे (पृ १०१) कायस्थितिपदद्वयौ—‘ये निगो-
 दावस्थान उद्बुध्य पृथ्वीमायिकादिभेदेषु वर्तन्ते ते लोकेषु
 हृत्पियमागता सन्तः पृथिवीमायिकादिव्यवहारमनुपत-
 न्तीति व्यावहारिका उच्यन्ते, ते च यत्रापि भूयोऽपि
 निगोदावस्थामुपयान्ति तथापि ते साध्यवहारिना एव,
 मध्यवहार पतितत्वात्, ये पुनरनादिकालादारभ्य निगो-
 दावस्थामुपगता एवावतिष्ठन्ते ते व्यवहारपथातीतत्वादसा-
 ध्यवहारिना’ इति । अत्र सूक्ष्मादरभेदेषु निगोदेषु ये
 स्थिता अनादिगालान् ते पृच्छ्यादिभावस्यानाप्तत्वादसा-
 ध्यवहारिभिरनया स्पष्टे निर्दिष्टाः, पृच्छ्यादिभावमापञ्चा-
 नामेर व्यावहारिभिरनाऽपि । तथा श्रीभाग्यस्थितिप्ररणा-
 वचूर्णौ (पृ० ३) श्रीकुलमण्डनसूरयोऽप्याहुः—“ पृच्छ्या-
 दिव्यवहारमनुपगन्तः साध्यवहारिना उच्यन्ते, तथा ये

पुनरनादिकायादारभ्य निगोदावस्थामुपगता एवावतिष्ठन्ते
 ते व्यवहारपथातीतत्वादसाध्यवहारिनाः ” इति । तत्त्वतस्तु
 साधारणत्वस्यैकशोऽपि त्यागे व्यवहारिरक्ता, न साधा-
 रणत्वेन सदास्थाने । जीवस्य च व्यावहारिकेतरयो-
 र्विचारो, न शरीरस्येति युक्तमगतपृच्छ्यादिभावस्य व्य-
 वहारिस्तु जीवाश्रयेणैतद्व्यवहारभायोदेव भूय साधार-
 णावस्थामनुगतेनान्यवहारिकतापचिरिति ।

ननु सिन्धुसप्तसह्यारु अद्यवहाराभिर्गम इत्यादि-
 कारणजातेन श्रीप्रज्ञापनोपाङ्गादियचनेन च सूक्ष्मादर-
 निगोदजीवानामव्यावहारिभिरता पृच्छ्यादिभावमुपगतानामेव
 च व्यावहारिभिरता सिन्धयति पर श्रीउपमितिभवप्रमञ्चाकथा
 प्रवभावनाट्टति—श्रीयोगशास्त्रवृत्त्यादिष्वनेम्याख्येषु स्पष्टतया
 गदरनिगोदजीवाना व्यवहाररक्षिता अनादिसूक्ष्मनि-
 गोदानामेर चाव्यवहारिभिरता प्रतिपादिता (उप० पृष्ठे

१३०, १३१, १२४, भव० २८३, योग० पत्रे ३६)

ततः कथं तद् विरुद्धमेतत् श्रद्धातुं योग्यं स्यादिति ?

सत्यमुक्तं, अयुक्तं तूक्तं, यतः श्रीमलयगिरिप्रभृ-
तिभिरागमीयस्थितिं प्रतिपादयद्भिः स्वाभाविकीं अव्य-
वहारेतरराशिगततां जीवानां तथोक्तमिति श्रद्धेयमेव श्रद्धा-
लुभिः । श्रीउपमितिभवप्रपञ्चाकथाकारप्रभृतिभिश्च शास्त्र-
कारैरुपदेशाधिकारादापोक्षिके व्यवहारिताऽव्यवहारिते उक्ते ।
न चापेक्षिकं वस्तु पारमार्थिकं वाधयितुमलं कदाचन ।
न हि क्रूरे राज्ञि यमत्वव्यवहारः सत्ये यमे यमत्व-
व्यवहारस्य बाधकः । अपेक्षा च तत्र शरीरविपयिणी
यतच्छेदादिव्यवहारमुद्दिश्य वैराग्यार्थं सोऽधिकारः ।
छेदादिव्यवहारश्चास्त्येव वादरनिगोदेष्वपीति व्यावहारि-
कास्ते वादरनिगोदा उक्ताः । न चेयमपेक्षा तात्त्विकी,
यतः वादरनिगोदमागत्य शरीरच्छेदादिविषयं प्राप्य

जाता अपि व्यावहारिकाः पुनरपि कर्मोदयपराभूताः
सूक्ष्मनिगोदेषु गच्छन्ति छेदाद्यविषयं च शरीरमाप्नुवन्ति
तदा अव्यावहारिका अपि भवन्ति । न चेष्टं केपाञ्चिदपि
सूरीणां व्यावहारिकस्य पुनरव्यावहारिकतया भवन्नं, न
चेयं व्यवस्था कल्पिता, यतः श्री उपमितिकारा एव
स्वयमाहुस्तत्रैव ग्रन्थे—“ते लोका गाढसम्भूततया न किञ्चिच्चै-
तयन्ति, न भापन्ते, न विशिष्टं चेष्टन्ते, नापि ते
छिद्यन्ते, न भिद्यन्ते, न दहन्ते न प्लाव्यन्ते, न कुड्डयन्ते, न
प्रतिघातमापद्यन्ते, न व्यक्तां वेदनामनुभवन्ति, नाप्यन्यं
कञ्चन लोकव्यवहारं कुर्वन्ति, इदमेव च कारणमुररीकृत्य
तन्नागरमसंव्यवहारमिति नाम्ना गीयते ।” अत्र हि स्पष्टं
निष्टङ्कितं यदुत—शरीरस्य निश्चेष्टत्वात् छेदादिलोकव्य-
वहारातीतशरीरवत्त्वात् सूक्ष्मनिगोदानामसंव्यावहारिकता
तदपेक्षैव चेतरेषां सांव्यवहारिकतेति । एवं सत्यपि

सुक्ष्मवाद्गनिगादानां पारमार्थिकीमव्यवहारिकता स्वष्ट्यितु
अनवद्युःपैरोपमितिमभ्युक्तमापेक्षिर्मी व्यवहारिता मय
तस्मै, ते व्यक्तिदृष्टिष्टा सदागमीये पन्यानमुत्सृज्य रागनि
गन्तारस्तरैरेवैन एव परं विदन्ति । “नित्यानिगादावस्था
असाव्यवहारिना जीना ” इति कल्पितविस्तरापञ्चिकाया
श्रीमुनिवन्दाचार्या ॥ इति आगमोद्धारः - आचार्य
श्रीआनन्दसागरसूक्तिभिः सहस्रो व्यवहारराक्षिचिचार ॥

संहननम् (६)

॥ एतत् ॥ ननु निदेशोपास्तिकगर्गस्य परमार्थेयं मोक्षपद
मेव, जैनानां तु तदेव साध्यं, तत एव च जैनैर्जीवाद्यन्
तर्त्वीश्रद्धानेनामव्यवत्वनिराकृतिर्नेष्टा, मिन्तु मोक्षपदस्यैव
श्रद्धानेन । तथापि यद्यपि जीवादितत्त्वसमुदाये मोक्षस्यान्ते

स्थानं, तथापि आश्रयवन्त्परिहार-सत्वरनिर्जरोपादानमुद्दे
मागेर मोक्षमुद्देरावश्यता जनैः स्वीहृता, ततश्च जीना
दयो नव पदार्थां पथात् क्षेपयोगोपादेयादितयाऽगाप्तौ
सम्यगस्तस्य मर्तोयेरस्तथापि मागेर मोक्षमापणमुद्दि
मादुष्यन्त, यतस्तत्त्वभद्रानात् परतोऽपार्थद्विपुद्गलार्गचैः
संसार, पर जन्मषट्त्वादिरहित र्भिरभ्यन्ताकम्बुद्विगतश्च
मोक्षस्तु अर्वाह पुद्गलार्गचांत् माधनापदमेति, तथा च
नामध्याना मोक्षतत्त्वश्रद्धाने, न च मोक्षपदमार्थिकस्य
पुद्गलार्गचादधिक. संसारः । पर स मोक्षः मिथ्यरूपः ?
किं च तस्यानन्तर परस्पर साधनमिति ।

आत्मनो नित्यमनन्तज्ञानदर्शनेनमुत्तरीयेत्यरूपेऽस्थानं
मोक्षस्य स्वरूप, तत्त्वतिगन्धरसकल्पमयस्योऽन्तरङ्गं क्षायि-
कज्ञानदर्शनचारिणाण्युपादानतया बहुमयसाधनानि तु
वसत्त्वादिति । अत एव भगवज्जिह्वैरिमदमुक्तिभिः साधन

दौर्लभ्यं दर्शयद्भिरुदीरितं—'भूएसु जंगमत्तं, पण्णरसंगो एसो समासओ मोक्खसाहणावाओ'त्ति, देश्यगतलब्ध-
लभ्यापेक्षयैतत्, 'गइइदिए काए'त्ति, संसारचक्रगतजीव-
स्वरूपपरमार्गणापेक्षया तु 'नरगइपणिदितसे'त्यादीनि ।
ननु मोक्षस्य स्वस्वरूपत्वात् ज्ञानादीनां स्यात् साधनता,
परं त्रसत्त्वादीनां कथं तथातेति ? प्रतिबन्धककर्मक्षयाय
तस्यावश्यंभाव आवश्यकः, तस्यादिक्षयोऽपूर्वकरणादि
यथा चाभव्यानां स्वरूपायोग्यत्वान्नापूर्वकरणप्रभृतीनि
करणानि तथा स्थावरादीनामपूर्णसाधनत्वान्न तानीति
त्रसादिब्धेव मोक्षप्राप्तिरिति ।

ननु नरभवं प्राप्ता अपि सर्वक्षेत्रीयाः सर्वकालीनाश्च
कथं नानुवन्ति मोक्षमिति चेत्, सामग्रीतत्प्रयोगहीना-
भ्यां विधितत्वात् । अकर्मजाः सामग्र्या हीनाः अनाद्य-
संहननास्तत्प्रयोगहीना इति ।

ननु मार्गणासु नरत्वाद्यावश्यकमुक्तं मुक्तिरसामग्र्याः,
परं लब्धेष्वापि नरत्वादिषु संस्थानादीनां वैकल्पिकत्वेऽपि
संहननस्यावैकल्पिकत्वादवश्यं वाच्यं, तत्कथं नोक्तमिति ?
गत्यादिमार्गणासु न तद्भेदविवक्षेति गत्यादिनामभेदे
तद्विषयक्षणात् । परमवश्यंभावस्तु आद्यसंहननस्य मुक्ति-
सामग्र्यां, तदवश्यम्भावादेव च नग्राटेः स्त्रीणां मोक्ष-
पदवीमसहमानैः तासां तन्निपिद्धं, यावत् शुष्मिनीनामपि
नाद्यसंहननत्रयीति विप्रतिपन्ना (ते) इति ।

प्र० ननु आद्यं संहननं मुक्त्यै आवश्यकं, परं शेषाणि
कथं न योग्यानीति ?

उ०—मुक्तिर्हि कृत्स्नकर्मक्षयः, स च मोहक्षयमूलः,
मोहक्षयश्च क्षपकश्रेणिसाध्यः, श्रेणिश्च शुक्लध्यानपर्यन्ता,
तच्चाद्यसंहननस्यैव, संहननानुसारित्वात् काययत्नस्य,
तदाश्रयि च मनस्तदाधारं च ध्यानमित्यावश्यकमाद्यं

मुत्तिसामग्र्या सहनमिति ।

ननु शक्तिरूपं सहनत्वं, तत्र वीर्यं—(वीर्यान्तराय) क्षयोपशमादिसाध्यमिति मत्स्यादिमार्गणाचरितेन सहननामोदयेन, महीतं चैतत् समर्थवत्तः कार्यरुद्धिति वापाटशेखरो जिनगह्वरमम एव प्ररूपयेत्, न तु कोऽपि जेनागमानुसारीति । मूर्ध्नेषु हि अस्थिनित्यस्येव सहननस्य मतस्यात् । अत एव तेषादीना तथाप्यशरीराभावात् सहननिरसुद्धित । एवं न यत् क्वचिरेवानामागसहननित्यमुक्तं तेषु तथाशक्तिमत्तया गौणमिति । न त्वपि मांषवक् इति पाकार्यं समादत्ते आज्ञ इति ।

प्र० नन्वयोगान्यपि शेषाणि सहनानि पुण्यप्राप्त्याणि पापोदयमाप्त्याणि वेति ?

उ०—यदृष्टानि प्रकृष्टपापोदयमाप्त्याणि शेषाणि, ततः शेषाणि पश्चापि पापवर्जनितया निर्दिष्टानि कारोषु

युरिभिरिति ।

प्र० ननु यथा शेषाणि सहनानि प्रकृष्टादिपापोदयमाप्त्याणि अयोग्यानि मूर्तत्वे तथा अनागानि मत्स्यानान्यपि ? तत्र किं तदप्यागमेन तर्गोचमिति ?

उ०—पापोदयेन नायोग्यत्वं प्रतिज्ञायते, अगोचिनोऽव्यन्तरसमयात् प्रागसातोदयसम्भवात्, किन्तु परमशुद्धसाधनत्वाभावात्, न न संस्थानानि तत्र साध्यानि पापकानि वा, ध्यानोत्पन्नायमारण्यत्वादिति ।

ननु पापोदयप्राप्त्याप्यपि अनागानि सहनानि, तपोदयप्राप्त्याणि वर्णादिचतुस्तरत्, एरेन्द्रियादिजाति चतुष्टयद्विपयोदयप्राप्त्याणि वेति ? ।

उ०—यद्यपि सामान्येजानाद्यानि सहनानि पापोदयप्राप्त्याणीत्युक्तं, तथापि रज्ज्वाधिकार भ्रन्तस्य पिष्ट्यास्तान्ते रोषा, चमूर्णा कथना विधाने, आज्ञस्यादिर-

तान्ते रोध इत्युक्तेरन्त्यस्य द्राघीयः पापोदयजन्यत्वं निर्धार-
यितुं न दुःशकं । मध्यानां हेतुभूतः पापोदयो तारतम्येन
विद्यमानोऽपि न साक्षादुक्तः । परं तेपामाद्यपञ्चानां
हुंदावसर्पिणीवलात् छेदः क्रमिक उक्तस्ततोऽवसीयते एतद्यत्
मध्यानां चतुर्णामपि तेषां पापतारतम्येनोदय इति ।

ननु किं किं संहननं कदा कदा व्युच्छिन्नमिति ?

उ०—भगवन्तं भद्रबाहुस्वामिनं यावत् पडपि संहन-
नानि प्रवृत्तान्यभूवन्, स्वर्गते च तस्मिन् आद्यमृषभनारा-
चाङ्कितं वज्रं व्युच्छिन्नं । ततः परमर्वाग् वज्रस्वामिनं ऋषभ-
नाराचं नाराचं च व्युच्छिन्नं । भगवति वज्रस्वामिनि
स्व र्गमलश्चक्रुपि तुर्यमर्धनाराचं व्युच्छिन्नं । पश्चाच्चावर्क-
तन्दुलवैकालिकरचनायाः पञ्चमं कीलिकाख्यं गतं ।
यतः स्पष्टमुक्तं वैचारिके—‘संपद खलु आउसो ! मण-
याणं छेवहे संघयणे वट्टइ’ ति ।

ननु सम्प्रति सेवार्चमेव वर्त्तते संहननमित्यत्र
श्रीमति भद्रबाहुस्वामिनि च सुरालयमलङ्कुर्वति वज्रर्भ-
नाराचं व्युच्छिन्नमित्यत्रापि च न कोऽपि विवादः, परं
मध्यचतुष्कविच्छेदे विवादः । यतः सुबोधिकाकारैः ‘तत्र
च संहननचतुष्कं दशमं पूर्वं च व्युच्छिन्न’मित्युक्तम् ।
न च राभसवृत्त्या व्यलेखीदम् इत्यनाभोगमहिमेति, न
चानाभोगदौर्लेभ्यं छद्मस्थे ‘न च नामानाभोगश्छद्मस्थस्येह
कस्यचिन्नास्ती’ति प्रवादस्य प्रसिद्धतमत्वात् । यत आह
स तत्रैव—‘यत्तु किरणावलीकारेण तुर्यं संहननं व्युच्छिन्न-
मिति तच्चिन्त्यं, तन्दुलवैचारिकदीपालिकाकल्पादौ
चतुष्कव्युच्छेदस्य चोक्तत्वा’दिति ।

ननु सत्यमुक्तं सुबोधिकाकारेण यत्किरणावलीकारेण
तुर्यं संहननं व्युच्छिन्नमित्युक्तमिति, परं तच्चिन्त्यत्वोक्ति-
व्यञ्जितद्वेपदाहमूला । यतः कलिकालसर्वज्ञश्रीहेमचन्द्राचार्याः

परिशिष्टपर्यणि तुयंम्यंर सहनस्य व्यवच्छेदपादुः ।
नत्पात्रश्रेयं-‘दुष्कर्माविनिभिद्वजे, श्रोत्रे सर्ममीयुषि ।
व्युच्छिद्ये दशमे पुरे, तुर्थे सहनन तथा’ इति । आचम्यक-
पूणीं पूर्वपराचार्यां, आचार्याः श्रीदरिद्रमूरय आदुरा-
वश्ययद्युषो-’ तस्मि य भगवते अद्वनारायसमयण
दसपुत्र्याणि य वोच्छिज्णा’ इति । आचार्याः श्रीमलय-
गिरयोऽपि प्राहुः स्वकीयारम्पर्यतौ तर्थेय, तथाच तत्पाठः-
‘तस्मि य भगवते अद्वनारायं दसपुत्र्या य वोच्छिज्ण’चि ।
तत्तु परेनिधेयु आतसमूदायेषु तदनुसास्वित्वं यत्रयेदितं
नतलब्धनाय को भगमीरुच्छेद् विहाय सुबोधिकाकारं ।
न च षोडं षट्-तन्तुलैचारिकीषालिकाक्रम्योक्तिमनुमृत्य
तरुते । यतः तन्तुलैचारिके दीप्तालिःककृते च वर्तमान-
मनुष्याणां सेगर्तमेव सहनमिति साधयितुमिष्टं । श्रीमति
च भद्रबाहुस्वामिन्यायं तद् व्युच्छिद्यमिति द्योतेषु स्पष्ट-

तया दस्यते इति तस्य तदा विच्छेद आख्यायि, परं
द्वितीयतृतीये ख व्युच्छिद्ये संहनने इति नागमे
दस्यते । भगवति श्रीवज्रसर्गमिति च नतुर्व व्युच्छिद्य-
मिति स्पष्टं दस्यते, ततःतैः श्रीमत्सर्गमिति नतुष्का-
भावहृत्पाचयतुर्गं व्युच्छिद्यमिति (विमर्शितं) कीलिका-
व्युच्छेदस्य तु यवापि निर्देशदर्शनाच्च विमर्शितं । स्पष्टमेतत्
तत्रं अनुवृत्त्या क्लिष्टाग्रीकारस्य लब्धनतत्परः सुबोधिकाकारो
यदा तदा प्रललाप । परमपर्यन्तनीयमेवागमनीतिपरायणाना
मिति । अधुना सेगर्तमेव संहनने वर्तते इति निर्विवाद-
मेव । इति आगमोद्धारक-आचार्यप्रवरश्रीआनन्दसागरपू-
र्व्विधितः संहननविचारः ॥

क्षायोपशमिकभावः (७)

शास्त्रेषु श्रूयते स्मर ! भावे क्षायिक एव हि । केवलं शेषबोधास्तु, क्षायोपशमिके पुनः ॥१॥ तत्र किं कारणं यस्मात्, केवलवर्णं ननु । प्रतिक्षणं भवी सर्वोऽनुभवश्च क्षययत्यपि ॥२॥ अनुदीर्णस्य तस्य स्याद्, रसो मन्दो विशुद्धितः । ततः क्षायोपशमिको, भावस्तत्रापि युज्यते ॥३॥ यथा क्षायोपशमिके, सम्यक्त्वे कर्मपुद्गलाः । मिथ्यात्वीया रसे मन्दा, वेद्यन्ते नात्र किं तथा ? ॥४॥ यथा देशक्षयोऽणूनां, केवलवर्णात्मनां । तथा न किं रसस्याऽपि, नाशो लेशेन युज्यते ? ॥५॥ अन्यथा सर्वथा नाशः, केवलवर्णस्य न । प्रदेशेन रसेनैव, देशक्षयमृते भवेत् ॥६॥ मत्यादिज्ञानघाताना-मणवः कथमानुयुः । क्षायिकत्वं न ? यत् पूर्णज्ञाना मत्यादिभिः क्षितौ ॥७॥ सर्वे गणमृतः श्रेष्ठ-मति-

श्रुतधरा मताः । परमावयवयासा, पुनर्विपुलनुद्धिकाः ॥९॥ नोवत्तारिक्तं तु मत्यादि, न चैतावन्न लभ्यते । चतुर्णां न ततः किं ते, मते मिश्रत्वमस्ति भोः ? ॥९॥ सत्यं त्वदुक्तमेतद्धि, परं नांशेन केवलं । यदेकैव तत्त्वोन्नत-मतो नांशोऽस्य वेद्यते ॥१०॥ यथाव्रद्धं केवलस्या-वर्णं वेद्यते ननु । ततः क्षायोपशमिको, भावो नैवात्र सम्मतः ॥११॥ सर्वथाऽस्य क्षयस्तु स्याद्, गुणस्थानप्रभावतः । क्षीणमोहस्य, नान्यत्र गुणस्थाने तु सम्भवी ॥१२॥ उत्पद्यत विलीयेत, यो गुणो मिश्रतामियात् । स एव, न च सम्पूर्णज्ञानं शस्त्रे तथा मतम् ॥१३॥ न च केवललाभेऽस्ति, सत्तायामुदयेऽपि च । केवलवर्णं, तस्मान् नासौ मिश्रत्वसंयुतः ॥१४॥ सम्पूर्णमतिबोधादि-भावेऽपि तन्निरोधिनां बन्धथोदय आप्येते सदा, तत्तेषु मिश्रता ॥१५॥ न च मत्यादिवोधानां, पदार्था विषयः समे । कदापि, तत्कथं ते स्युः क्षायिकं भावमाश्रिताः ?

॥१६॥ यथैषां विषयः शब्दे, वर्णितः सम्मितोऽमितः ।
न चैव तद्धि निश्चाय क्षयोपशमिनी स्थितिम् ॥१७॥ न
ज्ञानवरणानां स्याद्, भार औपशमो यतः । चत्वार्यध्यानि
पूर्णानि, सम्भवन्ति न च कश्चित् ॥१८॥ केवलं तु विना
मोहो-पशमं नैव लभ्यते । मोहोपशममाये तु, विश्राम्येद्
घटिरादयम् ॥१९॥ पथात्केवलविमत्स्यो-पशमायोगतो भवेत् ।
परं मोहोदयः शान्तः, पुनरायति वेपथुम् ॥२०॥ श्रद्धानद-
र्शनज्ञान-सीयांद्या अंशतः सदा । सर्वेषामेव जन्तूनां, भवन्ति
तास्तम्बतः ॥२१॥ वर्धन्ते शनिमायानि, चत्वारोऽप्येव
आत्मना । अतो मिश्रो मतोऽभीष्टां, भावः श्रीञ्जिनज्ञाने
॥२२॥ यथा गुणा अयाप्यन्ते, नैतेषामुदये सति । तथा
रथधानपि मन्ति, तदेते घातिनो मनाः ॥२३॥ ज्ञानागा
न तदागारि-कर्मणामुदये सति । लब्धेऽप्यप्यावृत्तिस्तत्र-कर्मणा-
मुदये पुनः ॥२४॥ नाप्यागाभगुणावाप्ति-दायतेऽनुमतो

भवे । कथं तदावृत्तिर्नूना ? तदेतेऽघातिनो मनाः ॥२५॥
ज्ञानार्देर्गुणभृदस्य, यथा ज्ञानादिरोघकाः । आत्मनां, तेन
घातीनि चत्वारि दृष्टानि तु ॥२६॥ तथाऽऽत्मनो मिरा-
वाधमुलादेर्यत्कदा इति । नामादीनि न किं घाति-रूप-
देसमयानुयु ? ॥२७॥ केवलज्ञानस्थी ना-प्येते यावन्नदाहृतेः ।
उदयं, न च लब्धे ते हन्येते आहृतेर्गलात् ॥२८॥ ततो न
किं मते ते ते, अघातिप्रकृती गणिन् ? । यत्सांशः शेषम-
त्वादियक्षुर्दृष्ट्यादिको गुणः ॥२९॥ घनो यथैव सूर्याभां सर्वथा-
दृष्टुते नहि । केवलज्ञानदृष्टिरे, न तथा ज्ञानदर्शने ॥३०॥
घनाश्रयस्य त्वयस्य, कदञ्छिद्रेर्यथा विभा । तथात्मनां तदा-
प्यच्छादे छत्रस्थज्ञानदर्शने ॥३१॥

इति श्रीआगमोद्धाररु-आचार्यप्ररथीआनन्दसागर-
गण्डिपुद्गमिसन्धितः ध्यायोपशमिक्रमाव

अर्हच्छतकम् (८)

श्रीगौतमाय नमः ।

प्रातर्ध्वेयं परं ब्रह्म, परमेष्ठिपदोत्तमम् ।

अर्हत्पदमयं रम्यं, 'नमोऽर्हद्भ्यः' सनातनम् ॥१॥

लोकानुभावसंयोगः, पदेऽत्रैव यतो जिनाः । प्राग्भव-
स्यूततन्नामा—नुभावादेव जज्ञिरे ॥२॥ न्यासास्तेषां गतास्त-
त्रा—ख्यायन्तेऽतो मनीषिभिः । नाम्ना जिना यतः ख्याता-
न्याख्यातानि जिनेशिनाम् ॥३॥ स्थापना सत्यसंन्यास—चीत-
रागत्वादिभिर्वृता । सूक्तिमता, तथा द्रव्ये, जिनिजीवाः परे
नहि ॥४॥ भावतस्ते जिनाः ख्याता, ये तीर्थस्थापनोद्यताः ।
प्रातिहार्याष्टकोपेताः, सर्वातिशयशोभिताः ॥५॥ परमेष्ठिप-
देष्वाद्यं, पदं स्वाभाविकं ततः । अर्हत्त्वं भगवत्त्वेन, युतं
सिद्धं स्वभावतः ॥६॥ अतो न भावमात्रस्या—नुवृत्त्यर्थं परं

पदम् । अत्रापरेषु सिद्धादि—व्यनुवृत्त्यै पदं ह्यतः ॥७॥ नामा-
र्हदादिवन्नैव, न्यासाः शेषपदेषु तत् । चत्वारः स्वाश्रितास्त-
स्माद्, भावाहयै ह्यादिमैर्युताः ॥८॥ अर्हन्मतोद्भवाः सिद्धा,
आचार्याः पाठकैर्युताः । मुनयश्च नमस्कार्या, नान्य इत्थं
स्फुटोदितिः ॥९॥ अतो न यत्र पञ्चानां, स्मृतिः शक्या पर-
मात्मनाम् । तत्रैकमेव पाठाहं, 'नमोऽर्हद्भ्यो' न चापरम्
॥१०॥ अनित्या द्वादशांगीयं, सर्वतीर्थेषु शब्दतः । ध्रुवं
पदं नमोऽर्हद्भ्यो, न तच्छब्दार्थभेदभाक् ॥११॥ अतो गत्य-
न्तरे यातो, ऽमुष्माज्जातिं स्मरेत् पदात् । एवं हुण्डिकयक्षाद्या,
दृष्टान्ता योग्यतामृतः ॥१२॥ न केवलेन नाम्नते, बन्धनते-
ऽर्हन्त आदरात् । वृतास्ते पञ्चकल्याण्या, गर्भाज्ज्ञानत्रयान्विताः
॥१३॥ जाता गार्हस्थ्यमाप्तास्ते, जातु संक्लेशिनो नहि ।
कायपाया अतो नैपा—मायुर्वन्धश्चिरादपि ॥१४॥ सर्वदा
देवराजानां, नरेशानां सयोगिनाम् । सदा पूजापदं तेना—र्हन्तः

स्रुत्याञ्जिता मता ॥१५॥ श्रामण्यभाष्य पूज्यास्ते, रागद्वेषौ
 परीषद्धान् । इन्द्रियाणि कषयायाश्च, सर्वान् हन्यु क्षणे क्षणे
 ॥१६॥ साधुचर्या परामेते, लब्धारसेन गीयते । शस्त्रे
 यज्ञादिदृष्टान्त-वृन्दं तद्भागसिद्धये ॥१७॥ धुम निघ्नन्ति
 कर्माणि, ज्ञानमार्गानि मूलतः । तत कैवल्यमाप्याहन्, धुवं
 तीर्थं प्रवर्तयेत् ॥१८॥ इमे संसारिणो जीवा, पशुप्राया
 जडाश्चयाः ॥ जन्मान्तादिवशं याति, सिंहस्थाने मृगा यथा
 ॥१९॥ इमास्मातुं ततस्तीर्थ-फञ्जरं त्रिन आदित । नरोति
 तेन गीनो हन्, महागोप श्रुतेर्दुरः ॥२०॥ तीर्थीया अप-
 रे, सि स्वा-मीशान् पाशुपतीन् जगु । परं ते न पशोर्विद्या,
 अगत पुद्गलप्रपात ॥२१॥ पशुजातिर्यथा मिहो, भतः
 पशुरनिस्तिगति । तद्यापमिति गीनोऽहन्, महागोपतया दुधः
 ॥२२॥ पञ्जग तर्कथा श्वानो, घातका स्यु पस्सस्म् । तथा
 स्वार्थपरा जीगन्तस्तद्वारणं हिनम् ॥२३॥ अहिस्सारादिन सर्वं,

तीर्थ्यां सस्वमते स्थिता । विश्लेषण विभागे स्यात्तेषा मीर्य
 वचोऽगम् ॥२४॥ नेते षष्ठां निरायाना, ज्ञान मिश्रति
 मूलतः । लोभदृष्ट्या त्रसान् जीवान्, यदंते मन्यते परे
 ॥२५॥ एवं च जीगचिन्दुं ते, मन्यन्ते सिन्धुसन्निभान् ।
 स्थारशान् जीगभायेना-विदन्त किं वृषद्युम् ॥२६॥ अहि-
 साध्येषवद् वृषं, न देवेषु न चागमे । नाचरो हेतवो नास्या,
 ईयांया लेशतस्त्विह ॥२७॥ न तत्कृते फलं नास्या,
 वाथाया दोषसंहति । तदहिसाचचस्तेषा, जैनानाब्रह्ममात्मन्
 ॥२८॥ न गोपताश्च कृष्णाद्या, मूयुर्धर्मं कथं दयाम् ? ।
 आदर्शपुरुषा हिस्सास्तर्हि ब्रूमः परान् किमु ? ॥२९॥ तत
 षष्ठा निगायानां, पुनर्वत्पालनापर । महामाहन इत्युक्तो-
 र्द्वैवेगोचपमार्गेणः ॥३०॥ न चात्रारोटमानुजा, युद्धाय
 प्रेरणं न च । न च कस्यापि शत्रुत्वं, भिन्तु र्श्वेन जन्मिनाम्
 ॥३१॥ न चात्र श्वरो मर्त्या, भ्रमर्त्या वा यनो वध ।

तेषां कर्त्तव्यतास्थानं, सर्वेष्वत्रास्ति मित्रता ॥३२॥ कोऽप्य-
 कार्पीन्न पापानि, कोऽप्यङ्गी मा च भूद् व्यथी। मुक्ति
 गच्छन्तु सर्वेऽमी. मैत्रीति यत्र गीयते ॥३३॥ महामाहन्तैषां
 तत्, संयमोद्योगकारिणाम्। क्रियागतं फलं चेदमर्हत्ताया
 गतोपमम् ॥३४॥ मोक्षसाध्यं मतं जैनं, पञ्चिकायदयापरम्।
 उक्त्वा तत्सिद्धये रत्न-त्रयीं चर्युर्जिनेश्वराः ॥३५॥
 रत्नानामाकरः सिन्धुस्तत्तत्पारग आप्नुते। रत्नानि सुरसे-
 व्यानि, तत्कृन्निर्यामकोत्तमः ॥३६॥ यावज्जीवं मुनीन्द्राणां,
 रत्नत्रय्याः समादृतिं। कारयन् धारयन् सर्वान्, पोते
 संयमनामनि ॥३७॥ प्रतिक्षणं नयन् वृद्धिं, मुनिरस्य
 महात्मनः। सर्वं सहायमासाद्य, सिद्धिपुरं प्रयात्यलम् ॥३८॥
 महानिर्यामका एते, गीताः शस्त्रे जिनेश्वराः। मान्ये यद्
 भवपाथोर्धो, शेषाः सर्वे निमज्जकाः ॥३९॥ वेलाकुलं गता
 वार्धेः, परंपारं समीयुरति। तत्र यानं परं सार्था-धीनं

व्यावायवर्जितम् ॥४०॥ सार्थवाहश्च सार्थेन, वहन् सार्थान्
 यथा सदा। भवारण्ये व्रजव्रह्मस्था रक्षेत् सुमार्गान्
 ॥४१॥ ध्येये समे पि वृत्तौ न, समा यत् सा क्रियात्मिका।
 क्रिया शक्त्युद्भवा शक्तिर्न सर्वेष्वसुप्ताहिता ॥४२॥ तदत्र
 सर्वधिरतिस्तथा देशव्रतात्मिका। सरणिः सम्मता द्वैक-
 र्जुवक्रा तथा परा ॥४३॥ प्रयाणं मोक्षगामी न, भनक्त्यत्र
 द्विधाध्वनि। व्याघ्राभ्यां रागरोपाभ्यां, स्वरक्षन् जिनवाग्रतः
 ॥४४॥ ग्राह् निरुध्याग्रशस्तौ तौ, शस्तावास्व्य द्राग् भवी।
 निरालम्बत्वमायातश्छिन्नस्येतौ तु सुन्दरौ ॥४५॥ ततः स्थानं
 श्रेयद् भव्यो, जिनवाक्यमनुश्रितः। स्त्रीण्डकादिसंसर्ग-
 हीनं मुनिभिराश्रितम् ॥४६॥ यत्र न ब्रह्मवाद्या स्यात्,
 स्याच्च संयमसाधनम्। तत्स्थानमाश्रयन् मोक्ष-मेत्यवश्यं
 सुधीर्यमी ॥४७॥ जैन एव मतं शास्त्रे, द्वयोः स्थानं
 पृथक् पृथक्। मुमुक्ष्वोः पुंस्त्रियोर्यस्माद्, दुर्जयो मोहसम्भवः

॥४८॥ यथाऽस्य गत मार्गो, रक्षति स्वं दवानरात् ।
तथा प्रोथादिदारानेरय रक्षोक्तितोऽर्शनाम् ॥४९॥ दग्धाः
परं स्वयं प्रोथ-मृग्यदावेन सन्तम् । धीयरात्पुता मूर्ति-
रतेषां नाशदरगिता ॥५०॥ शान्ता मूर्तिर्जिनेन्द्राणां,
यामाशयाधरजिता । प्रपदास्या नतोऽग्नेऽधि यपु पर्यङ्गं
या ॥५१॥ परं तु रीतरगत-द्विष प्रोथादिराहुताः ।
पलायति पुर ऊताऽरागता दृपयन्त्यसम् ॥५२॥ चिन्ता-
पण्यादिरद् मार्गो, गतरागद्विषा न किम् । अत्र न प्राप्य
मन्येभ्यः, सदा जीरो गुणालय ॥५३॥ रिपयाणा वशं
नैव, शब्दादीना वक्षेत्पुषी । आर्चयेते धुरं निवृर्द्धीं
ससारमदूढम् ॥५४॥ ननु सज्यं न वा द्वेष्य, किन्तिरक्त
द्विषात्मना । जेषा नान्य शिर फण्या, सन्त्यधाणि सप्पानि
यन् ॥५५॥ प्रवृत्तान् रिपयात्र श्रित्वा, भिनमूर्त्यादिमान्
मरी । मरार्थेभ्यः दयायाद्, प्यान दुम्नतरे श्रयन् ॥५६॥

यथेद्वया मल तले, शोधयित्वा स्वयं घजेत् । प्रवृत्ता
विषयास्तद्विनाश्याय स्वयं यपु ॥५७॥ विषयाश्च कपा-
याश्च प्रशस्ता यच्च पन्धनम् तनुयु कर्मणां गिन्तु, विदध्यु-
निर्जरां पसम् ॥५८॥ परं रागः प्रशस्तोऽहो, यो गुणे
गुणथारिणि । द्वेषस्तपगुणे नैव-मुणिनि वैरसर्धक ॥५९॥
पशुधियानि यानि सुस्तानि श्रेयसि यज्जदे । शानज्जा-
दीनि कर्माणि, न मिथ्यात्वाद्विहानि तु ॥६०॥ मोक्षमार्गं
जिनोरिष्टे, प्रवृत्त भग्नोऽपि बाध्यते । परिष्वेपोसर्गस्तज्ञेया
एते शुभात्मना ॥६१॥ नयार्थेषा धयोऽधाना, मुनितायाश्च
पालयन् । पराजये द्वय नश्येदग्न्यस्तपज्जयी भवेत् ॥६२॥
मुनिता संयमाद्योयोऽग्रमत्तस्य निन्तरम् । नोद्विग्न-संयमार्थी
स्थान् यतः स्वाध्याय सफलः ॥६३॥ अन्नं प्राणा न चाकाले,
मृत्योरागम इत्येते । साध्यो मोक्षग सिद्धो न, तद्वृत्ति
प्राप्तुग मत्ता ॥६४॥ द्विचनारित्रा दार्पमुक्ता भिक्षोदिता

जिनिः । मोक्षसाधनहेतोर्यत्, साधोर्देहस्य धारणम् ॥६५॥
 मुमुक्षुर्भव्यजीवः स्यान्, मोक्षतानस्तथा यथा । यावन्मोक्षं
 भवेज्जन्येज्जवश्यं संयमं श्रेयत् ॥६६॥ अष्टभिर्जन्मभिर्नित्यं,
 चारित्रं पालयन् भवी । अवश्यं मुक्तिमाप्नोति, मृतेर्वाधा न
 तच्छिवे ॥६७॥ एवं निर्याणमार्गस्य, देशका वाहकाश्च ये ।
 ते महासार्थवाहाः स्युः, भववारण्ये जिनेश्वराः ॥६८॥ अहन्तो
 नैव संसार-मन्यां वा गतिमियरति । किन्तु कर्मरजः क्षिप्त्वा-
 ऽऽप्नुवन्ति ध्रुवमव्ययम् ॥६९॥ व्रतं धाताय पापानां,
 संवराय नवात्मनां । परीपहोपसर्गाणां, जयात् संवरनिर्जरे
 ॥७०॥ तीर्थस्य स्थापनं दिष्टा, द्वादशाङ्गीं तनोत्ययं ।
 कर्मशत्रुविधातेन, सर्वान्निर्तुं परं पदम् ॥७१॥ जीवि-
 तान्तं च संग्राप्नोति, जिऽनोवश्यं विनाशनम् । समुद्घातेन संघेत्त-
 न्यथा मोक्षे गमो नहि ॥७२॥ अयोग्यन्तं समायतोऽलेख्यो
 हन्ति समान्यपि । कर्माणि तत ऊर्ध्वं स, याति सिद्धिपुरं

महत् ॥७३॥ जीवानां संसृतौ कर्माण्यरयो दनंस्ततो ह्यमून् ।
 अहिन्तार उच्यन्ते, जगत्पूज्याः सनातनाः ॥७४॥ मृता न
 ते परां याति, गतिं सिद्धिं विना ततः । अर्हाः सिद्धेरवश्यं
 तदर्हंत एव ते ततः ॥७५॥ एवंविधा जिनाः कालाञ्छो-
 कोत्तमपदं गताः । अनादर्यत्तथाभव्य-भावो कृत्रिम इष्यते
 ॥७६॥ परापरे तथाभावाः, पारंपर्येण तद्गताः । विशिष्टा
 लोकजीविभ्यस्तेन लोकोत्तमा इमे ॥७७॥ आद्यं सम्यक्त्व-
 मप्येषां, विशिष्टं यत् फलं परं । जिनत्वं तस्य केषांचि-
 देवैतत्स्यात् तथाविधम् ॥७८॥ वरवोधिं लभन्ते ते, यदा
 तर्हि विकल्पनम् । भवतीति यदैतेऽत्र जीवास्तिष्ठन्ति किं
 भवे? ॥७९॥ यतो निस्तारकं जैनं, शासनं रविसन्निभं ।
 अन्धकारे कथं रक्ता, भवे दुःखाकरेऽसवः ॥८०॥ सर्वा-
 नेतांस्ततो जैन-वचनांशुभिरुद्धृतान् । कृत्वा मोक्षं नया-
 म्याशु, नान्यथा मम निवृत्तिः ॥८१॥ यैवं चिन्तयतोऽस्य

स्यादर्शदादिपदाधिता, । आराधना परार्थो सा, नावि-
 कस्य यथागन्तुश्च ॥८२॥ विंशते स्थानकानां याऽऽराधना
 धार्मिके जने । नवपद्याय भेदोऽयं, स्वान्याभिप्रायगो द्वयो
 ॥८३॥ विचाराऽयं जिनैर्बुधो, यावज्जिनभये भवेत् ।
 अर्पणरणारोही, तावद् धौव्येण निष्ठति ॥८४॥ अस्माद्य
 जायते पुण्यं, तीर्थकुक्कामसर्गत् । जगत्पूज्यत्वदानार्हं, विज-
 गत्यपि सौख्यदम् ॥८५॥ व्यगनादीनि सर्वेषां, जन्तूनां
 पञ्च सर्वेणो । अद्भुतं जिननामेदं, किं न कुर्याज्जगत्त्रये ?
 ॥८६॥ जिननाम्नः पुरा पन्थाद्, यदायुर्नरोऽर्जितः ।
 यात्यस्तौ न तु तत्रास्य, दुःखं तद्विधमाश्रयेत् ॥८७॥ न
 च लोके गतो देव, प्राद् पन्थास्याग्न्युपेर्ज्यधी । उभयत्रापि
 वैशिष्ट्यं, जिननाम्नो भयेत् परम् ॥८८॥ अग्ना स्वप्नादि
 शीथेर, चतुर्भिरभिकान्दशगनादीन् । पश्यति तीर्थ-पर
 नाममभायतः ॥८९॥ व्ययनेऽस्य समेऽपीन्द्रा, याक्नुतुषा ॥

तुष्टु । नन्दीधरे माह शुभं, मथाराजिनराड्गतात् ॥९०॥
 जते सुराखले स्नाथ, विदधुः, परमर्द्धिभि । सदेवादेवनेतार,
 पथान् पुर्यो नृपः सुजेत् ॥९१॥ दीक्षाया उत्सवं कर्तुं,
 समेऽपीन्द्राः समीवरु । देवदुष्य च वामेऽंसे, जिनस्य
 त्रिभिर्पुमूदा ॥९२॥ जाने कैवल्ययोधेऽस्य, नेशनार्थं
 जिनेजितु । तीर्थस्य चकिरे देवा, सेन्द्रा समवसंसरम्
 ॥९३॥ जातो यत्र न पूर्वं स्याज्जिनसमवसंसरः । तत्रावश्यं
 सुरा उपुं, समवसति मण्डनम् ॥९४॥ अत्रागच्छेद्य
 नेच्छादो, योजनेभ्यो पले सति । द्वादशस्यो भयेत्तस्य,
 प्रायधिस्य सद्भति ॥९५॥ निर्गणे श्रीजिनेशानां
 जाने ह्यंशुरागुला । तुर्युपेक्षेत्तत्र दामा, गत्वा नन्दीधरे
 तथा ॥९६॥ निर्वाणपरसोचोते, जते पथात् प्रिलोरयपि ।
 जिनेच्छेदाद् भवेन्मनान्धकारे दुत्नरे क्षणम् ॥९७॥ जिने-
 शानां त्रिर्नदीक्षा, प्रताना पालनं तद्व । विरल्या तदने सर्वं,

परोपकृतिकर्मठम् ॥९८॥ पूजा जिनेश्वरतर्पेभुवने वृषस्य,
प्रौढि परां निगदितुं सहते समन्तात् । तद्देवधर्मबहुमानपरैः
सदेयं, कार्या यतोऽव्ययपदं लघु लभ्यतेऽस्याः ॥९९॥
(वसन्ततिलका)

जिनानां दर्शितुं प्रौढि, व्यथामहच्छर्त्ता मुदा ।
लभन्तां प्राणिनोऽमुष्या सततानन्ददं पदम् ॥१००॥
इति आगमोद्धारक-आचार्यमवर श्री आनन्दसागरस्ररिवरि-
रचितं श्रीअहच्छतकम् ।

उद्यमपंचदशिका (९)

यस्य द्रव्यस्य जीवादे-र्यदा यत्र यथा यथा । भावि
कार्यं तथा सर्वं, जानात्यहं प्रतिक्षणम् ॥१॥ ज्ञातो
भावितया वस्तु-भाव आद्यक्षणेऽर्हता । तत्र तत्र क्षणे

जाय-मानमर्थं तथेक्षते ॥२॥ कार्यप्राप्यविकार्याणि, हेतवो
विविधास्तथा । वैचित्र्यं सम्प्रदानानां, सम्बन्धाश्च वचो-
ऽतिगाः ॥३॥ स्थानान्याधारभूतानि, कर्तारो विविधाः
पुनः । सर्वमेव जिनो वेत्ति, ज्ञानात् तत्प्रथमक्षणे ॥४॥
यद्यथा ज्ञातमहर्द्धिर्नूनं तद् जायते तथा । महाशिला-
कण्टकेऽतो, जगाद् ज्ञातनन्दनः ॥५॥ ज्ञातं श्रुतं च
विज्ञात-महर्तैतद् विनिश्चितम् । वज्री विदेहपुत्रोऽत्र, जेता
नान्ये गणाधिपाः ॥६॥ कालिके च निषेधो यः, स
त्वाशीर्वादमूलकः । निमित्तं च गृहस्थान् स्यादत्र तूतं
गणाधिपम् ॥७॥ एषा वज्रागला भावि-चिन्तारोधे मन-
स्विनाम् । शतशोऽपि कृते यत्ने, नार्हद्दृष्टेर्विपर्ययः
॥८॥ लोके यथा नृणां बुद्धिर्मता भाविप्रकाशिनी ।
पुंसां स्युरुद्यमा भावि-भावमाश्रित्य न परे ॥९॥
एवं विचिन्त्य स्वस्थः सन्, रमेतात्मनि बुद्धिमान् ।

। सुखे दुःखे भये शोके, जीविते मरणे पि च ॥१०॥
नन्वेवं किं जगत्यस्मिन्तीर्थस्य स्थापने जिन । करोति
किं निवृत्त्ये किं, यतन्ते अधिकं अपि ॥११॥ सत्य-
मुक्त पर तीर्थ-करं ह्यष्ट विवास्पदम् ॥१२॥ नामारणं मरेत्तार्यं,
भ्रम्यन् वृथा तीर्थस्थापनम् ॥१३॥ तन्मोक्षकारणान्याप्य, यत्नो
हृष्टं विज्ये पि तीर्थम् । तन्मोक्षकारणान्याप्य, यत्नो
(मुक्त्यै) भव्यै प्रवर्त्यते ॥१३॥ अतोऽत्र ज्ञात्वा जने,
न वादः केवलो मत । भाविरूपः, परं पञ्च-हेतुकः
सर्वसिद्धये ॥१४॥ तद् भाविना सहानेन, यतनः सम्प-
नृगादिषु । मद्यानां योग्य एवाय-मानन्दलय आत्मगः
॥१५॥ इति आगमोद्धारमाचार्य-श्रीआनन्दसागरस्वरि-
संहत्या उद्यमपञ्चदशिका ॥

क्रियाद्वानिश्चिका (१०)

नत्वाशुदीप्रदीपौघं शुभ्रगृहसंहतिः । संहरति रमणां सिद्धये,

दुर्मन् म्लान् श्रेयसे जिनः ॥१॥ योऽपि यं न तथा लब्धो,
मव्यक्तपरिष्कारकः । विद्यत्या स्थानैर्यस्मा-ज्ञानमोहन्य-
यन्निष्पन्न ॥२॥ अव्यक्तमेव सा संस्पृष्टाणिषु मोच्यते । परं
विचित्रकल्ह, साधय्याधिमता यतः ॥३॥ यत्तुर्गो मारुणं
गच्छेत् जिनादीनां शृणोयतः । निन्दन् स्वीये दुराचारे,
सुकृतं चानुमोदयन् ॥४॥ एवं भव्यन्यशाम्भयान्, ततः
पापपरात्रिया । ततो धर्मस्ततो दुःख-कलमसारसंशयः ॥५॥
गीतरागा श्रेयपत्रा, इन्द्राव्योमन्त्र्येर्द्विजिनः । प्रलोभ्यगुरुरः
सर्वे, इति परंपञ्चय उचिरे ॥६॥ यथागदी तयागरी,
जिनो, नर इरादिवन् । विद्वयंगरांस्मादेयंपादीयते नृपैः
॥७॥ वरुणान्मोक्ष एतद्य, ज्ञानान् तरुणान् तमन् ।
ग्रन्थिभेदात्स चापरांश्चानामोगात्परं तमन् ॥८॥ स च
मव्यक्तरागोऽनेन, भक्तिमस्तत् निवेद्यपि । चित्ते मव्यक्तपामस्य,
मरिमानं गतोपमम् ॥९॥ कन्वेरं मोक्षमः पाप्यो, पयोप

मतिधारिभिः । भव्यत्वपरिपाकेन, सर्वं भव्यं भविष्यति ॥१०॥ कृतिसाध्ये कृतो यत्नः, फलवान् स्वभावजे । अभव्यत्वविनाशाय, न जिनेन्द्रोऽपि यत्नवान् ॥११॥ अनन्तशो नरो जातो, वृद्धोऽपि जगदीश्वरः । पूजितो विविधर्द्ध्याऽसौ, स्थापितो हृदयाम्बुजे ॥१२॥ साधर्मिकैः समयोगस्तद्भक्तिर्मानिपूजने । तेषां कृते कृतं चैतयं, पौप-
धाय च मन्दिरम् ॥१३॥ सपर्यां गुरुवर्याणां, सामायिक-
स्य सत्क्रिया । पोषधग्रतिक्रान्त्योश्च, कृता तीर्थादिसेवना ॥१४॥ सङ्घस्याधिपतिर्जातिस्तीर्थोद्धारकरोऽपि च । सप्त-
क्षेत्र्यां क्षिपन् द्रव्यं, दयापात्रे च सन्ततम् ॥१५॥ चारित्रं चीर्णवान् वैद्यावृत्त्यं च विनयं तपः । दशधूर्वा पपाठोन्नां, मद्रज्याऽदायि शोभना ॥१६॥ असेत्सीत् किञ्चिदपि न, विना भव्यत्वपाकतः । विहितं नैकशो यस्मान्निर्वृत्तिर्नैयताऽभवत् ॥१७॥ सत्यं किन्तु न भव्य-

त्व-पाकोऽपि यत्नमन्तरा । ज्ञानाद्यधिगमं मुक्त्वा, भव्यो न भवतोऽमुचत् ॥१८॥ वृष्टिर्मोघाऽक्रणे क्षेत्रे, नैकशस्तद् बुधः किमु । सवीजे मन्यते क्षेत्रे, मोघां वृष्टिं कदाचन ॥१९॥ उपदेशः श्रुतः शुभ्रो, जिनेश्वदनोदितः । विना भव्य-
त्वपाकं न, फलवानभवद् भवे ॥२०॥ तथापि कश्चिदे-
वांगी, विनोपदेशमार्हतम् । सम्यक्त्वं लभतेऽसङ्ख्य-
गुणः पुनः श्रुतादरात् ॥२१॥ ततो भव्यत्वपाकाय,
चतुःशरणमुख्यकम् । अनुष्ठानं सदा कार्यं, भव्येन
मुक्तिमिच्छुना ॥२२॥ मोक्षकतानमानसा, न जीवेन
कदाचन । लिङ्गित्वेऽनन्तशो लब्धे, कृता धर्मकृतिर्म-
नाक् ॥२३॥ व्यवहारमितेऽनन्त-कालाद्भित्तिं सम्भवम् ।
स्वीकृत्यैतत् समं प्रोक्तं, तत्राप्यस्ति विचारणा ॥२४॥
माता पिता सुतः पुत्री, भार्या सर्वेऽपि जन्तवः । यावत्कृ-
त्यो हजान्यन्ता-नन्तांशे तत्र सत्क्रिया ॥२५॥ यत्र द्रव्यतया-

वीर्णं, धर्मातुष्टानमङ्घ्रिभिः । तद्भावधर्मसिद्धयर्थं, द्वेष
 शानसमन्वितैः ॥२६॥ आरुढेऽन्तिमसोपान, प्रविशेत्
 सौधमूर्धनि । नेतावताऽन्यसोपाना-रंशो व्यर्था मनीषिणाम्
 ॥२७॥ भवसङ्ख्यासमादेशे, विहिते सर्वेदेभिः । यथाऽ-
 धर्मो भव भ्रान्तो, दीर्घं, मुक्तो वृषाह्वय ॥२९॥ तयाम
 व्यत्यापापस्यालम्बनेन वृषोल्लिखता । भवेऽन्ति शुतादेशो
 यता मुच्यन्त आरत. ॥२९॥ वृत्तो न निष्फलो धर्मः,
 पदार्पीति जिनेश्वराक् । यत्ने मतिमास्तस्माद्, धर्माय
 गतमत्सरः ॥३०॥ संशयानो यथा सापान, दमा शुष्मन्
 विक्रास्थान् । जातस्तथा सुजन् धर्मं, वृमत्युद्ग्राहितः पुनः
 ॥३१॥ नियतिं नियतं स्म्या, भव्यत्वं पारसङ्कुत्सम् ।
 जानीहि त्वं यतो ज्ञेते, रत्नो धर्मो कृतादरः ॥३२॥ यथोक्ता-
 कार स्यात् परिणतिमित आसूत्रचनं, जिनेन्द्रोक्तं सिद्धये
 हृदयतनुयाश्चस्तुतिपरम् । विपर्यस्तं शूलं भवगरनन्दं कोविद-

जना, इदं चित्ते धृत्वा रिदधतु सदानन्दमुग्रजम् ॥३३॥
 इति आगमोदारकाचार्यप्रवर-श्रीआनन्दसागरपरिमहर्षा
 प्रियादात्रिशिका ॥

अनुक्रमपंचदशिका (११)

अनव्ययकृतोक्तोऽयं, भावो द्रव्यनिभः स्रष्टु ! उत्प-
 च्छिद्यपयुक्तानि, द्रव्याणि प्रतीतिमयुः ॥१॥ उत्पन्न-
 गमोरतानि, तद्विषयादेऽग्रिणे । यत्नस्यभावयुगोत्थायुत्प-
 च्छिर्विगमोभयौ ॥२॥ नरुः कर्ता न हतां चा-नादिमा-
 वोऽयमर्थगः । तदुभायावपयता द्रव्ये, तत्सर्वं ध्रुवतान्वितम्
 ॥३॥ परदर्शनभिकाररूपायं जिनैः सदा । निपद्यानां
 त्रयी सर्व-गणिम्य उच्यते पुरा ॥४॥ स्वान्यसिद्धान्तत्वानां,
 ज्ञाते बोधे ध्वचोऽतिगे । ममेऽवि गणिनः पर-रचनायां

दधुर्मतिम् ॥५॥ गणभृन्नाम यत्कर्म, प्राजन्मनि सगर्जि-
 तम् । तस्योदयात् समेऽप्येते, सूत्रग्रन्थे समोद्यमाः ॥६॥
 मुग्धा धर्माय सङ्ग्राह्या, इत्युक्त्या गणिनः समे । चक्रुरे-
 कादशाङ्ग्यास्तां, रचनां मुग्धसौख्यदाम् ॥७॥ चतुर्दश तु
 पूर्वाणि, पृथगर्हद्वचःश्रितैः । क्रियन्ते तेन तद्वद्धा, निषद्या-
 स्तु द्विसप्तकाः ॥८॥ रचनाक्रम एषोऽत्र, बोधनं पुनरर्हता ।
 पूर्वाणां प्रथमं सर्वशासनं धार्यते तर्कैः ॥९॥ देशनारचना-
 स्थापनासु यद्यन्मतान्तरम् । दृश्यते तत्तु कालस्य, वैचि-
 ज्ञानं तु तत्त्वम् ॥१०॥ अभ्यस्यमानविधानां, नराणां
 रचनाक्रमः । सुगमानां पुरो दृम्भो, दुर्गमानां पुनः पुरः
 ॥११॥ इति स्यादङ्गरचना-ऽऽदौ पुनर्दृष्टिवादिकी । पश्चात्
 परं न वत्सैतदत्र लोकोचरे नरे ॥१२॥ दृष्ट्वा पूर्वाणि
 निश्शेषं, दृष्ट्वं वागोचरं श्रुतम् । शैक्षाद्यर्थं ततोऽज्ञानां,
 रचना गणधारिणाम् ॥१३॥ अनुयोगादिकः सर्वः, क्रम

आम्नायते बुधैः । आचारादिक्रमेणात्र, बुद्धिर्यत् क्रमवर्धिनी
 ॥१४॥ अयं नो श्रेष्ठोऽपिलेशो, न कणोऽत्राग्रहस्य च ।
 बुधानन्दप्रदः पक्षः, श्रेयसे सर्वदेहिनाम् ॥१५॥ इति आगमो-
 द्धारकआचार्यप्रवर-श्रीआनन्दसागरसुखिपुङ्गवसंहत्या अनुक्रम-
 पञ्चदशिका

क्षमाविंशतिका (१२)

क्रोधस्य निर्निमित्तस्य, यो विधाता न गण्यते । विदुषां
 समवाये, यत्र स प्रेक्षापरः पुमान् ॥१॥ अजीवेऽपि
 च मृत्तनादौ, कुक्ष्यत्यास्फाल्य यः स्वयम् । अवीक्ष्यात्मा
 मतिं तं को, गणयेत् सुज्ञपङ्क्तिगम् ॥२॥ आक्रो-
 शादिक्रियायुक्त-जीवेभ्यः कुक्ष्यति प्रभुः । तदा स्वचेतसा
 बुद्धिमाविष्कृत्याद उद्धरेत् ॥३॥ येनाक्रोशत्ययं मां स,
 दोषो मय्यस्ति वा न वा । चेदस्ति तर्हि किं

नोद्यस्त मूलादुद्धरिष्यति ? ॥१४॥ आम चेत् कलिकालस्य,
 माहात्म्य किं बभोतिगम् । त्वयाऽऽप्तं क्रोधमाहृत्येहसे
 ख्यातिप्रदोपगाम् ॥५॥ त्ययद्यतोऽपि नास्त्येवाक्रोक्षेद्
 येन परा नर । दापेधन् किं मृषावादे, रोदुमज्ञस्य त्व
 क्षम ? ॥६॥ विरमेत् तु मृषायादान्, कथञ्चिदाप्य सन्दि-
 यम् । त्वं विधाय क्रमे तस्मै, किं वारयितुमीधर. ?
 ॥७॥ किं चाज्ञाना स्वभावाऽयं, प्रुचयति ह्येभ्य सर्वदा ।
 रिचारयन्ति ते नान्य-मपि हेतुं क्लृप्तिं प्रजन् ॥८॥
 न च जगति केनापि, कस्यापि परिवर्तितुम् । समार
 शक्यते त्वं किं, भक्तोऽहस्यापि तत्कृतौ ? ॥९॥ यथा-
 भिना गृहे दीप्ते, पुष्पं यद् यन्न दद्यते । कृत्वा-
 ऽन्धोऽंश जडस्तुष्टो, व्यध/न्नायकृतिं पराम् । १०॥ हतोऽ-
 प्यहो न मनमा. चिन्तये मुनिमत्तम । ईश को रोदुमज्ञं
 स्याच्चिहेतु मारणोद्यतम् ॥ ११॥ जीतिनव्यपरोपेपि,

प्राख्ये-ज्ञेन चिन्तयेत् । प्रतिमान् सर्वथाऽमीष्ट, न मे
 धर्मं विचायते ॥१२॥ अज्ञस्तु धर्मगाथायै, प्रवृत्तो न हि
 श्रोचति । सारासारविवेको हि, स्वनेप्यज्ञस्य नास्ति
 यत् ॥१३॥ ज्ञानक्रियामयो धर्म, कदापि बाध्यतेऽसता ।
 आस्मारामतयाऽऽश्लिष्ट, धर्मं कोपि न चायते ॥१४॥
 एवं चिन्तयतः साधोर्धर्म आनः क्षमामयः । तिष्ठत्यव्ययथा-
 माप्त्यै, य सर्वज्ञेन्द्रीस्ति ॥१५॥ क्रोधाविष्टो नर
 प्राक् स्वं, सर्वतो देहमुज्ज्वलेत् । शिरां भ्राम्यति नेत्रे स्वे,
 ज्वलतोऽदृश्यगह्विना ॥१६॥ नासाऽमानं त्रिरुसति,
 ओष्ठयोः धूरिकम्पनम् । गले शोष रट्टो नोटि, पादयो
 स्थिरता न हि ॥१७॥ दाहो दाहस्य स्याद् योगे,
 वह्निना नान्यथा वचचित् । स्मृतिमात्रेण चित्तेऽग्नि, द्वोद्या
 भ्मात्म्य दृश्यते ॥१८॥ मग्नभाभ्रेशयान्नप, सन्तोषं मनसति
 यत् । मम नचाहसं कर्मो-दित साम्प्रतमग्नि नः ॥१९॥

अस्ति चेत् कर्मबन्धस्यास्येदं जातं तद्वत् पुनः । त्वं तद-
स्यास्ति बन्धाङ्गं, नात्मनेदं किमुहसे ? ॥२०॥ युगम् ॥ इति-
आगमोद्धारकआनन्दसागरसुस्पृङ्गविवरचिता क्षमाविशतिका ।

आहिंसाविचारः (१३)

ऐनमः । ननु के हिंसकाः के वाऽहिंसका ? इति ।

हिंसकास्तावत्प्रमत्तयोगमाश्रितास्त्रसंस्थावरप्राणानां नाश-
यितारः । यतः 'सन्धो पमत्तजोगो हिंसे'ति वचनमार्पं ।
ततः प्रमत्तयोगे एव हिंसकत्वं, यद्यपि न कश्चनापि प्राण
आपद्येत विनाशं तथापि 'अजयं चरमाणो उ पाणभूयाइं
हिंसइ'ति पारमर्षात् प्रमत्तयोगी हिंसक एव । एवं च
सर्वेप्यप्रमत्ता अहिंसका एव । अतश्च व्याप्त्या पारमर्षे
अप्रमत्तानां आत्मपरोभयारम्भकत्वं निषिद्धं । अत्र केचित्-

'जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स ।
सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थविसोहिजुत्तस्से' ॥१॥
त्योधनि 'क्तिगाथायास्तत्त्वं प्रकरणं चाबुद्ध्वा विराधनाया
नियतफलवत्तामपलपन्ति, प्रत्युत च निर्जरां विराधनायाः
फलतया वर्णयन्ति । तत्र सम्यक्, प्रथमं तावन्नैषा गाथा
प्रकरणमाश्रिता, तत्रोपकरणप्रकरणस्य प्रस्तुतत्वात्, तत्र
सत्पुपकरणपरिग्रहेऽध्यात्मविशुद्धियुक्तत्वादपसिग्रहित्वं साध-
यितुमिष्टं, तत्र दृष्टान्तोऽयं यदुताध्यात्मशुद्धियुक्तानां हिंसा
न साम्परायिकफलवती, तत्रापि सिद्धान्तितमनात्मशुद्धा-
नामेव सेति । यतस्तस्या वृत्तौ द्रोणाचार्याः—'तस्य या
भवति विराधना सा निर्जराफला भवति, एतदुक्तं भवति-
एकस्मिन् समये वद्धं कर्मान्यस्मिन् समये क्षपयतीति,
तथा नाप्रमत्तस्य साधोहिंसाफलं—साम्परायिकं संसारजनन-
दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति,

नोद्यस्त मूलादुदस्मिन्ति ? ॥१२॥ आम चेत् कलिगलस्य,
 माहात्म्य किं वशेतिगम् । त्वयाऽऽजं ब्रौषमाह्वयेदसे
 ख्यातिपदोपगम ॥१५॥ त्वय्यद्यतोऽपि नास्त्येगान्नोक्षेद्
 येन परो नर । दापेधेत् किं मृषायादं, सोदुमञ्जस्य त्व
 धम ? ॥१६॥ विरमेत् तु मृषारादात्, कथञ्चिदाप्य सदि-
 यम् । तं विधाय क्रुं नस्मै, किं गारयितुमीधर ?
 ॥१७॥ किं चाज्ञाना स्वमारोऽयं, कुयति ह्येभ्य तर्पदा ।
 रिगारयन्ति ते नाल्प-मपि हेतुं कुपिं प्रव्रजन् ॥१८॥
 न च जगति केनापि, कस्यापि परिवर्तितम् । स्वभाव
 द्रव्यते तं किं, नक्तोऽज्ञस्यापि तरुणो ? ॥१९॥ यथाऽ-
 निना गृहे दीप्ते, पुण्यं यद् वन्न दहते । तस्या-
 ऽऽक्षीज जहन्मुद्यो, व्यधासापकृतिं पशाम् ॥२०॥ ह्योऽ-
 प्येन मनसा, रिन्त्येमुनिमत्तम् । ईश को रोदुमञ्जं
 स्याच्चिह्नं मारणोद्यत् ॥ २१ ॥ जीरितव्यपरोषेपि,

प्राख्येऽध्वेन चिन्तयेत् । प्रतिमान् सर्वथाऽभीष्ट, न मे
 धर्मं विग्राधते ॥१२॥ अस्तु धर्मग्राधे, प्रवृत्तो न हि
 बोचति । सारासारविवेको हि, स्वप्नेयज्ञस्य नालि
 यत् ॥१३॥ ज्ञानक्रियामयो धर्म, रदापि बाध्यतेऽसता ।
 आत्यारामतयाऽऽश्लिष्ट, धर्म कोपि न ग्रायते ॥१४॥
 एवं चिन्तयतः सार्धेर्धर्म आगः क्षमापयः । तिष्ठत्यन्यथा-
 मास्य, य सर्वेऽग्रन्दीरिति ॥१५॥ ब्रौषाविष्टो नर
 माऽऽ स्वं, सर्वतो देहमुग्गस्तेत् । गिरो भ्राम्यति नेत्रे स्वे,
 ज्वलतोऽदृश्यगहिता ॥ १६ ॥ नामाऽमानं विरसति,
 ओष्ठयोः भूरिक्लम्यन्तम् । गले श्लेष पटौ घोडि, पादयो
 स्थिरता न हि ॥१७॥ दाहो दाहस्य स्याद् योगे,
 वह्निना नान्यथा रवचिन् । स्मृतिभात्रेण चित्तेऽग्नि, ब्रौषा-
 ध्मास्य दृश्यते ॥१८॥ मयावात्रेणयश्चेष, मन्त्रेणं मनर्मनि
 यन् । मम तच्चादम कर्मेन्द्रिय ताग्रलमग्नि नः ॥१९॥

अस्ति चेत् कर्मबन्धस्यास्येदं जातं तत्कत् पुनः । त्वं तद-
स्यास्ति बन्धाङ्गं, नात्मनेदं किमूहसे ? ॥२०॥ युगम् ॥ इति-
आगमोद्धारकआनन्दसागरसूत्रिपुङ्गवविरचिता क्षमाविशतिका ।

अहिंसाविचारः (१३)

ऐनमः । ननु के हिंसकाः के वाऽहिंसका ? इति ।

हिंसकास्तावत्प्रमत्तयोगमाश्रितास्त्रसंस्थावरप्रणानां नाश-
यितारः । यतः 'सर्वो प्रमत्तजोगो हिंसे'ति वचनमार्प ।
ततः प्रमत्तयोगे एव हिंसकत्वं, यद्यपि न कश्चनापि प्राण
आपद्येत विनाशं तथापि 'अजयं चरमाणो उ पाणभूयाइं
हिंसइ'ति पारमर्षात् प्रमत्तयोगी हिंसक एव । एवं च
सर्वेऽप्यप्रमत्ता अहिंसका एव । अतश्च व्याख्या पारमर्षे
अप्रमत्तानां आत्मपरोभयारम्भकत्वं निषिद्धं । अत्र केचित्-

'जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स ।
सा होइ निज्जरफला, अज्जत्थविसोहिजुत्तस्से' ॥१॥
त्योघनि 'क्तिगाथायास्तत्त्वं प्रकरणं चाबुद्ध्वा विराधनाया
नियतफलवत्तामपलपन्ति, प्रत्युत च निर्जरां विराधनायाः
फलतया वर्णयन्ति । तत्र सम्यक्, प्रथमं तावन्नैषा गाथा
प्रकरणमाश्रिता, तत्राप्यप्रकरणस्य प्रस्तुतत्वात्, तत्र
सत्युपकरणपरिग्रहेऽध्यात्मविशुद्धियुक्तत्वादपरिश्रित्वं साध-
यितुमिष्टं, तत्र दृष्टान्तोऽयं यदुताध्यात्मशुद्धियुक्तानां हिंसा
न साम्प्रयायिकफलवती, तत्रापि सिद्धान्तितमनात्मशुद्धा-
नामेव सेति । यतस्तस्या वृत्तौ द्रोणाचार्याः—'तस्य या
भवति विराधना सा निर्जराफला भवति, एतदुक्तं भवति-
एकस्मिन् समये वद्धं कर्मान्यस्मिन् समये क्षपयतीति,
तथा नाप्रमत्तस्य साधोर्हिंसाफलं—साम्प्रयायिकं संसारजनन-
दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति,

तेषां कस्मिन् समये पदमन्यस्मिन् समये क्षययति" । अत्र
 च नरि सर्वेषामात्मशुद्धिपदार्थमीयांषपरमं न्याः, धीतरसा-
 नां मेव तज्ज्ञायाद, परं परेषामग्रमज्ज्ञाना साम्प्रतयिकान्धस्या-
 वयं यथावे ॥ यद्यपि द्विगामार्थिको न, तथापि तत्र यथेदः,
 सैव त्मराष्ट्रस्थितिरत्याश्लेषण । स्पष्ट वेदमायाराद्र-
 पूर्णो ०४ पृष्ठे । ईर्ष्यापथ्येनानुधानं सयोगिकैरालिनि
 विराधनापलस्य दर्शनार्थं, अयोगत्वाच्च परतो वन्य इत्य-
 योगिनि माऽफल । एवं याम् मयोंगिता तावत् सफलैव
 विराधयेति, न चाग्रमज्ज्ञानो साम्प्रतयिकपलेति च दर्शनार्थमेव
 नेदनिर्देशरान्तेति एवं न तु निर्भराफलार्थं, आत्मशुद्धिर्धनसम्प-
 निर्भरासारिणीयत्वं तु न विरादः (ओष० ७१८-७६२
 त्रे-२१९-२२१ । सत्यपि विराधनायाः सफलत्वनियमे
 तीव्र विसृजना हिंसाशब्दवाच्या या प्रमत्तानो । अत एव
 धीदुर्गैवातिकरूपैर्षो 'मज्झिमसुत्त'पि ओषधिं दृष्टव्येति चेद्वि

पाणनवबोधेण कज्ज सा हिंसे'ति, तत्रार्थं च 'प्रमत्तयोयात्
 प्राणन्यपरोपण हिंसे'ति परिभाषित । अन्यथा श्रीदशैकादिक-
 बुक्तौ श्रीश्रीशक्तिशुक्तिशठ एवं--"जम्हा सो अपमनो
 सा य पसावति निहिद्धा" पूर्णो च 'सामदोसाविरादिओ
 अपमनो सत्त चाएइ पाणादनाओ न भवइ" (१४७
 पृष्ठे) । एवं च श्रीभगवत्यादिव्यममसा नात्मपरोभया-
 रम्भना इति यदुक्तं, तदुपपद्यते । न हि सर्वेऽग्रमसा
 जीवव्यापारदमनूया, अयोगिन यावद् व्यापरोकतत्वात् ।
 सिद्धं चातो विराधनाहितस्योर्न नियतेत्यर्थेति ।
 अत एव पूर्वोक्त आचाराद्गुणदो न बाधको, यत्कृत
 सामान्येन विराधनानाम्यो वन्यो विचारित, न तय
 हिंसाहितस्योर्विचार । एवं च (न) अग्रमज्ज्ञाना हिंसाया-
 स्त्रिभिर्षत्रिविधकरणयोगैरहितार्थवत्तमप्रतिष्ठाया ननु नारादौ
 मज्झः । न चान एव तदुदेद्यपर्यवसादीनां साधनो-

पदेशकत्वं । यत एवमग्रमत्तानां हिंसाया अभावस्ततः
सम्भवोऽहिंसकत्वस्य । प्रतिपादितं श्रीओघनिर्मुक्ता-
वेतत्स्पष्टतया । तत्पाठश्चैवं—‘अद्भ्यथयिसोहीए जीवणिका-
एहिं संयडे लोए । देसियमहिंसगत्तं जिणेहि तेछोक्क-
दंसीहि’ ॥७४८॥ एवमेव च तत्र प्राणिवधावधयोः
सुतोरपि अग्रमत्तानामहिंसकत्वमितरेषामितरच स्पष्टीकृतं ।
तत्पाठश्चायं—‘जयइ असढं अहिंसत्थमुड्डिओ अवहओ सो
उ ॥७५१॥ तस्स असंवेअओ संवेयओ य जाइं
सत्ताइं । जोगं पप्प विणस्संति नत्थि हिंसाफलं तस्स
॥७५२॥ जो य पमत्तो पुरिसो तस्स य जोगं पडुच्च
जे सत्ता । वावज्जंते नियमा तेसिं सो हिंसओ होइ’ ॥७५३॥
सिद्धं चातो जीवविराधनायां सत्याग्रमत्तस्याहिंसकत्वमि-
तरस्य चेतस्त । तथा च हिंसकाहिंसकत्वयोर्व्यपदेशे
न जीवविराधनाविराधने कारणे, किन्तु प्रमत्ताग्रमत्तत्वे ।

एवं च सिद्धमेतदपि यदुक्तमोघनिर्मुक्तावेव प्रमत्तमाश्रि-
त्य—‘जेवि न वावज्जंती नियमा तेसिं पि हिंसओ
सो उ । सावज्जो उ पओगेण सव्वभावेण सो जग्गहा’
॥७५४॥ तथा च प्रमत्तानामव्यापादितानप्याश्रित्य हिंसक-
त्वोदितिः पूर्वोक्तमेव पुष्पाति । एवमेव च श्रीदशवै-
कालिकसूत्रोक्तौ नियमावपि सङ्गतिमश्नुतः । यतस्तत्र
यतनावतां चरणादिषु—गमनादिषु पापकर्माभावो नियम्यते,
अर्थाच्चाहिंसकत्वमपि, अयतानां च प्राणभूतहिंसकत्वनियमेन
कटुविपाकपापकर्मवन्धकत्वं नियम्यते यत्—‘जयं चरे जयं चिट्ठ
जयमासे जयं सए । जयं भुजंते भासंते पावं कम्मं न वंधइ।
त्ति, अजयं चरमाणो उ पाणभूयाइं हिंसइ । वंधइ पाव-
यं कम्मं तं से होइ कडुयं फल’मिति च स्पष्टतयोक्तं । एतेन
‘जयमेव परकमे’त्ति ‘कप्पइ इमाओ पंच नईओ’ न्यादि
वचनप्रपञ्चेन विशिष्टस्यैव यतनागमनादिरूपस्योभयस्यैव

विधानं । न हेतुः कैरेधिष्येव सामाचार्युपदिष्टा, आव-
श्यकीनिर्मेयवृणाच्छन्दोऽसम्पदादीनामपि भगवन्निरेवोप-
दिष्टत्वात् । अग्रप्रत्तानाञ्चित्य तथाविशिष्ट उभययोचर
उपदेशेभ्यश्च सिद्धसाधकः, तस्यैव तस्मात्जनककर्माद्यन्व-
कत्वभावात् । एतावता सिद्धमेतच्चिन्विवादमग्रप्रत्ताना विरा-
धना हिमाशब्दवाच्या न, न च तत्फलजनिका, न च
ते हिंसका इति ननु भगवन्मार्गानुग्राहोऽग्रमत्ता प्रमत्ता
देशनिस्ताथ । तत्राग्रमत्ताना विगयना न हिंसाशब्दवाच्ये-
त्याहुक्त, परं तेष्वनुग्राह्य अग्रमत्ता अल्पतमा एव । अग्रम-
त्तकालश्च देशोन्मूर्खोटीपर्यायाणामपि अन्तर्गृह्यतेमानइति ।
विनोपदेशस्यानुष्ठारः स्वस्या एवाहिंसका इति । सत्यं,
पूर्वोक्तं सर्वमग्रप्रत्तानामहिंसकत्वादिसिद्धये इति । पाक्षि-
वविधानस्य पाक्षिमविधानानन्तरीयकमिति, सत्य, परं पा-
क्षिकसंभवनियमः सिद्धेन न तु व्याप्ति, तत्रापि विधि-

नियेयो सम्भाव्यमानत्वात्, परं तौ न व्याप्त्या किन्तु
देशादिनेति । तथा च प्रमत्ताना सर्वेषां विराधना हिंसा-
शब्दवाच्येत्यादि न व्याप्त्या, तर्हि केषां तेषामिति चेदा-
हुटिकया विराधनाकारिणा, यतस्तेषामपि विराधनया संब-
त्सराष्ट्रकमानो वय आचारांगपूर्ण (१८५) प्रभृतिपूक्तः ।
भगवत्स्यां च हुमयोगा प्रमत्ता व्यनारम्भजन्यैव निर्दिष्टा,
न चाकुट्टिरायै भगवन् ज्ञात्यप्युपदिद्यति । अत एव
श्रीआचारगे प्रमत्ताना कृपापादिजयात् प्रमत्तयतनेत्युक्त,
तथा च भगवदुक्तानुग्राहाः अग्रमत्ता प्रमत्ता वा द्वयेऽपि
न हिंसका, न च तद्विहिता विराधना हिंसेति । अत एव
श्रीभोधनिर्णुक्तौ भगवत्यसु आथ शुद्धभंगमद्वय धर्मक्षय-
प्रयोजनेनोक्त । तथा चानाहुटिकोऽहिंसक एरुगुस्थानका-
नुरोधेन प्रमत्तेतरविभागस्तत्र तजेति । अत एव न शुभा-
नुपयोगमिभागोऽपीति । विश्व-अग्रमत्तत्वं सर्वपुरोगुणव्या-

नव्यापकं, निर्ग्रन्थस्नातकानामपि तथात्वात् । शुभयोगवतां
तेषां स्तिमितोदधिकल्पानां स्थानं च संयमस्यैकमेव तेषां
यत इति । ननु शुभयोगेन विराधनाया अफलत्वे किं देश-
विरताविरतानां नैव शुभयोगः? अस्ति चेत्तपि भवन्तु विरा-
धनावन्तोऽपि अहिंसकाः, एवमेव चेत्, सुत्रे तथातुक्त्वात्
स्वमनीषिकैव, न चेयं सर्वज्ञासनवतां शोभावहेति
चेत् । सत्यं, भगवदुक्तमनुष्ठृत्य गणधरैर्यथितानि सूत्राणि परं
निर्ग्रन्थानुद्दिश्य, देशविरताविरतानां त्वनुवादरूपतया व्रता-
तिचारादिरूपो ग्रथितः । अतस्तेषां नहोरात्रपर्वजन्मा-
दिकृत्यविद्वतिः सुत्रेषु, परमनुवादवाक्येभ्योऽपि तेषामर्हत्साधु-
साधर्मिकभक्तिप्रभृतिप्रक्रियाणां मोक्षसाधकताऽनुबन्धि शुभ-
फलदातृत्वं सिध्यत्येव । ननु तत्कृतासु भक्तिषु पृथ्या-
दिकायोपमर्दसम्भवात्तथात्वं कथमिति चेत् । तीर्थकृद्भवत्यादिना
हेतुना तद्विधानात् कपायादिहेतुत्वाभावात्स्वरूपसदोपताया-

मपि परमगुणानुबन्धित्वं, साधूनामपादपद्रव्यचित्ताद्भोगेव ।
किञ्च-सावद्यस्याप्यनुबन्धशुभत्वं न स्वीक्रियेत तर्हि सम्यक्त्वं
पूजादिनैव वेदास्यैकान्तशुभस्य च जिननाम्नो हेतुरिति
नाराध्येत ? ततस्सम्यक्त्वादिगुणप्रभावनापराणामनुबन्धशुभ-
व प्रवृत्तिः, स्वरूपसावधत्वात् न तत्क्रिया कल्पातीतदेवत्वा-
पादिका, न चानन्तरमोक्षफला, अकृत्स्नप्रवृत्तत्वादेशविरतत्वाद्वा
कूपखननदृष्टान्तमुरीकृत्य प्रवृत्ता इति तेषामज्ञातव्रसानां
विराधनाभावेऽपि तद्विषाफलं सागरायिकवृद्धिकृद् ।
अत एव यतनातो न च हिंसेति । अत्र केचन
केवलानां स्याद्विराधनेत्यस्य सिद्धैः प्रवृत्ता अपि
अन्यथाकारं सूत्राध्याचष्टे तत्त्वपकर्णनीयमेव । ते हि
स्थानाङ्गस्थे छद्मस्थेतरत्वज्ञानयोर्हेतुसूत्रे प्राणानतिपातार्थयेति
विवरणे वदन्ति, यदुत-वृचायोगे षष्ठीभावनियमात् अत्र
द्वितीयायाः सत्त्वात् शीलाथो यस्तन् ग्राह्यः । ततश्च सदा

न विशयधनशीलः सर्वज्ञ इतिपर, तदविचारसम्पीयं । यतो यथाऽत्र द्वितीया नृश्र तथा मृगयादिता अदत्तमादाता शुब्दा-दीनामाश्रयादीयेनेत्यादिव्यपि तुना द्वितीया गृहीत्वा किं मृगयादितास्नेतत्वादिरूपमपि स्वीक्रियेते ते ? भवता तत्र का गतिरिति ? श्रावृतमृगानुकरणे वाक्यान्वेयानि, तत्र च 'व्यस्पर्षोऽप्यासा'मित्यस्य सिद्धतमत्वाआस्माकं धकेणाध्वना धान्न, ननु मृगव्याख्यायामस्तु सरलः पन्थाः, पर केवलित्वा नाऽरसा मने भवतामिति ? चेत्, निरतिशयमुभा तातेषा महात्मना । कथमिति चेच्छृणु, यथाहि 'वचनाग्रदनुष्ठान'-मिति 'आणाइ चिय धम्मो' ति 'धम्मो आणाइ पडिचदो'स्यादीनि वाग्यानि न तद्वस्तुस्वरूपध्यापीनि किन्तु श्रोत्रानुशृण्वेन, तथैव चत्वार्यपि छद्मस्येनस्तेषांक्षेत्रेषांचिह्नविषयाणि दृश्यानि तत्परीक्षामनुद्दिमानेन दृश्यानि । तत्रय द्वे क्षेत्रे अन्ययोगस्य द्वे चायोगस्य व्यवच्छेदाय प्रवृत्तानि । अत एवात्रा

न्यानि केरान्धिमार्गेषानि छात्रस्यलक्षणानि नोक्तानि । ता एव प्राणभूतसञ्जीवानगृहीत्वा परीक्षमप्रसिद्धाः प्राण-मृद्व्याज्यास्त्रसा एवोपाया । ज्ञानमद्भुतक्राद्वृत्तानां धर्मा-स्मिन्नायादीनां परीक्षाविषयता नाप्रसिद्धा । यथाऽत्रादृशदोष-हितत्वमन्यसर्वज्ञेषु सिद्धेऽयं यातिव्याप्तमप्यहस्यनिर्धारणाय कथ्यते, तथान्ययोगफलर्ययाहति तथाऽत्रापीति न मोह-लेखोऽप्यभोहशासनशालितमिति । एतामता नैवमप्यवगर्पयदुक्त-गीतार्थस्य यत्तान्नो जीवविरापनाभायेऽरि हिंसा-हिंसकृत्योरभागाश्च ज्ञानिनो दारय इति । परममार्थमेतत् यदुक्त-न दृष्टे गीतार्थस्य यत्तनास्तः प्रवृत्तिः । अत एव भगवता महागरीरेण रेगतीआधिकाकृतमप्यार्कमिहे मत्तं परित्यक्तं, केवलज्ञानवत्या पृथ्वूलिसाऽर्यया र्प-त्यपि धाराधरे श्रासुकारमशेनाहृतमर्णिकापुत्रिसाचार्याय मनने । श्रुत्वा चेतत् नैव अद्यानु दृ महे-यत्नेत्रन्निना नय-

चारादिषु तथाविधवक्राशं विदित्वा तेन संचरेयुरपि ।
 विराधनाव्यवहारत्याजनमपीष्टमेव केवलिनः । यतः प्रासु-
 क्तिलजलस्थंडिलानामपि व्यवहाररक्षणाय न दचानुज्ञा
 भगवता । वज्रस्वामिना च विद्यापिण्डपरिहाराय सह
 साधुभिः स्वीकृतमनशनं, श्रीओघनिर्मुक्तौ भङ्गपट्टकं निवा-
 रितमशुद्धमित्युत्तरेति । ततो गीतार्थैर्यतनावद्भिर्भाव्यं । एष
 एव च गीतार्थविहार इति । इति आगमोद्धारक-आचार्य-
 प्रवरश्रीआनन्दसागरसुरिभिः संहव्य अर्हिसाविचारः

आचेलक्यम् (१४)

ननु छेदोपस्थापनीयचारित्रं पूर्वान्त्यजिनसाधूनां, दश-
 विध आचेलक्यादिः कल्पोपि तेषामेव, परेषामपि साधूनां
 स्यादिति ? ।

आद्यान्त्यजिनयतीनां 'सप्रतिक्रमणो धर्मः' इति तेषां
 नित्यमुभयसन्ध्यं पक्षादिषु प्रतिक्रमणान्यवश्यं कार्याणि,
 तृतीयौपधज्ञातमपि मुख्यतस्तान्येवाश्रित्य, ततो लग्नो न
 वाऽतिचारः, लग्नोपि कुत्र त्रतादिषु लग्न इति प्रतिक्र-
 मणकरणाकरणयोर्नोपयोगी, भवतु प्रायश्चित्तग्रहणाग्रहणयोस्त-
 दुपयोगः, नियते च प्रतिक्रमणे प्रतिक्रान्तव्यगवेपणाऽऽ-
 वश्यकी, प्रतिक्रान्तव्यश्चाचेलक्यादिकल्प इति छेदोपस्थापनीय-
 कल्पस्थितिरूपतया इयं दशधाऽऽचेलक्यादिका स्थितिः,
 श्रीस्थानाङ्गे प्रोच्यते द्वाविंशतिजिनसाधूनां विदेहसाधूनां च
 सामायिकचारित्रमिति तेषामेव दशविधः कल्पो नियत इति ।

ननु छेदोपस्थापनीयचारित्रं तत्कल्परूपश्च दशधाऽऽचेल-
 क्यादिकः कल्पः, तर्हि पूर्वान्त्यजिनयतीनां सामायिकचारित्रस्य
 पाण्मास्यादिका स्थितिरिति तत्र न नियतं प्रतिक्रमणमिति ।
 आद्यन्तजिनाभ्यां सप्रतिक्रमणस्यैव धर्मस्योपदेशात्तच्छा-

सनानुसारिणां गर्भेणामरस्यरुच्यव्यतामापद्ये प्रतिक्रमणे
 देये, अत एव पानुयोगद्वारेणु-‘सपणेने सारणे’मित्यार-
 स्यशब्दस्यान्यर्थता एवकारेण सर्वान् साधून् आरथा-
 द्वाश्रित्य सर्वान् सामान्येनोक्तं, तथाच आद्यान्त्यत्रिनय-
 तिमि सामापिपचारिष्वद्विलम्बतिरूपं कार्यं, कार्येय
 दशविशेषाणि कल्प्य इति ।

ननु पूर्वाग्र्यनिनशासने परमस्यैव समतिक्रमणरतान्
 भ्रमणोपासकानामपि च प्रतिप्रमणस्यावश्यकत्वं व्यतरं स्यात्,
 परं दयस्वन्पानाश्रित्य कापि व्यसस्था सम्भविनी न वेति ? ।
 तेषामपि वैषम्यतामाप्यिहकाले यथायोगं स्यादेव,
 यत्रिभागेन भ्रमणोपासकदम्भीकारस्मादित इति ।

नन्वात्रेवमयादिरूपानां व्रथ सार्वत्रिकः, परं स
 मंदतुमं यवावर्थाद्वेति ? ।

मंदतुमं ण्वेति सम्भारमयमः । यत्र प्रमिद्विजिह्व-

मुण्डनमद्यज्याभ्यां लिङ्गं गृह्णाति, तद्य भ्यतमानोपेतादिभुतं,
 तदपि प्रागोपेक्षिकमपि स्यात्, तद्व्यग्रणादनु वर्ज्यं चोदे-
 शिकं, ततः प्रागानेलमगमनु चोदेष्टिकं । औपेक्षिकचदेव
 निदोषमपि न क्षुप्यात्तरदचं न च नृपसम्बन्धि आग्रे
 लिङ्गमपीति पूर्वाग्र्यनिनतीर्थयोग्यं तत् । स्वीकृतायां च
 मद्यज्याया तत्पथमगया पूर्वेदीक्षितान् पूर्वं तददीक्षिता-
 मयस्यैव वन्देतेति कृतिर्यपरुल्लभः । प्रमज्जिताय पव्वजीयनि-
 कायाध्ययनयोगोदहनोर्चिर्षपरिहारादिपरीक्षाय पूर्वान्त्य-
 तीर्ष्यतितीर्थं व्रत्रिभागेन चारिर्ष दीयते, तदेव छेदाप-
 स्थापनीयमिति, स्वस्तीर्षयाभूना त्यादित एव वस्तुयामोच्यार,
 यामा आदितो, व्रतविभागोऽन्विनि यामव्रतयोरिदोष ।
 यामा न क्रियाविशेषापादितयोग्यताकाः, व्रतानी-
 मानि तु तथा । चतुर्थमद्यमशरैके ये यामरं, पार्थमे
 तु व्रतत्रयमिति व्रतत्रयः । आगेपिते महामनोचारेण

छेदोपस्थापनीये रत्नाधिकत्वं, ततो गणना च दीक्षाप-
 र्गस्येति ज्येष्ठकल्पः । व्रताङ्गीकारावसरे 'उवसंपञ्जि-
 त्वाणं विहरामि'न्निप्रतिज्ञानात् तत्रिर्वाहायाप्रतिवर्द्धेन विह-
 त्वं, विहारे न मासादधिकं निरालम्बनं स्थातव्यं
 क्षापीति मासकल्पः । नियतमासकल्पविहारिणाऽपि वर्षा-
 वास एव कार्य इति पर्युणारूपथातुर्मासिककल्पः । इत्येवं
 दशकल्पीक्रमसम्भवः ।

ननु छेदोपस्थापनीयकल्पस्थितितया पूर्वान्त्यजिनसाधूनां
 दशधा कल्पस्य नियतत्वं, परं शेषजिनसाधूनां सामायिक-
 कल्पस्थितिमत्त्वात् कतिधा कल्पस्थितिरिति ? ।

तेषामपि औद्देशिकशय्यातरपिण्डत्यागकृतिकर्मज्येष्ठत्व-
 लक्षणाश्चत्वारः कल्पस्थितित्वेन, तानन्तरेण चारित्रस्यैवा-
 भावापत्तः, ऋजुमाज्ञत्वत्तेषां न शेषाः पट् कल्पाः नियताः,
 यतन्ते तेऽवश्यं दोषपरिहारायेति पट्नियताः कल्पा-शेषा इति ।

ननु पूर्वान्त्यजिनयतीनां छेदोपस्थापनीयभावादशापि
 कल्पा नियता यदि तर्हि पूर्वान्त्यजिनयोः शेषजिनानां
 च कल्पभेदोऽस्ति न वेति ? ।

यद्यपि चतुर्विंशतिरपि सामायिकचारित्रवन्त एव, परं
 तेषां केवलोत्पादादन्वेव तीर्थप्रवर्त्तनकालात् कल्पमर्यादानिरूप-
 णमिति कल्पातीताश्चतुर्विंशतिरपि जिना इति । सामायिक-
 चारित्रवाधापरिहारिणस्तु तेऽपि स्युरेव ।

ननु यदि सर्वेपि जिनाः सामायिकचारित्र-
 वन्तस्तद्वाधापरिहारिणश्च सन्तोऽपि कल्पातीता इति
 न तानाश्रित्य कल्पव्यवस्था, तर्हि कथमाचेल्वयाधिकारे
 सर्वत्र जिना अधिक्रियन्ते ? इति ।

सत्यं, लोकानुभावजेयं मर्यादा यत्-सर्वेषु जिनेषु
 प्रव्रजस्तु तत्तत्कालीनाः शक्ना जिनानां वामस्कन्धे देवदूष्यं
 स्थापयेयुरिति । अत एव 'सर्व्वेवि एगदूसेण निक्खंता

त्रिणादरा ३ चउरीस'त्याद्यावयवशाचाराद्भगवत्प्राप्त्यादिष्व-
 धियारस्तस्य । सत्यमेव तद्द्रष्टुं सर्वेषां जिनानां यावज्जीवं
 स्यादेव नैर वा स्यादिति न नियमः । एवं च भगवतो महावीर-
 स्य साधिकासाधिसंस्मरणं यावच्चित्स्थितं, मतान्तरेण भग-
 वतः कृपमदेदस्यापि भवेत् तत्स्थितं, तत् पश्चात्तौ द्वावपि
 जिनभगवन्तौ छात्रस्थे वैरहित्ये च निर्वस्त्वावेव वभू-
 यतुः । ततो भगवतोऽप्याश्रित्य सत्त्वमेवैलत्त्वविचार
 आश्रय्यतां प्राप्य इति । यदा श्रुत्वा भगवतः श्रीमन्म-
 हार्षीरस्यावेग्यं तद्भावोभावस्वरूपमविचारयन्तो रंसातु-
 कारणमवगतारयन् केवलमावेलयमेवावलम्ब्य
 प्रशमनियतं द्रव्यलिङ्गमपि परित्यज्य योष्टिका सर्ववि-
 सवादिनो निद्वरा जाता इति जिनानाश्रित्य सत्त्वेला-
 नेलत्त्वमत्ये विचार आश्रयकः । अमात्यादीनां निद्वराणां
 जिनशासनमुनीनां वैयंक यस्तु विवादपदं, गोप्याप्रादिलीयंस्तु

द्वे ते, परं नम्रादेस्तु सङ्ख्यातुमशक्यानि विवादपदानि ।
 यतस्तैस्तावैवान्ययदाग्रहिरीर्यादिसप्तितिसंरक्षणादिना सय
 ममुपबुर्न्त्यप्युपकरणानि द्रव्यलिङ्गे परिजिहीषुभिरेधि-
 करणतया कैलाधारतया परमपदरोधकतया च
 पूरुर्वाभिर्भूरिश्च पदानि विसंयादितानि । अर्होऽधिष्ठत्य
 देवेन्द्रार्घ्येनैकं कन्याभिषेकं बुयर्जिरयाभूषणपूजादि अप-
 लप्तं, लङ्कार गतचतुः प्रतिविम्बं च स्वीकृतं, सिद्धान-
 िकृत्य तीर्थवेत्तिश्रुतमुच्छिन्नमिति मूलत्वं, स्त्रीलिङ्गे
 अन्यलिङ्गे गृहिलिङ्गे रजोरणादिलिङ्गे च सिध्यमान-
 ताऽभावं उद्घुष्टः, आचार्योपाध्यायानाश्रित्य सङ्ग्रहोपग्रह-
 निरततां वेयावृत्त्यार्हतां चानाहतयन्तः, साधूस्त्यधिकृत्य
 नैधवालंल्लानन्ददासादिष्णुमधुतपस्तु वेयावृत्त्योच्छादनेनोच्छे-
 दिता एव, परं 'जितानेलेलपरीपरी' 'मुनि'रित्येकान्तिकं
 पूरुर्वाभिः सन्ततिरेव साधनामुच्छेदितं, सर्वस्या अध्यस्या

अनर्थपरम्पराया मूलं तावत् भगवतां जिज्ञानां कीदृशी
 कदा चाचेलक्यावस्था तस्या यथावज्ज्ञानाभाव एवेति ।
 तच्छिक्षायै अपि आचेलक्ये जिज्ञानां तत्सम्बन्ध्याचारो
 विचारसरणिमवश्यमानेतव्य इति । एवं च कथं दशस्वपि
 कल्पेषु आचेलक्यकल्प एव कल्यो भावप्रधानः ? शेषाश्च
 नवकल्पा वस्तुप्रधानाः कथं ? कथं च तत्त्वार्थादिष्टेषु
 द्वाविंशतावपि परिपहेषु नाग्न्याख्य एवं परीपहः भाव-
 प्रधान इति शङ्काया निरसनोपायः सुगमतमः । यतः
 आचेलक्यं नाग्न्यं च विवक्षावशीकृतं, तद्विवक्षा च
 जिज्ञानं सामान्यसाधून् साध्वींश्चाश्रित्य पृथक्पृथग्रूपा,
 न चैवं शेषकल्पेषु परिपहेषु चेति न तेषु भावप्रधानो
 निर्देशः । इयं च दशकल्पीया गाथा यथारूपा जैनशा-
 स्त्रेषु तथारूपैव दिगम्बरकल्पितेष्वपि मूलाराधना-भगवत्या-
 दिष्विति नात्र चर्च्य नगनादैरपि किञ्चित्, तत्त्वार्थेपि

नान्यारतीति पाठः परिपहपरिगणनसूत्रं चारित्रमोहावतार-
 सूत्रे च स्वीक्रियते एव जैनापसदैरपि तैः नगनादैरिति ।
 ननु आचेलक्येति गाथायामविवादेन भावप्रधाननिर्देशा-
 द्विवक्षायाः स्वीकार आवश्यकः, सा च जिज्ञादीनाश्रित्य
 पृथक् पृथक् तत्स्वरूपेति परं कयारीत्येति तु विवेक्तुमर्हमेवेति ।
 ननु सचेलकत्वमचेलकत्वं द्वयमपि द्विविधं—जिज्ञानाश्रित्य
 साध्वींश्चाश्रित्य तत्र जिज्ञानाश्रित्य सचेलकत्वमन्यवत्त्वाद्यभावेपि
 एकस्यापि देवदूष्यस्य यावत् स्थितिस्तावत् सचेलकत्वैव ।
 वामस्कन्धस्थितिर्मतोऽपि तस्यापगमानन्तरमेव त्वचेलकत्वं ।
 साधूनाश्रित्य तु संयमोपकारकौघोपग्रहिकोपधेरल्पमूल्यस्य
 श्वेतमानोपेतस्य जीर्णप्रायस्य धरणे विश्वविधिविपरीत्येन
 परिभोगेऽप्यचेलकत्वं । बहुमूल्यविविधवर्णवस्त्राणां परिभोगे च
 सचेलकत्वमिति भावप्रधाननिर्देशोद्भाव्यो भावः ।
 ननु कथ्यतां तावज्जिज्ञानाश्रित्येयमाचेलक्येतरव्य-

वस्या कल्पनामूला आगममूलिका वेति ? ।

अस्त्येवात्रागमा अपि मूलरूपा, तन्नेय स्वमनीषि-
कामूला । यतः श्रोतृपुण्याकल्याचाराङ्गजम्बूदीपमङ्गल्या-
दिप्यागमेषु भगवद्दीरादीना देवदूष्यापगमास्तत्सोचेलक्ष्य-
माल्यापि स्पष्टतया । सर्वजिनाना देवदूष्यथारण चावश्यक-
निर्मुक्तिसमवायाङ्गादिषु स्पष्टतयाऽऽख्यातं । भरोषाध्यायाः
श्रीधर्मसागरा अप्याहु कल्पकिरणावल्या—‘तच्च तीर्थकर-
माश्रित्य चतुर्विंशतेरपि तेषा देवेन्द्रोपनीतदेवदूष्यापगमे
तदमावादेव’ इति । ततश्च सिद्धमिदं यदुत—जिनाना देवदूष्य-
कृता सचेलरता तदभावकृतेन चाचेलमतेति ।

ननु भरोषाध्यापधर्मसागराभामुपपुक्त पक्षः (कल्प्य)
मुखोदिकायां वाधिततया निर्दिष्टस्त्वयं तस्य युक्ता
साधिततया धृतिरिति ? ।

प्रथमं तान् श्रीमद्भिर्धर्मसागरोपाध्यायैः कृता राज-

षण्यपुरे अहम्मदावादे च शतशः प्रतता, रचना च तस्या
अष्टाविंशत्यधिकायां । न च ततः प्राक् सविस्तरा कल्पस्य
वृत्तिरभूत् । विनयविजयोपाध्यायेन तु सप्ततैर्वर्षाणामप्यति-
व्रमाभावे कृता । अतस्तत्र युक्तमानामपि भरोषाध्याय-
वचनाना खण्डनं ताथितं, न तु जिनप्रमीयसन्देहविषो-
वयुक्तस्यापुक्तस्यापीति । मुखोदिकायामेवमुक्तम्—“तत्र
तीर्थेश्वरानाश्रित्य प्रथमान्तिमजिनयो शक्रोपनीतदेवदूष्या-
पगमे सर्वदा अचेलरत्वं, अन्येषां तु सर्वदा सचेलरत्वं,
यच्च किरणावलीकारेण चतुर्विंशतेरपि जिनाना शक्रोपनीत-
देवदूष्यापगमे अचेलरत्त्वमुक्त तच्चिन्त्य” इति । विचारणा-
पदान्यत्र विदुषामेतानि प्रथमं तावत् द्वयेऽध्येते तथेशु-
क्त्वाऽऽचेलरत्वंकल्पोक्तमाचेलरत्नमेव परामृशन्ति । तथा-
च कल्पतया भावविचार एवोपक्रम्यते, गाथाशोषि
तदेवाख्याति । ततः किरणावलीमुखोदिके उमे अपि

तीर्थकरमाश्रित्येति तीर्थश्ररानाश्रित्येति चोक्त्वाऽऽचेलक्य-
स्य चिवक्षां कुरुतः । परं तत् न साधूनाश्रित्य, तस्याग्रे
वक्ष्यमाणत्वात्, तदनन्तरं किरणावली तीर्थकराणां कथ-
माचेलक्यं मन्यते इति दर्शयति, तल्लक्षणव्याप्यार्थमेव
तेषां चतुर्विंशतेरपीति ब्रवीति, ततश्च व्यनक्ति तत्
यदुताद्यन्त्यजिनयतीनां शेषजिनयतीनां चाचेलक्याचारे-
ऽनियतताऽस्ति । आद्यन्त्या नियतमचेलत्ववन्तः, तथा
नेतरे । परं जिनेषु तु तत् नियतरूपं न, किन्तु यावदेव-
दृष्यस्थितिस्तावत्तेषां नाचेलक्यं, तदेवदृष्यापगमानन्तरमेव
तदभावादेव तत्स्यादिति आचेलक्यकल्प एव तथा दर्शितः ।
तत्त्वं बुद्ध्वापि सुबोधिकाकारो खण्डनाय प्रवृत्तः । ततश्च
किरणावलीकृतानुक्तमपि चतुर्विंशतेरपि जिनानामाचेलक्यं
प्रकटितं, न कल्पोक्ती रक्षिता, चर्चितं जिनेषु के सचेला
जाताः कदा च जाताः इति । तथा च 'यन्माधवेनोक्तं

तन्ने'ति खण्डितः शास्त्रानुसारी कल्पनिरूपितः सत्पन्था-
उद्भावितश्चानुप्रक्रान्तोऽग्रस्तुतश्च व्यक्तिभेदः, तद्व्याख्या-
तारोऽपि केचन तथातत्त्वमजानानाः प्रस्तुतस्य खण्डनाय
अग्रस्तुतस्य मण्डनाय च रसमाविष्टयुस्तत्र हुण्डावसर्पिणी
दुष्पमाकालीनमिथ्यात्वमहं चामनुपेक्षमाणानां नाभात्येव किञ्चि-
दाश्चर्यमिति ।

ननु सुबोधिकाकृता बुद्ध्वापि किरणावलीकृतां कल्प-
प्रतिपादनरीतिं किं छलमवलम्ब्य पूर्वपक्षायितुं तद्यतितमिति ?

किरणावलीकृता हि सम्भावनादर्शनाय तथा जिनानां
सर्वेषामप्याचेलक्यं भवेदिति 'भवेदि'ति क्रियापदमभि-
प्रेतं । सुबोधिकाकृता 'जातमस्ती'त्यध्याहृत्य पूर्वपक्षायितं,
छलमप्येतन्न ग्रन्थकृदुक्तचचनसंश्रितं, किंत्ववगण्य सत्पथं स्वय-
मुद्भावितमिति ।

ननु किरणावलीकृता कल्पनिरूपणं कृतं ? येन स्या-

दिति भवेदिति चाऽऽप्याहार आवश्यकः स्यादिति चेत् ।
 स एव स्वच्छतायां प्रवचनपरीक्षायां यतस्तथा ता
 तथा च तत्पाठः—‘इहापेक्ष्य द्विषा—मुख्यमौपचारिकं च,
 तत्र मुख्यं तीर्थच्छता करयचिज्जिनकल्पिकस्य चेत्त्यादि,
 अथ च न कदाचनपि जातमिदमप्याहारयितुं शक्यं ।
 ननु पित्रणावलीकारः सर्वेषां जिनानां देवदूतैर्निपततां
 मनुने ? इति ।

मनुत एव । यतः प्रवचनपरीक्षायां—“जिनेन्द्रा अपि
 न सर्वथेयाचेलका” इत्यादिफावास्तदुक्तेरेव स्यात् ।
 अत्रैव श्रीकले च श्रीपार्श्वरित्रे श्रीनेमिचरित्रे श्रीरूपम-
 चरित्रे च “एतं देवदूतमादाये”ति स्पष्टोक्तिश्च तस्य । न
 च कापि सर्वेषां जिनानामपेक्ष्यं जातमुक्तं तेन ।
 ततश्च तेनानुवक्तमभिप्रेतमनुवृत्तं चाप्याहार्यं मनसा गुणोपि-
 कारः मनुतः ।

ननु पित्रणावलीकारेण कस्यापि भगवतस्तीर्थकरस्या-
 चेत्तरायं बुद्राण्युद्धिरितं न वेति ? ।

अत्रैव पित्रणावल्यां पुस्तः श्रीगीर्वाचिनं वर्णयन् प्रभोरा-
 चेत्तरायमवतगालमाचख्यौ—‘भगवान् ततः (साधिकमासा-
 धिरुत्तर्षत्तरादूर्ध्वं) पर यावज्जीवमचेलको यभूये’ति तदुक्ते-
 रनुसरणमर्हमिति । .

ननु अन्नग्रन्थेषु जिनस्य सचेलकृतेतरते उक्ते न वेति ? ।

श्रीआचाराक्षोपधानुनप्रथमोद्देशके एव ‘संयच्छरं
 सादियं मासं खं न रिक्तासि वरयगं भयमं । अचेलए
 ततो चाद् तं बोसअ वरयमणगारे’ ॥१॥ स्तिवचनात्
 सचेलस्य सचेलकृत्यमयस्त्रे त्वचेलकृत्यमिति निधेत्तु एवममेवेति ।

ननु आनेलकृत्यस्य जिनानां जिनापेक्षमन्यत्, नेपरा-
 ध्यपेक्षं चान्यदिति केयत्वं पर्युपणाकल्पवृत्तौ, अन्यत्रापि
 प्रत्यग्रन्थेष्वस्तीति ?

श्रीहरिभद्रसूरिसूत्रिते पञ्चाशके श्रीअभयदेवसूरिस्त्रि-
 तायां तद्बृत्तौ किरणावलीकृतव्याख्यानस्य मूलमस्त्येव ।
 तत्पाठौ चैवं-‘दुविहा एत्थ अचेला, संतासंतेसु एत्थ
 विण्णेया । तित्थयरऽसंतऽचेला, संताऽचेला भवे सेसा’
 ॥१॥ इति । वृत्तिपाठोप्येवं-‘द्विविधा-द्विप्रकाराः, अत्र-
 आचेलक्यविचारे, अचेला-निर्वाससः, सदसस्तु-विद्यमाना-
 विद्यमानेषु, चेलेष्विति गम्यं, भवन्ति-स्युः, विज्ञेया-ज्ञातव्याः,
 ते च तीर्थकरा-जिनाः असंचेलाः सन्तोऽचेला भवन्ति,
 शक्रोपनीतदेवदूष्यापगमानन्तरं । तथा सद्भिर्वैरचेलाः सन्तो-
 ऽचेलाः स्युः-भवस्युः, शेषा-जिनेभ्योऽन्ये साधवः’ इति
 सत्योरप्येवंविधयोः स्पष्टयोस्तदनुसारि खलूक्तं कस्तिरस्कृतं
 प्रवर्त्तत ? । तच्च सुज्ञाः स्वयमेवालोचयन्तु । किञ्च-श्रीमति
 प्रवचनसारोद्धाररत्ने श्रीनेमिचन्द्रसूरिसिंहव्ये तद्बृत्तौ श्रीसिद्ध-
 सेनसूरिरिचितायामेवं व्याख्यातं । तथाच तत्पाठः-‘अय-

मव भावार्थः-अचेला द्विविधा-अविद्यमानवत्त्वा विद्यमान-
 वत्त्वाश्च । तत्र तीर्थकरा अविद्यमानवत्त्वाः सन्तोऽचेला
 भवन्ति, पुरुहुतोपनीतदेवदूष्यापगमानन्तरं । तीर्थकरव्यति-
 रिक्तास्तु साधवो विद्यमानैरपि वक्षैरचेला’ इति । श्रीमद्भि-
 रभयदेवसूरिभिरपि श्रीस्थानाङ्गवृत्तावेवमेव विवृतं । तत्पाठ-
 श्रैवं-‘तत्राचेलकृत्वमेवं-दुविहो होइ अचेलो, असंतचेलो
 य सन्तचेलो य । तत्थ असंतेहि जिणा, संताऽचेला भवे सेसा’
 ॥१॥ सस्तु चैवंविधेषु विविधशास्त्रपाठेषु तदनुकरणैकतत्परं
 किरणावलीकृतवृत्तं पक्षं खण्डयन् कीदृग् दौर्भाग्यभाजनं भवेत्
 तच्च ज्ञानविज्ञानसौभाग्यनिधयः स्वयमेव कलयन्तु ।
 नन्वेतावता ग्रन्थेनैवं निर्धारयितुं शक्यते यत्-देवदूष्य-
 धारणं यावत् संचेलका एव जिनाः, गते च तस्मिन् त
 एवासदचेलाः, शेषास्तु साधवः संचेला एवांचेला,
 नान्यथा । ततश्च जिना न संचेला अचेलाः, साधवश्च

नासंचेला अंचेला इति तत् किं सम्यगसम्यगेति ? ।

पूर्वोक्तग्रन्थसमुदायाद्यद्येतावदेव निश्चेतुं शक्यं, परं तत्सम्पन्नं, ग्रन्थातरेण विद्वेषन्यायवाक्यसम्भवाद् । स चैव-असदंचेलस्य मुनीनामपि अस्ति । यद्योचेलस्य अद्वयान्यप्रबलत्वमेकविधमेव निरूपयितुं शक्यं । स्थितारूपेषु फलपेक्षु परिगणयेत् नैव च निर्दोषासेवनरूपेषु नामन्यमिति, फलपेक्ष्यापि व्रतफलपेक्षेन पञ्चाना महाप्रज्ञाना चतुर्णां च यामाना परिग्रहात्, परिग्रहविरमणे च सचित्तर-मिश्रद्रव्यपरिहारादस्त्रायचित्तत्यागः, स्यादेव सार्वत्रिकः स एवाचलकृत्तः सुख्य स्यात्, शिक्कमेव कल्पतया परिपहतया च यदभ्यर्थापि तत् तस्यापेक्षिकतामेव द्वापयितुं, तत्र यथा जिनेश्वरगणपेक्ष्य मुरयमसदचलद्रव्यं तथा वेपाश्चित्तया भूतं तत्रथैव, यथा पूर्वान्त्यजिनमुनीना सदंचेलत्वं तथाऽन्यजिनमुनीना सच्चलंचेलकृत्यमपि, न च तेषामप्युपग्राह्यत्वात्

परिग्रहरूप बाधाविधायि च यमानामिति । सदंचेलत्वमपि मुनीनामुत्सर्गपक्षीय, इतरथा त्वन्यग्रहिलिङ्गरूपमपि न मुनित्वं बाधाविधायि, एतस्य सर्वस्यैदस्म्यस्योहनाय श्रीपञ्चकल्प जीतकल्पभाष्ययो पाठौ दृश्येते, तद्यथा यत् पञ्चकल्पभाष्ये द्रुविहो होति अंचेलो, असतंचेला य सतंचेलो य । तित्यक्तरऽसतंचेला सतंचेला भवे सेसा ॥६६॥ द्रुविहो होति अंचेलो, पडिमांचेलो तदा परिजुण्णे । पडिमांचेलो द्रुविहो, सावेरत्तो चेष गिरयेस्त्वा ॥६७॥ गिगिणो अंचेलपट्टो, निरेवक्त्तो सो भवे अंचेलो उ । गिगिणो संचेलपट्टो, सावेरत्तो सो पुण अंचेलो ॥६८॥ गिगिणो वसणो अवसणो, अंचेलो अ कडिचोलपट्टो य । पडिमांचेलस्सेण नामा एयाद्विद्या होति ॥६९॥ उग्गमउप्पायणएस्सणाए जदि द्रुति अपस्सिद्धाद । माह्मगरुपाणि ताणि तु अपस्सिजुणाद चेलद ॥७०॥ उग्गम उप्पायणएस्सणाए जदि द्रुति सुपरि

मुद्राई । मोहलघुयाणि ताणि दुः परिजुणां तु चेलाई ॥७१॥ एत्तो सावजाई, चेलाई संजमावधातीणि । वज्जितो विहरंतो, होति अचेलो उ परिज्जुणो ॥७२॥ गिग-
 हितरागदोसो, अणवज्जेहिं अहापरिच्छेहिं । अप्पेहि वि विह-
 रंतो, होति अचेलो उ परिज्जुणो ॥७३॥ निस्सवहत-
 लिंगभेदे गुरुगा कप्पइ य कारणज्जाते । गेलणरोगलोए
 सरिरविवेगे य कित्तिक्कम्मे ॥७४॥ असिंवे ओमोदरिते राय-
 दुड्डे पवादिदुड्डे वा । आगाढे अण्णालिंगं कालखेवो व गमणं वा ॥७५॥ जीतकल्पभाष्ये-दुविहा होति अचेल, संताचेल असंत-
 चेला य । तित्थगरऽसंतचेल, संताचेल भवे सेसा ॥१९७५॥
 संतेहिं वि चेलेहिं, किह पुण समणा अचेलया होति ? ।
 भण्णति सुणसू चोदग !, जह संतेहिं अचेल उ ॥१९७६॥
 सिस्सावेडियपोत्ति, गतिसंतरणमि गगयं वेति । जुणोहिं
 गग्गिय म्हि, तुरसालिय ! देहि मे पोत्ती ॥१९७७॥

जुणोहिं खंडिएहि य, असव्वतणुपाएहि ण य णिच्च ।
 संतेहिं वि गिगंथा अचेलगा होति चेलेहिं ॥१९७८॥
 एवं दुगयपहिया, वचेलया होति ते भवे बुद्धी । ते
 खलु असंततीए, धरंति णतु धम्मसद्दाए ॥१९७९॥
 सति लाभमि साहु, गेण्हन्तऽसहट्ठणां तां तु । ताणि वि
 खंडियमादी, धरंति तह धम्मबुद्धीए ॥१९८०॥ अचं-
 लुक्को धम्मो, पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्सा ।
 मज्झिमगाण जिणानं, होति संचेलो अचेलो वा ॥१९८१॥
 पडिमाए पाउया वा णऽतिवक्कमंते तु मज्झिमा समणा ।
 पुरिमचरिमाण सहण्डणा तु भिण्णाणिमो मोत्तुं ॥१९८२॥
 निस्सवहयलिंगभेदो, णिक्कारणयो ण कप्पये कातुं । किं पुण तं
 निस्सवहयं ? भण्णति अहजायलिंगं तु ॥१९८३॥ जम्मं
 दुविहं होति, मातृकुच्छिमि पढम जं जम्मं । भवसंसार-
 चउक्के, णिक्किडित्तो चित्तिर पव्वुजं ॥१९८४॥ तस्स इमे

भेदा खलु, स्वधृष्टारे य समणे पाठरणे । गुरु-
द्वेसे ष्टे लिंगद्वेये या इया भयणा ॥१९८५॥ निष्कारणयो-
ल्लुभो ल्लुभो ल्लुगा, त्तु चतुर्गुरगा य होति वाद्वन्गा ।
गिरिलिङ्गि अर्णयिगे, दोमुनि मूचं तु बोद्धवंगे ॥१९८६॥
पुष्टिअ पारणे पुण, भेदं लिङ्गस्तिमेहि कज्जेहि । नेल्लण
रोग लोए, सरीस्वेपाग्दियमादी ॥१९८७॥ अरबा इमेहि
वारणेहि-भासज्ज लेचकलं, वागाठाई अमाक्कि अल्लह ।
काले भद्वारणमि य, सागरि तेणे य पंगुरण ॥१९८८॥
असिरे ओमोएणि, रायदुट्टे पमायिदुट्टे वा । आमाट्टे अण्ण-
लिगे पाण्डारेतो व समण वा ॥१९८९॥

ननु अन्नपजिनपत्तीनां कल्पनां स्थितास्थितश्चकृत्पत्त्या-
दांचलक्ष्यस्य चास्थितकल्पत्वान् गृह्यन्पलिङ्गरूपेण यदुन्मूल्या-
दिवस्वपरिभोगेण वा सदस्यसंचल्यता परं पूर्वाभ्याजिनपत्तीनां
स्थितकल्पत्वाभिपत्त्यभेदांचल्यत्वं, महः कथं यदुन्मूल्यादिर-

न्यलिङ्गादेयानुज्ञा युक्तियदामाटीरेतेति । उत्तरेण स्थितकल्प-
त्वात् भेदमानोपेतस्वल्लिङ्गधारणेनानैलकृत्यं, अपरं त्वापवा-
दिकं । व्यवहारः प्ररुणा च सामान्येनैतत्सर्गायैवेति ।

ननु यदि कल्पतयाऽऽनेलस्यं परीपहतया नान्यं च
सम्मतं, तत्त. असदनेलादिविश्रामाहत्य व्यसथा परिग्र-
हत्वागे, तर्हि औद्देशिग्रामपराभिधानाथाकर्मिकस्य हिंसात्यागाश्च
स्यागोऽनियतता या तत्र, तथैव स्त्रीरोगालामतृणस्पर्शादीनां
प्रत्याहिंसाऽऽलोयापरिभ्रंशगतत्वात् कथं परिपहतोदिति समा-
धेयेति । यथा धुतादिपरिपदेषु सविस्तामनादित्यागेन
महाप्रतरक्षणं अर्चिस्तपणीयाहारास्त्राभेऽप्यदेन्यादिना परि-
पहता तथा स्त्रीप्रभृतिषु पशुनसंचितौषधादत्तत्यागेषु तत्प्रस-
न्नानर्थसहनौऽल्लभ्यास्त्वित्यत्वादिभिः परिपहता । परिग्रहवचूण-
द्रव्यचर्मपञ्चानां परिहासकृत्यं तृणस्पर्शपरिपह इति ।
यथाऽऽनेलस्यमर्षिगोपनरक्षणव्यसथा गृह्ययति तथा सण-

स्पर्श औपग्रहिकव्यवस्थां । तेन सकारणं तदुपभोगः ॥
इति आचेलक्यम् ॥

उपकारावचारः (१५)

मुनयोऽत्र परां कोटी-माश्रिता जन्तुसन्ततैः । उप-
कारततौ ख्यातं, विश्वेऽद्येतद्विपश्चिताम् ॥१॥ तर्हि ते
जगतां द्रव्यो-पकारे किमुदासते ? । येनाहारौपधाद्यैरते,
नोपकुर्वन्ति जन्तुषु ॥२॥ सत्यमुक्तं यतो नम्याः, सहा-
यादेव साधवः । अन्यथाऽकृतकृत्यानां, नमस्कारः कथं हितः ?
॥३॥ सत्यं मुनिव्रतेज्वादी, निपेदुं ग्रहमुद्यतः । परं परि-
ग्रहस्तेन, निपिद्धो न ग्रहः पुनः ॥४॥ भेदोऽनयोरेव एव,
यत् स्यात् पश्चिहो मुनेः । संयमे साधनान्येव गृहीतव्यानि
साधुना ॥५॥ अतिरिक्तं न चेद् ग्राहं, किं दद्यात् स

परं प्रति ? । द्रव्यं यद् ग्राह्य धार्यं त-दानाद् व्युच्छित्तिमेति
च ॥६॥ ततः सङ्कोचनं याति, मनो दाने प्रवृत्तिमतः ।
ज्ञानादीनां दाने तु, वृद्धिः प्रतिपदं भवेत् ॥७॥
विहारोऽप्रतिवद्धो न, देयद्रव्यपश्चिहो । दानाधिक्याय तद्वृ-
द्धौ, भवेत् साधो. समुद्यमः ॥८॥ एवं सम्यक्त्वमुख्योऽयं,
मार्गः स्यात् समुपेक्षितः । गृहिणां च महानेवं, संसर्गः
स्याद् भयावहः ॥९॥ उपकारश्च द्रव्येभ्यो, नात्यन्तिक
उपाज्यते । न चैकान्तिकताऽस्त्यत्र, बुधैरेतद् विचार्यताम्
॥१०॥ ततो ज्ञानादिदानेना-पकारं जगतां मुनिः । कुर्यात्
स स्याद्यतोऽत्यन्तै-कान्तसौख्यविधानकृत् ॥११॥ पश्चिहो
विस्ता मुनीन्द्राः, शिवाध्वसिद्धयै विहितावधानाः । ते
सेवकेभ्यो ददतेऽपवर्ग-मार्गं सदानन्दमुखैकहेतोः ॥१२॥
इति उपकारविचारः ॥

मिथ्यात्वविचारः (१६)

ननु 'जीरो अणाङ्गिरणो' इत्यादिवचनाज्जीवानामनादितं, गत्यादय औदयिभवा अपि संसारिसतत्वादानादिस एव, परं गत्यादयस्तेषां कथं उच्ये च मरन्ति ये मिथ्यात्वादिवन्धेहेतुमुक्ताः, मिथ्यात्वे मति न कृपायादिदेहलाभयस्य भारः । रिञ्ज-नट्टे च तस्मिन्मरस्य कृपायादयो निर्मूलकाः कपिता इव गिष्यमाना अपि, तस्माद्दे अर्वागर्भपुरुषाभारतादि सिद्धिग्राप्तिनियमात् । यः किं सन्मिथ्यात्वं प्रतिभेद च तदिति । ।

स्वरूपतस्माददात्मगुणः सम्यगत्वं, यतन्नास्तिदेष्टव्यौ-वदामित्तादिभारमन्येव्यपि क्षिप्यति, तदागारहं च दर्शनमोदनीयं । नन्वेतस्य मोदनीयत्वे कथमाधारकरं ? । सत्यं, आधोगादिमिथ्यात्मस्ता सत्यपि अदानोत्पा-

दाबुद्धेः यथेगे ध्यातेऽपि चारंततत्त्वे निति तत् अदानपथं यदा तदा तस्य मोदनीयता, परमतथाविधानां यन्मात्म-गुणरूप सम्यक्त्वं जायते, तस्यावारकत्वं । अत एव तत्तार्थभाष्ये--'तदावसणीयस्ये'त्याहुः ।

ननु सम्यग्तरगुणस्यापरक दर्शनमोदनीयं, यथमन-नानुगन्धिगतपदस्य तदुपातकतेति ? ।

सत्यं, सागदेगयोरदयेन देवादितत्त्वग्यां सम्यग्दर्शना-दितत्त्वग्यां वाध्यभितिलक्षणो द्वेषस्तद्विपर्यये च प्रीतिरूपो रागो यावत्क्षिति तावच्च यथार्थप्रतीतिरूपं सम्यग्तरमावि-र्भवति, आरंभरणेन भिद्ये एव तस्मिन् तदाविर्भवेत् । ज्ञानेऽप्यस्मिन् धातुं तावत् तत्प्रीत्यप्रीतिनादौ एव सम्य-क्तरस्य प्रतीतिरूपस्य दर्शनमोदनीयोदयेन धातः । स्पष्टं चेत्तस्मात्मादनविचारणया । ततो पुनर्तं द्वयोरेक्यनयोराधारकरं मोदनीयत्वं चेति । सति च तददये कृपाधदानं, तदेव

मिथ्यात्वं । एवं यथा सम्यक्त्वं तत्त्वप्रतीत्यादिकृत्
अनन्तानुबन्धिशमश्च तद्वृक्षणं तथा तत्त्वाश्रद्धानरूपं मिथ्यात्वं
कुदेवादिप्रीत्यादिश्च तद्वृक्षणमिति ।

सम्यक्त्वस्य यथा निसर्गादिभिर्भेदाः तथा मिथ्यात्व-
स्यानाभोगादिभिर्भेदाः । तथा चानाभोगसंशयादीनां ज्ञाना-
वरणीयोदयोद्भवत्वे लेशोऽपि न विरोधस्येति, तेषां तद्वैतुत्वेन
तद्भेदत्वानपायात् । एवं 'जावइया नयवाया, तावइया चैव
मिच्छत्त'त्तिवचनं 'संमतं स्ववगय' मिति च वचनमुपपद्यते ।

ननु अनाभोगसंशयविपर्यया मिथ्यात्वतयोक्तास्तिर्हि
'सद्दहइ असव्भावं, अणभोगा गुरुनिओगा वे'तिनिर्मुक्तिकार-
वचनस्य का गतिरिति ? , तत्र तेषां श्रद्धानस्याघातक-
तयाऽमिथ्यात्विनोऽपि कथनादिति ।

सत्यं, लब्धायाः श्रद्धायास्तस्या उपन्यासोऽपि किं न
दृष्टः ? दृष्टत्वादेव संशय इति चेन्मा संशयिष्ठाः ।

तथाविधे गहनेऽर्थे सति तथाविधप्रत्याद्यभावे प्रवचनार्थ-
श्रद्धाने चाविक्रले अज्ञानादिनाऽन्यथाश्रद्धानेऽपि सम्यक्त्व-
स्याव्याघातः । देवादौ जीवादौ च प्रवचनप्रतिपादितेऽर्थे
यद्यनाभोगादयस्तदा मिथ्यात्वप्रतिहतमेव । अन्यथा जमा-
ल्यादीनां तदाश्रितशिष्याणां च न स्यादेव मिथ्यात्वं ।
न च युक्तं स्यात् तं परिहृत्यानेकपां तद्विच्छयाणां
भगवन्महावीरप्रमुपादानामाश्रयणं, न च युक्तं स्यात् ढंका-
दीनां यत्नस्यापि साफल्यं, ततस्तत्त्वतोऽनाभोगादयो घातकाः
सम्यक्त्वस्य पोषणहेतवश्च मिथ्यात्वस्य । यतस्तदुदयादेव
प्रवचनार्थस्याश्रद्धानादि, त एव चेज्जिनोक्तप्रवचनश्रद्धानपूर्वा
न स्युस्ततो मिथ्यात्वसंवलितत्वान्मिथ्यात्वरूपास्तत एव
चानाभोगादीनि मिथ्यात्वानीति ।

नन्वेवं भेदत्रये मिथ्यात्वस्योरीकृते आभिग्रहिकान-
भिग्रहयोरन्तर्भावोऽसत्त्वं वेति ? । शास्त्रोक्तावेव ताविति

नास्तनौ, परं विपश्ये भन्तर्भाव्यौ । विपरीतधदानस्य यथा
विपर्ययता तथा तज्जगतत्साम्यस्यापीति ।

मन्त्रेण सत्यभव्यानां मिथ्यात्वं पञ्चशु भेदेष्विति
स्वीयत्वासीष्ठनदेरादीनामपि नास्तिगयाभाराच्चियतमालि-
क्यं, तानि च तस्मिन् मोक्षभद्रालुग्ननियमाद्यामीषां एत-
योर्द्वयोरेष्येकतत् ।

ननु निमग्न्या अन्यगृथिका वेनयिषादिकृत्येनापि न
भगनि? भगनि चेदभिप्रदिरानभिग्रहिकौ कथं न भग्नः??
न भवन्ति चेत्, धीयोगनाथे फलिरालसंस्मृतीहेमचन्द्र-
गुरिभि गुणस्थानकमगोहे च श्रीरत्नतेसरगुरिभिरभ्यव्या-
नामपि कथं मिथ्यात्वरपध्वनमप्यथापीति ? ।

भग्यं, तत्र हि व्यवहारं क्रियां चाश्रित्योचतं, यथा
जनलज्जानोऽमव्यन्निशुसंहारिकं सचत्त्वानि चाश्रयति
एवं नेतान्ता न सम्भगमृष्टि, परिणनेमयागिषाया अमा-

वात् । तथैवात्रापि मोक्षभद्राया अभावादास्तिगयाभावा-
स्तदभावाचाभिग्रहित्वागमाव इति पारिशेष्यादनाभोगि-
कमेव तत्त्वतस्तदिति ।

ननु अन्यगृथिकाभव्यानां यदि व्यवहारेणाभिग्रहिकान-
भिग्रहिरो मिथ्यात्वरभेदो स्वीक्रियेते तर्हि जैनमते नमग्नैवेयंते
असंयतमव्यवृद्धदेवानां गन्तिभूतेः किं सम्यग्मृष्टिरं देव-
चित्तत्वं सर्वविस्तरं च स्वीक्रियते न वेति ?

स्वीकर्तुं योग्याभ्येव तानि तेषां व्यवहारेण । अन्यथा
असंवेचितानां प्रेयेष्वेकं नोपपात इति पचनं व्यापात-
पदवीमापयेत् । किञ्च-अभग्यजीगानामनानन्तजो द्रष्ट-
व्यिद्वानां प्ररणाचत्त्वानिमोक्षितानां तेषां गुरुत्वेन भ्रदानात् सम्य-
कत्वं नावतिष्ठेत् । असम्यग्नतिरोपात् सम्यक्तरं मध्ये प्राप्यत
एव । अत एव हेतोस्मव्यानामपि शाश्वतजिर्दीपकारण्ये
सम्यक्तरं स्वीक्रियते ।

ननु पूर्वोक्तनीत्या अभव्यानामपि न तु निश्चयेन
किन्तु व्यवहारेण सम्यग्दृष्टित्वसंयतत्वयोः स्वीकारे असाधौ
साधुत्वबुद्धेरापातात् तत्स्वीकर्तृणां सम्यक्त्वादेर्वाधो न वेति चेत् ।
उ०—शास्त्रकृद्भिरत एव 'सुस्त्रसधम्मराओ' इत्यादीनि
सम्यग्दृष्टेल्लिङ्गानि 'आलएणं विहारेण' मित्यादीनि च सुविहित-
साधोर्लिङ्गानि प्रतिपादितानि, ततस्तत्तल्लिङ्गाश्रयेण तथा तथा
मन्वतां न कोऽपि वाधः । गोपालकवटिकादिषु निरगिनधूससद्-
भावे ततो बह्व्यनुमानस्य बाधितत्वेऽपि न सानुमदादिषु
तथात्वे बाध इति पन्था अत्राप्यनुसर्तव्यः ।

ननु व्यवहारेण पूर्वोक्तनियमानुसारेण सम्यग्दृष्टि-
त्वादिस्वीकारो योग्योपि कथं शास्त्रकृद्भिर्न स्वीक्रियते ?
न स्वीक्रियते कथमिति कथमिति चेदनाद्यनन्तमित्या-
द्वत्त्वस्य असंयतभव्यद्रव्यदेवेत्यत्र चासंयतत्वस्य भणनात्
तत्त्वदृष्ट्या तथा मित्यात्विताया असंयततायाश्चैव

भावात् । अभव्यविषये निश्चयेन मित्यादृष्टित्वसंयतत्वव-
दनाभोगिकस्यैव मित्यात्वस्य सद्भावस्य पारमार्थिकत्वेन
ये व्यवहारं पुरस्कृत्य स्थापयन्तोऽन्यथा पारमार्थिकपथस्य
व्यक्तिद्वेषदुष्टाः खण्डनाय प्रयतन्ते तेषां का गतिर्भाविनी
तत्केवलिनो विदन्ति ।

ननु 'नमो दंसणस्से'त्यनेन श्रीसिद्धचक्रान्तर्गतप-
ष्टपदेन यत् सम्यग्दर्शनं नमस्कियते तत् त्रिविधेषु
कारकरोचकदीपकभेदेषु किं गृह्यते? इति । 'सर्ववण्णुण्णीया-
गमसत्थतत्तसद्दणरूवं'ति श्रीपालचरित्रं 'तत्त्वार्थश्रद्धानं
सम्यग्दर्शनं'मिति तत्त्वार्थसूत्रं 'रुचिर्जिनोक्तत्वेप्पित्तियोग-
शास्त्रं 'भूयत्थसद्दहाणं'ति श्रीमत्पुत्तराध्ययनानि इत्यादि
शास्त्रद्वन्द्वं स्मर्त्ता रोचकमेव तत्र नमस्कणीयतया ब्रूयात् ।
कारकं सम्यक्त्वं यद्यपि नैश्चयिकं तथापि मुख्यत्वेन
रोचकांशस्यावश्यंभावः स एवात्र नन्तव्यः । दीपकसम्यक्त्वं तु

उत्सुन्नभाषणविमर्शः (१७)

ननु सर्वेष्वप्युपभाषणा विभ्याल्लभ्यः ? केचिदेव
तथानेपिषान्यभाभूता वेति ।

“ पयमाखरं न इरंषि जो न रोणं गुल-
भिरिं । तेले रोयतो रि दु भित्त्रादिष्टी गुण भजिओ”
॥१॥ सि'गुषोपसर्गवरवाणरोपनाखरस्य भवति नर ।
विभ्याल्लभ्येति 'उत्सुन्नभाषण भोलीनासो'त्यादि
जायद्वयभिल न विभ्याल्लभ्य एवेति ।

ननु धीउत्सुन्नभाषणनिर्मुक्ति-वर्धमकृतिगुणान्तरित-
कृतार्थं भद्वतामपि तामप्यस्याप्रतिपातः प्रतिपादितोऽ-
स्तीति विभ्याल्लभ्यगुणभाषिणां नियमतः स्यादिति ? ।
सत्यं, यः पत्रिषो रियमने जायद्वं न रिद्वं भवेर
तद्विषय सत्यपि मंरिद्वंत्यादिना न सम्पद्य कृतेन नरा

नोद्वानोऽपि प्राप्तपण्यं व्यपगतोऽपि भारेव क्षीपासम्यसराणया
मारत्तोऽनभिज्ञलोऽभवराया, एते तामव्यत्ये दूरे गातु
सादृश्यरारमर्माणेऽ माणाचार्यपदस्येति साधुराख्य-
पदापेति न वर्णयः स्याद्वाद्यायमादिना । धूयते
पामव्यसराज्ञारमर्माणेस्य सर्वथा स्यात् इति ।

ननु 'नवो लोप सागरसाहृजं' ति पक्षमे परमेदि-
परे सर्वपापनां नमरसर्गले हेतुणया मोक्षसाधनसादाय-
समुत्पत्तिरे, तस्याभव्यद्वयमव्यविध्यादरपि लिङ्गधारिण-
विभक्त्यमाऽस्तीति तेषां किं नमरसर्गयोऽ इति ? ,

सत्यपि सारूपाभाषावेति । सारूपं गातु वीर्येयीगि
रिपाभिर्बोधस्य मापनं, तस्य तेषांस्त्वोपि न, तथा
परमेदिपदिर्युक्ताने इतिविध्यादरपिपारः ।

‘तमेव सच्चं नीसंकं जं जिणेहिं पवेइयं’ति शास्त्रोक्तम-
प्रतिहतामर्गलां धारयन्नज्ञानवान् सन् तथाविधगुरुपदेश-
योगात् कथञ्चिदसद्भावं श्रद्धीत तद्विषयं तद्वाच्यमिति ।
अत्र तूत्सवं प्ररूपयतो मिथ्यादृष्टित्वस्य नियमनात् ।
श्रीभगवत्पुस्तकमङ्गलदृष्टान्तस्य रहस्यं जानानानां ‘दुब्भासिएण
इक्केणं’ति मरीचिवचनस्य सापेक्षस्यापि कुमतमूलदुर्भा-
षितस्य विपाकं विचारयतां ‘किं एत्तो कडुयरं सम्मं
अणहिगयसमयसब्भावो’ति वचनमाकलयतां च कथं
तज्ज्ञानपदं नेयात् ? यदि परं निह्वानां पक्षपातितता व्य-
क्तिद्वेषदुष्टता वान्तरा नैति प्रवेशमन्तःकरणे तदा सरल
एव पन्था इति ।

ननु उत्सन्नभाषणमापादकं मिथ्यात्वस्य चेत्तर्हि
किमिति मिथ्यादुक्तापराभिधानेन प्रतिक्रमणेन तच्छुद्धि-
र्मता शास्त्रकृद्भिर्न्यतस्तत्सूत्रे ‘काइओ वाइओ माणसिओ

उत्सुत्तो’ इत्यादि पठितं । सत्यं, तद्धि अतिचारविषयं,
मतप्रवर्त्तकस्योत्सुत्रदेशनं न तथा । अत एव निह्वादि-
कृतानामर्हदादिनमस्कारादीनां स्पष्टतया द्रव्यनमस्कारादि-
त्वमेव प्रतिपादितं । न च जमाल्यादयो न सप्रतिक्रमण-
धर्माणो बभूवुः, ततश्चैतन्यवद्भिस्तसूत्रभाषकाणां मिथ्यात्वे न
संशय्यमंशतोपीति ।

ननु निह्वानामुत्सुत्रभाषित्वस्य नियमात् मिथ्यात्वे,
ततश्च तत्कृतनमस्कारादीनां द्रव्यनमस्कारत्वे सिद्धे च
साम्प्रतीनानां मतप्रवर्त्तकानां तदनुयायिनां च किं तथात्व-
मिति ? चेद् । वाढं जमाल्यादयो निह्वा एकस्यैव सूत्रस्य नयता-
त्पर्यर्थस्यापलापिनः, साम्प्रतीनास्त्येते मतप्रवर्त्तकास्तदनुया-
यिनश्च दिगम्बरवत् प्रभूतमूत्राणां विसंवादिन इति तथात्वे
एषा कैव शङ्केति ।

ननु शास्त्रकृद्भिर्निह्वानां परिसङ्ख्यानं कृतं यदि-

वोपलक्षणं ? आत्रे, साम्प्रतीनाना कथं निह्ववत्वं ? अन्ये-
'सत्तेया दिद्वीओ'ति वाक्यस्य कथं सङ्गतिरिति ? ।

वर्तमानप्रवचनानुयोगकृत् श्रीस्कन्दिलाचार्यात् प्राप्ति-
ह्वानां सप्तके जाते, ततः 'सत्तेया दिद्वीओ'ति वाक्यं ।
तथा च न तदाक्य निह्ववेयत्तानिर्णायक । पुस्तकारूढ-
सिद्धान्तकृद्वाप्य श्रीदेवर्षिगणिसमाश्रमणेभ्यः प्राग् बहुत-
विसर्वादिनो भिन्नवेयाथ दिगम्बरा जाता इति शास्त्रेषु
वानामष्टकं व्याख्यायति स्पष्टमेव निह्वानां सङ्ख्यां
नियतं, निन्तुपलक्षणमेव । तेन साम्प्रतीनानां निह्ववत्वे
तत्र एव मिथ्याहृत्यनिर्णयि न योपि वाच इति ।

ननु शास्त्रोक्त्या निह्वाना सङ्ख्यान्मुपलक्षणां,
ऽप्याधियानामपि निह्ववत्त्वसिद्धौ सप्तदशशतीयाचार्य-
पिथरानां निह्ववतोक्तिर्नयेधीति सत्यं ? ,

यथा चौरस्य चौरत्वेन पण्डकस्य पण्डवत्वेनोक्तं:

शास्त्रकृद्भिर्निषेधे तदुक्तौ स्पष्टतया प्रायश्चित्ताचरणस्यापि
च प्रतिपादने चौरपण्डकयोश्चौरपण्डकभावो नश्यति ? न
चेदत्रापि अप्याधिकाना निह्ववोक्तेर्निषेधेपि तेषां तथात्वं
न नश्यति, प्रत्युत यथा विशेषनिषेधः सामान्यविधान-
मूलकस्तथाऽत्रोक्तिर्निषेधोपि तथात्वविधायक इति सिद्धं
साम्प्रतीनानां उत्सृजभाषकाणां निह्ववत्वमिति ।

ननु श्रीस्कन्दिलाचार्यैः सप्तकं निह्ववानामष्टकं
चावश्यकविवरणकारैर्ब्याख्यातं पाश्चात्यैरधिकानां निह्ववो-
क्तिरन्येष्वपि तथापि सेयं सङ्ख्या न नियामिका किन्तु-
लक्षणीभूतेति कुतो ज्ञायते ? इति चेत् । सत्यं, तस्यैवावश्यकस्य
व्याख्यातारः श्रीमत्पद्मगिर्याचार्याः तस्या एव गाथाया
शिवरणे 'उपलक्षणं चैतदुपधानाथपलापिना'मिति तत्सङ्ख्यो-
पलक्षणभूतेत्याचल्युक्तिरिति ।

ननु मरीचिना 'कविला ! इत्थंपि' स्यनेन धीमेन

धर्मस्य निरूपचरितसम्पूर्णधर्मत्वमुक्त्वा पश्चादेव 'इहयंपि' च्यनेन पारिव्रज्ये धर्मस्य कविधानादल्पता अपिशब्दात् सोपचाराता चोक्ता तथापि शास्त्रकारास्तद्वच इति निज-गदुः । परं तथावचनात् मिथ्याधर्मोपदेशकता मिथ्याद्वक्त्वं च जातमिति नोक्तमिति चेत् । सत्यं, श्रीहमीये वीरचरित्रे 'मिथ्या-धर्मोपदेशना'दिति श्रीगुणचन्द्रीये तस्मिन् 'विवरीयजिणागम-पयमेतत्स परवर्णेऽपि मिच्छन्ति ति स्पष्टमेव भणितम् ।

नन्वेवं प्रथमं तावत् जैनधर्मः श्रावितः, बुद्धे च तदग्रहणाय प्रेषितः, पश्चादागताय स्वमतस्याधमता ज्ञापिता, पुनस्तल्लेशस्य प्रश्ने कृतेपि अप्रश्रितामपि जैनधर्मस्य निरूपचरितां प्रतिपाद्य कुत्सितमामल्यतां च स्वमार्गे धर्मस्य प्रोचे । तथापि यदि मिथ्याधर्मोपदेशनं त्वं च शास्त्रकृतः स्पष्टतया ग्राह्यस्तर्हि साम्प्रतीनानां सन्मार्गेलोपनबुद्धिमतां येन केन प्रकारेण स्वमार्गमेव पुपोप-

यिषूणां मिथ्योपदेशकत्वे मिथ्याद्वक्तृत्वे का शङ्केति ? चेन्न किञ्चित् क्षुण्णं, तेषां तथात्वे परमन्येषामत्र हानिरेकैव दृष्टिगोचरमायाति यद्वच्यक्तद्वेषुष्ट्यै धृताया धारणाया निर्गलकापं कपितता भवेदिति ।

ननु उत्सृज्यग्ररूपकाणामस्तु नियमान्मिथ्यादृष्टित्वं, निर्विवादं सिद्धेः, परं संसारभ्रमणस्य सङ्ख्ययां विसंव-दन्ते मिथो विद्वान्सः, ततस्तन्निर्देश आवश्यक इति चेत् । ननु मिथ्यात्वस्योदयोऽनन्तानुबन्धिनानामुदयेनाविनाभूतो यतोऽविनाश्यानन्तानुबन्धिनोऽपूर्वेणादौ लभते कोपि मिथ्या-त्वनाशज्जायमानं सम्यक्त्वं, न चानन्तानुबन्धद्वयं विना लब्धसम्यक्त्वस्य मिथ्यात्वादयः, क्षीणानामप्यनन्तानुबन्धिनां मिथ्यात्वस्याक्षये पुनर्विबन्धसम्भवात् । यदि चोत्सृज्यग्ररूपणात् मिथ्यात्वस्योदयस्तस्माच्चानन्तानुबन्धिनां तर्हि उत्सृज्यभाषका-णामनन्तसंसारसमुपार्जने कैव शङ्का ? । 'अनन्तान्यमुबध्नन्ति

यतो जन्मानि भुवने' इति श्रवणं स्थाने स्थानेऽन्वयतानन्ता-
नुगतिना याग्यानां मापि संसारानन्त्योपाजन्तमेवाग्याति ।

ननु विद्यान्वाद्ये ध्रुवोन्नतानुबन्धुदपक्षग्रभावाचा-
नन्तमपारम्योपाजन्ते, तर्हि यथं विद्यात्वाद्ये वर्तमानाना-
मापमिमिद्विष्टं पारदन्तकृन्नेरदि क्वपि सम्भवेदिति ?

सत्यं, यदा अपकृत्रेणित्त निष्काचितानां क्षणेषुऽपूर-
कमं समर्थं तथा पथामरुत्पर्यैरगराग्या तदन्तिष्टव्य
क्षपरगणमुमर । नहि लब्धस्य वस्याप्यन्तःरोद्रागोदीमाग-
रोपमेव्योऽधिरा धिनिः सम्भस्ताति ।

ननु क्यामटर विध्यतन्त्रिनापणनन्तानुगतिनामुदयो-
ऽपरंणामुदृग्मार्णामपि तथाऽन्यथा चेति ? ।

यथामटराजामन्तगंसागन्तःरोधिरामस्य सुगमता,
तत् औत्पण्यं रगणेयं ते तदनेऽपि मीयव्य साधरा
न नृन्ममापरगन्तया । अत एव गोधेः स्वमायेन नृद-

मन्त्रेपि ते तथाऽभिधीयते तदोपाधिकारे- 'गोही पुण
दृष्ट्वा तैर्मि'ति ।

ननु पण्यगमिदमैदेपु कथं तदन्यन्त्रिज्ञानं सिन्दुरधि-
रार ? इति ।

सन्मार्गपथयानिस्ते, अतो मावलिङ्ग प्रतीत्याविकल्पा
मिद्धा इति षोडशरूपदयः, उत्सृज्यरूपेण वृत्तगमनृत्तकास्तु
द्रीकृतमावलिङ्गा इति तेषां सिद्धिस्तु दृग्गताः । गोशालागम-
वस्थिति तत्पलं विमुञ्चना विदुषा सुश्रद्धेयवोत्सृज्यभारपक्षाणां
गोधे सुदृढमेतापि । अत एव चानन्तमंसाग्निरिदमणमुन्मृ-
मापमणा कष्टेन 'अमंतंस्तरो'ति चोनिनाजोऽत्या
मिद्धमप्युतयिति ।

ननु एवं चेदुत्सृज्यप्रजनना प्रचननिह्वगनां मिथ्या-
स्वोदयादिनाऽन्नसंसंसास्यार्पणे गीयते, तर्हि मरीच्यादीनां
तथाऽरिगतापयि यथं तन्न सम्पन्नमिति ? ।

सत्यं, 'शास्त्रे हि जैनानां यथावद्धं तथावेद्य-
मिति नियम्यते न, अनुभावबन्धेन व्यभिचारः । तद्ध-
देवात्रानन्तसंसारपरिभ्रामककर्मोपाजनं नियम्यते निह्वानां ।
एतन्नियममनङ्गीकुर्वाणा अपि निरर्गलतयैवमुदाहरन्ति यदु-
त्सूत्रभाषणेनानन्तसंसारद्वन्द्विरिति । तथा चापत्तिर्न सम्पत्त्या-
ऽपलपनीया । नियमस्य तादृशोऽस्वीकारोऽनिष्टापादने
तदुक्तिर्निरर्थमेव व्यञ्जयेत् । किञ्च-यथा नोत्सर्गस्य
बाधकोऽपवादस्तथा कस्यचित्तत्सम्पत्त्यभावो नापत्तेर्वाधकः ।
अपि च-यथा चिलातिपुत्रप्रदेशिनुपादयो हिंसादिस्वभावा
अपि न दुरन्तं भवं भ्रान्ता इति किं हिंसादीनां तथा-
पादकत्वं न नियम्यं ? न वा मज्ञापनीयं ? । परमेतावांस्तु
विशेषः-यथान्यजीवहिंसाया दुरन्तत्वेपि ऋषिहिंसाया-
स्तादृशी दुरन्तता यथा बोधैर्लब्धस्य नाशेन भवान्तरे च
दुर्लभत्वेनानन्तसंसारपरिभ्रमणस्यापादिका, तथा प्रवचना-

पलायुत्सूत्रभाषकाणां गम्येतेति ।

ननु 'इच्छा छन्दुत्ति एगट्टे'ति वचनाद्यथाछन्दानां
नियतोत्सूत्रभाषकता, यथाछन्दाश्च निरयावल्युक्ताः काली-
देव्यादयस्ताश्चैकावतारिण्य इति स्पष्टतया निर्विशेषं सूत्रा-
देशस्तत्कथं नामोत्सूत्रभाषकाणामनन्तसंसारार्जकत्वं नियम्यते ?
सत्यं, यथा हि पार्श्वस्थादयो गुरुषु परिभा-
षिता नियमिताश्च पृथक् पृथग्व्यक्तिरूपेण तथा न तत्रा
भिप्रेतं, एकस्या अपि व्यक्तेः पार्श्वस्थादिपञ्चकतया वर्ण-
नात् । किञ्च-श्रीभगवतीदशमचतुर्थोद्देशादौ श्रावकाणामपि
पार्श्वस्थादित्वेन वर्णनं दृश्यते । अन्यच्च तत्र तत्र पार्श्व-
स्थत्वादिभिः पार्श्वस्थत्वादितया विहारोपि पृथग्विदिश्यते ।
तद्यथाछन्दत्वेन नोत्सूत्रभाषकाणां संसारानन्त्ये बाधो न
कश्चिदपीति ।

ननु यद्युत्सूत्रप्ररूपकाणां मिथ्यात्वानन्तानुबन्धयुदयो

नोर्गेडोलम्यमनन्तससाणरिअणं च भवेत्, तदिं निह्द-
वरुडामणेर्भगरदीरमार्वंदयापल्यापिन रुंथं न तत्सर्वमिति ?

मत्प अन्तर्मुद्देनरोरेनान्द्रुत्केवलित्वलामवनो मिव्या
एष्टयनलानुचन्धुदयवत आपल्या भाने रचिदपराद-
तया समग्रया न भवेदपीति प्रागुक्त या विस्मयीः ।
जमानेन नियोगोन्नतसंसाराभायः, श्रीगीरन् चतुष्यञ्च-
देननिर्यश्मनुष्यमरा स्थूल अपि जलसत्तिकरत्तम-
मानानरत्वाध्वाररत्तस्य न वाप्यनुपपत्तिः । द्विञ्च-
मनग्रहणेन भवनं निश्चितमथाना ग्रहणं नापुक्तं । यथा
द्यानापुच्छटाराराधनाया श्रीभगवत्या 'अर्थेग्रहणं दोषेण
भवनग्रहणेन'ति, यथा च पर्युषणरत्तं पर्यन्ते 'अत्येग्रहणं
दोषे भवग्रहणे'ति । न चोत्कृष्टाराधनादिमना नरगतिर्न
चान्यत्र सिद्धिरिति निश्चित एव द्वितीयो नरमवल्यन-
गृहीतः, नन्दुद्राणि ग्रहणं कृत्वा जपालेगन्तमंसारमभ-

वाक्तिरविरुद्धा । श्रीममवायाङ्गे नन्दीमुने द्वादशाङ्गया त्रिसा-
धनायाः पलमुपदर्शयतां त्रिमालमपि संसारानन्त्य दक्षिण ।
मलयगिरिभिश्च जमालिष्टान्नीकृतः । फलदर्शयन्मृगाणां
प्रकृष्टापचित्फलदर्शयत्वाचट्टारमयानां तथात्वमविरुद्धमेव ॥
इति उरमुत्रमापणकम् ॥

ज्ञानपञ्चविंशतिका (१८)

प्राणाना धारणात् प्राणी, जीवोपि प्राणधारणात् । स्वाभा-
विना साधनोत्पत्त्येति प्राणा द्विधा पुन ॥१॥ आत्मनो
ज्ञानरूपत्वाज्ज्ञानं प्राणाः स्वभावनानाः । अतस्ते चेतनाः प्राणा
नास्मादन जडाश्च ॥२॥ इन्द्रियाणि बलान्यायुःश्वामंधेति
दक्षाप्यमी । औदारिकादिदेहाना-माथयेणं नान्यथा ॥३॥
ज्ञानादिसातः मिढाः, प्राणिनो जीवतत्तया । यन्न देहादि
तेषां स्याद्, यद्धेतु प्राणधारणे ॥४॥ मन इन्द्रियहेतूत्वं,

ज्ञानं लोकैरपीष्यते । मतिनाम्नाऽत एवाप्तैराद्यं ज्ञानं
 प्रकीर्तितम् ॥ ५ ॥ श्रुतं शब्दोल्लिखितं ज्ञानं, मते
 श्रवणसम्भवम् । लोके न परमस्तत्र, मतेर्भिन्नत्व-
 साधनम् ॥ ६ ॥ मतेः प्रामाण्यमितरच्चेन्द्रियाणां गुणदोषतः ।
 श्रुतेर्गुणाच्च दोषाच्च, स्यान् मानतेतरे मतेः ॥ ७ ॥ वक्तुर्गुणांश्च
 दोषांश्चाश्रित्य लोकेन सम्मते । मानतेतरेते यस्माच्छ्रुतं
 वक्तुसमुद्भवम् ॥ ८ ॥ परं वक्तुविवक्षाया, ज्ञानाय बहुधा
 मताः । सङ्केता लौकिकैर्विज्ञैस्तेपि तेषां मते श्रुतम्
 ॥ ९ ॥ परं लोकोत्तरे मार्गे, केवलज्ञानभासता । जगदा-
 लोक्य सर्वज्ञैर्याख्यातं श्रुतं तत् ॥ १० ॥ जिनो भूतोऽस्ति
 भावी वा, न यो नाख्याति देशनाम् । जीवादितत्त्व-
 विषयां विज्ञाय केवलार्चिषा ॥ ११ ॥ जीवादीनां जिनो-
 क्तानां, प्रामाण्यस्य विनिर्णयः । जिनस्यैव समास्थाय,
 प्रामाण्यं नान्यथा पुनः ॥ १२ ॥ अतः पृथक् श्रुतं

चोच्यं, यदतीन्द्रियसाधितम् । परमानसमुद्भूत-मानरूपं
 न चान्यथा ॥ १३ ॥ जीवाः पुण्यं च पापं च, श्वश्रं स्वर्गः शिवं
 समम् । श्रद्धेयं श्रुतवाक्येन, जिनप्रामाण्यमाश्रितैः ॥ १४ ॥
 प्रकृष्टपुण्यपापानां, कृतानां फलमाप्यते । प्रकृष्टसुखदुःखानां,
 स्थानान्येत्यसुभिः स्वयम् ॥ १५ ॥ परं नाज्ञानतो भोगे,
 हर्षः खेदोऽथवा भवेत् । ततोऽतीतभवे वृत्ते, यत्तज्ज्ञेयं
 जगद्धितम् ॥ १६ ॥ तदेवं तृतीयं ज्ञानं, रूपिद्रव्याव-
 बोधकम् । तदेवावधिनाम्ना ज्ञेयाख्यातं शास्त्रिसन्ततो ॥ १७ ॥
 तज्जातीयं मनुष्याणां, तिरश्चां चापि यद् भवेत् । जने
 समं बृहद् वापि, तदप्यवधिरुच्यते ॥ १८ ॥ मुनीनामन्य-
 क्षेत्रेषु, स्थितानां सर्ववेत्तृणाम् । निराकार्यः संशयो यस्तु-
 र्यज्ञानान्निवार्यते ॥ १९ ॥ अनागमाः सुरा येऽत्र, तेषां
 संशयभेदनम् । सर्वज्ञो मनसा कुर्यात्, सम्बुध्यन्ते सुरा-
 स्ततः ॥ २० ॥ मुनीनां पूर्वधारित्वात्, संशयाः स्युस्तथा-

विधाः । मनसो विस्तृताद्बोधाच्छिद्यन्ते नान्यथा पुनः ॥२१॥
 सर्वेषामर्हतां बोध, एव सर्वैर्जनेधरैः । स्वात्कर्तृपत आम्नातं,
 ज्ञानं मनोविबोधकम् ॥२२॥ एकरूपमपि यत्, स्वात्
 परेण तु केनचित् । तद्वस्तु केवञ्च प्रोक्तं, लोकरूपवद्धार-
 सस्थितैः ॥२३॥ तथाऽपि यत् मिथं स्या-दज्ञानांशेन
 केनचित् । तदेव केवलज्ञानं, प्रोक्तं भव्याध्वजभारुहैः ॥२४॥
 यन्मत्वादीनि चत्वारि, सायंप्रथमिदानीं सत् । ज्ञानं स्थारेण-
 तस्तत्र, ज्ञानं पूर्णं तु केवलम् ॥२५॥ समूहं ज्ञानानां प्रतिपदमसुं
 सज्जनमगः, समादायात्मानं सुगतमत्माश्रित्य सुमताः । स
 तोषं धर्माणां प्रवितरतु पदानां ह्युचिचिधिं, सदानन्द्याद्यो
 स्यादनुसमयमाप्तोदितविधेः ॥२६॥ इति ज्ञानसम्बन्धविधिरुक्ता ॥

ईर्यापथिकानिर्णयः (१९)

नत्या नामिसुं शक्र-श्रेणिपूज्यं सुधागिरिम् ।
 ईर्यापथतिकानि-निर्णयोऽधोच्यते ॥१॥

आवश्यकदौ क्रियाया आदौ नैर्यापथिकीप्रतिक्रमणनिवन्धः,
 प्रतिक्रियमादौ तस्याः क्रियमाणतायाः स्वयं सिद्धत्वात्,
 महानिशीथे ईर्यापथिकीप्रयोजनं दर्शयता तैरेव क्रिया-
 मात्रस्य शुद्धिप्रतिपादनात् । दृष्टवैकालिकचूलिकावृत्तावपीद-
 मेव जगाद हरिः । अत एव अनुयोगद्वारेणैसादिविधौ
 आवश्यकं चत्वारथ्ययनेषु देवसिद्धादिप्रतिक्रमणकालप्रहरण-
 नुयोगारम्भादौ नैवारम्भकालीनोत्तेयांपथिकी । दृष्टेऽन्धकारकेण
 पुष्कलिना च यथाक्रमं आवश्यकं भगवत्यां च कृता
 सेति यत् प्रतिपादितं तत् ज्ञापयति-उपाध्यप्रवेशे एव
 कार्यैर्यापथिकी । अत एव च कृतसामायिकस्य परः
 श्रवणः पदेभ्यो मुनिसमीपमुपागतस्य धादस्यापि नोदिता
 तत्प्रतिक्रान्तिसवश्यकैः । न च साधोरिव कृतसामायिकस्य
 धादस्य हस्तश्रुतादनिरंकेण गमागमे 'असिंहतसमग-
 सेज्जामु' इत्युक्तेः विनैर्यापथिकीं शुद्ध्यति काचिदपि

क्रियेति। सिद्धं अनिवन्ध इर्यापथिक्याः सामायिकक्रियाया
आदौ प्रसिद्धचतुरोधेन, नत्वक्रियमाणत्वात् । तत्र सुव-
वस्त्रिकाप्रत्युपेक्षणसन्दिशनस्थापनानां सामायिकोच्चारणस्यादौ
क्रियमाणानां पश्चात्क्रियमाणानां च स्वाध्यायसन्दिशनकरणोप-
वेशनसन्दिशनस्थापनानामुभयसम्मतानामभ्यनिबन्धादकरणा-
पत्तिः । अत एव च सर्वत्र सामायिकोच्चारानन्तमेवोदितं यदुत-
एवं कृतसामायिकः सामायिकं करोति 'करोमि भदन्ते'त्या-
द्युच्चार्येत्यादि । तथाच न तत् सामायिकयावद्विधिप्रति-
पादकं वचनं, किन्तु साधुसामायिकसूत्रात् श्रावकसामा-
यिकसूत्रस्य पाठभेदादिमात्रदर्शकं । अत एवोत्तराध्ययन-
बृहद्बृत्तौ 'सामायिकं च प्रतिपत्तुक्वामेन तत्प्रणेतारः स्तोतव्यः
ते च तच्चतस्तीर्थकरा इति चतुर्विंशतिस्त्वेन तत्स्तुतिमाहे'ति
वाक्येन सामायिककरणस्यादौ योदितेर्पाथिकी सा न
विरोधभाग् । पड्विधावश्यकसाहचर्याच्च तत्रापि श्रावकविधि-

गतता । न च साधूनां पड्विधावश्यकरूपप्रतिक्रमणादौ सामायि-
कायादावीर्यापथिकी न च सर्वसावद्यत्यागरूपसामायिकोच्चार-
स्यादौ साधुभिः क्रियते केवलः स्तुतिरूपः चतुर्विंशतिस्तवः, तत्र
वर्धमानस्तुतिभिर्देववन्दनस्य सकलसमाजसिद्धत्वात् । ततश्चो-
त्तराध्ययनोक्तेर्यापथिकी चतुर्विंशतिस्तवोपलक्षिता श्रावक
सामायिकस्यैवादौ महानिशीथेपि चिद्वदणसज्जायावस्सये'-
त्यत्रावश्यकदादौ इर्यापथिक्युक्तिः श्रावकाश्रितैवेति ध्येयं ।
साधूनां प्रतिक्रमणादौ देववन्दनस्यादावेवेर्याप्रतिक्रान्तेः
श्रावकस्य तु सामायिकोच्चारस्यादावेव सा । न च वाच्यं
कथं तर्हि पश्चात् इर्यापथिकीप्रतिक्रान्त्युक्तिः ? । यथाहि
आवश्यकं कालग्रहणमृतकपरिष्ठापनागमनचैत्यादावादावीर्या-
पथिक्याः उभाभ्यामपि क्रियमाणाया अनुक्तावपि काल-
मण्डलागतस्य उक्तेर्यापथिकीप्रतिक्रान्तिः, सा गमागमाद्य-
भावेनानापन्नतेहेतुना, आविर्भावितश्च तत्रैव स तथात्रापि

सामायिसादनन्तरं गमनाद्यभावेन वन्दनानोचनादिक्रिया-
 करणे कृतेष्वपि अधिकीनि? स्यादाद्येति नगाद् सामाचार्यः,
 परं नैताम्ना कार्यां नादौ मा, अत एव पञ्चानुस्यूगो
 अर्थदीपिमहत्त्वौ धर्मरत्नटनौ सहाचार्यसौ प्रतिक्रमण-
 गर्भादिषु चोदितिरियांपथिसया सामायिसादौ । ननु
 कथं सोक्ता प्रसिद्धाणि? चेत्, विप्रतिपत्तिनिरामय, आर-
 ज्यके श्रीआर्यरक्षितानुरणाय पुष्कलिश्रारस्यान्यक्रिया-
 विधानाभावात् धोषधिरेन सह बापांलापमार्गविधानयो-
 जनस्यासिद्धत्वात् । तदैवेत्यदम्यं पौर्वाप्यं सुर्पीभिः
 श्रद्धया कार्यां चादौ सामायिकस्येपांपथिकीनि शं । न च
 बाल्यं महानिशीथरकालिकादिवाक्यानां सामान्यरात्र
 आवश्यक्यरदिसरस्यानं रिनेस्त्वान् रिनेषेण सामान्यस्य
 बाधनात् मगरत्यागभरोरतदइन्द्राहपुष्कल्यादिआद-
 कृतेष्वपि स्यात्प्रतिनानुवादत्वात् आवश्यक्यकाद्युक्तमामासि-

रुग्णिर्गिषित्वाद् विधियार्यादेश रत्नचं स्वीकारं,
 अन्यथा स्यात्तदस्य मन्त्रीरुग्मतिवामस्यापनीयेत्येन रुग्ने-
 व्यता न तु भावायतिरदरमतिगमस्य । उक्तगम्यय-
 नसारस्य तु गाम्पूल्गुशतेन आरुग्णिशारागुसुस्तनगतान्
 पञ्चानुस्यूपांदीनां च प्रकीर्णरुतेन पाश्चात्यमुनिप्रणी-
 ततान् मूलन एव न पूर्वमुनिगार्यापनमामप्यमिति नैव
 रूपञ्चिदपि गुलितननिमारेदति प्राणीयांसदिरपुक्तिरदो ।

३०-तपारिगस्यामत्यनमस्य ह्युक्तिरिगुणंस्य ह्यु-
 प्रादितनमस्य वचसः श्रव्येति पापासते । यतो न
 नारदमिदं सापनाय बापनाय वा प्रभरति, न पेयां-
 प्रतिद्वान्तिः तुनेऽपि मापायिद्यतिरदतया मापायि-
 कानन्तरं कृतेव्यतया मिडा, न चानन्तगेक्तिः प्रतिरुग्द्विगा,
 अमस्तापांदीनां पौष्जेराश्रनादिभिः स्यात्पुगागदादिरि-
 तीनां स्यात्तद्विमादिविनिधिः प्रनिषन्धापेन । स्याम मन

मात्, विधिरेव तथा प्रतिक्रान्तिवन्दनादाविति । न सा तत्र विधिव्यतिरिक्ता चरितानुवादमात्रालम्बना । सिद्धे हीर्यापथिकीप्रतिक्रमणे पश्चात् सामायिकात्, विशेषवाच्यता विधिवाक्यता च आवश्यकदीनां स्यादत्र । ततश्चान्येषां सामान्यवाक्यतया चरितानुवादतया च वाच्यता स्यात्, न च तदेव विवादास्पदतया महानिशीथादिवाक्यैर्विरोधादिना अप्राकरणिकत्वात् यावद्विधित्वानभ्युपगमात् सिद्धं । तथा चास्य न विशेषवाक्यता विधिवाक्यता वा न च तथा सति महानिशीथादीनां तदितरतेति स्पष्टवान्योन्याश्रयताऽपि, तदसिद्धौ तदसिद्धेः तत् सिद्ध्यनन्तरीयकतया च तत्सिद्धेः । अत एव समानोद्देश्याभावात्, कैव सामान्यविशेषविधिचरितानुवादवाक्यतया वाध्यवाचकभावतापि । नहि 'इवर्णादेरस्वे स्वरे यवसल'मित्यस्य 'द्वादहस्वरस्ये'ति वाधकं । तथाऽत्रापि वन्दनप्रतिषेधार्थपथिकीदर्शनं न सामायिकात्

आदीनां वच आदिभिः करणादीनां करणादिभिश्च । न चोक्तो भवदभिमतोऽपि क्रमस्तत्र, मुख्यवस्त्रिकामत्युपेक्षणादिविधेस्तत्र स्पष्टतयैवानुक्तैः । तथा च नावश्यकतादिवाक्यं । सामायिक्यावद्विधिप्रतिपादकं । किन्तु गृहसाधूपाश्रयद्विप्रानानृद्धिमातसामायिककारकश्राद्धानां सामायिकपाठदर्शकम् । अत एव 'जाव नियमं जाव साहू पञ्जुवासामि' इत्यन्तं क्वचित्, क्वचित् 'दुविहं तिविहेणं' इत्यन्तं, क्वचित् 'वोसिरामी'त्यन्तं सामायिकसूत्रं । ततश्च सामायिकपाठभेददर्शनेन तस्य सार्थकता, न तु विधिदर्शकतया । तथात्वे च तदतिरिक्तकरणे भवतामेव विधिवाक्यप्रकोपापत्तेः । ईर्यापथिकीप्रतिक्रान्तिस्तर्हि वन्दनाप्रतिवद्धेति कुतो निश्चितिरिति चेत्?, आर्यशक्तिसूचित्वान्ते ढड्ढश्रावक आर्यरक्षितमिश्रैस्तथाकरणात्, तथाकरणेऽपि सूरिभिरभिनवश्राद्धतयाऽलक्ष्यमाणत्वात्, श्राद्धावन्दनकरणेनैव तस्य तथात्वावग-

पूर्वं क्रियमाणाया ईयापथिश्चाल्ढाक्यस्य वा चापकं ।
 उत्तराण्यनगतस्य तु पाठस्य सम्यक्त्वपरामर्शस्य साधु-
 भ्रातृसाधारणतया श्राद्धानालम्बनोक्तिर्यन्ध्यमेव वक्तुर्व्य-
 ङ्गयति । 'सहृदी सायायगाणि एपरत्त न हाक्क' इत्यादी-
 नामनेकेरा श्राद्दालम्बनत्वां सूत्राणां तत्र तत्र साधुर्येणोप-
 लम्भाद् । पञ्चाशकचूण्यादिप्रतिपादरमुनीनाममामाण्यं न कथ-
 ञ्चनापि सम्पादयितुं शुभ्यते विरोधमन्तरा । विरोधश्च
 परिहृतानाग्रहस्य दूरापास्तमसर इव । म्हानिशीथादिवाक्यना
 तु परंतमरालीनानाममाम्यता मिथ्यामूलिकैव, कथमन्यथा
 इत्यस्यं वापयितुमुद्यतो भवेन्नयमीरु । तथा च हृदय-
 मिदमथ यदुत-आवश्यकमहानिशीथदृढवैकान्तिकमभावत्या-
 दिद्यूत्रपञ्चाशकचूण्यादिमाभापिनाग्रेसरमुनिमवरत्वावयमाणा
 ष्यात् प्राक् सामायिकात् ईयापथिकीप्रतिपत्तिरन्तिरन्धुष
 गन्तव्या, अम्युपगन्तव्या चावश्यकाद्युक्ता सामायिकाद-

नन्तरीयेर्यापथिकी वन्दनाया अर्वाकृतनत्वात् तत्प्रतिबद्धेव ।
 तथाच 'हरियावदियाए अपडिवताणं न किंचिदि फाउं
 कण्ड' 'ईयापथिकीमप्रतिक्रम्य न किञ्चिदपि कुर्यात्
 तदुद्भूततापत्ते'रिति प्रामाणिकवाक्यचक्रस्य गम्यवर्तित्वेन
 चतुरन्तप्रभुतया वर्तित्वे न किञ्चिदपि स्याद् वापरु
 शुभदद्या सुदृशा । अत एवाभयदेवभूरिसामाचायां ईयां-
 पथिकीं प्रतिव्रम्य सामायिकोच्चारः स्पष्ट एव प्रतिपादितः ।
 न च वाक्यं नियमानुद्धार क इवातिचारस्तदभावे
 केय प्रायश्चित्तरूपेर्वापथिकीति । औपयोगादुद्वाङ् भवता
 तदभावेऽपि तदिष्टेरर्थवस्तीयमालम्ब्यते । मन्मन्तं ननु
 औपघट्टणायागने प्रलिकान्तुत्वासीर्यापथिक्या तद्भावापगमे
 सामायिकोच्चारिणामे कैव दशां भवता, औपघसामायिके
 च स्पष्टमेव न पद्यादौशोक्तिर्मेज्जतामिति । सहचस्तिन्यायेन
 सामायिकान् पथात् क्रियमाणाया ईयापया न तत्प्रतिरद्वला,

किन्त्वावश्यकीयार्यरक्षितचस्तिोक्तवन्दनादिसाध्वाश्रयादिप्र-
तिवद्वैवेति श्रद्धेयं सुधीभिः ।

अत्रोत्सूत्रं भवेत् किञ्चिद्, दृढ्ये मध्यस्थया दृशा ।
आगमोक्त्येकरागेण, प्रमाज्योद्वियतां सुधीः ॥ १ ॥

४ ५ ९ १

वेदर्षिनिधिराजान्दे, पौषशुक्लदले तिथौ । एकादश्यां जगा-
वेत-दानन्दोदधिरादरात् ॥ २ ॥ इति ईर्यापथिकातिर्णयः ।

सामायिकेर्यास्थाननिर्णयः (२०)

वीरं नत्वा प्रतिक्रान्ते-रीर्यायाः स्थाननिर्णयः ।
युधत्यागमाभ्यां क्रियते, सुश्राद्धानां हितोद्यतैः ॥ १ ॥
ननु श्रीजैनशासनानुसारिभिः श्रावकैरावश्यकादि-
क्रियां कुर्वणैः सामायिकाङ्गीकारे प्रागीर्यापथिकीप्रतिक्रमणं
क्रियते । तत्र खरतरसन्तानीयैः प्रेर्यते यदुतैवं यत् क्रियते

तत्र शास्त्रानुगतमिति, ततोऽत्र किं प्रमाणं वाच्यं ? शास-
नानुसारिभिरिति चेदत्रोच्यते-प्रथमं तावत् श्रीमहानिशीथ-
सूत्रवचः (१)-से भयवं ! जहुत्तविणओवहाणेणं पंचमं-
गलमहासुअकूखंधमहिज्जिताणं पुब्बाणुपुब्बीए पच्छाणुपुब्बीए
अणाणुपुब्बीए सरवणमत्तविदुपयकूवरविसुद्धं थिरपरिचिअं
काऊण महता पवंधेण सुत्तं अस्थं च विण्णाय तओ णं किमही-
एज्जा ? गोयमा ! इरिआवहिअं, से भयवं ! केण अट्ठेणं एवं
बुच्चति जहा णं पंचमंगलमहासुअकूखंधमहिज्जिताणं पुणो
इरियावहिअं अहीए ? गोअमा ! जे एस आया गमणाग-
मणाइपरिणामपरिणए ओगजीविपाणभूअसत्ताणं अणोवउत्तपमत्ते
संधट्ठणथव्वावणकिलामणं काऊण अणालोइअ अपडिक्कंते
चेव असेसकम्मकूखयट्ठयाए किंची चिइवंदणसज्झायज्झाणा
इएसु अभिरमेज्जा तथा से एगगचित्ता समाही भवेज्जा
न वा. जओ णं गमणागमणाइओगअण्णवावारपरपरिणामा-

सन्निविताय नैव पापी तमेव भावतरमग्निद्विष्ट अट्टु-
 दद्वन्द्वमिष्ट किञ्चि कालं स्वर्गं निरवेजा, तादृ तं तस्मै
 पलेन विसृज्या, जया उण कर्दिचि अण्णाणमोदयाया-
 सजोमेण सहसा एगिदिआणं सयट्टणं परिआणं वा करं
 हवेजा तथा य पल्ला हा हा दृढरूपमग्नेहिदि विनराग-
 दोममोदमिच्छत्तण्णाणंधेहि अदिद्वन्द्वस्योगपचवाएहि हूरकम्प-
 निनिर्मेहिनि परमतंगेयमारग्ये सुपरिणुड आल्लोदत्ताणं निदि-
 त्ताणं परस्सित्ताण पायस्सिच्छत्तमणुवरित्तामं निस्सेट्ठ अणाडल-
 चित्ते अमुदुरम्मरसपट्टा मिचि आयदिअ चिद्वंदणाद अणुद्धुआ
 तथा तयेदु चैन उरगणं ते हवेजा, जया तस्स णं परमेगमाचित्त-
 ममाही हवेजा. तथा चैन सव्वजगतीज्जाणभूवत्ताणं
 अदिद्वन्द्वमपत्ती हवेजा, हा गोअमा ! अपट्ठिंताए
 इस्सिआरहिआए न रुणइ चैन काउं किञ्चि विद्वंदण-
 सज्जायज-जानाईधं फल्लासव्वमममिक्खुरमाणं, एएणेट्ठणं

गोअमा ! एवं बुद्ध-जहा ण गोअमा ! समुत्तल्लोभयं पंच-
 मंगलं विसपरिचिअं काअण तओ इस्सिआवदिअं अहीए,
 से भयवं ! कयगाए विहीए तमिरीआवदिअमहीए ?
 गोअमा ! जहा ण पंचमंगलमहासुअरुत्तर्धंति (१९-२०)
 सद्धेसास्यानुष्ठानविषयभायाः प्रतिपादकं श्रीहारिमदीयं
 श्रीदशवंकालिकवृत्तिवचन (२) ' ईयांपथप्रतिक्रमणपरुत्सा
 नान्यत्क्रियपि कुर्यात् तदनुद्वतापंस्तरिति । अत्र श्रीप्रदानि-
 श्रीयथप्रवचने ' किञ्ची चिद्वंदणे ' त्यादिना यावन्तः समाधि-
 रेतुकाः क्रियाधिष्ठेपालैः सर्वेऽपीयांपथिकीमतिप्रमगमन्तरा
 नैगान्तेन समाधिहेतुका इति निर्णाय तदप्रतिक्रामक्राणां
 आर्त्तदुःखाचांध्यमापिता क्रियाफलविध्वंसादय एरंयत्त-
 योक्तौ । न च सामाधिकार्यो समाध्यनामाद्वी आर्त्तत्रा-
 नन्तरिपिंगेदेषुच कादाचिदपि स्यात् । अन्यथैनदपि
 स्पष्टीकृतं यदात्महिताय चैवैत्यक्कदनागुत्तुत्तर्धं तदा नि. छल्ले-

नानाकुलचेतसा अशेषकर्मक्षयाय कार्यं । सा च निःशल्य-
ताद्यवस्था सामायिकार्थिनां नेष्टेति नैव शक्यं वक्तुं
केनापि इति । तथैव श्रीदशैकालिकवचनमपि प्रोक्त-
श्रीमहानिशीथगतस्यैर्यापथिक्याः प्राक् प्रतिक्रमणाधिकारस्यैव
क्रिमपीतिपदेन अशुद्धतापत्तेरितिपदेन च सम्पूर्णस्य
सूचकं, एवं सूत्रे चैते समाध्याद्युद्देशेन सर्वानुष्ठानेषु
प्रागीर्यापथिक्याः प्रतिक्रमणं प्रतिपादयन्ती नान्येनापोदितुं
शक्ये, अन्यार्थोत्पृष्टस्यान्यार्थेनापवादनीयताया अभावात् ।
एतेन ये खतरसन्तानीया एतयोरुत्पृष्टत्वं प्रोच्यावश्यक-
चूर्ण्यादिवचनानामनवबुद्धतात्पर्या अपोद्यतां प्रतिपादयन्ति
तेऽवसेया निरस्ताः, समाधिभावादरैकान्तिकत्वान्निरपो-
द्यत्वाच्च । नहि कापि शस्त्रे ईर्यापथिकीप्रतिक्रमणमन्तरेण
क्रियमाणेऽनुष्ठाने समाध्यादेः सद्भावो ज्ञापितः, समाध्या-
देर्वा कर्मक्षयस्यासाधनत्वं वा ज्ञापितं स्यादेते अपो-

दिते। एवंच खतरसन्तानीयैरभिप्रेतेष्वप्यावश्यकचूर्ण्यादीनामर्थेषु
विशिष्टातिदिष्ट इति न्यायेन न प्रकृतस्य सर्वेभ्योऽनुष्ठा-
नेभ्यः समाध्यादिहेतुकेभ्यः प्राक् क्रियमाणस्यैर्यापथिकी-
प्रतिक्रमणस्य बाधो भवितुमर्हति । अन्यच्च खतरसन्तानी-
यानामभिप्रायेणावश्यकवादिवचनैः सामायिकोच्चारान्वीर्या-
पथिकीप्रतिक्रमणस्य सिद्धावपि न समाध्यादिहेतवे क्रिय-
माणस्य प्रागीर्यापथिकीप्रतिक्रमणस्य कथञ्चनापि बाधः,
समाध्यादिहेतूनां तादवस्थ्यात् । 'यस्य तु विधेर्निमित्तमस्ति
नासौ विधिर्बाध्यते' इति न्यायोऽवश्यमवलम्बनीयः । न
च कर्मक्षयाय क्रियमाणानामनुष्ठानानामादौ वन्दनादीर्याप-
थिकीप्रतिक्रमणस्य समाध्याद्यभावहेतुता, अन्यथैव वा
समाध्यादिसद्भावनियमः केनापि प्रतिपादितः, खतरसन्ता-
नीर्यैर्वाऽभ्युपगतः । तथा च मेरुगिरिवदप्रकम्प्यमेव कर्म-
क्षयाय समाध्यादिसहचरितानां सामायिकाद्यनुष्ठानेभ्यः

प्रागीर्यापथिभ्याः प्रनिवृत्तमणमिति ।

ननु कर्मण्यर्थत्वात् समाख्यादिसहचारस्यावश्यत्वात्
पञ्चशुद्धयभिन्न्यभिन्नदौ सामान्यकस्येयापधिकीषवत्किं-
मणीयस्य न्याय्यत्वात् तस्यपि रिषौ युगपि तद्विषय-
स्यासत्त्वात् न निरर्थं तत्र मोक्षार्थिभिः, परमावश्यक-
पूर्ण्यदिष्ट सामान्येणादादनु सामान्यगोचनेयपिथिक्ती-
व्रतित्रयणस्य स्पष्टयोऽवन्तराभव्य तदर्थं निरूप्यपदं गाय-
दिनिषेधः । अत्राप्युच्यते, णु सामान्यीभूय-श्रीश्वरस्यरू-
पंजिसारदारम्यकदृष्यादिशास्त्राणां भवदभिमतानां मूल-
रूपां मत्तन्त्रा च, तत्सार्धं-(१) “सामार्थ्यं नाम साव्य-
भोगपरिगणं निरञ्जभोगपटितेण च, तं साव्यण कथं
वाच्यं? सो दृशिरो-इदित् पत्तो अजिडित् पत्तो अ, जो सो अजि-
डित् पत्तां सो तं पत्ते मादुममीदे या पत्ते वा वासहसात्थण वा
जल्य वा वीमपद अत्र पत्तं वा निव्यागो गव्यज्य पत्तेद सत्तं,

पठयु ठाणेणु निअमा वायब्बं, तंजहा-जेइयपरे साहसुले
 पोसइसात्ताण वा घरे वा आयस्सयं करोतीति, तत्थ जइ
 साहसुगासे करेति तत्थ न विही? जइ पापरभयं
 नत्थि, जइवि रेणइ समं वियादो नत्थि, जइ कस्सति
 ण परेति, मा तेण अत्थयिअच्छिअ कब्बिज्जति,
 जइ धारणं दट्ठण ण गेण्ठति मा नासिअविचि पदमं
 जइ अ वायारं ण वायारेति ताहे परे नेय सामातिंत काउण
 उगाइणाओ मोत्तणं सविस्सद्वयविरिओ ववति, पंचस-
 मिओ त्तुगो इरिआए उवउत्तो नहा साह, भासाए
 साअज परिहरंतो, णसणाए कट्ठं लेट्ठं वा पट्ठिलेहिउ पमज्जिउ
 पव भादाननियेवणे, गेलसिपारे ण विमिचति, विमिचतो
 वा पट्ठिलेहिअ पमज्जिअ थंडिट्ठ, जत्थ चिट्ठति तत्थ
 शुचिनिरोदं वचेति, ग्गाण विहीण गंता निविदेण जमि-
 उण मादुणो पळ्ळा साहसुविज्जभं सामारुण करेति

कतसामाहण य पाएहि आगतव्यं, तेण ण
करेति, आगतो साहुसगासे करेति, जइ सो सावओ ण
कोइ उडेति, अह अहामदउत्ति पुआ कया होहिचि
भणति ताहे पुव्वरइअं आसणं कीरति, आयरिआ
उड्डिता अञ्जति, तत्थ उट्ठतमण्डिते दोसा भाणिअव्वा,
पच्छा सो इड्ढिह पत्तो सामातितं काऊण पडिक्कतो वंदित्ता
पुच्छति, सो किर सामातितं करंतो मउडं ण अवणेति,
कुंडलाणि णाममुइं पुफ्तंवलपावारगमादि वोसिरति, अण्णे
भणंति-मउडंपि अवणेति, एसा विही सामाइयस्सत्ति' ।
अत्र हि 'घरे चेव सामाइयं काऊणे'त्यत्र श्रावकसामा-
यिकस्य सत्यपि नोक्तमेवं यत्-सामाइयं इरियापडिक्क-
मणं च काऊणत्ति । चेत् सा सामायिकाङ्गं पश्चात्क्रियमा-
णेयार्थपथिकी तर्ह्यवश्यं, वाच्याऽत्र स्यात् । न च वाच्यं
सामायिकरूपेणाङ्गिना अङ्गभूता सा स्वयं सिद्धेति नोक्तं

'करेमि भंते ! सामाइयं सावज्जं जोगं पच्चवस्वामि दुविहं
तिविहेण जाव साह पज्जुवासामि'त्ति काऊण, जइ चेइ-
आइ अत्थि तो पढमं वंदति, साहूणं सगासतो रयहरणं
निसिज्जं वा मगति, अह घरे तो से ओग्गहिअं रयहरणं
अत्थि, तस्स असति पोत्तस्स अंतेण, पच्छा इरियावहिआए
पडिक्कमइ, पच्छा आलोइत्ता वंदति, आयरियादी जहा रायणि-
आएत्ति, पुणोवि गुरु वंदित्ता पडिलेहेत्ता निविडो पुच्छति
पढति वा, एवं चेइएवि, असति साहुचेइयाणं पोसहसा-
लाए सगिहे वा, एवं सामाइअं आवस्सयं वा करेति,
तत्थ नवरि गमणं नत्थि, भणति-जाव नियमं समाणेमि,
जो इड्ढिपत्तो सो किर एंतो सव्विइडीए एति तो
जणस्स सइडा होति, आढिता य साहुणो सप्पुरिसप-
रिग्गहेण, जति सो कयसामातितो एति ताए आसहत्थि-
मात्तिज्जणेण य अहिगरणं पवडुति ताहे ण करेति,

चेत्, पञ्चाक्षरानिर्गम्येणमिदं त्रिः मामाधिकरुद्रमेतन्नरं नैत्य-
वन्दनमग्निसामानेनयोः पञ्चाक्षरं गुरुवन्दनान्द्रोचनव्याख्या-
यादेश्च पूर्वं क्रियमाणाया इत्यादिप्रमाणेन मर्यादाविभागेन
सामाधिकाररूपेणा चेत् कथं पृथगुक्तं महतिमहति ? ।
अन्वेष-रुद्रं मामाधिकं रुद्रं येन आरंभेण न सागुस्मृति-
मानः 'तिरिहेग णविडण मादृशो पल्लो सामादय
करेति' निगम्य एषा किमं वस्तुमयमध्यमितुमुक्तो भवति
यत्-अगममादियरेन सागरमनिमित्यादि नैयांऽऽदौ कथां,
तामन्तरं च मामाधिकं कर्तव्यमिति । नैवं चेत्, किं
एतस्मिन्नेवं यदुक्तमभ्यरूपिणिराभ्यमादौ मामाधिकरूपेण
निर्दिष्टमिति । किञ्चात्र 'मामादयं वरेत्' निगमेन सामा-
धिकरूपेणा सदृशता, सा कथं नामक्यते ? अत्रकृतं
चेत्, चैत्यवन्दनाधेनैकमिन्नक्रियानिगताया आलोचना-
गुरुवन्दनार्थिनां आदौ क्रियमाणया इत्यांषाः पृथगीन-

तरया मामाधिकक्रियया कथं समरदनं नदद्दत्तं बोद्धव्यमे-
कमिति ? । आलोचनगुरुवन्दनव्याख्यायानां त्वीयादीपरं
नियतमेव मणितमिति नदादौ क्रियमाणाया इत्यांषा अपि
समुन्यतांऽसि ? , धाममिति चेत्, भवमप्रहप्रभाय मण्डीभूत
इति ग्रामनानुरनिर्दिष्टमिति । अन्यथा-त्यष्टौ पौषघ-
आल्लयां वा साव्यधभावे मामाधिकरुद्रं प्रनिपादयद्भिः
देवैरपि नैयांसा, न च मामाधिकोशारादन्ययुक्ता, 'जाय
नियम पञ्चगोसेमि (ममणेमि)' इत्येतान्न प्रयोगतत्वात् ।
तथा च सृष्टिर्गतिरित्यायेत्यादि इत्यां पञ्चाक्षरं सामाधिकस्य
पूर्वं चान्द्रोचनोदः क्रियमाणा नैव मामाधिकेन सम्यग्
मनितुमर्हति । किञ्चात्र पूर्णो पौषगालादौ तल्लियाया
अतिदेशे 'सामादयं आरम्भं वा करे' तिगामस्य
सदृशात् किं सामाधिकस्य पञ्चाक्षरं कथांषा इत्यांषा
अभावे नूनताया-स्वीकृतसदृशमभ्यक्रियायि महोत्तमस्य

पश्चादीयाः क्रियमाणता तदभावे च न्यूनाङ्गता स्वीक्रियते ? न चेदेवं, किं विधिभूतेन सामायिकेनापराद्धं यत्सामानैकवाक्येऽपि तस्य पश्चात् क्रियमाणाया ईयाया अङ्गत्वमध्यवसायतदन्तरा तस्य न्यूनाङ्गता धूत्तिकयते । पुनश्चात्र चूर्णीं ऋद्धिमत्सामायिकाधिकारे 'सामाङ्ग्यं काङ्गण पडि-कंती वंदित्ता पुच्छति' तिपाठः स्पष्टो विद्यते, स च वन्दनपुच्छारूपस्वाध्यायाभ्यामीयाप्रतिक्रमणस्य स्पष्टतया सम्यग्द्वत्त्वमाख्याति । न चात्र खरतरसन्तानीय इतिनापि प्रतिक्रान्तशब्दः 'वंदिता पुच्छती'त्यत्र सम्यग्द्वो विषययितुं 'सामाङ्ग्यं काङ्गणे'ति स्पष्टतमवाक्यसद्भावेऽपि सामायिकाङ्गता सामायिकेन योजयितुं शक्तिमता भाव्यं । अन्यच्च गृहादिस्थानकरणीयायाः सामायिकक्रियायाः साधुसमीपे क्रियमाणायास्तस्याः 'जाव नियमं'त्यस्य स्थाने 'जाव साहू'ति भणनस्य नवीनत्वसूचनाय यदुक्तं—'सामाङ्ग्यं

करेति करेमि जाव साहू पञ्जुवासामिति काङ्गणे'त्येनदन्ते, यथा काङ्गणेत्यनेन क्त्वान्तं सामायिकस्य विशेषो ज्ञापितः तथैव 'जइ चेइयाई'त्याद्यनेकाधिकारोक्तेरनन्तरं 'पन्छा इरिया-वहियाए पडिक्कइ पन्छा अलोग्गत्ता वंदती'त्यादौ पश्चाच्छब्दस्यासकृदुपयोगः स्पष्टतया सामायिकाङ्गत्वमीयायाः प्रतिषेधं विरुद्धे इति । नन्वेव आवश्यकचूर्णैरर्थः पश्चात्तयाः स्पष्टमेवेयाया सामायिकस्याङ्गतां क्त्वाप्रयोगेण पन्छान्छन्देन च निषेधयति, विशेषेण च चैत्यवन्दनादयोऽन्तराधिकारा, परमावश्यकवृत्त्यादिषु शास्त्रेषु सामायिकविधौ न चैत्यवन्दनादिका अन्तराधिकाराः उच्यतास्तत्र को हेतुरिति ? चेत् । सत्यम्, 'देयं तु न यतिभ्य' इत्यादीनि भगवद्भिरभिद्रष्टुरिगुन्दराणां वचनानि तदीयपथेषु स्पष्टं विलोक्यन्ते, ततश्च व्यक्ततरमेतद्यदुत-भगवतां श्रीहरिभद्रादिदूरिवराणां सचाकाले चैत्यवासो व्यापको

जात', एतस्योन्मार्गस्य पुष्टीकृतेन विचारणाय नोक्तास्ते साधुवसतिगतसम्भविचैत्यवन्दनादयोऽधिकारा इति । पर कत्वान्तादिमयोगास्तु विवेकिजनवेद्याः सन्त्येव तत्रापीति । इदमप्यवश्यमत्र धीधने यत्-श्रीमद्भिरावश्यकचूर्णिकारादिभिः धायकाणां नियतसामायिकरूपस्थानदर्शनावसरे 'धरे आवास्य ररेतो'ति प्रतिपादितं । तथाच धायकाणां आवश्यकतदतिरिक्तसामायिकरूपेण कश्चिद्विशेषः । आवश्यककारे च भगवन्तधूर्णिकाराश्चतुर्गुणितस्तवेनोत्कीर्तनायाऽवश्यभाविनीयापथिकीगते कायोत्सर्गे तदनन्तरं च सामानन्तरतया करणीयेत्याख्यान्ति, किन्तु विविधक्रियान्तरितेति पञ्चाच्छब्दस्य प्रयोगमकृत्वा प्राप्तकालमित्याहुः । तद्वचंश्च- 'सामायिकरूपस्य तेन 'पञ्चमालवकित्वादीणि विअयस्म कायज्वाणि'ति । एवमभिसम्बन्धनायोक्तमवधृत्य पञ्चादयात्पञ्चाभ्यायोगेन, 'नत्य सामादयाणतर चउवी

सत्यञो मणति'चि । यदि सामायिकलीकारादनन्तरमीर्याप्रतिक्रमण तदङ्गतयाऽवश्यकर्त्तव्यतया सम्मतमभविष्यत् तदोत्कीर्तनाव्याख्याक्रिययोरेकतरदभविष्यत्, भिन्ने च ते स्पष्टे इति । तद्योक्त्या ध्वनितमेतत् यदुक्तं-न सामायिकोच्चारदनु तदङ्गतवेर्याप्रतिक्रमणमिति ।

ननु पूर्वोक्तागममुक्तिवादेन सामायिकोच्चारदनु तदङ्गतवेर्याप्रतिक्रमणमिति वचनं युवत्यागमवर्द्धितमिति युवत्यागमानुसारिभिरप्य निणेतव्यं जायते, पर सामायिकोच्चारत् प्रागपि तत्प्रतिक्रमण तथाविधयुक्त्यागमानुपलम्भाशुपमेवास्तीति ज्ञायते, यतोऽनुदिप्राप्तानां गृहादौ ऋदिप्राप्तानां च साध्यादीनां स्थानेऽपि सामायिकक्रिया सामान्येन 'सामाधिकं करोती'त्येवरूपेव प्रतिपादिता, न तत्र तत्क्रियाया अन्विव प्रागपीर्याप्रतिक्रमणं भोक्तृमिति सामायिकोच्चारत् प्रागपि प्रतिक्रमणमीर्याया न युवत्यागमानु

कूलमिति तत्तत्रापि नैव कार्यमिति चेत् । सत्यम्, संयमादीनां स्वीकारे श्रावकाणामपि पौषधोच्चारत्रतोच्चारप्रतिलेखनादेवकदनादिषु प्रतिक्रमणीया यन्मान्यते कार्यते तत्किमागमोक्तिमाश्रित्य? यतो 'नावाणहसंतारे' इत्यादिषु न तत्प्रतिक्रमणं प्रतिपादितमिति । ननु तत्र 'अरिहंतसमणसेज्जा' स्वेत्यादेरस्त्युक्तिरिति । चिरंजीव, त्वद्भग्नित्यनुसारेणैवाहचैत्योपाश्रयादिव्यागतामात्रेण प्रागेवेयायाः प्रतिक्रमणं कार्यमिति सिद्धं । श्रीभगवत्यामप्युपाश्रयमागत्य प्रागेव पुष्कलिना सामायिकादिहीनेनापि 'गमणागमणं आलोएई' त्युक्त्या तदीयांप्रतिक्रमणं वसति प्रवेशानन्तरमन्वेव कृतमिति । पौषधोदेः प्राणीयांप्रतिक्रमणं युक्त्यागमानुसारि तथैव सामायिकं कर्तुं कामेनोपाश्रयमागतेन प्रागेव सामायिकाङ्गाकारात् कार्यमीयांप्रतिक्रमणमिति सुधीभिरूह्यमिति । नन्वेवं सामान्योक्तीनां महानिशीथोक्तव्यापकविधेः सद्भावेन सामान्यलक्षणज्ञापकन्यायैः

सिद्धेऽपि सामायिकोच्चारात् प्राणीयाकर्तव्यतायाः सामान्यादिविधीनां विशेषादिविधिभिर्बाधसम्भवात् न तस्या निश्चला प्रतीतिरुन्मेज्जेत्, सा तु प्रतिपदोक्तविधिना साधनात् स्यादिति, स चेत् स्यात् तदा निराबाधं प्रतीमो यत्सामायिकोच्चारात् प्रागेव तदङ्गतयेयांप्रतिक्रमणं मेवावश्यमव्यावाधकामुक्तेरिति चेत् । सत्यम्, पूज्यपादैः श्रीदेवेन्द्रत्वरिभिः श्रीधर्मरत्नप्रकरणवृत्तौ श्रेष्ठिसामायिके प्रोक्तो विधिरयं—(४) 'इरियं सुपडिक्कन्तो कडसामाइओ व सुट्टुपिहियमुहो । सुत्तं दोसविमुत्तं सपयच्छेयं गुणइ सड्हो' ॥१॥ 'अयं च श्रावकसामायिकक्रियाधिकरण इति प्रतिपदोक्तो विधिरस्त्येव, परमवधेयमिदं—यत् शास्त्रसूचितानां सामान्यादिविधीनां बाधकलेशेष्यदृष्टे बाधकवाक्यान्तरकल्पनादिभिरनाश्वासकृतिर्न स्वमेऽपि सम्यग्दृशां शुभङ्करी स्यात् । ये हि

बाधवसम्भारमन्यनामाश्रित्य मिदं विधिं न घटुष्यन्ते
 तेषां मार्गान्तगदिकथनानां श्रवणे तु ग्रंथं 'तमेव मय'-
 मिति श्रावचनीया बुभार्गांगत्वा ह्यनभिष्टेत् । ननु
 श्रीमच्चिदं देवद्वयविधिः प्रतिपदोक्तविधिः सामायिसा-
 धारान् प्रागीयांया करणमुक्तं श्रीधर्मन्तप्रसरणे न्येन-
 श्रेष्ठुद्धन्ते तैरेव श्रीदेवेन्द्रद्युतिभिः श्रीश्चाददिनकृपवृषादौ
 सामायिसाधारान् पश्चादेयेयांयाः प्रतिप्रमणमायानमिति,
 एवं परस्परगिरिद्वर्गाधिकारगदित्यांजां देवेन्द्रसूरीणां पयः
 स्यादाश्चाभासदः ? रिश्र-न्येनश्रेष्ठयशिरांरोयनः व्याप्या-
 यार्थिक सामायिसरविधिश्चरितानुवाटरूप, न च चरितानु-
 वादस्यानुसरणीयता, अन्यथा श्रीपद्मगन्तमहार्गीरूपेव ग्रामने-
 वचिना केनापि प्रवृज्या सामापिजेर्जागनोरम्बीयायां व्याज्,
 स्याथ स्त्रीसरयं दीक्षाऽऽस्तनदम्भारं भ्रात्राद्विज्ञातिरचन-
 मिति। श्रीश्चाददिनकृत्योक्त सामायिसरविधिन्तु विधिगादरूपः ।

विधिराटश्चात्यागपथामामिलार्णुः मेत्य ष्णवज्यमितिनेत् ।
 सत्यम्, श्रीश्चाददिनकृत्यादितु केवपि श्रांशु न
 सामायिसाङ्गनया सामायिसाधारान्तु प्रतिपदितर्मययाः
 प्रतिपदपणं, यथास्तोयांयाः प्रतिपदपणं तदालोचनागुगुन्दन-
 स्ताप्यायक्रियाणामद्वयं, न विप्रतिपत्तिर्थास्ति रुस्यापि
 पायंदूरमर्हत्प्रमणन्यादिव्यगतस्य गुहान्दनादः प्राक्
 देयांयाः त्रौ । तथा च नैव परस्परगिरिद्वर्गागिर्यथैकादिनो
 मपान् श्रीदेवेन्द्रेन्द्रस्यः । न चैव निरिगदालीरमनमा
 मत्यनमानुवादस्य चमिनानुवाटनाम्ना विधेदेरेल्लान्तेष्टो
 ऽप्येति । ननु सामायिसोधारान्वाद् तदस्त्येयेयांयाः
 प्रतिप्रमणं श्रतिपादितं, परमागमीयार्गोधिरां पवनस्य
 प्रामाव्यनिधयो वक्तृग्रामाण्यनिधयापिनाभार्गीनि गिर्या-
 यविगीति प्रवादः । यस्तांश्रौत्र श्रीदेवेन्द्रस्युरयः, ते च
 प्रसदमिप्रवेणापि श्रीनेनगाननार्गोपादितोपागाभाण्यज्यमाय-

मानश्रीतोगच्छधुराधौरेयाः । प्रस्तुतश्च विवाहस्तापोगच्छंवर-
तरसन्तानीययोरित्यस्मिन् विवादे व्यतिरिक्तगच्छीयग्रामा-
णिकप्रकाण्डपुरुषसूक्तिरेव विश्वसनीयोभयेषां, ततः सैव
प्रमाणतयाऽत्रोदाह्रियतामिति चेत् । शृणु, प्रथमं तावदुपाश्र-
यमागतस्य सामायिकस्य स्याच्चिकीर्षा न वा स्यात्तथापि
तस्यैर्यायाः प्रतिक्रमणमावश्यकमिति । तत्र च श्रीभगवती-
ह्रवोक्तः पुष्कलादृष्टान्तो यथा श्रद्धालुभिरनुसरणीयस्तथैव
श्रीआवश्यकचूर्ण्यद्युक्तौ ढडरश्चाद्धश्रीआर्यरक्षिताचार्यदृष्टान्तौ
श्रीतोसलपुत्राचार्यवसतिप्रवेशाधिकांगतावनुसन्धेयौ । तथाच
‘अरिहंतसमणसेज्जा’स्वित्यादिनां विधिमुखेनावश्यकचूर्ण्या-
द्युक्तढडुरादिश्रद्धदृष्टान्तेन चरितानुवादविधिमुखेनोपाश्रय-
मांगतमात्रस्य आद्धस्यैर्यप्रतिक्रमणनियमं न कोपि भगवं-
ज्जिनेश्वरोक्ताकलङ्कान्यावाधरसिक्कः प्रागेवेर्यायाः प्रतिक्रम-
णस्यापलापं विपर्यासं वा कर्तुमुत्सहेत् । भगवन्तो देवेन्द्र-

सूरयश्च सुविहितसंविगनीतांथां निश्चिता इति तद्वचस्य-
तथाकारोऽभिनिवेशसहकृतमित्यात्वोदयवत्तायां एव ‘कप्पा-
कपे’त्यावश्यकनिर्युक्त्युत्तरेलक्षणमिति । ननु द्विविधेवाज्ञा-
दृष्टान्तग्राह्यरूपेषु पदार्थेषु यदाऽऽज्ञासिद्धेषु सर्वेष्वपि ये
दृष्टान्तग्राह्यास्ते दृष्टान्तेन दृढीकृत्य पश्चात्तेषां श्रद्धादादृष्ट्या-
यागमोच्छेदो दर्शनीयः । अत एव व्याख्याकारैरनुयोगा-
वसरे प्रागेव युक्तयो दर्शिताः । तद्वदत्रापि भगवतां
श्रीदेवेन्द्रसूरीणां वचसः श्रद्धानां प्राग्युक्तिं प्रति पर्यनुयु-
ञ्जामहे । आज्ञाग्राह्यताऽपि गच्छभेदकालात् प्राक्तनानां
शासनधुरन्धराणां वचसि यादृशी भवेत्तादृशी गच्छभेदपक्ष-
पातिनां वचसि नैव निश्चलंतरा स्यादिति । संत्यम्,
प्राग्ज्ञातवत् श्रीमहानिशीथादिसिद्धान्तवचनान्याज्ञाग्राह्य-
रूपाणि प्रागीर्यायाः सामायिकस्य सिद्ध्यर्थं दर्शितानि,
दृष्टान्तान्यप्यवश्यकंदिगतानि दर्शितान्येव । तथाच भग-

वतां श्रीदेवेन्द्रसूरीणां सामाधिकोणास्तु प्राणीर्यायाः ह्यो
 सुराकानि यथासि आदानुगारीणि ह्यन्तस्तिदान्येव ।
 ततश्च तेषां तथाभूतानां चरनानामनयागारे दृनिगारेभ्य
 मिथ्यात्वं । तत्त्वतस्तद्वचनानामश्रदानं श्रीमदानिष्टीयमगव-
 त्यादिसुश्रव्याग्याग्रयानामश्रदानफलमेवेति । ननु धमपा-
 म्यपरारं श्रीजिनेन्द्रेन्द्रतत्त्व्याग्याकारस्यमित्यनरेरला-
 भुतदेरीन्स्पाधिष्ठनदेन्तासमक्ष, परं श्रद्धायाः स्थैर्यार्थं
 दयन्तुपुञ्जे मन्मन्तो भग्नो, यदस्ति क्रिश्चिकाहं सत्या-
 यिषमिथिमुदित्य ततः प्राणीर्यायां प्रतिपादक व्यतिरिक्त-
 मण्डीयश्रद्धेयनरपुरुषमतिपादित निश्चलतरं श्रवणमिति ।
 आगत्य मार्गं निज्रासोत्थप्रशरणं नानुचितमिति त-
 मथायातोऽसि मार्गं, प्रश्रयसि च जिग्रामया, अथ व्याहृत्य-
 प्राप्तेर तपोऽगगतमस्ति यदावश्यमश्रद्धतिरिस्तसामाधिक-
 योनिधौ न विद्येपोऽग्नि विद्येपविदुषामिनि पदार्थपर्यपीय

सामाधिकार्थमिदं याम्ये न तदतिरिक्तगामाधिक्यस्थिः
 प्रत्यापनायालमिति नारेयणीयं । न चारदयेष्टु पदग्रह-
 ग्रान्तेषु सामाधिक्यपणान् चतुर्विधतिलनेन भग्नानो
 त्रिनानामुदरीर्तना नेनाप्याह्वाऽऽद्यप्रकृतिशरिणि सामाधि-
 बोषातत्त्व्याग्रयमाणाया ईर्याया अग्निनामाग्न्येरेयं चतु-
 र्विधतिलनेन वक्ष्यमाणोत्पत्तिर्नैति मुहता मुषिणाप्यप-
 मम्युपेयमिति पूर्णस्तिनगच्छदयातिरिक्तगच्छाः श्रद्धेयनरग-
 पुण्यो न बोध्यपर, किन्तु वादिदेशदरीणामपि तन्नादीय-
 नमन्नेयान्तदुराग्रपरामुदचन्द्रचित्तये तारलतस्येत्लसिदि-
 प्रदयैनरवारस्यपरमरणे वादिदेशान्ते भग्नान् शान्ति-
 मुरि । तद्वरग श्रीमदुपसाप्ययनगुणिगतमिदं-“सामाधि-
 कं च प्रतिपणुगमेन तत्तयेनार स्तोत्रध्याः, ते च तत्त्व-
 यमन्तीर्ष्यन्त एतेनि तत्त्वप्रसाह-चर० चतुर्विधतिलनेन-
 पतदश्वमर्षिणीप्रयवतीर्ष्यच्छद्दीनेमात्मेनेन श्रद्धेन-मम्यपरं

तस्य विशुद्धिः तदुपधातिकर्मापगमेन निर्मलीभवनं तां जनयतीति । अत्रेदमवश्यमवधेयं यद्—यदि भगवतां वादिवे-
तालशान्तिसूरीणां सामायिकोच्चारत् प्रागीर्यायास्तत्सहचारि-
णश्चतुर्विंशतेश्च कर्त्तव्यता नेष्टाऽभविष्यदभविष्यच्च सामायिको-
च्चारदन्वीर्यायास्तत्सहचारिणश्च चतुर्विंशतिस्तवस्य कर्त्तव्य-
तानुमता, तदा 'प्रतिपन्नसामायिकेने'त्यवश्यत्, नैव 'प्रति-
पत्तुकामेने'ति । इत्येवं शास्त्रसिद्धं मतमनुमदुते यो भवेन्ना-
सुदृग्वान्, आद्धः पूर्वं विशुद्ध्यै फलमयितुमनाः प्रायतु
सामायिकस्य । कुर्यादीर्यां विशुद्धापरकृतिषु यथा
पौषधे सद्ब्रतेषु, लोके पञ्चवान्नपक्तेषु नहि भवति
क्षालनं भाजनानाम् ॥१॥ शास्त्राणां वाक्यैर्विदितमिह कृतं
साधनमलं, आद्धाः सन्मार्गा विदधत उदारां कृतिमि-
भाम् । ईर्यायाः पूर्वं सकलवृत्तौ यद्वद्वदितां, तैकैस्त-
त्सिद्धै शृणु हि सुमनो मत्प्रकथितम् ॥२॥ ननु कुस्वप्न-

दुःस्वप्नेयैपणापाशिष्टापनिकानद्युच्चारगमनागमनसूत्रोद्देशसमुद्देशा-
दिगतिव्याघात्यपशुक्रनस्खलनप्रभृतिषु विविधक्रियासु यथा
पश्चादेर्यायाः प्रतिक्रमणं सर्वैरपि शास्त्रानुसारिभिरनुमत-
माचरितं च, तथाऽत्रापि सामायिकोच्चारमहाव्रतोच्चारान्दन्वेव
प्रतिक्रमणमीर्याया अनुमन्तव्यं कर्त्तव्यं चावश्यं भवतीति
चेत् । सत्यम्, प्रतिवन्द्यैव तावद्व्रोपस्थीयते तर्हि भवद्भिरपि
प्रतिलेखनादेववन्दनपौषधोच्चारमहाव्रतोच्चारसामान्यव्रतोच्चार-
प्रभृतिषु क्रियासु विविधासु किमितीर्यायाः प्रतिक्रान्तिः
प्रागेवानुमन्यते क्रियते कार्यतेऽपि चेति ? । नन्यत्रेय्यायाः
प्रतिक्रान्तेः साम्येऽपि पूर्वपश्चात्स्थानभेदस्तदुद्देशभेदकृत
इति । ननु कोऽयमुद्देशभेदो विधानेषु विविधेषु ? इति
पर्यनुयोगे उत्तरमिदमस्माकं यदुत—यासु क्रियासु चित्त-
विशुद्धिसमाधिसंस्थैर्यादि विधित्सितमीर्याया भवति, तास्यादा-
वेवेर्यायाः प्रतिक्रान्तिरभिमन्यते क्रियते कार्यते च । यत्र

तु प्रायश्चित्तरूपेण लग्नानां दोषाणापनयनार्थं सा भवेत्,
तदन्ते एव तत्र साऽऽर्चयेत् । यतश्चित्तस्य विशुद्ध्यादि
प्रागेव क्रियाभ्यः कार्यं, अन्यथा सत्तत्त्ववर्माणनमोजन
मिव क्रियाया फले शुद्धौ तमाथौ घम्यादिष्व्याने च
समूलोत्पेदेकस्य दृष्टप्रणियानस्य दुर्निवारः प्रसरः स्यात् ।
प्रायश्चित्तं च लग्नेष्वेव दापेत् तत्प्रापनिवारणार्थं दीप्तये,
न तु दोषाणामासेरनारसरे, मटनदोषस्यैव प्रायश्चित्त-
ऽर्हत्वात् । अतीतानामेव च दोषाणां निन्दागर्हादिनिधि-
शुषामेव प्रायश्चित्तग्रहणार्हत्वादिति । समाजान् प्रतिवन्द्य,
यत् सामाधिक्येरेवाराद्व्यनन्तरं क्रियमाणेयां न सामाधि-
कोषास्य प्रायश्चित्तरूपेति वाचदूरेनारि शक्यं वस्तु,
पारिदोष्याच्चेत् समाग्याद्यर्थं कर्तव्येत्यभिप्रेत्यते तर्वेनायामन
एवाम्पारुं सिद्धिदत्तमप्यान्त प्रागेवेयायाः सामाधिक्ये-
वारात् प्रतिब्रान्तिरिति । सिद्धः प्रागेवेवान्, प्राणी-

र्यायाः श्रुतिद्वय । युस्त्या युवत्यार्गर्गः सिद्धेऽर्थे सम्यक्वन्ती न
संशयी ॥१॥ इति सामाधिक्यैर्याग्धाननिर्णयः ॥

ईर्यापथपरिडिष्टः (२९)

न च वाच्य मूले आवश्यकपट्टरुस्यानुक्रमेण सत्त्वा-
त्तत्त्वम्यद्वेन व्याग्या युक्ता, नत्वेवं व्याख्याकारोक्तरीत्या,
आवश्यमरुममङ्गप्रसङ्गात् । एवं वन्दनमवश्यरुव्याख्या-
वतरणे 'स्तुत्वाऽपि तीर्थंकरान् गुह्यवन्दनमृषिकेव तत्प्रनि-
पत्तिरिति तदाहेति यदुक्तं' तदपि वन्दनरूप्य तृतीया-
वश्यमत्वादयुक्तमिति । यतः मूले आवश्यकपट्टरुस्यानुक्रमेण
यद्यप्यस्ति सत्ता तथापि क्रियाशाले आनंरुः प्रथममी-
र्यापथिनी कृत्वा त्रियमाणस्य चतुर्विधमिस्त्वम्य संदिशु-
नादौ क्रियमाणस्य च लघुवन्दनमस्य प्रथममुपस्थितस्य

भूलाकृतफलवत्ताज्ञापनार्थं सम्बन्धयोजना, सति तथाफल-
 कत्वे तयोरवश्यकयोर्द्वितीयतृतीययोः सिद्धैव तथा
 फलवत्ता । अत एवोच्यते श्रावकमाश्रित्यानयोर्द्वयोरपि तत्त्वतः
 सफलता । अत एव च सामायिकावतारे आलोचनादीनि
 च सामायिकवत् एव तत्त्वतो भवन्तीत्यादिनाऽनियमितसामा-
 यिकवत्तः सामायिकाधिकारोऽत्रास्तीति ज्ञापितं, तस्य च तथा
 फलकत्वे सर्वसामायिकस्य तथा स्वयं सिद्धैव । सामायिक-
 व्याख्यायां सावध्ययोगविरतिरित्येव व्याख्यातवान् न
 तु सर्वसावध्ययोगविरतिरिति । अत एव चारित्र-
 फलसूत्रादस्य भिन्नफलकता न्यूनफलकता च सूत्रोक्ता
 सङ्गच्छते । सिद्धैव चैवं प्राणीर्यापथप्रतिक्रान्तिः पञ्चाशक-
 चूर्णौ श्रीयशोदेवसूरिभिः पञ्चमयामे रजन्याः सामायिक-
 करणे श्रीदेवेन्द्रसूरिभिः स्वाध्यायाधिकारे धर्मरत्ने 'इरियं
 सुपडिकंतो कडसामाइओ' इत्यादि श्रीधर्मधोषपादैः सङ्घा-

चारवृत्तौ 'सामायिकादि विदधीत ततः प्रभूतं, तत्पूर्वमत्र
 च पदावनिमार्जनं त्रि'रितिवाक्येन स्पष्टं वचन्धिरे, न त्वना-
 भोगेनाग्रेण वा । न चास्ति वचनानपि वचो वन्दनालोचनारहितं
 पाश्चात्येयापथिकीयुक्तं, यद् दृष्ट्वा स्यात् कस्यापि व्यामोहः,
 प्रत्युतावश्यकचूर्णिर्या पूर्वधराचार्यैर्विहिता, यां च मूलादी-
 काकारतया निर्दिशति भगवान् हरिभद्रसूरिः, त एव
 सामायिकविधानमूचाना अनूचाना ऊचुरेधं- 'एयाए
 विहीए गंता तिविहेण साहुणो नमिऊण पच्छा
 साहुसक्खियं करेइ 'करेमि भंते ! सामाइयं सावज्जं जोगं
 पच्चक्खामि जाव साहू पज्जुवासाभि' त्ति काऊण जइ
 चेइयाइं अत्थि तो पढमं वंदति, साहुसगासाओ रयहरणं
 निसेज्जं वा मगइ, अह धरे तो से उवग्गहियं रयहरणं
 अत्थि, तस्स असति वत्थस्स अंतेणं पमज्जइ पच्छा
 इरियावहियाए पडिक्कमति पच्छा आलोएत्ता वंदति

आयरियाई' प्रेक्ष्यैव यचोऽनूत्तानीयं कः खलु प्रेक्षान्
न प्रेक्षेत ईर्ष्यापथिनीं प्रोच्यमाना वन्दनालोचनादिना प्रति-
बद्धा, न तु सामायिकेन । यतोऽत्र व्यवधानं व्यक्त-
चैत्यवन्दनरजोहरणादिमार्गेणप्रपञ्चैर्नैव्यवधानं च वन्दना-
दिभिः, चैत्यवन्दनादेधाभावाकृत्वासाध्यवधायकता लेखेनापि ।
सामायिकरुत साधुतमीपे पुन सामायिकोच्चारकियाऽपि
न परःशतेभ्य पदेभ्य आगतस्य शुद्धयति, समयव्या-
प्योपायैः । ततः स्वीरार्गमीक्षित्वेत्तदवितंवादिचयनं यस्या-
गेवैर्ष्यापथिकी मामायिकोच्चारान् तदनन्तरं चैत्यवन्दनं
वियायालोचनाद्यभेदं सति । ततश्चावश्याकृत्युत्तिपञ्चा-
यकृत्युत्तियोगाःसहस्रपादिव्यपि तदनन्तरीयेषु ग्रन्थेषु निर-
दापि यत्किञ्चिन् प्रयोजनमुरीकृत्वा विरहय चैत्य-
वन्दनादिविधान आनन्तर्येण प्रत्यक्षादि, परं सहचरि-
महरितयोरिति न्यायेनालोचनादिप्रतिबन्धव मापीति सम्यग्म

व्यवस्था धियालोक्तीनां धीवर्तै । विचार्य च विचक्षणैः
समयेषु स्वतरेर्दीगमानेषु पाठेषु ईर्ष्यापथिकीप्रतिबद्धमणाद्
भिन्नमानोचनं उभयत्र च वन्दनं, येन पोषधिरुवन्दनवत्
पूर्वमालीनः सामायिकरुता विधेयो वन्दनविधिः प्रकटो
मवेत्, मवेत् तेषांपि ईर्ष्यापथिकीक्रियाया प्रतिबन्धो
वन्दनालोचनादिना, न तु सामायिकेन । अगच सामायि-
कादनन्तरं तत्प्रतिबद्धा वेदीर्ष्यापथिकी तर्हि सापि तत्र
गमनादिकमन्तरा मिश्रत्यया, प्राक् कृतगमनादिना चेत्,
सुष्ठुतरां प्रागेव कार्या, तमन्तरा क्रियायाः अशुद्धैः । न
च साध्य सामायिकोच्चारान् प्राग् प्रताभावात् कैव ? तदा-
चेति । यत पोषधोच्चारं यस्मभवा ता प्राधिक्रियते तथै-
वात्र वन्दनायां पोषधिकैः सह नमस्कारानन्तर चिकुरिय-
माणे आलापमात्रे च क्रियमाणा मा किंप्रत्ययेति विचार्य
विवेकचक्षुर्कै । आचारस्यत्या चेदत्रापि तथा । न च

श्रुतशीलचतुर्भङ्गी (२२)

यश्चोभृतजगज्जाल, स्याद्वादायनिदेशकम् ।

नत्वा जिने श्रुतशील-चतुर्भङ्गी विचारये ॥१॥

प्रथमेतारदिदमरणेय चतु-यथा श्रुतशीलचतुर्भङ्ग्या देश-
राथकदेशनिगणकसर्वांराथरसरं विराधकता प्रतिपादिता भग-
वद्विभग्नत्वां, तथा श्रीज्ञातधर्मगथासु दापदस्नाते अन्यस्व-
तीर्थिगानोद्यादिकानाममहनसहनयो साधुसाध्वीश्रावक-
थारिराणां देशविराधकदेशराथकसर्वांराथरसरं विराध-
यत्त्वैश्रतुर्भङ्गी स्पष्टं स्पष्टिता । किञ्च-औपपातिरोपाकृदौ
अल्पतादीनामनाराधकतोद्विष्टता, अन्यतीर्थिकृत्तानि चार्वा-
गेर मित्यात्यल्पेण निरूपितान्येव भगवद्वि, औपपातिके-
न्यमतान्यनन्यमदगाचारतपोऽभिग्रहयुतान्यनाराधकतयोक्त्वा
अरामजमचर्यादीनि आगधेयैरतया लौकिकग्रथान्याद्

नोस्तानि । एवं चेत् श्रीमद्भिरभयदेवसुखिचयेयान्वत्तपस्वी
प्रथममङ्गे देशराधकृत्यै धृत । सत्यं प्रोक्तः, परं प्रौढरीत्या
नाङ्गीकृतः, किन्तु गीतार्थानिश्चितः साधुरेव सम्मतस्तत्र
मङ्ग । अत एवेत्यन्ये इत्युक्त्या स्वस्वारस्यमाविधक्युः ।
अन्यथा द्वितीयविकल्पोदाहृतिगत इव विकल्पमाख्यास्यन् ।
सम्यग्दर्शनादिनित्यरूपमोक्षमार्गस्य चारित्रस्याराधनादेव
देशराधरत्न । एकं हि नित्यस्य देश इति न सुधिया-
मयोचरं । अन्यतीर्थिकानामनामनाग्रहवत्तया स्वस्याचारानुष्ठा-
यिनां मार्गानुसारिताऽनाग्रहमूलेत्युक्तेन तत्तन्त्रोक्ता क्रिया
देशराधकृताया मूलं, समयमादृत्यतामन्तःशुल्यवन्मरणादीना
चालमरणत्वात्तदन्तां च बाल्यतपस्वितया तत्त्वार्थधृती स्पष्ट परि-
भाषणात् कुलबालकादीना बाल्यतपस्वितया रुदिरपि, देशरा-
धकता तूपरततया । यद्यप्यविज्ञानधर्मत्वेन न यथार्थोपरति,
झात्ताऽभ्युपेत्यारुणस्यैवोपरतिविरत्यपरपर्यायत्वात्, पर

श्रुतसम्प्रदहितत्वेनाश्रवादिपदार्थानां तथारूपहेयत्वाद्यज्ञानेऽपि
हिंसादिविपाकाद्याकर्णनेन तद्विरतेर्भावात् । एवं चारित्र्या-
राधना देशाराधकताहेतुः । न च बाह्यं 'नाणेण विणा न हुंति
चरणगुणा' इत्युक्तेर्नाज्ञाननिश्चारित्रिमिति । श्रमणानामपि
सकाङ्क्षादीनामपि सद्भावोक्तेस्तथा हेयत्वादिज्ञानहीनानामपि
हिंसादिविपाकज्ञानयुक्तोपरतिमतां चारित्राभ्युपगमात्,
अन्यथा सम्यग्दर्शनानादित्रयरूपस्य मोक्षमार्गस्यांशरूपस्य
चारित्रस्य देशतामभिप्रेत्यैव देशाराधकताया भावात् ।
मिथ्यादृशां तु चतुर्थभङ्गपतितता स्पष्टैव । न च मिथ्या-
दृशमुपरतिचारित्ररूपा, येन सा सम्यग्दर्शनादित्रयरूपस्य
मोक्षमार्गस्य देशो भवेत्, स्याच्च तद्वतां तेन देशाराधकता,
बालशब्देन सर्वथा मिथ्यादृग्रहणे तु न तदुपरतेर्मोक्ष-
मार्गस्य देशता, अन्यथाऽभव्यानां भव्यानामपि चानन्तशो
त्रैवेयकाप्स्युचितचारित्रसद्भावात् सुतरां देशाराधकापत्तेः,

देशाराधकस्य चाराधकताहेतुकैव कालान्तरे सर्वाराधकता-
प्राप्तैर्लघुबीजादपि महाबीजोद्गमवन्वियमभावात् । अत एव
भव्यद्रव्यचारित्राणां मोक्षहेतुकभावचारित्रप्राप्तिहेतुता श्रीहरि-
भद्राचार्यैरुदाहृता पञ्चवस्तुके या सा सङ्गच्छते । अत
एव च गीतार्थानि श्रिता गीतार्थसाधुस्तत्त्वतो द्रव्यचारित्रयुक्
प्रथमदेशाराधकतापक्षे पक्षान्तरतयोदाहृतः सङ्गच्छते । न
हि गीतार्थानि श्रिता गीतार्थस्य तथाभावचारित्राभावेऽपि
मिथ्यादृक्त्वनियमः, न चातथात्वे बालतपस्वीत्यत्र बाल-
शब्दो मिथ्यादृक्त्वपर्यवसितः शोभते, समानत्वाभावेन
पक्षान्तरत्वाभावात् । वस्तुतः चतुर्विधस्यापि सङ्घस्य यथा
परतीर्थिकाक्रोशादिसहनं देशाराधकतासाधनं तद्युक्तमेव
च स्वसाधर्मिकाक्रोशादिसहनं सर्वाराधकताहेतुस्तथाऽत्रापि
तथाविधचारित्राराधनं देशाराधकताहेतुः तद्युक्तमेव च
विज्ञातधर्मत्वं सर्वाराधनाहेतुः । प्रथमस्य तथाविधहेयत्वादि-

सम्यग्दृष्टिः, सम्यग्दर्शनेनस्य सरगतत्वनियमात् । यद्यपि
अत्र विज्ञातधर्मशब्देन ज्ञानस्य प्राधान्यं, दर्शनेनसूचकस्य तु
शब्दभाषस्याप्यभावः, परं गुणस्थानेषु पुरपप्रकारेषु च
नैकोऽपि तथापि यो भेदोऽस्ति, यत्र ज्ञानप्राधान्येन सयो-
गिषत् ज्ञानवर्णनाच्चेन भिद्येत । अनुपरात्तापरपर्यायासंगतेन
चिक्षिष्टं चतुर्थं अविरतिसम्यग्दृष्टिगुणस्थानं तद्वाच्यं पुरुष
एव सम्येत, ततो ज्ञातधर्मानुगताविरतिमात् दर्शनेनप्राधान्य-
वानेवोदाहृत । अस्ति हि सम्यग्दर्शनेनज्ञानयोः समा ध्यासिः ।
नहि कोपि विज्ञातधर्मो ज्ञानहीनः न वा ज्ञानयुक्तः
सम्यग्दर्शनेर्हीनः । अत एव यः विज्ञातधर्मत्वेन सम्यग्दर्-
शनेनज्ञानयोरुभयार्थेन्द्रणः । तत एव यः सम्यग्दर्शनादिप्रप-
रूपस्य बोधमार्गस्य सम्यग्दर्शनेनज्ञानरूपधर्मशब्देन विज्ञात-
धर्मत्वेन गृहीतं, प्रयापेक्षया दयस्याधिकृत्यार्थित्वादेव
नेन्द्रविषयकताव्यपदेशोऽपि । रूपकतादिष्वपि पादार्थपरि-

ज्ञानतादित्यं द्वितीयस्य गुरुभारतन्त्राभावोऽविज्ञातधर्मत्वे हेतु
रिति पार्थक्यं । ओषधद्वामप्य द्वयोस्तपि चारित्रस्य देशारा-
धरतायाश्च हेतुः, पूर्णाराधकतायाः तस्यावस्थानमावश्यक
देशस्यैवतत्त्वज्ञानम् । न हि वस्तुवर्णजस्य रत्नवर्णजस्यस्योक्षाः,
लघुमहाद्रत्नवर्णजस्योरक्षादीभारस्तु स्पष्ट एव । अपुन
धर्म्यभारतो तत्तत्तन्त्रोक्तमिषाणां मार्गांनुसारित्वमनाप्रा-
प्तप्राप्तयेन स्यादपि, न ता परमनुमोदनीयाः, अनुमोद-
यास्तु नैन्यस्तदनुसारिण्यो वाऽन्यतन्त्रोभताः, अन्यथा
क्षेत्रादिभक्तस्य नियोगस्य सपक्षधरस्यानुमोदनीयत्वा-
पात्तात् । अनाप्राप्ताणां नैन्योऽपि क्रियाः सम्प्रगन्त्येव,
अनेनेषां तापूनामगाहेन सम्यक्त्वोत्पत्तिश्रुतेः । धीनवत्पद-
प्रचरणे 'मिष्यात्तस्यानाप्राप्तो गुण' इत्युक्तेन मिष्यात्वमनुमोष,
पूर्णरिश्याऽधर्मन्यूनस्य देहज्यात् । प्रयापेक्षेयस्य तथाप्ये
द्वितीयमिदम् भेदं विज्ञातधर्मो अनुपस्तः । यः चाविरति-

माणयोः पादार्थरूप्यकाहूयोरपि सपादार्थस्य पादोनरूप्य-
 कत्वेनैव व्यवहारात् । सूत्रेऽपि अर्धाधिक एव देशोन-
 पूर्वकोट्यादिशब्दव्यवहारात् । न हि वर्षादीनां मानप्रसङ्गे
 पल्याद्यसङ्ख्यभगादिप्रसङ्गे च तन्न्यूनताव्यपदेशः । एवं च
 सम्यग्दर्शनज्ञानरूपांशद्वयावाप्तौ स्यादेवोन्ता आराधना
 यथार्था । अत एव प्रथमे भङ्गे चारित्रमात्रेणाराधकताया
 देशत उक्तावपि अत्रांशद्वयप्राप्तौ न विराधकतोक्तिर्देश-
 तोऽसंगता । यद्यप्यत्र विराधकशब्दसाम्नाज्यं, शास्त्रे च
 विराधकता प्रतिज्ञातार्थस्यानुज्ञातार्थस्यापालने एव रूढा,
 तद्वतां न सौधमर्तिपत्तो देवत्वनोत्पादः, परं नात्र तथा-
 विधा विराधकता ग्राह्या । अत एवानुपस्ततामात्रमेव
 देशविराधकताहेतुतयोपन्यस्तं, विवृतं च प्राप्तौ तस्या-
 पालनात्तदप्राप्तेर्वैतिवाक्येन गृहीतव्रतोऽगृहीतव्रतो वा सम्यग्द-
 ष्टिग्राह्य इति । तथा च द्रव्यचारित्रवतां भव्यमिथ्या-

दृशामभव्यानां चानवमग्रैवेयकोत्पत्तावपि न देशविरा-
 धकता न च देशाराधकता किन्तु सर्वेविराधकतैव केवला,
 देवत्वावाप्तिकारणकाराधनाविराधनयोस्त्राप्रासङ्गिकत्वात्,
 औपपत्तिकज्ञातादिवचनवत् मोक्षमार्गस्यैवाराधकताया विराध-
 कताऽनाराधकतापरपर्यायायाः प्रसङ्गात् । अत एव चाद्य-
 भङ्गे न द्रव्यलिङ्गिमिथ्याद्वयदाहृतिः । वचनव्यवस्थया
 तत्प्रणेतृणां सर्वज्ञत्वं ज्ञापयित्वा देशनाविचित्रतादर्शने
 परबोधाय अपुनर्वन्धकानां चैत्यवन्दनप्रत्याख्यानचारित्रा-
 दियोग्यतोक्तिरपि, अनाराधकार्थकविराधकपदसद्भावाच्च
 न प्रतिज्ञातानुज्ञातविराधनाकारकवद्विराधनाफलवत्त्वनिय-
 मोऽत्र । किञ्च-सम्यक्त्वाद्यप्राप्तिर्यथाऽनन्तानुबन्ध्याद्युदयेन
 प्रतिबध्यते, तथैव प्राप्ततद्गुणभ्रंशोऽपि तत्तत्प्रतिबन्धक-
 जनित एव । न हि जेने दर्शने प्रतिबन्धकप्रतिधातकर्मणां पार्थ-
 क्यं, प्रतिज्ञातानुज्ञातार्थाकरणविराधनायां दुर्गतिफलं तु

तादृशा तद्देशज्ञभारनियमात् । अत्र देशरिराधनतायां
 सङ्ख्यमूलकादितराभ्यन्तराभावेऽप्यङ्गता भास्य विमर्श,
 तेन अत्रापविर्तना बाधितविर्तनाभुभेयामुदाहृतिर्नैव
 कृता । यथा गुणस्थानेन तत्तद्व्यवस्थानासिद्धन्तरा न
 तत्तद्गुणस्थानमत्यर्थिकव्यवस्थानादिव्यङ्ग्यैः सिन्तु कन्या-
 विसारमेव, तदपि च गुणस्थानना तेषामव्याप्तौ तथैव
 प्रतिपातैऽपि तेभ्यः, न च तयोरित्येव कन्याव्यापिच्छल्य,
 तथाचापि विरत्यव्याप्तिनिमित्तं देशविराधनरं विरतेत्याप्तौ
 प्रतिपाते च समानमेव, अन्तराधनफलार्थकारिराधना-
 न्यदप्यप्रहीनुमुचिताऽययौरपानिकादौ आराधनानासक-
 पदद्वयमेव तथाऽत्रापि । एवं चावितसम्यग्विद्विनामविरत्य-
 पेक्षया विरा मयानासकपारपर्यायाख्या, न केवं विगणना
 निमित्तदाममाशानादेशुर्विगणनान्यदुन्तपला । तथा चाम-
 त्विपद्यगर्वरिर्विनामनागपयगपारपर्यायाया विराधनयाः

सम्भवेऽपि (न) क्षतिः । अत्र गव्य च सम्यग्दर्शना-
 दिव्ययरूपस्य मोक्षमार्गस्य सम्यग्दर्शनज्ञानरूपाद्यद्वय-
 प्रतिपत्तायपि चारित्र्यावतिपत्तेरेकादशस्य विराधनोद्देश-
 विराधनता दीकृताऽनोभवा । न च वाच्यं देशद्वयमति-
 पत्तौ देशद्वयाराधनतामनुकस्या देशरिराधनोभवा, यतो
 यथा मासस्यारम्भेऽतीतदिनसङ्ख्येयानं, अर्धमासाधिके गते
 न्यूनदिनसङ्ख्याने तवाद्यापि अंशद्वयमतिपत्तायपि तृतीयस्या-
 मतिपत्तौ विराधनतोक्तिः । घातपर्यमवभासत्पक्षानेऽपि मोक्ष-
 मार्गप्रतिपत्तौ सप्तम्यारम्भोद्देशसहनेऽधिकाराधनात् परतीर्थि-
 यान्नेर्गोदेऽस्मरनेऽंशेनानाराधनरदेव देशविराधनोक्तिः ।
 भगवतीग्येऽपि 'अणुवण विद्यायधम्भे' इत्युक्तं । ततोऽणु-
 परतत्पेनैव विराधनता दक्षिता । विज्ञानं चात्र परमस्य
 यथावस्थितश्रद्धासर्गमेव दृष्टीत, ततोऽन्यद्वयस्य धुमेव
 प्राप्तिः, अन्यथा केवलोऽप्येव एव चेद् दृष्टीतः स्यात्

स्यादेशाराधकतैव, परं श्रद्धानहीनस्य बोधो न सम्यग्वोध इति न केवलस्य ज्ञानस्य सम्भवो, न च तन्मात्रेण देशाराधकताऽपि । अत एव चाद्यभङ्गे 'उवरए अविव्ना-यधम्मे' इत्येवमुक्तं, अन्यथा 'उवरए अविव्नायधम्मे' इत्युक्तं तथा 'अणुवरए विण्णायधम्मे' इत्यप्यवक्ष्यत, द्वितीयेऽपि वा तद्विपरीते भङ्गे देशाराधकतैवाकथयिष्यत्, किन्तु या द्वितीये भङ्गे देशविश्रुतैवोक्ता सा विज्ञानस्य श्रद्धान-पूर्वकतामेवाभिप्रेत्य, देशता तूभयत्रापि त्रितयांशपेक्षयैव । अत एव चाद्ये भङ्गे जिनागमसामाचारीमात्रेणैव देशाराधकता, अन्यतीर्थिकसामाचार्या मोक्षमार्गस्यांशत्वाभावात् । एवं च भगवता श्रीमहावीरेण वेदपदार्थानां याथार्थ्या-विभावनेपि तत्त्यागेन जैनागमेष्ववतारणं विहितं श्रीगौत-मादीनां । स्कन्दकादीनां तत्तत्सामाचारीणां त्यागैवमेव सङ्गच्छते । न हंशेनापि परतीर्थिकक्रियाया अंशेनाराधना-

हेतुता, उत्कृष्टतदाचारवतां परित्राजकतापसादीनामौपपा-तिकादिषु परलोकापाराधकताया एवोक्तेः । द्वितीय-भङ्गेक्ता विज्ञातधर्मतापि च श्रीजिनागमोक्तस्यैव धर्मस्य श्रद्धानयुज्ज्ञानमपेक्ष्यैव, तेन नात्रान्यतीर्थिकधर्मज्ञानां देशवि-राधकतायामवतारः । तृतीये तु भङ्गे यथोक्तरूपेणैकांश-रूपस्य चारित्रस्य अंशद्वयरूपस्य च सम्यक्त्वयुग्दर्शनस्य भावात् सर्वांराधकता सङ्गतैव । सूत्रकृताऽपि 'उवरए विण्णा-यधम्मे' इत्युक्तं । तथा च द्वितीयभङ्गेक्ता विराधना उपरत्या नाशिता । अत एव 'उवरए' इत्यस्य पूर्वत्वं, अन्यथा ज्ञानस्यैवाद्यभूमित्वात् तस्यैवादावुक्तिः सङ्गच्छेत । युक्तं हि त्र्यंशस्य वस्तुन एकतोऽंशद्वयस्यान्यतश्चैकांशस्या-गमेन परिपूर्णत्वं, श्रुतस्य सम्यग्ज्ञानत्वेन तथाभूतस्य च तस्य सम्यग्दर्शनाविनाभूतत्वात् द्वयंशता, उपरतेस्तु सम्यग्ज्ञा-नविद्युताया विवक्षणात् एकांशत्वं, यद्यप्युपरतिः सम्यक्वत-

या विवक्षेत तदा तस्याः सम्यग्दर्शनमुपगतं नियतमेव,
 'नादंसगिस्मि नार्णं नाणेन भिन्ना न हुंति चरणयुग्मा' इत्या-
 दीनामुक्तीनां श्राव्ये घटुञ्च उपलभ्यात्, परं जिनोक्ती-
 नाम्योरेन श्रद्धानमन विवक्षितं । तथा च विशिष्टस्य
 सर्वचतुष्कमयत्वस्य सर्वस्य सर्वमयत्वस्याज्ञानात् विरतेरपि
 यथोक्तज्ञानवृत्तिमाया अभावात्, सम्यक्चारित्र्याभावेऽपि
 चारित्र्येण देशाराधयता, । एव चामव्यानां मिथ्यादृशो
 च निरीतश्रद्धानयतां न देशतोऽप्याराधयकताप्रसङ्गः । अत
 एव चामव्यादीनां तत्त्वरूपे यथास्थिते लिङ्गापसरावि-
 सर्गादि, मिथ्यादृशां तु स्थलिङ्गिनां मार्गप्रतिपत्तौ न
 प्रतागेष्णादि च । अत एव नामव्यादीनां देशाराधयकता ।
 परं च तेषामव्यादीनां चतुर्थमद्वयप्रतिपत्तिरिति । आसन्नग्रन्थि-
 कानामप्यधव्यानां भव्यानामपि च चतुर्थमद्वयगतत्वेऽप्येषां
 तु सर्वविराधक्यरूपचतुर्थमद्वयगतत्वं न दुर्वचम् ।

इत्येवं भगवत्प्रणीतभगवत्पुण्यां चतुर्भङ्गिकां,
 भव्या ! इत्कमले सदा विदधतु स्वच्छाशयालङ्कृताः ।
 उद्युक्ताः सततं भवन्तु भविनो भङ्गे तृतीये परं,
 येनासौ भवथाधिदुःखशमनो दत्ते सदानन्दशम् ॥१॥
 इति श्रुतशीलचतुर्भङ्गी॥

चैत्यद्रव्योत्सर्पणम् (२३)

नत्या वीरं जिनं चैत्य-द्रव्योत्सर्पणगोचरं ।
 निर्णयं श्राव्यसंसिद्धं, वस्मि भव्यानुकम्पया ॥१॥
 ननु किं तावत् चैत्यं, कथं च तद्वद्रव्यं, कया रीत्या च
 तदूत्सर्पणं, किं च प्रयोजनमयुनैकस्य निर्णये, किं च-तदु-

ओ दिट्ठो' इत्यादौ सम्बोधप्रकरणे श्रीमद्भिर्हरिभद्रसूरिभि-
 श्चैत्यशब्दस्य रूढिर्निन्द्रविम्बमनुलक्षीकृत्य विम्बे आख्यायि
 तन्न नो विरोधावहं, केवलस्यापि विम्बस्य चैत्यशब्दवाच्यत-
 याऽस्माभिरादित एव स्वीकारात् । तथाच मूर्त्यर्पितं चैत्य-
 द्रव्यं स्यात्, परं न चैत्यद्रव्यं मूर्त्यर्पितमिति मूर्त्यर्पित-
 मिति व्याप्यमल्पव्यापकं, चैत्यद्रव्यं तु व्यापकं बहुव्यापकं ।
 तथा च कथङ्कारं तयोर्गन्धवत्त्वद्रव्यत्वयोरिव लक्ष्यलक्षण-
 भावो भवेदिति विचार्य विपश्चिद्भिः । अर्पितशब्दं लक्षणान्तरे
 निवेशयता विवेचनीयं तावत् यदुत-नृपादिना ग्रामाद्यदायि
 चैत्याय, तदायस्तु अद्यापि नावाप्त एव कथमर्पयितुं शक्यः
 सः । वडवाकिशोरन्यायेनाऽपि तदार्पितो मन्तव्य इति
 चेच्चिरं जीव, चैत्यार्पितात् ग्रामादेः भाव्यायस्यापि देव-
 द्रव्यत्वस्वीकारात् तन्निवारणे चादानभञ्जकत्वस्वीकाराच्च
 तत्स्वीकारेण देवदायोत्सर्पणादीनामपि तथात्वस्वीकारात्

त्सर्पणस्य तन्निषेधस्य वा फलं, किं च प्रमाणं प्रस्तुत-
 विषये ? इति शङ्कासप्ततयी न यावदशेषतः शाम्यति, न
 तावत् चैत्यद्रव्योत्सर्पणस्य यथावन्निर्णयो विदुषां प्रतीति-
 पथमायातीति चेत् ।

श्रुणु तावत् पर्यनुयोगे आद्ये, 'चैत्यं जिनौकस्त-
 द्भिम्ब'मित्यनेकार्थोच्यते चैत्यशब्देन जिनौकस्तद्विम्बयोर्जिनौ-
 कसः केवलस्य तद्बिम्बस्य वा केवलस्य ग्रहः । ततश्च
 ये चैत्यद्रव्यं लक्ष्यन्तः 'मूर्त्यर्पितं द्रव्य'मिति
 जगुर्लक्षणं, तस्य तदव्याप्तमेव । जिनौकोऽर्पितव-
 स्तूनां चैत्यद्रव्यत्वाभावप्रसङ्गात् संकाशादीनां जिनौकोद्रव्य-
 भक्षकाणां चैत्यद्रव्यभक्षकतया निर्देशस्य तद्भक्षणजन्य-
 विपाकस्य च शास्त्रेषु वर्णितस्याप्रामाण्यप्रसङ्गाच्च । यच्च
 'अरिहंतचेइयाण'मित्यादौ आवश्यकसूत्रे चैत्यशब्देन
 प्रतिमायाः कथनं, 'चेइयसंहो रूढो निर्णिदपडिमत्ति अत्थ-

गुह्यमार्गमनसरणिगुलाभात् अनुदुषादितमस्त्वेतादृशान्नो
 भावोऽत्र स्पृष्टतायाः । मिश्र-पूजाद्युपयोगिर्नैवेद्यादिनाश-
 स्य न ते देवद्रव्यनाशकृता, अनर्पितत्वात्, अपि ते सत्येव
 चैत्यद्रव्यत्वाभिमानेः । ओमिति चेत्, जिनपूजनसत्त्वात्
 चन्दनात् स्वतिलरुचन्दनस्य पार्थग्यं कथं ? कथं चान-
 र्पितस्यापि देवगृहगतस्थानैवेद्यादिभक्षणस्य फलं
 दीर्घस्य ? । किञ्चानर्पितेन ज्योतिषा स्वगार्थकरणे कथं
 आढ्याध्यायुदितं दीर्घस्य ?, दीपादेरनपहारान् ज्योतिषा-
 नर्पणात् । नच वाग्यं अनर्पितस्यापि देवद्रव्यत्वे प्रति-
 मायाः कृते विहितस्याग्रनादेः श्रमणादीनामरूप्यता स्यात्,
 तथाच कथं तथाग्निर्नैराशनादिना प्रतिलभ्यगितुः श्राद्धस्य
 सुगतिताम ? इति । सामान्यरूप्यनाया सत्यामपि विशेष-
 रूप्यनाया अभावात् । इदमेव च सामान्यरूप्यनातो विशेष-
 रूप्यनाया भेदः । उभयमन्यथा यादृशं गपसि स्थितोऽपि

मुने स्वपरायैकतस्य पात्रस्य कल्पनीयता ? । देवगृहादा-
 बानीतस्य तु चन्दनादेस्त्येव विशेषवती करपना, शोभायै
 आनीतस्याभूषणादेरानीयार्पितस्यापि देवाय नार्पणे सेति
 न कापि तदग्रहणे वाधा । अन्यथा नैवेद्यवत् तदाधार-
 स्थलादेरपि तत्राग्रसत्त्वात् । अलं विस्तरेण । चैत्यशब्देन
 जिनीरस्तादिभ्यं तद्वृष्यमेव वा ग्राह्यं ।

ननु सम्मानार्थकात् चितिधातोर्निष्पन्नस्य चैत्यशब्दस्य
 कथं तद्व्याच्यतेति ? ।

सम्मानशब्दत्वात् रूढेर्जिनेन्द्रस्वरूपावगमस्य तत्साध्य-
 त्वाच्च सम्मानसाधनता न विरुद्धा । चयनार्थमात्रं चिन्धा-
 तोस्तु तन्निष्पादने नैवेद्यवत्त्वात् । ननु अस्ति तत्रापि
 वच्यं, यदुक्त-चेत्यं तावत् शब्दार्थमनुलक्ष्येष्टिकादिपीड-
 वाचकं शृङ्खलां, जिनीरुधादिग्रहणं तु न यथार्थमिति
 चेत्, किमौपचातिके मासात् निर्दिष्टं मगवत्यादिषु शतशोऽ-

तिदिष्टमपि जिनौकोवाचकतया चैत्यशब्दमपह्नोतुमुत्थितः?,
 ओममिति चेत्, सूतमुत्सृज्योद्धारपुष्टवचनेन सहोदितेन,
 पारत्रिकानुष्ठानमूलत्वादागमानां जगद्भास्करेषु जिनेषु वर्त-
 मानेष्वपि तत्प्रतिकृतीनां जन्ममहे समवसरणादौ च विधेया-
 नामपलपितुं प्रवृत्तत्वात् । सन्तु ताः, परं न ताश्चैत्यवाच्या
 इति चेत्, (न) 'अरिंहतचेइयाण'मिति सूत्रे स्पष्टमेव
 चैत्यशब्देन प्रतिभाया एव निर्देशः । तत्रापि ज्ञानं वाच्य-
 मिति । (न) तदधिकारस्य 'श्रुतस्य भगवत' इत्यादौ भावात्,
 केवलादिज्ञानस्य तद्वत्स्तुतिद्वारेण प्रागेव स्तवनात् । व्याख्या-
 कारा अपि तथैव तद्व्याख्यान्ति श्रीहस्मिद्रसूर्यादयः ।
 न च वाच्यं ते चैत्यवासिन इति तत्समर्थनं तेषां न
 प्रमाणयुतं । तेषां संविग्रपाक्षिकतयाऽष्टकवृत्तौ श्रीजिनेश्वरसू-
 रिभिः स्पष्टमुद्धृत्वात्, संविग्नपाक्षिकस्य च सूत्रोत्तीर्ण-
 लेशस्यापि विपलवस्य इव परिहार्यत्वात् । किञ्च-यद्येते

चैत्यवासिनस्तत्पुष्ट्यर्थं च तथा प्रस्तुतसूत्राणामभिधेय-
 निर्णयः तदा कथङ्कारं तेऽभियुक्ता इवावश्यकदृष्ट्यादौ
 सम्बोधप्रकरणे च समूलकापं कपितवन्तश्चैत्यवासिनः । न
 ह्युत्सृज्यमप्युपदिश्य स्वमतं पुष्णन्तः केचनाऽपि स्वमतस्य
 समूलनाशं नाशकाः । तद्विहायोन्मार्गपोषणमाद्रियतां सूत्र-
 मार्गं । 'देयं तु न यत्तिभ्य'इति षोडशके स्पष्टमेव यतीनां
 चैत्याधिकारितानिवेधात् स्पष्टमेव तेषामचैत्यवासित्वं । न
 च वाच्यं 'तिष्ठन्ति ते यथा तथा कार्य'मिति षोडशक-
 वचनेन कथं न चैत्यवासिता तेषां ? । जिनचैत्यसमी-
 पस्थव्याख्यानशालाश्रयेणोपदेशात् । अत एव च पञ्चवस्तु-
 व्याख्यायां त एव विभागशोऽवस्थानं प्रवदन्ति, तत्र
 शून्यगृहदेवकुलोपाश्रयवासस्यानेकेषु स्थानेषु समर्थनात् ।
 व्याख्यातं चात एव यथार्थन्यायाचार्यैः षोडशकवृत्तौ
 व्याख्यानशालारूपे चैत्यभागेऽवस्थानं, उपचैत्यस्य

व्याख्यनशालायाधैत्यत्वं 'गङ्गाया घोष' इति
 प्रयोगज्ञाना न विरोधावह । तथा च मण्डपिका-
 धवस्थानस्योचितत्वा'चिच्छन्ति ते' इत्यादि न
 चैत्यगमपोषकं व्याख्यानादिकाथाटम्यादिषु सर्वादीना
 तत्रागत्यावस्थानसम्भवात् । अत एव प्ररचनसोद्धारोपमि
 त्यादौ तद तत्र चैत्यावृ यहिमण्डपे व्याख्यानादिकरणं ।
 न चात्र चैत्ये निष्ठन्ति इति वाक्यं । तथा च कुतस्त्वं
 चैत्यगमपोषरत्नस्य, देयकुलवासस्य तु सामीप्येनैव
 समर्थनात् सुविहितः श्रुतिमन्त्रगुरव इति सुस्थं । तथा
 च तद्वचस्त्वथानारविषयमेव सम्यक्त्वता, 'कृष्णाम्णे'-
 इत्याहुक्तेः । न च वाच्यं मूर्त्योदिकरणं परतीर्थीयानु
 करणमिति । यतः शाश्वतीना प्रतिमाना स्थाने स्थाने
 अनेरन्ध्र' प्रतिपादनात्, अदाधतीनामपि उपासकैषपा-
 तिसभगतीज्ञानधर्मरथाव्यनदारप्रभृतिषु मूर्त्युग्रेषु तासासु-

ह्येखात् । ततश्च न मूर्तिकृतिरन्यतीर्थीयानुकृतिः । तद्वदेव
 च विलेपनधूपाभरणपुष्पादिपूजापि राजप्रश्रीयसुनसिद्ध-
 त्वाच्चाप्येवामनुकृतिः । आधाकर्मादिदोषरहितान्धोगवेपिणा
 तु कथमेत भवेत् सा कल्पना । न हि तत्रभवद्भगवत्पूजा-
 मुनिदानयोरस्ति कथञ्चनापि साम्यमंशेन, येन सा तत्क-
 ल्पितापि स्यात् । इत्यल प्रसक्तानुप्रसक्तेन । तदेवं श्रेयो
 अर्थिभिः पूज्यस्यान्यतीर्थीयकृत्पननुकृतस्य विम्वस्य तदाधा
 रस्य च निनगृहस्य चैत्यश्रद्धावाच्यता साधितेति चरयनिर्वचनं
 सिद्ध, सिद्धे च विम्वे तदार्थारे च निनगृहे श्रद्धोऽपरोऽवसिष्टते,
 यदुत-देवसमाकारधारिणो विम्वस्य 'तात्स्थयात् तद्वयपदेश'
 इति न्यायेन देवश्रद्धावाच्यत्वान् चैत्यस्य निनगृहापरपर्यायस्य
 तदार्थात्त्वात् विम्वद्रूप्य चैत्यद्रव्यं देवद्रव्यमित्येषा न्यायणा
 न भिन्नार्थता । न च वाच्यं न श्रूयते कुत्रापि आगमे
 न्यायणापि तेषामेवोऽपि, सति चैव कुनस्तद्रक्षणवर्धन-

गुणास्तद्भक्षणदोषा लेशेनाऽपि, ग्रामाभावे सीमायाः मूलाभावे-
शाखायाश्चाभावात् । न चानागमिकमनुष्ठानं विहाय
गतानुगतिकवतोऽपरेषामर्हं स्यात् ।

सति चैत्ये तस्य तदवयवानां च द्रव्यत्वात्
चैत्यद्रव्यस्य देवद्रव्यापरपर्यायस्य सहजसिद्धेः ।
अत एव चोपदेशपदादौ चैत्यद्रव्यं व्याख्यानयन्तः
सूरयो योग्यातीतभेदेनेष्टिकादेश्चैत्यद्रव्यस्य द्वैविध्यमाहुः ।
तथा च यत्र यत्र चैत्यशब्दस्तत्र चैत्यद्रव्यसिद्धिरवि-
नाभाविन्येव । न च वाच्यं तर्हीष्टिकादिरूपं चैत्यद्रव्य-
मस्तु, तस्य शब्दतोऽसिद्धत्वेऽपि अर्थतः सिद्धत्वात्, परं
हिरण्यग्रामगवादिरूपस्य देवद्रव्यस्य कथं सिद्धिः ? ।
आलयरूपत्वात् चैत्यस्य तत्समारचनोद्धारार्थं तत्सूजाद्यर्थं
च तेषामपि हिरण्यादीनामावश्यकत्वात् । आगमानभिहितता
तु श्रावकाचारोद्देशेन कस्याप्यागमस्याग्रणयनात् । साध्या-

चारतदुपदेशाङ्गीकारादेरुद्देशेनैव तत्प्रणयनात् । अत एव च न
क्वचिदप्यागमे श्रावकाणां नमस्कारगुणनं त्रतोच्चारदीक्षा-
दिमहोत्सवविधिः आवश्यकविधिः अनशनविधिः इत्याद्या-
वश्यकरीयविधीनां न्यायात्तविभवादिविधीनां चोद्धेखः ।
को वा किमाह, उपासकदशाङ्गेऽभूदेव विस्तृतवाचनाकाले सः ।
यतोऽधुनातनकाले विद्यमानयोः समवायनन्धागमयोः उपा-
सकानां चैत्यानां तपउपधानानां च वर्णनमुपासकदशाङ्गेऽस्ती-
ति तद्धेखस्य 'उवासगणं चेइयाङ्' इत्यादिनोपलम्भात् । सति तत्र
चैत्याद्यधिकारे तद्विधिद्रव्याद्याधिकारस्य सुलभतमत्वात्,
न तत्र देवद्रव्याद्याधिकारदुर्लभता । निशीथचूर्णिव्यवहार-
बृहत्कल्पपञ्चकल्पभाष्यादिषु स्पष्ट एवाधुनाऽपि तद्द्रव्योद्धेखः ।
ततो नानभिहितता देवद्रव्यस्य । नन्वतिरिक्ता वाचोयुक्ति-
र्यत्-देवद्रव्यं, देवस्य वीतरागत्वेनार्थाद्यङ्गीकाराभावात् ।
सत्यं, विस्मृतं भवतां यदुत-प्रथममेवोक्तं जिनौकस्त-

व्याख्यानशालायाश्चेत्परम

‘गङ्गाया

घोष’इति

प्रयोगज्ञाना न विगोचरह । तथा च मण्डपिका-
घास्यानस्योचितत्वात् ‘तिष्ठन्ति ते’ इत्यादि न
चेत्यगमस्योपपत्तेः व्याख्यानदिवायाष्टम्यादिषु ख्यादीना
तत्रागत्यावस्थानसम्भवात् । अत एव प्रारचनसरोद्वारोपमि
त्यादौ तत्र तत्र चैत्याद् बहिर्मण्डपे व्याख्यानोदिकरणं ।
न चान्न चैत्ये तिष्ठन्ति इति वारणं । तथा च कुतस्सं
चेत्यगमस्योपपत्त्यस्य, देवगुहवासम्य तु सामीप्येनैव
समर्थेनाद् युगिदिताः श्राद्धस्मिन्नुप इति मुख्यं । तथा
च तदचलस्थानापरिपयमेव सम्यगव्यवृत्ता, ‘वत्स्याव्ये-
इत्याद्युक्तेः । न च वाच्यं मूर्त्यादिररणं परतीर्ष्यातु
वरणमिति । यतः श्राधतीना प्रतिमाना स्थाने स्थाने
अनेकजः प्रतिपादनात्, अद्याधतीनामपि उपासकौषपा-
निरभगपतीनात्यर्थं रथाव्ययहाग्रमृत्तिषु धूम्रमुत्रेषु वासायु-

हेत्वात् । ततश्च न मूर्तिकृतिरन्यतीर्षीयानुकृतिः । तद्वदेव
च विलेपनधूपाभरणपुष्पादिषुनापि राजप्रश्रीयसुप्रसिद्ध-
त्वाद्यन्येषामनुकृतिः । आधार्म्यादिदोषरहितान्धोगवेष्टिणा
तु कथमेव भवेत् सा कल्पना । न हि तत्रभवद्वभगरत्पूजा-
मुनिदानयोरस्ति कथञ्चनापि साम्यमशेन, येन सा तत्क-
स्मिन्नापि स्यात् । इत्यल प्रसक्तानुप्रसक्तेन । तदेवं श्रेयो-
र्द्धिभिः पूज्यस्यान्यतीर्षीयकृत्यननुकृतस्य विम्बस्य तदाधा-
रस्य च जिनगृहस्य चैत्यशब्दवाच्यता साधितेति चैत्यनिर्गचनं
सिद्धं, सिद्धं च विम्बे तदाधारे च जिनगृहे प्रश्नोऽप्यरोऽवतिष्ठते,
यदुक्त-देवसमाकारधारिणो विम्बस्य ‘तात्स्थयात् तद्व्यपदेश’
इति न्यायेन देवशब्दवाच्यत्वात् चैत्यस्य जिनगृहापरपर्यायस्य
तदाधारात्वात् विम्बद्रव्य चैत्यद्रव्यं देवद्रव्यमित्येव प्रयाणा
न मिश्रार्थता । न च वाच्यं न श्रूयते कुत्रापि आगमे
उपासनामपि नेषामेकोऽपि, सति चैव पुनस्तद्रक्षणवर्धन-

हेतुदेशकाद्युपकारबुद्ध्या पथुपासकास्तेषां बुद्ध्या-
 चतुष्पट्या शतक्रतूनामपि सर्वसामग्र्याऽपि पूजने तद्गु-
 णानामनन्तत्वात् यथार्हबहुमानरूपपूजाऽभावेऽपि कृतज्ञता-
 लेशवशीकृतान्तःकरणानामस्माकं तद्बहुमानायापरेषां च
 भव्यानां बहुमानोत्पादनाय मदीयेन न्यायात्तेन वित्तेन
 भवितरस्त्वित्बुद्ध्या, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् यच्चन्दन-
 हिरण्यग्रामादि द्रव्यं कल्पितं-व्याख्यातो विशेषप्रतिपत्तेः
 निश्चितकल्पनाविषयीकृतं, अवधारणफलत्वाद्वाक्यस्य इष्टितो-
 ऽवधारणविधेश्च तदेव देवद्रव्यं, तदेवद्रव्यमेव वा । आद्याव-
 धारणस्य फलं-सामान्यकल्पनायामप्यशनाद्देहिने ग्रहणे च
 न देवद्रव्यनाशकभक्षकत्वजनितो दोषः । द्वितीयस्य तु
 तादृशकल्पनाविषयस्य परावृत्तौ नाशे भक्षणे वा देवाय-
 भञ्जकत्वादिदोषप्रादुक्कृतिः, देवायभञ्जनस्यापि आगत-
 द्रव्यभक्षकवत् 'आयाणं जो उ भञ्जई'त्यादिना दुरन्तदु-

सरणं पूजा आज्ञा चैतयं च, सिद्धस्यापि च सिद्धशि-
 लानिर्देशे सिद्धालयेत्यादिकथनं सम्बन्धमात्रं द्योतयति, न
 तु स्वत्वं, तथात्रापि । इदमेवाहुर्भवविरहाङ्काः सम्बोध-
 प्रकरणे-‘णहु देवाणवि द्रव्यं संगविमुक्काण जुज्जए किमवि ।
 नियसेवगबुद्धीए कल्पितं देवद्रव्यं तं’ ॥९०॥ व्याख्या-
 कृतिश्चैवमत्र, वाद्याह-सङ्गविमुक्तानां-निर्मोहत्वेन चारित्र-
 मोहचियुतत्वात् परिग्रहमुक्तानां, किमपि-तृणतुपाद्यपि,
 आस्तां हिरण्यादीत्यपिशब्दार्थः, हुशब्दस्यैवकार्थ-
 त्वात् नहु-नैव, युज्यते-युक्तिसङ्गतं भवति, 'नाकारण
 भवेत् कार्य'मिति सर्ववादिसंमतत्वात् । अन्यथा सिद्धाना-
 मपि तथाविधानां द्रव्यं भवेद्, न चैतत् युक्तं सपरि-
 ग्रहत्वापातात्तेषां । अत्राह-युक्तं त्वदुदीरितं स्यात्, यदि
 निर्मोहेन देवेन तदङ्गीकार इष्येत, न चैवं, कथं तर्हि ?
 उच्यते, वीतरागाणामाज्ञावशंवदत्वेनायत्ता निजा ये सेवका मोक्ष-

त्रिभयोश्चेत्यश्वद्राच्यतान् विमस्य च देवशब्दव्यप-
 देय्यतान् तत्समारणनार्थकं द्रव्यं देवद्रव्यं । तथा च
 देवस्य भस्मये निश्चितं कल्पितं द्रव्यं देवद्रव्यमिति ।
 तथान्मृगपदे च धीतरागत्यदेवस्य निन्दास्तुत्याख्यन्-
 मृगपगमात् तन्निन्दास्तुत्योरप्यभ्यागायानात् । कर्तृपरिणा-
 मोच्चे ते चेत्, देवद्रव्यमपि भस्मपरिणामनिश्चि-
 नमिति वृत्तः किं कथ्यराधरी भवति ? । अत एव
 देवस्य कृतकृत्यत्वेऽपि पुनानिन्दयांर्यथा स्वभावेन फल-
 दत्तं, तथैव देवद्रव्यमश्वशरीरानामपि 'क्षेयद्रव्यरिणासो' इ-
 त्यादिना सम्योधाग्रयेन 'गुरिद्वत्तनिसिद्धं योयद्वाए द्रव्यं
 तं विणासितेन ते त्रिगणिरस्यदंमणाऽणदिनदियमाणं
 भवतिदियागं सम्मदेतणगुय भोहिमणपज्जवेयल्लनाणनिव्वा-
 णंलभा ते पडिसिद्धा, जा य तणमवा गुराणगुसरिद्धी,
 जो य महिमासमायसम जणस्स साहुजणाओ घम्भो-

वण्भो तित्थाणमज्जणा य तापि पडिसिद्धा । ततो
 षेण दीहकाच्चट्ठितीयं देसणमोहजिज्जं वस्सं निग्गं-
 अममनेयणिज्ज च । रोदक्खाममग्निओ य संगिदीय-
 निस्थाऊ अर्पाट्ठोणे नए उरगणो । नत्थ द्रुगवम-
 रिस्सामं अणुमविज्जण मग्गो ज्ञातो । सतो नगनिरय-
 म्मे क्कासितो गहुणा कालेण मग्गज्जणवण् सुग्गामे
 गोयमस्स पारणस्स अणुहरीए भञ्जाए दुषो ज्ञातो ।
 गम्भत्तस्स य पिना मग्गो । ततो 'निस्सिरीयंगयमो' नि
 वडद्द । उम्मासत्तायस्स य माया मया । पाउण्डिया-
 पग्गा य सगिहमएणीभा' इत्यादिना पूर्वधरथीसहदासगणि-
 क्षमाधमणच्छरमुदेयदिग्गियत्तेन
 घमना षेया । न च तस्मिन् वयित्ते देवस्य तोषो
 मक्षणोपेयणाओ रोषो या देवस्य, स्त्रीकारे तु तावदय-
 मेर भावितो । तथा च यथा वीररागस्यापि सम-

पूजोपयोगेन नष्टश्रीकं न जिनाङ्गसङ्गि, इतरत्तु न तथेति
 तथावस्थायामुपयोगेतरापेक्षया भाज्यं वक्ष्यते । तृतीयं
 तु कल्पितं चरितापरपर्यायं—यद् द्रव्यं ऋद्धिमच्छ्रावकसम्म-
 त्याऽनेकैः श्राद्धैरेकेन वाऽऽत्मना देयतया निर्धारितं,
 तदिदमिति चैतद्यद्रव्यं भेदत्रयभाग् । तदेवं ज्ञापितानां
 भेदानां क्रमशः स्वरूपमाहुः—‘आयाणे’त्यादिना, आदानं—
 श्रीमद्भगवत्प्रतिमापूजायै भावुकजनवितीर्णग्रामगृहाङ्गादे-
 र्भाटकं, आदिशब्देन तथाविधदायादिपरिग्रहः । देवदाया-
 दिप्रवर्त्तनस्यापि श्राद्धानामावश्यकरीयकार्यतया श्राद्धविधि-
 धर्मसङ्ग्रहादिषु प्रतिपादनात् । तत्प्रवृत्तिस्त्वन्यपीडावर्जनेन
 कार्येति त्वन्यदेव । तत्सर्वमादानादि पूजाद्रव्यंजिनविम्ब-
 सपर्याकरणोपयांगि तद् रिक्त्यं ज्ञेयमिति शेषः । एव-
 माद्यमभिधाय भेदं नियोगं तस्य निर्जगुः—‘जिणदेह-
 परिभोग’मित्यादिना । तत्र जिनस्य—दुर्वाररागाद्यरातिजे-

तुर्वीतरागस्य, देहः—कायः समानाकारतया लक्षणया
 विम्बग्रहः, सर्वत्र सर्वदा जिनदेहस्याविद्यमानत्वात् सचित्त-
 पुष्पाद्युपयोगस्य भावनिक्षेपेऽयोगात् जिनगृहोपयोगस्य पुरतो
 वक्ष्यमाणस्य साहचर्याच्च । यद्वा ‘दिहंक् उपचित्रे’ इति
 चयार्थकधातुनिष्पन्नदेहशब्दस्य पुद्गलचयरूपस्य विम्बस्य
 वाच्यतायां विरोधानवकाशात् । यद्यपि चैत्यमपि तथा
 तथापि तदुपयोगस्य पृथगुक्तेः परस्याप्रकृतत्वाच्च । न च
 रूढैर्वलीयस्त्वात् शरीरवाच्यतैव ग्राह्या, योगजबोधवाच्यो-
 पस्थितावैवेतन्न्यायस्योपयोगात् स्थविराद्यष्टिप्रायत्वाच्च
 न्यायानां न सर्वत्र तदुपयोगस्यावश्यकता । यद्वा जिनदेहकल्प-
 नतैव जिनविम्बस्य कृतत्वात् जिनदेहशब्दो जिनविम्बाभिप्रायक-
 एवात्रोपादायि । तस्य जिनविम्बस्य परिभोगं—वाह्यभोगा-
 वस्थां व्रजतीत्युत्तरगाथास्थं क्रियापदमत्रापि योज्यं,
 कोलिकनालिकन्यायेनास्यापि तस्मिन्नेव क्रियापदेऽवतारात् ।

स्तिहेतुवत्त्वोदिते । भयवचनमेवेदमिति श्रदाशून्यस्यैव
 वचः, कचनपि तद्विशेषगन्धस्यापि अभावात् । मुनि-
 पातस्य पातत्वार्थिशेषेऽपि यथा भावग्राणचिरतिपरजनो-
 परारादिनाश्रुतयाऽनन्तजनन्तुयातमता यथा सुगसिदा,
 तथा देवद्रव्यमशुजादेर्नृन्तदुरितहेतुता युस्तियुक्त्वेयेति
 त्वन्यदेवेति । एवं च नासिद्धं देवस्य धीतरागत्वेऽपि
 तत्संरम्भबुद्धिनिधितस्य पूजोपयोगिनो द्रव्यस्य देवद्रव्य-
 त्वमिति स्थितं । तदेव तागितं देवद्रव्यं देवविभक्तद्व-
 दृष्टतद्रूपोपयोगमेतेन विविधं । यदाहुः श्रीहरिभद्रा-
 चार्याः स्वच्छे सम्योपभकरणे—“ येऽयद्व्यं विविधं
 पूयानिम्मट्टमप्यिय येग । आयाणमाह पूयाद्व्यं जिणदेह-
 परिभोगं ॥१६३॥ असल्ययल्लित्यादमंतिपं जं पुणो
 दणिजायं । न निम्मटं तुगइ जिणणिहम्ममंमि उव-
 ओण ॥१६४॥ दल्लतरानिममविपे निम्मटं पि दू विभूत-

णाईहि । तं पुण जिणंमंसंणी हविअ नन्नत्थ तं भयणा
 ॥१६५॥ सिद्धिजुयसमएहि सइदेहि अहव अप्पणा चेव ।
 जिणमत्तीह निमिचं ज चरियं सज्जमुअओगी” ॥१६६॥
 तिगाथाचतुफ । व्याख्या चेव—नैत्यस्य—प्रागुक्तन्यायेन
 जिनीमसो जिनविम्बस्य तद्रूपस्य वा सम्बन्धि द्रव्यं—
 ग्रामादंरायादिरूपं स्रं विविधं—उपयोगभेदेन भेदात् पूजा-
 द्रव्यादिभेदेन भेदव्ययत् । सामान्येन त्रिभेदत्वकथनेऽपि
 यथारुदवगमाभावात् तात् भेदान् स्पष्टतरमाहुः—‘पूये’स्या-
 दि । एरु तावत्पूजायामेवोपयोगमानेयं, न जिनगृहादाविति
 नेरलपूजापयोगित्वात् पूजाद्रव्यं, ग्रामादिदाना
 दायादिकारकेण चादित एव तथासङ्कल्प्य दामात्
 प्रवर्जनाच्च । अन्यथाकरणे स्पष्टमेव चौर्यं, दानादिनिश्च-
 यादन्त्यथोपयोगकरणात् । अत एव देवदायस्याऽऽदाता दुरन्त-
 निषाकरूपेणो बन्धकः । द्वितीयं नेमांलयनामकं—यज्जिन-

दूत एव, भवविरहाङ्कुरैवादानादीनां पूजाद्रव्यत्वोक्तः ।
 अक्षतादिद्रव्यस्य तु नैर्माल्योदित्या जिनगृहोपयोगोक्त्या
 च स्पष्टमेव तदुपयोगवर्णनात् । किञ्च—जिनगृहोपयोगि-
 तामात्रोदितौ श्रावकादिसंसारोपयोगितायाः मेरुसर्पयोः
 समानताङ्गीकृतैव कर्ता, नान्यः कश्चन, तत् नैर्माल्यं
 नैर्माल्यनामकद्वितीयचैत्यद्रव्यगतभेदवत् उच्यते । अव-
 धारणेन नान्यत् आभूषणादीत्यर्थो लभ्यते ? । प्रकटयि-
 व्यति चाग्रतोऽदः । यद्वा नादानादि नैर्माल्यतया व्यव-
 हरणीयं । एवं नैर्माल्यस्वरूपमभिधाय तस्योपयोगमाहुः—
 व्रजति—गच्छति जिनगृहस्य—चैत्यस्य कर्मणि—समारचनशी-
 र्णोद्धारादौ उपयोगं—व्यापारणयोग्यतां । तथाचाक्षतादिना
 जिनगृहसमारचनादौ न दोषलेशः श्राद्धानां । सत्यां शक्तौ
 तु स्वजन्मकृतार्थनाय कुर्वन्तु श्राद्धाः स्वद्रव्योपयोगं तत्र,
 परं न चेत्तथा, तदा इदमप्येत्येव तत्रोपयोगं, नैवात्र

शास्त्रनाथा । न हि चैत्यसमारचनादौ प्रष्टितिशुभावहा
 प्रमादपथपतितता वा, येन तत्र तद्व्यापारणं दोषोपकरं
 स्यात् ॥२॥ एवं सामान्येन नैर्माल्यस्वरूपं तदुपयोगं
 चोक्त्वा तत्रैव द्रव्यभेदेनोपयोगभेदमाहुः—‘दव्वंतरे’त्या-
 दिना, प्राग्गाथायामक्षतादेर्नैर्माल्योक्तौ तद्वदेवाभूषणादी-
 नामपि पूजायामुपयोगात् तस्य नैर्माल्यत्वापत्तौ तस्य
 पुनर्जिनाङ्गसङ्गित्वस्यासङ्गतत्वमाशङ्क्याहुर्द्रव्यान्तरेत्यादि ।
 यथाऽक्षतादेर्नैर्माल्यं पूजायामुपयोगात्तथा द्रव्यान्तरेण
 सुवर्णरूप्यादिभिन्नवस्तुजातेन यत् निर्मितं कुण्डलादि
 द्रव्यजातं कदाचित् भोगविनष्टतया निःश्रीकतया वा
 नैर्माल्यं जातं तथापि हुरेवकारार्थं भिन्नक्रमश्च स च
 क्रियया सह योजनीयः, अपिना आस्तामचिन्तश्रीकतया-
 ऽऽरोपितमपि तत्कुण्डलादि । विभूषणादिभिः—मुकुटहारा-
 दिभिः प्रकारान्तस्तापन्नैराकल्पैः, आदिनाऽलङ्कारादीनां

यथापि अनेतनस्योपयोगपरिमोगक्रियाकर्तृता नास्ति तथापि
विर्ययादितु रमाभावेन रसोपपन्न अत्रापि स्वापनायां
सचेतन इव परिभोगोत्पत्तिः । तथांचित्तन्तु जिनदेहजिन-
रिप्ययोः तमकरणीयताप्रापनाय । फले तु यथैव भावनि-
क्षेपमर्तुगुणस्मृतिवदुपानासायनादिद्वारेणैव फलप्राप्तं, नैव
भावनिक्षेपमन्त्रागमावेनेति । अत्रापि विभवे तथा तथा-
निकरणं फलवर्धनं । तथा च प्रतिभापयन्ति निरस्तास्ते ।
आद्येऽपि राजप्रभूयादानत एव जिनप्रतिमादीनां पूजादि-
करणे 'पूरे वाङ्मणे निगराण'मित्यादिना जिनदेह-
जिनविभ्वयोरभिधार्थताऽप्योतीति सुश्रोतृणीऽयं न पक्षः
॥१॥ एवमायं चैतन्यस्य मेदं तदुपयोगं चोक्त्या
द्वितीयं तदेदं तदुपयोगमननां व्यापिषुर्वाद्यादुर्गायागुणं-
'वास्तवसत्ता'त्यादि 'द्वन्द्वतरनिष्पत्तिरिति'मित्यादि च । अत्र
त्रमेव व्याख्या-असत्ताः-तन्मुलाः स्वस्मिन्पूरणपुञ्जक-

रणाप्यमल्लालिखादाबुपयुक्ता', बलिचन्देनात्र नैवेद्यग्रहः,
यद्यपि अनेक्य नैवेद्यं देवकुलिनाप दीयते, पर तस्य
नैर्माल्यत्वं नापगच्छति, श्रीतीर्थकरगुजाकरणदेवततया
स्वरासनस्वस्थोपयोगात् जिनविभ्वस्यानुपयोग, उपयोगस्तु
जिनशरकर्मकारस्तथा जिनशरकर्मगदेव तत्र न तदुपयोगो चिन्मे
कायं इत्येवमत्र तत्त्वं । बलं-दुष्टलादि, आदिशुद्धात् अन्यदपि
तथाविधं पुनरनारोप्यं वस्तुजातप्राप्तं, नष्टश्रीकृत्वावेव तत्त्वं,
'भोगणविदुं दृश्यं निष्पद्य' मित्युक्तेः, एव सारं-सम्बन्धि
यत्र पुनर्देव्यजानं, तस्य साक्षात् जिनचरित्ये उपयोगाभावात्
तत्सम्बन्धि द्रव्यजातमित्यप्यन्तानुधानं । तथा च
चैत्यागताशुतादिना चैतन्यसमारचनादौ न दोषलेख इत्या-
वेदयोचकः पूज्याः । एवं च ये वदन्ति यदन्त-यासाणे-
ष्टिकादिद्वारा यथोपयोग नीयते चैतन्यद्रव्यं, तथाप्यदपि
रूप्यकादि कथं नोपयोगमियुपात्त भ्राजकाणां ? ते निरस्ता

दूरत एव, भवविरहाङ्कुरेवादानादीनां पूजाद्रव्यत्वोक्तैः ।
 अक्षतादिद्रव्यस्य तु नैर्माल्योदित्या जिनगृहोपयोगोक्त्या
 च स्पष्टमेव तदुपयोगवर्णनात् । किञ्च—जिनगृहोपयोगि-
 तामात्रोदितौ श्रावकादिसंसारोपयोगितायाः मेरुसर्पपयोः
 समानताङ्गीकसैव कर्ता, नान्यः कश्चन, तत् नैर्माल्यं
 नैर्माल्यनामकद्वितीयचैत्यद्रव्यगतभेदवत् उच्यते । अव-
 धारेण नान्यत् आभूषणादीत्यर्थो लभ्यते ? । प्रकटयि-
 व्यति चाग्रतोऽदः । यद्वा नादानादि नैर्माल्यतया व्यव-
 हरणीयं । एवं नैर्माल्यस्वरूपमभिधाय तस्योपयोगमाहुः—
 ब्रजति-गच्छति जिनगृहस्य—चैत्यस्य कर्मणि—समारचनशी-
 र्णोद्धारादौ उपयोगं—व्यापारयोग्यतां । तथाचाक्षतादिना
 जिनगृहसमारचनादौ न दोषलेशः श्राद्धानां । सत्यां शक्तौ
 तु स्वजन्मकृतार्थनाय कुर्वन्तु श्राद्धाः स्वद्रव्योपयोगं तत्र,
 परं न चेत्तथा, तदा इदमप्येत्येव तत्रोपयोगं, नैवात्र

शास्त्राद्या । न हि चैत्यसमारचनादौ ग्रहतिशुभावहा
 प्रमादपथपतितता वा, येन तत्र तद्व्यापारणं दोषोपकरं
 स्यात् ॥२॥ एवं सामान्येन नैर्माल्यस्वरूपं तदुपयोगं
 चोक्त्वा तत्रैव द्रव्यभेदेनोपयोगभेदमाहुः—‘द्वन्तरे’त्या-
 दिना, प्रागाथायामक्षतादनैर्माल्योक्तौ तद्वदेवाभूषणादी-
 नामपि पूजायामुपयोगात् तस्य नैर्माल्यत्वापत्तौ तस्य
 पुनर्जिनाङ्गसङ्घित्वस्यासङ्गतत्वमाशङ्क्याहुर्द्रव्यान्तरेत्यादि ।
 यथाऽक्षतादनैर्माल्यं पूजायामुपयोगात्तथा द्रव्यान्तरेण
 सुवर्णरूप्यादिभिन्नवस्तुजातेन यत् निर्मितं कुण्डलादि
 द्रव्यजातं कदाचित् भोगविनष्टतया निःश्रीकतया वा
 नैर्माल्यं जातं तथापि हुरेवकारांश्च भिन्नक्रमश्च स च
 क्रियया सह योजनीयः, अपिना आस्तामविनष्टश्रीकतया-
 ऽऽरोपितमपि तत्कुण्डलादि । विभूषणादिभिः—सुकुटहारा-
 दिभिः प्रकारान्तरतापन्नैराकल्पैः, आदिनाऽलङ्कारादीनां

छादीना ॥ ग्रहः । निनाङ्गसद्वि आरोपणाहेतया श्रद्धे-
रारोप्यमाणं विभक्त्यायससर्गि भवेदेव, एवकारेण विधिनि-
श्रयं द्योतयित्वाऽनिजानुबन्धिता सूचयन्ति । एव च
पुष्पफलाग्रं स्यात्पुनर्ग्रियमाण निद्रोपमिति प्रोक्तं—नान्य
त्रेति विभूषादीन् तत्कारणद्रव्यं च वर्जयित्वा, श्रीखण्डादौ-
पुनरारोपणस्य नानिजानुबन्धिता, नारोपणीय चातस्तत् ।
अतो निर्मात्यतायिषौ भजनैव । श्रीखण्डादि अन्ताराज्यं
निर्माणा, परं न तथाऽन्यत् ॥३॥ तदेवं द्वितीय भेदं
तदुपयोगं तद्वज्जनां च निरूप्य तृतीय भेदं तदुपयोगं
चातुः—‘रिद्धियुगसमर्पि’ हत्यादि । अद्भिः—कनकरूप्य-
मग्निरत्नादिसम्पत्, तद्युताः—इभ्यादिवत् तदृक्कृष्टनोपेता
ये श्रेष्ठ्यादयस्तेः सम्पत्ता—तथाग्निसप्रतिस्पर्धयभागादिना
निर्दिष्टारायंरुणायानुमताः । यद्वा चित्पाद्युदेहेन दीयमान
पन चित्पाधिगग्निभिलुप्तमेव श्रद्धदय, अन्यथा तद्वध-

वस्थायास्तैररूपे तद्वनस्य विनाशापत्तेरभिमतमहापूजादि-
चैत्योद्धारदिकार्याभावात् हृदहानिः । ततः ऋद्धियुतसम्भवेरेव
यदीयते घन तच्चरितं चैत्यद्रव्यं । केवलमत्र पक्षे ऋद्धि-
युतपदस्य चैत्याधिकारिषु लक्षणा कार्या, सा च
गौरवाधायिनी, न चाधिकारिण ऋद्धियुता एव, तत्र
तत्रानेकेषां शस्त्रेष्वनृद्धिसत्तेऽप्यधिकारिताया श्रवणात्
अबुनापि तयादर्शनाच्च । ततः लक्षणागौरवादरणेऽपि
ऋद्धियुतपदस्य ऋद्धियुतत्वानियमात् जडजहदभेदयोरे-
कस्याप्यभावात् न सौस्थ्य अर्पणे प्रतिरोधोऽप्यधिका-
रिणो—नर्हनामेव द्योतयति तत्र । तत आद्य एव व्या-
ख्यापसाधनवः । द्वितीये ‘चिन्तनगज्जे’ति लघुपाठकरणस्य
सौकर्याच्च । न च बाल्य न तदा द्रव्योत्सर्पण क्वचनापि
पूजादिष्विति । अबुनाप्युपलम्भात् मध्यकाले तत्पट्ट-
गदेरुपपन्नम्मात् श्रीहेमचन्द्रधर्मादिकालेऽपि तदुपलम्भात् ।

चैत्यवासिभिर्विहितमित्यपि अप्रमाणिक एवोपालम्भः । यतश्चैत्यवासिरहितैरपि वाग्मदादिभिः श्रीशत्रुञ्जयादिषु तत्कृतेः, चैत्यवासखण्डनपरैरपि रत्नशेखरादिभिः सुविहितैस्तदुक्तेः, न केनापि तत्प्रवृत्तिश्चैत्यवासिमूलेति ज्ञापितं कुत्रापि । तन्न विहाय भवतां मतिकल्पनां तत्प्रमाण-
लेशोऽपि । न च वाच्यं ऋद्धियुतसम्मतत्वस्य किं कारण-
मङ्गीकारे ? इति । यतोऽगारिसमुदायस्य व्यवस्थाधिका-
रिणः स्युरेव ऋद्धिमन्तः, तत्साम्भत्येनैव बाधुनाऽपि दीयते आरात्रिकाद्यादेश इति युक्तं तदाप्युत्सर्पणं, तत एवोद्धारकादिग्रन्थवचनोपपत्तेः । चरितद्रव्यं ऋद्धियुतसम्मतैः
श्रद्धैः—श्रद्धायुतैः, आस्तिक्यस्यैव मुख्यलिङ्गत्वात् सम्य-
क्त्वस्य, श्रद्धाद्वारैव उत्सर्पकाभिधानं अनुकम्पादीनामास्ति-
क्यजन्यत्वादेवाग्रधानता । अत एवोक्तं विशिकायां ज्ञान-
भूरिभिः स्वरिभिर्निवेदादीनां पश्चानुपूर्वोपन्यास इति । धनं

च वाद्याः प्राणा इति नाश्रद्धावतस्तदर्पणमपि स्यात् । किं तथाविधसमुदायो न स्यादगारिणां, न च स्युः ऋद्धियुता आगता, न वा प्रतिस्पर्शी कश्चित्किं चरितद्रव्यं न ? स्यादित्याह—‘अहवे’त्यादि । अथवा प्रकारान्त-
रद्योतने । आद्यं प्रकारं ऋद्धियुतसम्मतारूपमुक्त्वा द्वितीयं चरितद्रव्यस्य प्रकारमाहेति । आत्मनैव—पूजामालादिवि-
पयकमुत्सर्पणं विधातुक्रामेन श्रद्धेन स्वयमेव ऋद्धियुता-
नामसत्त्वात् प्रतिस्पर्धिनोऽभावाच्चोत्सर्पणस्यादौ यद्वा निर्नि-
त्तकमेव यत् हिरण्यादि, जिनभक्त्या—‘न य अन्यो उव-
ओगो एससि सयाण लड्डयो’त्तिवचनानुसृतिमूलायाः
एससि तु भावपूर्य’त्ति भावोद्भूद्भ्रीमज्जनपतिपूजादि-
रूपसेवाया, निमित्तं—‘निमित्तकारणेहेतुषु, सर्वासां विभ-
वतीनां प्रायो दर्शन’मिति कारणेषु श्रीखण्डाद्युपकरणा-
दिनिमित्तीकृत्येत्यर्थः, दीयते इति क्रियापदमध्याहार्यं,

‘सोपस्काराणि गुणानि’ नित्यायस्य सर्वसम्मतत्वात् । तत्पूर्वं
 प्रकाशद्वयेन प्रतिपादितं हिरण्यदि द्रव्यं, चरितं—कल्पित-
 मित्यपराभिधानं चरितद्रव्यं ज्ञेयं । ननु ‘चरिते च
 कल्पिय चे’त्यादौ स्पष्ट एव चरितकल्पितयोर्विरोधे कथ-
 मत्र चरितं कल्पितमित्येकार्थकं पदद्वयमित्याख्यायते ? । चरि-
 तस्य तावत् सद्रूपस्येति, कल्पितस्य तु कश्चिन्नमृद्धि-
 पक्षनक्षोभितस्येति प तत्रार्थः । अत्र तु उदाहरणप्र-
 सन्नाभावात् नेहमपि योग्यं पदमिति । तत्र हि भगवद्दी-
 रिताधर्षिर्हर्षतत्पदद्वयं, अत्र तु चरितशब्दं कल्पितचैत्य-
 द्रव्ये व्याख्यायमाने मयुज्जानाः गुरय एतद्द्रव्यस्य परस्मरा-
 गततां सूचयन्त कल्पनोत्तरद्वये तस्य व्यगच्छिद्मन्ति, अन्यथा
 आदाननिर्मुखाभ्यामगम्यस्यार्थयितुमशक्यत्वात् । तथा चरैः
 भ्रातेयायां धर्गमानन्दत्वात् पूर्वपुर्यासिर्हर्षश्च बहुभाषितं तच्चरितं
 कल्पितशब्दं रगल्लगन्त उदोपयन्ति । निश्चितस्यैव द्रव्यत्वात् ।

निश्चितरत्नित्वात्तत्तत्त्वं तु यथा प्राक्त । एवं कल्पितं
 चरितापरपर्याय सरूपत आख्याय तदुपयोगं कथयन्ति
 —‘स-रमुच्यंशमी’ ति । जिगमिष्यजिनशृङ्गेवपूजकरूपगोपकर-
 णादिषु उपयोधमायाति । मकारस्तत्राद्यधिकः । न च
 वाच्य सर्वशब्देन गृह्यतामत्र साध्यादिति । जिनमक्षित-
 निमित्तचरितौ न कल्पितद्रव्येण तदन्यविधाने चौर्यापत्तेः,
 साध्यादीनामपि चैत्यद्रव्यमसंज्ञादिनाऽनन्तसंसारितापात्तात् ।
 अनेनैतान्तानु निर्यापं यदुक्त—यथाऽऽदानद्रव्यं केवलजिन-
 पूजोपयोगि, न वैस्यागुपयोगि, निमोह्यं चैत्योपयोगि, न
 रिम्यागुपयोगि, न नभान्चरितद्रव्यं नियम्यते । किन्तु पूजादौ
 चैत्यशब्दो पूजकचेतनपूजोपपक्षणादिगुपयोगः करणीयश्चेत् न
 तथा यक्ष्णोपेक्षणादिजनितो दोषलेद्यः । तदेवं येदन्नयत्
 जिनमक्षितपुष्पक देवस्य वीरसगत्येऽपि तत्प्रगतवृद्धिनिश्चितं
 देयद्रव्यमिति । तथा च कथं तद्द्रव्यस्योत्तर्पणमिति सूची-

चेत्तुयागे प्रथमं तावदवधेयमिदं यत्—यथा यथा जिनविषयं
 बहुमानमुल्लसति तथा तथा तद्विषया भक्तिः प्रकर्षमारोहति,
 यथा यथा च भक्तिप्रकर्षस्तथा तथा तत्र प्राणाधिकस्यापि
 वित्तस्य व्ययं विधातुमुत्सहते वर्धयति च । अत एव
 महोपकारकश्रीमज्जिनाधीशभक्तिनिमित्तकं द्रव्यं, ततश्चा-
 वसर एवातत्सर्पणरीतिज्ञाने आवश्यकीयस्य जिनचित्तस्य ।
 तत्र प्रथमं तावद् देवचित्तस्य वर्धनं ग्रामारामगृहाङ्गाद्यर्पणादिना,
 यतस्तथाविधेनैव द्रव्येण भगवतो विम्वस्य समारचनं
 महापूजा सत्कारश्च स्यात् । यतो दर्शनशुद्धिकारा आहुः—
 “ भक्त्वेइ जो उवक्खेइ, जिणदव्वं तु सावओ । पन्नाहिणो
 भवे जो उ, लिणइ पावकम्मुणा ॥ आयाणं जो भंजइ
 पडिवन्नं धनं न देइ देवस्स । नस्संतं समुवेक्खइ सोचि हु
 परिममइ संसारे ॥ चेइयदव्वं साहारणं च जो दुहइ
 मोहियमईओ । धम्मं व सो न जाणइ अहवा वद्धाउओ

नरए ॥ चेइयदव्वविणासे तदव्वविणासणे दुचिहभेए । साहू
 उविवक्खमाणो अणंतसंसारिओ भणिओ ॥ जिणपवयण-
 बुद्धिकरं पभावगं नाणदंसणगुणं । रक्खंतो जिणदव्वं
 परित्तसंसारिओ होइ ॥ जिणपवयणबुद्धिकरं पभावकं
 नाणदंसणगुणं । वड्ढंतो जिणदव्वं तित्थयरत्तं लहइ जीवो॥,

देवायभञ्जकशिक्षा (२४)

नम्रेन्द्रमौलिसामाणिक्योचेजिताङ्घ्रियुगं जिनं ।
 महावीरं प्रणम्याथ, शिक्षां वन्मि श्रुताश्रिताम् १॥
 आदौ तावदाख्यातं केनचित् यदुत्सर्पणां धृतं तैलद्रुम्मादीनां
 कृत्वा पूजादिविधानमर्हतां तदशास्त्रीयं, यश्चैवमुत्सर्पणात्
 उत्पद्यते द्रव्यं पूजादिविधौ तन्न केनापि नियमित-
 यदमुकत्र क्षेत्रे व्ययितव्यं । किञ्च—अधुना न देवद्रव्यं
 कार्यकरं, न चावश्यकं, बुद्धिस्तु सुतरामनर्थिकेति

तद्धेनोत्सर्पणाद्रव्यं यदागच्छति, इतः प्रभृति तत्साधा-
 रणमेव कार्यं, ततश्च साधुमाधीयावक्तव्याविनादीना
 यथोपयोगमुपयोक्ष्यते । अत्र तावत् प्रतिविधीयते यदुत्-
 श्राद्धानां दिनरात्रिचातुर्मासि रात्रिर्जन्मछत्त्यप्रतिपादके
 श्राद्धविधावेव तावत् द्रव्योत्सर्पणां कुराऽऽरात्रिमादि-
 त्रिधानादिना देवद्रव्यस्य वृद्धिः पायेति श्रोत्रिगासः
 पण्डितप्रवरा श्रीरत्नशेखरसुरयः । तथाच तत्पाठः—जिन-
 पनस्य—देवद्रव्यस्य, वृद्धिं मालोदयद्वेन्द्रमालादि-
 परिधानपरिधापनिर्गाधौतिरात्रिमोचनद्रव्योत्सर्पणपूर्वमारा-
 त्रिपरिधानादिना । अथ हि स्पष्टमेगोत्सर्पणाकरणं
 तत्पूर्वकर्मइतिमात्रात्रिकादिविधानं तद्वद्रव्यस्योपयोगश्च देव-
 द्रव्यवृद्धयर्थमेवेति । न च वाक्यमुत्सर्पणशब्दोऽत्र प्रक्षेप-
 वाचक इति । यतः पांशेषु कान्वेषेण सखीयपरकीय-
 शास्त्रेषु च कृतञ्च. प्रगुपत उत्सर्पणशब्दः, न च वरचनानि

प्रक्षेपार्थक आख्यातस्तत्तिदं न विना निरन्तरमुद्दहः
 प्रत्येकन्यन्ये, तद्देव्यास्त्वयगतपूर्वा एव, यदुत्—मर्यादाप्य-
 नानता खलु तेन, यत्वरचनापि सुपरिद्विदक्षिते ज्ञासे
 देवद्रव्यवृद्धयर्थे आरात्रिकादिकमुत्सर्पणपूर्वकं करणीयं
 दक्षितं स्यात् । कतोमि मिथ्यादृष्टन् । दक्षितं च वारये
 शास्त्रीयमिति मिथ्यादृष्टनदानमिषाऽर्थपरावृत्तिरियं तस्य ।
 किञ्च—यदि प्रसंगार्थरतयोत्सर्पणशब्दोऽप्राभिमेतोऽभविष्यत्
 नेरारस्यत् द्रव्योत्सर्पणेति । यतः प्रागेगस्ति द्रव्यशब्दात्
 मोचनशब्दः प्रक्षेपार्थक एव । ततः 'कृतश्च क्षीलविष्वंस्तो
 न चानङ्गः शमे गत' इतिन्याय आयातः । अन्यथा
 स्वयमेव आचार्यपादा एतद् द्वारविषेयनप्रसङ्गे यानि
 मोक्ष्यानि आचक्षते, तत्र न लेखनोऽपि आरात्रिके
 मोचनमाख्यान्ति । रिञ्च—तत्र विरचने स्पष्टमेवोदितं
 मालोदयपटनविषयं, तथा च तत्पाठः "तथा देवद्रव्य-

वृद्धचर्यं प्रतिवर्षं मालोद्धृष्टं कार्यं । तत्र चैन्द्रन्या
वा माला प्रतिवर्षं यथाशक्ति ग्राह्या ” ।

उत्सर्पणशब्दार्थविचारः । (२५)

उवाच धर्मादिमुनिर्विचारमपोह्य शास्त्रीयमुदीर्णभोहः ।
उत्सर्पणं शास्त्रकृतां मतं न, जिनेन्द्रपूजादिविधौ विधेयम् ॥१॥
परस्परं मा कलिराहतानां, भूत शान्तिकाले जिनपूजनादौ ।
इति व्यकल्पि श्रमगादिसङ्घैरुत्सर्पणं प्राक्तनकालात् न
तत् ॥२॥ चैत्यादिकेऽभूत् द्रविणस्य कार्यं, तदा
जनानां प्रबलं ततस्तत् । क्षिप्तं जिनानां द्रविणोच्चये
प्राक्, न तेन साधरणाऽस्य नष्टा ॥३॥ ततः प्रवीर्ण-
णनेतृमुखैः, शास्त्रानुसारेण सुनिर्णया वाक् । पत्रेण
स्पष्टा गदिता हिताय, सर्वस्य सङ्घस्य तथा च तन्मुनेः ॥४॥
तथापि काशीस्थबुधोपसेवा-लब्धं पदं स्वीयमनुस्मरन्

सः । श्रीजैनशास्त्रे निपुणत्वमग्र्यमाचर्यताङ्कं द्रविणव्ययाच्च
॥५॥ मुख्यान् गणेशान् विबुधान् गणींश्च, मुनींश्चान्
शास्त्रसमिद्धबोधान् । प्रत्यष्टितोच्चैः श्रुतवाक्यसंश्रिता
आरात्रिकादौ गदितोत्स्यपिस्तदा ॥६॥ जिनेन्द्ररिक्तस्य
विबुद्धये च, न व्यत्ययोऽस्यापस्था प्रयुक्तेः । चेदुद्धर्यते
तर्हि करोमि मिथ्यादुष्कृत्यमात्मोज्ज्वलताकृतेऽहम् ॥७॥
सूरीश्वरैः श्राद्धविधौ न्यगादि, रत्नादिभिः पण्डितवर्य-
शेखरैः । आरात्रिकादौ द्रविणोत्स्यपिः पुरा, कार्याऽहंतो
द्रव्यविबुद्धये यत् ॥८॥ अदर्शि शास्त्रामृतपुष्टबोधैराचार्य-
मुख्यैर्विदितं जनानां । आनन्दपाथेऽयमिधैस्तथापि,
सोऽदान् मिथ्यादुरितं कदाश्रवः ॥९॥ नवीन-
मर्थं भवभीविमुक्तोऽभाणीत् प्रवीणेषु वितीर्णहास्यम् ।
उत्सर्पणं मोचनमत्र तेन, मिथ्या ममाधो न
मया विधेयम् ॥१०॥ कोशेन तस्य स्तब्धकेन

सिद्धं, स्पष्टं न्यदर्शयन्मुपिमात्तमुच्यते । आसन्नार्थहेतोर्नैमिषिप्रश्न
ससदमेनेकशो य वधितोऽपि नामान् ॥ ११ ॥

देवनिर्याणमार्गः (२६)

ननु ऊर्ध्वलोकं द्वादशदयो विमानप्रस्तदाः, अथो-
लोकं च प्रयोदशदयः प्रस्तदा कथ्यन्ते । तन्मध्ये
एन्द्रजा आबलिराप्रविष्टाश्च दिग्दिक्षु कथ्यन्ते । तत्र
कथं प्रसदत्तं ? तेन सम्यग्धेनावलिरूपमविष्टत्वं चेति ! ।

आबलिराप्रविष्टविमाननरणासासनाभ्यान्तरालपृथिव्या
अस्तिरं, तेन तेषा सम्प्रदत्तं च गम्यते । न चैतत्
स्वमनीषिकामिच्छिमतं । यतः श्रीश्यामाचार्यपादा द्वादर-
पृथ्वीमायाना पर्याप्तानां म्यातानि प्रतिपादयन्तो विमान-
नरसासनाभ्याम्भूतायाः पृथिव्याः प्रस्तदपृथिव्याः सत्त्वं

व्यापनद्वः-‘नरपत्थडेगु० विमानपत्थडेगु० चे’णताभ्यां
पदार्थ्या द्वितीयस्थानप्रज्ञापनापदे । न चान तरत्वमस्त-
वन्देन विमानादीना समुदायो गृहीतस्तद्व्याप्यर्थमिति ।
यतः श्रीपलपयिरिप्तादाः स्पष्टतया तदन्तरालमेव प्रस्त-
टेन गृहीत्वा व्याचक्ष्युस्तत्पदं, ‘तत्पाठश्रायं-’नरकप्रस्त-
टेपृ-नरकभूमिरूपेण । अत्रापि नरपनरपानलिराप्रहणेन
केवला एव नरकागताः परिगृह्यन्ते, नरप्रस्तदग्रहणेन
तु नरकापान्तरालमपि । तथा ‘विमानप्रस्तडेगु-’विमान-
भूमिरूपेषु । अत्रापि प्रस्तदग्रहणं विमानापान्तराल-
मारिनामपि यथागम्यप्रभातिना द्वादरपर्याप्तपृथ्वीमायि-
कानां स्थानपरिग्रहणं’मिति । एवं च प्रस्तदानां पृथ्व्या-
घास्ता, आबलिराप्रविष्टानामपि च तथात्वं चात्रिग-
दासत्वं विदुषामिति ।

ननु प्रस्तदानाभ्यामलिराप्रविष्टविमाननरकागतानां प्रमाप-

नास्थानपदोक्तप्रस्तटपदाभ्यां पृथ्व्याधारता चेत् सिध्यति,
तदा स्थाने स्थाने सूत्रेषु यत् पृथ्वीनामष्टकं
परिसङ्ख्यातं तत्किमिति न विरुध्यते ? । सत्यं,
किमु विमाननरकावासानां महत्तमानां नाधारः
पृथ्वीरूप इति मन्यसे ? परःसहस्रयोजनानां तदग्रस्त-
लपृथिव्याः प्रतिपादितत्वाच्चेति चेत्तत्र पृथ्वीसङ्ख्यानस्य
का गतिः ? न च वाच्यं सोऽर्था नोर्वी, न च पृथु-
लेति न गण्यते । ईपत्याग्भाराख्याष्टमपृथुरुपृथुत्वापे-
क्षयाऽतिशयेन तद्द्वयवत्त्वात् तत्तलपृथ्वीनामिति । कान्दि-
शिका वयमिति चेदनुसरत सूत्ररितां दिशं, कामिति ?
चेदिमामेव-पृथ्वीनां रत्नप्रभादीनां सप्तानां यावत्त्रसनाडि-
व्यापकमहत्त्वपरःशतसहस्रयोजनपिण्डात्मकतया ईपत्याग्भा-
गायाश्च स्वस्थाने यावच्छोकं व्याप्तेः । न चैवं विमाननर-
कप्रस्तटानामन्तराले, पृथ्वीभावेऽपि तथाव्याप्त्याद्यभावादिति ।

एवं च प्रकीर्णकेषु विमानेषु नरकावासेषु चाधस्तलपृथ्व्या
भावेऽपि तदन्तराले तदभावः, न च प्रस्तटवत्तत्र
पृथ्व्याः सत्ता, प्रस्तटानामेव तत्र ग्रहादिति ।

ननु अवलिकाग्रविष्टविमाननरकावासानामिवा-
सुरादीनां यानि भवनानि तदपान्तराले पृथ्वी अस्ति न
वेति ? चेदस्तीति ब्रूमः । यत आहुः श्रीमलयगिरिपादाः
स्थानपदवृत्तौ—“इह भवनग्रहणेन भवनानामेव केवलानां
ग्रहणं, भवनप्रस्तटग्रहणेन तु भवनानामपान्तरालस्यापी”ति ।
'प्रस्तटा वेश्मभूमिकल्पा' इति सङ्ग्रहणीवृत्तौ ।

नन्वेवं भवनानां सापान्तरालाः प्रस्तटाश्चेत् किमि-
त्यूर्ध्वलोके त्रिपट्टिस्थोलोके चैकोनपञ्चाशदेव शाल्वे
प्रतिपादिता ? इति ।

तत्र हि पूर्वपूर्वप्रस्तटविमाननरकावाससङ्ख्या
हीनहीनोत्तरोत्तरस्मिन् प्रस्तटे इति तेषां परिगणनं युक्तं ।

परमेवं भगवन्प्रस्तुतेषु नेति नात्र तत् इति सम्भाव्यते ।

ननु सौधमैशानयोः कल्यात् स्ववाचिर्याणामागो भिन्नद्विकथ यथा तथाप्रेतनानामपि नियतोऽनियतो चेति ।।

निरत एव । यत् आगच्छकभूषिजगद्दीपघ्नस्त्यो-
जिनजन्ममहोर्णन उक्तं-अत्र हि कल्पभेदेन निर्याण-
मार्गो भिन्नद्विक उक्त । आग० नृ०-सोऽहम्माणं
सणद्धमारमाणं रंभलोपमाणं महासुगमाणं पानयमाणं
देवाण सुयोसा यंटा हरिणगमेसी पादस्ताणीयादिवती
उत्तरिष्ठा निज्जाणभूमि दाहिणपुरस्थिभिद्धो रनिगसगप्यतो,
ईसाणमाण माहिरलंतकसहससारअधुआण इदागं महा-
पांसा घण्टा लहृपरग्गमे पादस्ताणीयादिवती दक्खि-
णिट्ठिए निज्जाणमगे उत्तरपुरस्थिमिन् रतिकरगपज्जते
पृ० १४१) । पुष्फओ विमाणगरी दम्बिणा निज्जा-
णभूमि उत्तरपुरस्थिमिन् रतिकरगपज्जते (पृ० १४२)

सोऽहम्मस्त कप्पस्त मज्झमज्जेण तं दिव्यं देवडिंड
जात्र उरुंसेमाणे जेणेव सोऽहम्मस्त उत्तरिष्ठे निज्जाणमगे
तेणेव उगमच्छति उगमच्छिआ जोयणसयसादस्सिएहि
विमगेहि ओवयमाणे य वीतीयमाणे य ताए
उविट्ठाए जाव देवगतीए वीतीयमाणे २ तिरियमसंसे-
आण दीगसमुदाणं मज्झमज्जेणं जेणेव जदीसरे दीये
(पृ० १४३) उगू० प्र०-सय्यिदीए नात्र रणेणं सोऽहम्मस्त
कप्पस्त मज्झमज्जेणं तं दिव्यं देवदिं जाव उयद-
सेमाणे २ जेणेव सोऽहम्मस्त कप्पस्त उत्तरिष्ठे निज्जाण-
मगे तेणेव उवगच्छिउ उवगच्छिउता जोअणसयसा-
एस्सीएहि विमगेहि ओवयमाणे २ ताए उविट्ठाए,
जाव देवगतीए वीतीयमाणे तिरियमसंखिज्जाणं दीग-
समुदाणं मज्झमज्जेण जेणेव जदीसारे दीये जेणेव
दाहिणपुरस्थिमिन् रतिकरगपज्जते (पृ० ४०२) । सोऽहम्म-

गाणं सणकुमारगाणं चंभलोअगाणं महासुक्कयाणं
पाणयगाणं इंदाणं सुधोसा घण्टा हरिणेगमेसी
पायत्ताणीआहिबई उत्तरिह्ठा निज्जाणभूमी दाहिणपुर-
त्थिमिह्ठे रइकरगपव्वए, ईसाणगाणं माहिंदलंतगसहस्सार-
अचुअगाण य इंदाण महाधोसा लहुपरक्कमो
पायत्ताणीआहिबई दक्खिणिह्ठे निज्जाणमग्गे उत्तरपुरत्थि-
भिह्ठे रइकरगपव्वए (पृ० ४०५) ।

ननु कल्पवासिनामेव नियतो निर्याणमार्गो ? यदुता-
सुरादीनामधोवासिनामपीति चेद् । अधोवासिनामपि स तथैव ।
चमरस्य तिगिंछेत्यभिधस्य ब्रलेश्च चरोचनाभिधानस्यो-
त्पातपर्वतस्य श्रीभगवत्यां द्वितीयशतकाष्टमांदेशे च
स्पष्टमेवाभिधानात् । तत्पाठः—‘उप्पायपव्वए’त्ति, तिर्यग्या-
कगमनाय यत्रागत्योत्पतति स उत्पातपर्वत इति (पृ० १४४)
अरुणवरस दीवस्स चाहिरिह्ठाओ चेइयंताओ अरुणोदयं

समुदं वायालीसं जोयणसहस्साइ ओगाहिता एत्थ णं
चमरस्स असुरिंदस्स असुरकुमाररण्णो तिगिच्छयक्खडे नामं
उप्पायपव्वए षण्णत्ते (पृ० १४४) पालगं विमाणं उत्त-
रिह्ठे निज्जाणमग्गे (पृ० ७००) एगे अवीए फलिहर-
यणमायाए महया अमरिसं वहमाणे चमरचंचाए रायहा-
णीए मडंमज्जेणं निगच्छइ २ ता जेणेव तिगिच्छकूटे उप्पा-
यपव्वए तेणामेव उवागच्छइ २ ता वेउव्वियसमुग्गाएणं
समांहणइ २ ता संखेज्जाइं जोयणाइं जाव उत्तरेवउव्वि-
यरूवं विउव्वइ २ ता ताए उक्किट्ठाए जाव जेणेव पुढवीसि-
लापट्टए जेणेव मम अंतिए (पृ० १७२) । तते णं से
चमरे असुरिंदे असुरराया तं जलंतं जाव भयंकरं वज्रम-
भिमुहं आवयमाणं पासइ पासइत्ता झियाति पिह्ठाइ
झियायित्ता पिह्ठाइत्ता तहेव संभग्गमउडविडए सालंव-
इत्थाभरणे उडंढपाए अहोसिरे कसखागयसेयंपि च

विणिग्मयमाणे २ नाए उरिक्कण्णं जाव तिरियमसं-
 सेज्जाणं दीरममुद्दणं मज्झमज्जेण वीईरयमाणे २ जेणेर
 जंजुदीवे ० जाव जेणेर असोमवरपायवे जेणेर मम अतिए
 नेणेर उगगच्छद (पृ० १७३) । यथा चमरसत्तस्य
 दितीयगतसत्तमाहंशराभिहितस्यैव तिगिच्छिहूदाभिधान-
 म्यास्तानपरंतस्य प्रमाणमभिहितं तथाऽस्यापि रुचयेन्द्रस्य
 बाल्यं (पृ० ७१८) । दिव्याए देवगतीए वज्जस्स वीहिं
 धणुगच्छमाणे २ तिरियमतंसेज्जाणं दीवसमुद्दणं मज्झमज्जेण
 जाव जेणेर असोमवरपायवे जेणेर मम अतिए तेणेर
 वनागच्छद (पृ० १७६) । सोहमपेइसयस्स महाविमा-
 णस्स पुरच्छिमेगं सोहमे रुपे असातेजाइं जोयणाइ वीति-
 वइता एत्थ णं मयस्स देविदस्स देवरत्तो सोमस्स महा-
 रत्तो सत्तप्पमे नाम महाविमाणे पण्णेत्ते (पृ० १९४-५) ।
 प्रत्रापना-इह मयनग्रणेन मरनानामेव केमलानां ग्रहणं,

भयनग्रस्तग्रहणेन तु मरनानामपान्तरालस्यापि । तथा
 नरपेषु-प्रकीर्णकरूपेषु नरकानासेषु, नरकालिङ्गामु-
 आवलिङ्गान्यवस्थितेषु, नरकावासेषु -- नररुभूमिरूपेषु,
 अत्रापि नररुनरकावल्लिङ्गादश्वेदलोकरपरिग्रहः । विमानेषु-
 श्रेवेयकमम्बन्धिषु प्रकीर्णकरूपेषु, विमानालिङ्गामु-आव-
 लिङ्गामवस्थितेषु श्रेवेयकाग्निविमानेषु, विमानप्रस्तटेषु-
 विमानभूमिकारूपेषु, अत्रापि प्रस्तटग्रहणं विमानापान्तरा-
 लमाविनामपि यथासम्भवमाविनां पादपर्याप्तपृथ्वीका-
 यिकानां स्थानपरिग्रहार्थं (प्रश्ना० पृ० ७३) ।

ननु निर्याणमार्गेण कल्पयामिनां उत्थातपर्वतेनाशेषा-
 सिनां तिर्यग्लोकायागमने किं तदन्तरालस्थानां देवदेवी-
 नामृद्धिदर्शनाय ? अन्यस्मै वा प्रयोजनायंति चेत् । केचि-
 त्कथयन्ति यत्स्वसमृद्धिदर्शनाय निर्याणमार्गेण निर्यान्ति
 कल्पेनादयः । उद्धिस्वन्ति च धीनमृदोपप्रज्ञसिमुच्चजिन-

महानिर्गममथानीयसौधर्मोन्द्रवर्णनगतं 'उवदंसेमाणे'ति पदं
 म्योक्तदाख्याय, परं तदुक्तं न सम्यक् प्रतिभाति । यतो
 निर्गममार्गोऽरुणोदमवगाद्य द्विचत्वारिंशत्सहस्राणि । ततः परं
 किमु देवा देव्यश्च तत्कल्पविमानानि च न सन्ति ? ।
 ततश्च 'उवदंसेमाणे'ति प्रासङ्गिकं, न तु तावदतिक्र-
 मणग्रयोजनभूतं, तन्मार्गात्पस्त एव बहूनां विमानानां
 भावात् आवलिकामप्रविष्टानां सर्वविमानानामसङ्ख्ययोजन-
 बाहल्यनियमात् । किञ्च-न केवलं जिनमहाय तन्मार्गेण
 निर्गमः, अन्यदापि तन्मार्गेणैव निर्गमात् । यथा चमरस्य
 सौधर्मोन्द्रपराभवाय भयमुक्तौ भगवन्महावीरवन्दनाद्यर्थं
 चागच्छतोऽप्युत्पातपर्वतमार्गेणारुणोदाधःस्थितैर्वागमनं दृश्यते
 भगवत्यां स्पष्टतया ।

ननु अरुणोदधिमवगाह्य द्विचत्वारिंशत् योजनानां
 सहस्राण्युपरि सपक्षसमतिदिक्तं दक्षिणायां दिक्ष्यै-

ज्ञानस्योत्तरस्यां च सौधर्मस्य निर्गममार्गः स्वस्वकल्पा-
 निर्णीतोऽस्ति । स च निर्याणमार्गदेशः स्वस्वकल्पावतं-
 सकविमानात् कियद्दूरमिति ? चेद् । असङ्ख्येयानि
 योजनानि ।

ननु सौधर्मस्योडुनामकमिन्द्रविमानं पञ्चचत्वारिं-
 शच्छतसहस्राणि योजनानां तदनन्तरं चावलिकामप्रविष्ट-
 माद्यं त्रयस्रविमानं तच्चावलिकामप्रविष्टत्वादायामवलिक-
 म्माभ्यामसङ्ख्येययोजनमानं ततः किं तमुच्छङ्ख्य
 निर्याणमार्गः सौधर्मस्येति ? । चेन्न, तस्य त्रयस्रस्यावलिका-
 मप्रविष्टस्य पर्यन्तो नैतावता किन्तु देवद्वीपस्यान्यस्य जगती
 पर्यन्तेन, एवं च यदि ऋद्धिप्रदर्शनाय निर्याणमार्गेण
 निर्गमश्चेदधिज्ञानां तर्हि तेन देवद्वीपान्तसमेन स्वयंभूर-
 मणोदधिपर्यन्ते निर्गमः कार्यः स्यादिति ।

ननु सौधर्मं ईशाने च कल्पे लोकपालानां यानि

लौमादीनि विमानानि तान्युचसादिषु दिक्षु सस्तेन्द्रपात्
क्रियदूरेण रिचन्ते ? इति। तान्यपि स्वस्तेन्द्रकादसहस्र्यात-
योजनानि दूरेण । तत्स्थानमप्यकणोदधिसररद्विचत्वारिंश-
योजनसरस्वामाहादूर्ध्वमेकदिगिति ।

ननु तमसरायस्योत्थानं कुनः म्रियन्त देवं यावद्-
गतिः कानि तस्य नामानि किं तानि सार्थकानीतराणि वेति ?।
जम्बुद्वीपादसहस्रेयतमो योऽस्यग्रो द्वीपः, तस्य
पाश्चरेदिरालादग्गोदिग्निं द्वावत्वारिंशद्योजनसरस्वाम्यग्रान्
या देशमन्पादुत्थानं तमसरायस्य, स चाध्वं प्राप्यदेव-
लोमगतशुक्रतः यावद् गच्छति । गच्छथ सौधमः, दीध-
तुताऽपि स्वगमनयाऽऽशृणोति । स्वरूपं चास्य व्यासत
श्रीचराग्यामजसिगच्छतस्वपञ्चमोद्देशान् धेयं । नामानि
न्या याव गमनायां च-तमः १, तमसराय २, अन्य-
वारः ३, महत्तमसरायः ४, लोमन्तमसरायः ५, लोमन्त-

मिसः ६, देवान्यकारः ७, देवतामिश्रं ८, देवारण्यं
९, देवब्यूहः १०, देवपरिधः ११, देवप्रतिशोभः १२,
अरणोदकः १३ इत्येवं परिगणितानि यथार्थानि, न तु
निरर्थमानर्थमिति ।

ननु यथा कल्पेन्द्रो परितुल्य तमस्कायभागे स्थानि-
र्याणमार्गण निर्गच्छतः, तेनैवान्येऽपि देवा निर्णान्ति यथा
कथञ्चिद् वेति ? ।

श्रीरात्रमश्रीयोषाङ्गवर्णितश्रीसूर्यामस्यापि 'जेनेर
सोहस्मे कल्पे उत्तखिं निज्ञायमणे तेनेर उवागन्ड'त्ति
जिनमचनादवगम्यते यत्संपा देवाना नियत स्वस्वमत्स्य-
स्थो निर्याणमार्गे इति ।

ननु स तमस्कायो देवानामपि बाधको ? येन तत्परि-
रक्षणायास्त्वोदधिं तावन्मानं निर्याणमार्गेण उल्लङ्घ्य पश्चाद-
वतरन्तीति । 'देनेरि णं अत्थेमह्ण जेण तत्पट्टमयाए पाति-

त्ताणं खुभाएज्जा अहं णं अभिसमागच्छेज्जा तओ सीहं २ तुरियं २

खिप्पामेव वीइवएज्जे'तिभगवतीवचनात् स देवानामपि भयङ्कर इति तत्परिहरणं । ततश्च निर्याणमार्गेण निर्गम उचित एव ।

ननु माहेन्द्रान्तानां देवानां भवतु तमस्कायपरि-
हाराय नियतनिर्याणमार्गेण निर्गमः, परं ब्रह्मदेवादीनामपि
कथं नियतनिर्याणमार्गेण निर्गमः?, आवश्यकचूण्यादिषु
सौधर्मदेवादिवत्तेषामपि तथोयतेरिति । अधोऽवतरतां तेषामपि
स तथैव बाधक इति तं परिहृत्य तद्ब्रह्मिस्तान्निर्याणमार्गेण
निर्गत्याधोऽवतरणमिति ।

ननु 'जइदुत्तरविक्किरे'तिवचनात् देवानां नियत
उद्योतनाम्न उदय इति किं तत् तमस्कायक्षोभरोधाय न
प्रभवतीति? चेत् । सत्यं, देवानामुद्योतनाम्नो नियत उदयः,
परं तमस्कायो घनस्तादृशो येन तत्र देवानामपि व्यामोहः
स्यात् । एतच्च देवान्धकारादीनां तमस्कायाभिधानानामन्वर्थ-

पर्यालोचयतामवगन्तुं सुशक्नोमेवेति ।

ननु तमस्कायः कृष्णराजीभ्यः कियान् महानिति ? चेत् ।
द्वादशगुणः सामान्येन । यतः कृष्णराजीनां पारगमने अर्धमा-
सेनोदाहृतिः, तमस्कायस्य तु पण्मास्येति ।

ननु तर्हि शास्त्रेषु सप्तैव पृथिव्यः, सेपत्प्राग्भाराश्चष्टावेवेति
यन्निर्णीतं तद्विरुध्यते, विमाननरकावासानामन्तरालेऽपि पृथ्वी-
नामङ्गीक्रियमाणत्वादिति चेत् ।

सत्यं, यथा रत्नप्रभाद्याः सप्त सर्वतो वलयैर्वेष्टिता-
स्तदाधाराश्च, ईषत्प्राग्भारा च केवलाकाशमतिष्ठा तथा नेमाः,
किन्तु विहाय पुष्पावकीर्णानि विमानानि नरकावासौश्च
तथाविधान् तानेवावलिकाप्रविष्टानाश्रित्य तदाश्रिता
एव विमाननरकप्रस्तदभ्रूपय इति न विरोधलोकोऽप्येत-
स्यामुभयौ, प्रत्युत तदपलापिनां श्रीग्रज्ञापनासूत्रवृत्तिभ्यां
सङ्ग्रहणीवृत्त्यादिभिश्च महान् विरोध इति ।

ननु उर्ध्वलोकं त्रिपष्टिर्यंलोकं चैकाग्र्यश्चाक्षन् प्रतराः
सन्तीत्यत्र न कोऽपि विवादः, परं ते पृथ्वीमया न, किन्तु दिग्-
गिदिकस्थितवल्बिकाप्रविष्टविमाननरकावासैस्तथा भासन्ते
यथा प्रतरा इति । न चेदेवं पृथ्वीसङ्ख्याने तदाधारपृथ्वी-
स्वीकारे निरर्थकत्वमिति चेत् ।

सत्यं, पर यथा वेदस्मृ बटुका भूमिका न गृहपार्थ-
वयगणनायां न च ता निराधाराः कल्पिताश्च, एवमेवेमे
अपि प्रतराः । यतः श्रीहरिभद्रस्वरयस्तत्त्वार्यवृत्तौ, 'आध-
पृथिव्यां नरकमस्तरा वेदमभूमिगगनल्लाह योदेक्षति ।
श्रीमिदसेनगुरयस्तत्त्वार्यवृत्तवेद्याह,--'रत्नप्रभापृथिव्यां नरक-
मस्तरास्त्रयोदश वेदमभूमिकागल्पा' इति पृथ्वीपरिसङ्ख्याने
तु मुख्यतया । तथा च प्रस्तररूपाया गौणरूपायाः स्वीकारे-
ऽपि न बाधः । आद्युद्य तत्पार्थक्यत्वादेव श्रीसिद्धसेनगुरयः-
'इतरा अपि च प्रतरादिमेतेन भिद्यमाना बटुत्वमनुयान्ति

स्वस्थान पर्वेति' 'निर्माय्यभूमिकाराराः प्रस्तटाः स्मृ'रिति ।
लोमप्रगणेशे । एवं निर्याणमार्गस्य नियतता प्रतिकल्पं यावद-
सुरादीनामुत्पातपर्वतानां च शास्त्रे प्रतिपादिता या सा लोक-
पालविमानव्यानमन्यतमद्वया कारणमाश्रित्य ज्ञेया ।

अचिताहारद्वान्निशिका (२७)

ज्ञानार्थो तदुत्तर्म्म, हित आहार इत्यमुष् । जगु-
र्जिनेशा निष्पापं, मुनीना हितकाग्यया ॥१॥ महाव्रत-
ग्रहेऽष्टवर्त्तो, गृहपुत्सर्गतः कुतरी । प्राप्तुर्कं तत्र साधूना-
माचारे न हि नोदनम् ॥२॥ यन्म ते मनसा वाचा,
कर्मणा प्राप्तुर्कीक्रियाम् । कुर्वते, सर्वसत्त्वानां, पीडायाः
परिहारिणः ॥३॥ (अत्र अङ्कते) देवव्रतोद्यता ये ह्यु, सारम्भा
गृहमेधिनः । प्राप्तुमाप्राप्तुकाहारे, नैषामंदाद्विशिष्टता ॥४॥
यथाऽऽहृतौ बधो दुष्टः, सत्त्वानां गृहिणां भवेत् । सत्त्वि-

चानां तथाऽचिन्तेष्वहतेषु न किंकृतः ? ॥५॥ अदने तु
 सजीवस्य, यावद्वाहति हिंसनम् । निर्जीवस्यादने हिंसा-
 ऽधिका प्रचुरहिंसनात् ॥६॥ यथोपभोग्यबाहुल्यात्,
 हिंसादण्डाधिकत्वतः । अनर्थदण्डिता तस्या, अतिचारोदिति-
 व्रते ॥७॥ तद्वदत्रापि सत्त्वाना-मधिकानाम् विहिंसनात् ।
 न गुणः किन्तु दुष्टत्वं, प्राकृतेष्वपि को गुणः ?
 ॥८॥ प्रासुकीकरणे किञ्च, बहुधादीनां वधक्रिया ।
 अगारिणां न तद्योग्या, प्रतिज्ञा प्रासुकादने ॥९॥
 उ०-सत्यं किन्तु हृदा प्राणि-भक्षणं परिजिह्वे ।
 कायेन च न चादन्ति, सचित्तं गृहमेधिनः
 ॥१०॥ प्रासुकीकरणे काय-योगो व्याप्तिर्यते परम् ।
 नेन्द्रियाणि ततो नाति-दुष्टता प्राणिनाम् वधे ॥११॥
 योगेष्वीर्यापथो बन्धः, केवलेषु जिनेशितुः । स्यात्तन्मैवेन्द्रि-
 यास्वाद-पसङ्गो हितकृन्नतु ॥१२॥ योगजन्या भवेद्विंसा,

द्रव्यतो भावतः पुनः । इन्द्रियाणि समाश्रित्य, तदत्रास्याद-
 वर्जनम् ॥१३॥ साधकं नेन्द्रियं कार्यमेनोभारविवर्जकः ।
 प्रासुकं तत्सुधीरघात, योगारम्भोद्भवेऽक्षमः ॥१४॥
 रसनारससम्पर्क-मुज्झन् प्राणिदयालुताम् । दधान आत्मनि
 प्रष्टु-मीप्सवखिलसंवरम् ॥१५॥ अचित्तं यदि भूयांसो-
 ऽश्रुयुस्त्यक्त्वा सजीवकम् । का हानिर्यत्ततोऽनर्थ-दण्डोऽ-
 स्माकं प्रसज्यते ॥१६॥ किञ्चाचिच्चाहूतौ साधोर्दानेऽधः-
 कर्मता नहि । क्वापि यत्स्वार्थमारम्भं करोत्येव
 निरन्तरं ॥१७॥ अभ्युपगममाश्रित्य, प्रोक्तमेतत्
 यतो नहि । निगारम्भा अनासक्ताः, कुटुम्बेषु गृहाश्रमाः
 ॥१८॥ तथा चाङ्गजमृत्यादि-कृते या पचनक्रिया । सा
 स्यात्ततः स्वयं दोषं, वर्जयेद् वधसंश्रयम् ॥१९॥ गोकुला-
 दिकृते चाम्बु, त्रिदण्डोत्कलितं गृही । कुल्ले दधिमन्यार्थं,
 तथा तत्प्रासुकीकृतिः ॥२०॥ प्राधुर्णिकाय स्वाद्यादि स्वाद्यं

च यदि लब्धियाम् । हुर्मन् कुर्यात्तदा तस्याचिचारः
 फलेग्रहिः ॥२१॥ अमाप्तावेष्णीयस्य, स्वय निर्वी-
 यताहतौ । दृष्टता नैव पूर्वोक्त-युवत्या चिन्त्य-
 म्बिन्दु इदि ॥२२॥ एवमेवादहस्ति-प्रत्याख्यानेऽपि शुद्धता ।
 प्रिलेपादायुषो वन्धात्, तिथौ तत्र यथोज्ज्वलात् ॥२३॥
 यथा प्रष्टिर्मता विंशं, कालमाश्रित्य सद्युगुणा । निर्युगा
 दोषदानी चानेहास्तिध्यादिकलथा ॥२४॥ यथा सूर्या-
 तपो भिन्न-भिन्नकालाश्रितो भुवि । नाशयेद्विधायतद्भान्,
 जलद्वारेण जग्मिनाम् ॥२५॥ तथा सूर्याणि ज्योतीर्षि,
 समाश्रित्य तिथीतराद् । दुराणा आयुषो वन्द्ये, हेत्वहेतुत्व-
 मादयुः ॥२६॥ या लेस्या स्वायुषो वन्द्यानेद्वसि
 प्रागतिप्रदा । तल्लेपयाया विमुद्वर्धमारम्भ वर्जये-
 त्तिथौ ॥२७॥ आयुषो वन्द्यान् धर्मः, मागू य आसे-
 न्तिनो नर्दे.। स हि प्रेत्यायुषो वन्द्ये, तल्लेपयाया फलोन्मुलः

॥२८॥ तदा चेदशुभा लेस्या, प्राणिनां प्रीणितात्मनां ।
 अशुभे शुभमाक्रामेत्, विषे दुग्धं यथा विषात् ॥२९॥
 यथा वा दृष्यमातङ्ग, आहारादीष्टमाप्नुवन् । तिर्यक्त्वं
 पापधामानुभवेत् तद्वदयं कृती ॥३०॥ तिथीनां दशकं
 श्राद्धः, समाश्रित्य त्यजन् वधम् । आद्यान्त्यतिथ्योः
 सङ्कल्पं, प्रशस्तं विदधत् शुभः ॥३१॥ सम्यक्त्वानुगमात्म-
 शुद्धिविषये तीर्थाधिपेवत्याश्रित, श्राद्धो द्वादशकं सतामनु-
 वरन् शुद्धया व्रताना त्रिधा । अन्नं जक्षद्जीवमाप्तचरणा-
 म्भोजेऽल्लिप्तम्यं दधत्, किं शुद्धनतयारिणां धुरि पदे
 तानन्दमुद्यामयेत् ॥३२॥

पौषधपरामर्शः (२८)

ननु त्राघाः कथयन्ति यदुत्-परान्यदिनेषु पौष-
 धस्य कृत्तरिविधिः । यत आकशग्रन्थति-पञ्चाशग्रन्थति-

पृ० ८३८, 'इत्थ उ सावयधम्मे'ति पञ्चाशके गा० ३९,
 'इत्थ उ समणोवासगधम्मे'ति श्रावकप्रज्ञप्तौ च सकल-
 श्रावकधर्माभिधायिना निर्देशो न स्यात् । ननु सर्व-
 त्रापि श्रावकधर्माधिकारे सति किमिदं तत्रैव प्रकरणा-
 न्तरमिति चेत्, सर्वत्र तावदणुव्रतादीनां प्रत्येकानां स्वरूप-
 मुक्तमत्र तु समुदितानां तेषां पुनरिति प्रकरणान्तरं, तत
 एव त्रिष्वपि उपसंहृत्य पुनरारम्भ 'एत्थ पुणे'त्यादि-
 भिरिति । ननु किमर्थमिदं प्रकरणान्तरं सर्वत्रारब्ध-
 मिति चेत्, शृणु- 'कानि पुनरणुव्रतादीनामित्वराणि
 (कानि) यावत्कथिकानीति ? अत्रोच्यते 'इत्यावश्यकोक्ते-
 नावतरणेन 'यतिधर्मे महाव्रतानि यावत्कथिकान्येव भवन्ति
 अत्र पुनः श्रावकधर्मे' इति पञ्चाशकोक्ततुशब्दार्थविशेषण
 'अधुनैषामणुव्रतादीनां कानि यावत्कथिकानि कानि
 चेत्वराणि तदेतदाहे'ति श्रावकप्रज्ञप्त्युपक्रमेण च स्पष्टितं

श्रावकप्रज्ञप्तिवृत्ति-धर्मसङ्ग्रहादिषु तस्य प्रतिनियतदिव-
 सानुष्ठेयतामुक्त्वा प्रतिदिवसाचरणीयतां स्पष्टतया निषेध-
 यन्ति शास्त्रकारा इति । तत्र किं ? तत्त्वमिति ।
 प्राक् तेषामवबोध एव न सम्यक् । यत एतद्वा-
 क्यस्य प्रकरणमपि न तैरवबुद्धं । किं तत्र प्रकरणं
 कथं चानवबुध्य प्रकरणविरुद्धं प्रलपितं तैरिति,
 चेच्छृणु-द्वादश व्रतानि तत्र व्याख्यातानि, उपसंहृत्य
 च द्वादशानां व्रतानां प्रत्येकं वर्णनं पूर्वतनसमग्रः श्रमणो-
 पासकधर्म उपसंहृतः 'इत्येष श्रमणोपासकधर्म' इति-
 वाक्येन स्पष्टतयाऽऽवश्यके, श्रीपञ्चाशके तु उक्तव्रतानां
 वक्तव्यशेषमुपदर्शयन्नाहेत्यवतरणेनैव वक्तव्यान्तरता
 दर्शिता । अत एव नित्यस्पृत्यादिप्रकरणमप्यन्तरा तत्र
 स्पष्टं कथितं दृश्यते । किञ्च-यदि प्रकरणभेदो न
 स्यात्तदा 'इत्थं पुण समणोवासगधम्मे'ति आवश्यकं

प्रकरणान्तरप्रयोजन आशयक चेदं । यतः प्रागणुग्रहादि-
 धिरणेन चारिश्रवणे 'आज्जीराण्'चि मर्यादादर्शक
 पदं यथा, तथा किञ्चिदपि मर्यादादर्शनमवगतीति मर्यादा-
 दर्शकपिदं प्रकरणात् । ननु आशयक्यत्वात् 'उपस्था-
 गुरमूले संदिग्धा इतर य इतर चेति रचनेन पञ्चाशकं
 न 'गुरुमूले तु यथमयो संविद्यो इतरं य इतर रा ।
 वज्जिणु'ति रचनेन न स्पष्टमेव यातरधिकमित्यं नेति
 मर्यादादर्शनं कृतमेवास्तीति । सत्यं, प्रथमाणुग्रहतत्वादिपद-
 मुभयत्रापि, न तु द्वितीयाद्यणुग्रहतगुणान्तादिपिपदं । किञ्च
 न्तदपि वृद्धसामाचारीनपि न तु यत्रोक्तमर्यादाविषयं ।
 त्वेधे त्वणुत्रागुणयत्ताना यातराधिर्भव । अत एव 'पंच
 अणुव्याप्ये'ति णि गुणव्यापि आचरहिद्या'इति सत्यव्या-
 यशयकमृगपाठोऽक्षराणि । यथा आशयक्यत्वात् पञ्चाशके
 चाणुग्रहतगुणयत्तानास्तिरशिरामुखं 'न तु निषांगतो याव-

ज्जीरमिनि गुरयो व्याचक्षते' इति 'प्रायोग्रहणागन्तुर्मासा-
 षगधिकान्यपि भवन्ति वन्ती'ति वचनेन तदणुग्रहतगुणयत्ताना-
 स्तिरशिराऽप्यग्राणुपात्यपि सामानागन्तुपाति, यतः आशय-
 क्यत्वात् 'प्रतिचानुमांसपपि तद्वृष्टाणं वृद्धपरम्परायात्-
 तथा सामानागन्तुपलभेरिति' नन्वासात्तामुभे अपि वस्तुनी
 प्रकरणात्तरं मर्यादादर्शक्यत्वं चेत्तौ वास्यानो, पर
 विमर्शरोऽयमेतान् प्रयासः ? । सत्यं, स्वस्तराणा स्वरत्न-
 दुर्योगतत्परदर्शनार्थस्य प्रयासः । यतस्ते क्षेतानि वास्यानि
 प्रकरणान्तरगतानि मर्यादादर्शकानीति चानरगुरोरावप्य
 वा सगच्छीयदुराग्ररुष्टौ वा वास्यानामेतां क्रियाकाल-
 तमुद्घोषयन्ति, न न विचारलेखोऽपि तेषामुद्घपति यद्वृ-
 ण्तेषां वास्यानो क्रियाकालस्य उच्यमाने यतिभेदे महा-
 व्रतानामथ श्रमणोपासरूपं भणुग्रहतगुणयत्तानां यातराधिक्य-
 म्रुतं तच्चरि तयोर्वेति आशयक्योर्वाच्यीयमगणीयानि, यथा-

ध्विधानेन प्रकरणस्य मर्यादाकालदर्शनार्थेन तु सकृदेवो-
 चारस्तेषां यावत्कथिकं धरणं । अत एवावश्यके 'यावत्क-
 थिकानीति सकृद्गृहीतानि यावज्जीवमपि भावनीयानी'ति ।
 तद्वदेव च श्रावकप्रज्ञप्तावपि पालनकथनेन मर्यादाकाल
 एव । अत्र खरतरैः खरदनं कर्तुं न शक्यते । यथा
 प्रतिमोद्वहनविवादे भावनाशब्दस्यानुष्ठानाभावात्त्वोद्बोधनं
 कृतं, महाव्रतादीनामकरणं तु निह्वतमैरपि न शक्यते
 वक्तुं जैने शासने यत इति । नन्वेवं प्रकरणान्तरत्वेन
 मर्यादार्थकत्वेन चैषां वाक्यानां विशेषः कः फलितः
 क्रियार्थात् खरतरोक्तादिति चेन्नमेव विचारय । विचारश्च
 द्वयोरर्थयोः समन्वयं कृत्वा चेक्षेतयसि तदा गमिष्यति
 नान्यथेति । तथास्तु क्रियार्थत्वे प्रतिनियतदिवसानुष्ठेया-
 वित्यत्र ये केचिद्विवासा नियमं प्रापिताः पौषधक्रियां
 प्रति स्युस्तेष्वेव तौ कर्तव्यौ, विधानस्योभयगामित्वाच्च तेव-

करणे अन्यत्र च तयोः करणे प्रायश्चित्तेतुभूत आज्ञा-
 भङ्ग इति समन्वेमि । मर्यादार्थकत्वे तेपामेवं समन्वयः
 क्रियते प्रतिनियतो दिवसो यत्रेति विगृह्य दिनमर्यादा
 नियम्यते । तथा च न तौ दिवसादूनकालीनौ विधेयौ,
 न च द्वयादिदिवसान् समक्रमभिगृह्य बहुदिवसान् याव-
 दुपधानादिषु पौषधानां निस्तरं विधानेऽपि न तान्
 दिवसान् समकं गृहीत्वा पौषधोच्चारः कर्तुं शक्योऽनेन
 विधिना । अन्यच्च विधेरुभयार्थत्वाद्यर्थैकाधिकदिनानां
 पौषधा न सहोच्चार्यन्ते, तथैकस्मिन् दिन एकश एव
 पौषधस्य न भूयः स्वीकारः । यथा पौषधे नियतता
 दिवसस्य तथैवातिथिसंविभागव्रतेऽपीति । न तदप्यने-
 काहस्कं, न चैकस्मिन्नहनि भूयः प्रतिपत्तव्यमिति । एवं
 पौषधपर्यालोचनया समन्वेमीति । नन्वेवं द्विधाऽन्यिते
 कः शास्त्राण्याचरणां चानुरुध्यते ? इति । द्वितीय एवान्व-

यस्तथाभूतः यतः शास्त्रेषूपधानोद्ग्रहणादिषु प्रत्याहमेकाहो
 मानेनैव कार्यन्ते पौष्याः, न तु समरु । न च
 कापि गच्छे सुहृत्तयामादिमानेनापि पौष्याः कार्यन्ते,
 त्वस्तरा अन्येष्वेव एकाहोमानेन कारयन्ति पौषयान् ।
 न च तथानिधप्रतिषादगन्त्येभ्योऽन्यानि वचासि उपल-
 भ्यन्ते । आग्ने त्वन्वये प्राक्त तारदागमविरोधः, वणिक्का-
 भयनन्दमणिकारमुवाह्यादीनामनियतान् दिवसान् श्रीनपि
 निरन्तरं पौषधकरणस्य भुयमाणत्वात्, वरचिदप्यप्रतिनि-
 यतदिवसक्रत्यपेक्षया पौषधे प्रायश्चित्तस्यानुज्ञेः, प्रत्युत
 तत्त्वार्थभाष्ये तद्वृत्त्यर्थे 'प्रतिषदाद्यन्यतमा तिथिमभि-
 युधे'त्यादीनि वाक्यानि यासु वामुचिदपि तिथिसु
 पौषधव्रतस्य वरणीयतां दर्शयन्ति । ततो मर्यादादर्शक-
 तययान्य वरुमर्ह इति । सामायिग्देष्टावकाशिकयो-
 नित्यमासत्रिपञ्चाहादिना या कालमर्यादा सा न

तावन्तं कालं धारणामपेक्ष्य किन्तु पालनापेक्षमिति ।
 सामायिग्देष्टारमाशिकयोः प्रतिदिवसं या यत्तव्यतोमता
 निषिद्धा च प्रतिनियतदिवसरुत्तव्यता । अत्र यदि
 क्रियार्यो गृह्णते तदार्पणने एवार्थहानिरम्भरा । कय-
 मिति १, त्वस्तराणामभिप्रायेण प्रतिनियतशब्दस्य प्रति-
 नियतेषु दिनेषु सामायिग्देष्टारमाशिकयोरुत्तरे द्वास्त्रग-
 वारणामाज्ञा सम्पन्ना, सम्पन्ना च पंगसु तयोर्द्वयोरे-
 रेगुतपस्य क्षारगणामाज्ञामङ्गः प्रायश्चित्तापत्तिश्च तत्तरणजे
 इति । मिश्र-प्रतिनियतदिवसस्य पर्वत्त्यर्थे क्रियमाणे श्रीहरि-
 ष्टत्रयश्चिपृवीनामनर्थकस्य बृहन्न्यासस्य कृतेः स्वीगरेण
 षोडशस्यैव स्वीकारः अग्न्याहृतभाषावतृतापाद्यादि स्वी-
 वार प्रसङ्गश्चेति । ननु प्रतिदिवसशब्दस्याव्ययीभाष्यम-
 मासाद् दिवसं दिवसं प्रतिदिवसमिति वीज्यार्थः
 स्यात् तथा च कथं दिवसमभिव्याप्येति प्रिय

माणो मर्यादाथो घटामटाद्यते इति चेन्न ह्यत्रा-
व्ययीभाव एव समासः कार्यः इतीश्वराज्ञा । ननु
सा न, परं कस्कोऽत्र समासः केन सूत्रेण किंचेति
स्पष्टं दर्शनीयमेवेति । 'प्रात्यये'त्यादिना सूत्रेण बाहुल्यात्
सप्तम्या अपि 'प्रत्युरसे'तिवत्तत्पुरुषोऽत्र समासः करणीयः ।
तथा च प्रकरणार्थानुगतमर्यादाकरणे न काचित् क्षति-
रिति । ननु प्रतिनियतदिवसशब्दस्तत्पुरुषेऽव्युत्पाद्य बहु-
व्रीहाद्युत्पाद्यते, तत्र यद्यपि तथारेका परं प्रतिदिवस-
शब्दं रूढमन्ययीभावे परावर्त्य बाहुल्याश्रितं प्रतिष्ठितार्थं
प्रति गृहीत्वा प्रत्युरसवत् तत्पुरुषे व्युत्पाद्य दिवस-
स्याभ्यन्तरमित्यर्थकरणं कथं प्रमाणपदवीं प्रापणीयमिति ।
चेच्छुणु, प्रथमं तावदव्ययीभावकृतौ वीप्सार्थः स्यात् न
तु मर्यादारूपः प्राकरागिकोऽर्थः, प्राकराणिकाग्राकरणि-
कयोश्च प्राकराणिकस्य वलीयस्त्वान्तत्पुरुषे व्युत्पादनमा-

वश्यकं । अन्यच्च प्रकरणं मर्यादादर्शकार्थकरणरूपमवमत्याव्य-
यीभावे वद्धाग्रहीभूय वीप्सार्थः आद्रियते प्रतिनियतदिवसा
अपि प्रतिदिनार्थे आगता एवेति । प्रतिदिवसानुष्ठानस्य
व्यापकतया प्रतिनियतदिवसतया निषेधो न स्यात्, न
स्याच्च प्रतिनियततायाः शास्त्रेण निर्दिष्टत्वात् प्रतिनियत-
दिवसानुष्ठानतया निषेधः, परस्परविप्रतिषिद्धतया च दर्शि-
तमेतदनुष्ठानं तन्न साङ्गत्याभियुयात् । किञ्च-अव्ययी-
भावाग्रहे ग्रन्थकृतामेव वचनानि दुर्धरविरोधकक्षामशुवीरन् ।
यतः सर्वेऽप्यावश्यकदयः सिद्धान्ताः प्रतिदिवसस्यार्थ-
भावनां स्पष्टतया 'पुनः पुनरुच्चार्यते' इति । अत्र
चेत्त्वरेषु सामायिकदेशान्नकाशयोरेकस्मिन्नेवाहनि पुनः
पुनरुच्चरणं ग्राहं, अन्यथा मासादिषु तु पौषधातिथि-
संविभागयोः प्रतिनियतदिनाचरणीययोरपि चतुर्दश्यादि-
पर्वणामनेकेषामापातादस्त्येव तत् । तस्मात्प्रकरणविरोधविल-

यायेर ग्रन्थकृतां कृतीना साङ्गत्यायापि प्रतिदिवसश्रद्धं
 तत्पुरये विप्रक्षाराधेन माव्य भव्येरिति । नन्वेवं
 प्रकृत्यास्त्रकारवचनोभयाचीर्णानां विशेषाणानादित्वेचनः
 पौषभातिधिसंक्रिभागयोः पूर्वकलंक्यताया नियमस्यापूर्व-
 कलंक्यतायाश्च निषेधो मासस्तीति, पर मवलन्तराण्य-
 न्यानि सन्ति तत्तत्समर्थनाय प्रमाणानि, तानि चैवं
 क्रमेण १ स्थानोक्ते १०६ तमे २३६ तमे च पत्रे-
 'पौषधः पर्वादितमष्टम्यादि तत्रोपवासने-अमन्तार्थः' भग-
 वत्यां ११६ पत्रे-'पौषधे पूर्वदिनानुष्ठानं, तत्रोपवासः-
 अवस्थानं' उपासकदशोक्ते ११ पत्रे-इह पौषधश्रद्धोऽष्ट-
 म्यादिपर्यन्तु ऋतुः, तत्र पौषधे उपवासः पौषधोपवासः'
 समन्तायोक्ते १९ पत्रे-'पौषध पूर्वदिनमष्टम्यादि तत्रो-
 पवासः-अमन्तार्थः पौषधोपवासः' तत्पार्थमाप्ये ८१
 पत्रे-'पौषधोपवासो नाम पौषधे उपवासः पौषधोपवासः,

पौषधः पूर्वत्यनर्थान्तरं' सिद्धसेनीयायां तद्वृत्तौ ९२ पृष्ठे-
 'ऋत्या पौषधश्रद्धः पूर्वसु वर्तते, पर्वाणि चाष्टम्यादिति-
 धयः पूरणात् पूर्वोपचयहेतुत्वात् तत्र पौषधे पूर्वणि
 उपवासः पौषधोपवासः' हारिमित्रीयायां ऋतुयेरयादि उप-
 वासः त्रिविधस्य चतुर्विधस्य बाह्यारस्य हेतुः, आचरु-
 प्रश्नो १७ः पृष्ठे-'इह पौषधश्रद्धां ऋत्या पर्यसु
 वर्तते, पर्वाणि चाष्टम्यादित्तिथयः' इत्यादिष्वपरिमितेषु
 पौषधस्य पूर्वस्यैव कलंक्यता दर्शितेति । सर्वं भगवदिति
 रिच्यते, परमभक्तो न भगवदुक्ततारण्येवोपकं । यतो विचार्य-
 मत्रास्ति, तदेवं-भक्तः किमेभिः पाठैः पौषधस्य
 पर्यायान्तो दृश्यन्तिः पर्यसु अमन्तार्थादिरवश्यं विधेय
 इति नियमो विधीयते, विधानं चा नमिति । प्राच्ये पक्षे
 स्त्रीद्विषयमाने न केनापि कोऽपि विवादः, पर्यस्यभक्ताना-
 र्थकादिविधानस्य नैयत्यं यागजनेन स्वीकाराद् । अष्ट-

हवेज्ज पोसहिओ ॥१॥ आवश्यककचूर्णिपृष्ठे ३०४ तमे
 अत्रान्यत्राहारत्यागादीनां प्राशस्त्यं जिनमते सिद्धमित्य-
 भिधायाष्टम्यादिषु तेषां स्पष्टतया नियमकर्तव्यता दर्शि-
 तास्ति । अत एव पर्वतिथिषु पौषध्राकरणस्य प्रतिब्रमण-
 मपि श्रावकैः क्रियमाणं वास्तवीं दशामानुते इति ।
 अन्यच्च यथा यतिधर्ममनाख्याय देशविरतिधर्ममाचक्षमाणो
 यतिः स्थावरहिंसादीनामनुमोदको भवति, तथा सूत्रा-
 णामेतेषां नियमपरत्वाभावे अपर्वधसेषु विधीयमानाना-
 माहारादीनामनुमोदकत्वापत्तिर्निश्चलतरा स्यादिति । अन्यच्च
 रूढ्या पौषधशब्दः पर्वस्वित्यादि व्याख्यानं व्युत्पत्ति-
 मात्रमेव, न च व्युत्पत्तयो वाच्यार्थस्वरूपनियताः ।
 अतोऽगच्छत्यपि सास्नादिमति गोशब्दस्य गच्छत्यर्थव्यु-
 त्पन्नस्य प्रवृत्तिः । अतः श्रीअभयदेवाचार्याः प्राहुः व्यु-
 त्पाद्य पौषधोपवासशब्दं पर्ववाचकतया धर्मोपपत्तया च

म्यादिषु तु नियमेन कार्य इति तत्त्वार्थवचनमपि
 पौषकमस्य, यतस्तद्वृत्तिद्वयं तथैवाह—‘अन्यतमां चे’ति
 प्रतिपदादितिथि, अनेन चान्यासु तिथिबन्धनियमं दर्शयति,
 नावश्यंतया अन्या सु कर्तव्यः, अष्टम्यादिषु तु नियमेन
 कार्यः इतिसिद्धसेनीया, ‘अन्यतमां चे’ति प्रतिपदादिषु
 अनियमं दर्शयति, अष्टम्यादिषु नियमः’ इति हरि-
 भट्टीया, तत्त्वार्थभाष्यकारा अपि ‘सोऽष्टमीं चतुर्दशीं
 पञ्चदशीं अन्यतमां वा तिथिर्माभिगृह्येति’ वचनेन स्पष्ट-
 मष्टमीचतुर्दशीपञ्चदशीर्विहायान्यामप्यभिगृह्य तिथिं चतु-
 र्विधस्यापि पौषधस्य करणीयतामाहुः । न च शङ्कनीयं
 अन्यत्र विधेरभावात् कथं नियमत्वमत्र स्यात् ? सिद्धे
 सत्यारम्भो नियमायेतिवचनात्, यतः पौषधिकानामे-
 तद्भर्मध्यानमाख्यातं चूर्णिकारैः ‘सन्वेसु कालपव्वेसु पस-
 त्यो जिणमए हवइ जोगो । अट्टमीपंचदसीसु य नियमेण

समवायोक्ते-‘इयं च व्युत्पत्तिरेव श्रुतिस्तरस्य शब्दस्या-
हारद्वारीरमत्ताग्राहकचर्यव्यापारवर्जनेरिति’ । किञ्च-यदि
अपर्वानुष्ठेयताया निकेशार्थं व्युत्पत्तिरेवाधीयते तर्हि
केवासाभक्त्यर्थरूपस्य ग्रहः स्यात् । एवं चानिष्टममापन्नो-
पपदपर्वदिनेषु अभवत्तार्थरूपे गृहानवाय इति । एषा-
न्यत्र श्रावणेषु व्युत्पत्तिप्रसूयोः पौषधमेव न दर्शित
इत्युच्यते । तच्च तान्नर्यग्रजन, मंत्राणि पौषधे आह्वान-
दीना चतुर्णां त्यागकल्प म्वा पौषधं व्याख्यायि तद्धान्नरा
मेवमेवं भवतीति । न च वाक्यमस्माभिरपि नियमत-
वीर मन्त्राण्येवानि स्वीक्रियन्ते, विशेषस्तेत्यावात् यद्वयद्विः
क्रिया नियम्यते, अस्माभिस्तु स्मृदियस्य पौषधस्य
अष्टम्यादिव्येव वरणीयता नियम्य अपरंणि तस्य
नियम्यते इति । मत्स्ये, दर्शितो नियमरिति ५९ न
केवाप्यनुमा, प्रत्युत चरितानुगारेण तत्त्वार्थमाप्युत्तिषु

तद्विधायपि षष्ठ्यल्लङ्घिण्या पौषधक्रियायाः स्पष्टम-
लोक्तत्वात्, न च व्याप्यन्यथापरेण ह्यनानामभस्तादीनां
प्राग्वचिनं निरपेक्ष । किञ्च-भूतात्मन्यनार्थं परस्मिधि-
कृत्याप्यभक्तादयः कार्यन्ते एव । ननु ते त्रिसप्तमिध्याभिधानेन
न तु पौषधाभिधानेनिति । आदारेणमिन्त्ये तत्र, तथाकार्यमाणा
अमक्तादयां धर्मपौषता न वा ? आपे, द्वाविडीषणाभेनागतं
पौषधन्तं, तन्मात्रार्थत्वात् पौषधशब्दस्य । परस्म तु जैन-
धर्मतया तेषां कर्त्तव्या नैव तिष्ठेत् । ननु सर्वत्र श्रावण
परंमु प्रतिलिख्यपौषधस्याभिधानाद्यनुविधेय्य तस्य ममप्रस्था-
वंसु त्रिपेधः द्विपेते इति । मत्स्ये, तत्रादधिकारेण
तथाश्रयथा वर्णितामनुविधः परं नैतामन्मात्रेण परस्म्यन्यथा-
विधौ नैव वापे इति । यद्वाऽपरेण न चतुर्विधः कार्यः
पौषध इत्येवमपि च नियन्तुं शक्य, श्रावणंस्तीनां व्यव-
हियमाणानां च विरोधाभावात्स्य दुर्धर्मत्वादिति । यन्म-

साधुमूलेऽवतिष्ठन्ते, पारणकाले च संदेशयन्ति पाश्याय
 पौषधस्य गुरुन्, तदा गुरुभिरारम्भसम्पत्तिर्वर्जनाय 'पुनः
 कर्तव्य' इत्युक्ते यदि पौषधाय तत्परा भवेयुस्तर्ह्यपर्व-
 पौषधनिषेधकैः खरतरैराकाशमेवावलम्बनीयं, अनिपेधानु-
 मत्या चाभोगेनैवात्मा लेपनीय इति । यच्च खरतरा-
 पसदः कश्चित् 'नावश्यंतयाऽन्यासु कर्तव्य' इत्यस्य तत्त्वा-
 धैवृत्तिवाक्यस्य अवश्यंतया न कर्तव्योऽन्यासु तिथिष्विति
 जगदार्थं, तत्तु वेयाकरणापसदत्वं तस्य प्रकाश्य प्रकरण-
 विरोधेनाभयपक्षीयानामपि तर्जनीय एव, पौषधस्तिथि-
 मभिगृह्येति पौषधविधानरूपं प्रकरणं यतस्ततः खरतरा-
 पसदो निषेधकारकत्वात् प्रकरणविरोधेनोभयैरपि दण्ड्य
 एव । न ह्यन्ये खरतराः स्वागच्छदुराग्रहचक्षा अपि विरोधं
 प्रकरणस्य कुर्वन्तमभिदृग्गृहीयेयुरिति । ननु टीकाकारावेव
 पौषधानुष्ठेयतामवधीर्य नियमानियमप्रकाशकतया प्रकरण-

तस्त्वेषा समग्रापि चर्चा तुपकण्डनमेवानुक्रोति, यतश्च-
 तुर्दश्यष्टम्यादिनिर्देशः कुत्रापि न विधिवादसूत्रेषु. चरिता-
 नुवादोक्तं तु पुरुषविशेषकृत्यानुवादकं, न तु विधायकं,
 न च तद्वलेनापर्वाभक्तार्थादिधर्माणां निषेधः कर्तुं शक्यः,
 आवश्यकादिषु शास्त्रेषु सामान्येनैव आहारादित्यागरूपस्य
 पौषधस्याभिधानादिति । ननु पौषधशब्दस्य पर्वसु
 रूढत्वात् पर्वकृत्यत्वमायातमेवेति । चिरं जीव तर्ह्योगि-
 मादिषु चतुर्दश्यष्टम्यादिषु प्रतिपूर्णं पौषधं पालयन्त
 इत्युक्तत्वात् पुनरुक्तिपरास्तोऽवगम्या किं ? एतान्येव
 चतुर्दश्यादीनि पदानि अभक्तार्थादीनां सर्वदा कर्तव्यतां
 गमयित्वा तैः श्रावकैश्चतुर्दश्यादिषु कृतः सम्पूर्णः पौषध
 इति बोधनायालं भवन्ति केन निवारणीयानि ? । तत्त्वार्थे
 तु 'तिथिमभिगृह्य'त्यवयवेन नैकस्यां तिथावनेकेऽभवतार्थ-
 कादय इति स्पष्टं स्पष्टयत इति । नन्वैदंयुगीनाः पौषधिकाः

विगृह्णादिति न चिन्तयेत्, यत्तस्मात्तथा भाष्यकाराणां
 भिन्नाय आधिष्ठतः । यस्माद् भाष्यकारैश्चरितानुग्राह-
 दिप्रसिद्धाऽष्टम्यादिका चतुष्पदीं कच्छेन्नोक्ता, पश्चात्तन्व-
 तमामिति पटुतिधिसत्परितीनी तिथिगृहीता, तत्फल-
 नियम्मानियमाभ्या कर्षेद्यजायो षोडशस्य परिष्ठापितं,
 परं त्वरतसायदेन प्रियमाणस्य नियेषस्यापि तु गन्धोऽपि
 नास्ति । तथा च तत्पाठः—‘अन्यजमां चेति प्रतिष्ठा-
 दितिथि, अनेन चान्यागु तिथिषु भनियम दर्शयति,
 नायद्वयं चान्यागु कर्षेध्याः, अष्टम्यादिषु तु नियमेन
 कार्ये’ इति मया तु समान एतेन पाठः, परं तत्र तु
 नारक्ष्यतेत्यादि वाच्यमेव नास्ति । मिथ-नकारस्या-
 न्ययत्वेऽपि विशेषण भाग्यत्वं च पूर्वम् ॥ स्वस्त-
 पसदो न तेन शिथलीयः म्यादिति । अन्यथा चाष्ठाग्निर-
 आहमत्यागस्तीर्थमिदं इति पर्यादिदिनेन नियम्यते चेत्त्यगा

अपि सर्वगुणस्येत्यादिरुचिरतेः सिद्धा मनो नियम्यन्ते
 षोडशदिनेष्विति गृह्यां नृनमिति । न च शङ्क्यं यन्
 यथा नियतप्रमाणानां कार्योत्तर्गं भिन्नस्य तस्याविधि-
 भास्य निषेधाय प्रियते एव, न चेतारता सान्नाय-
 भास्यानुसर्तिसंन्यते वैसपि, तद्वदेवाप्राष्टम्यादिषु षोडशस्य
 विधेयतामङ्गीकृत्यापार्गु तस्मिन्नेव कथं तापद्यानुसर्ते
 मसङ्गः? इति । यतो मे नियता कार्योत्तर्गंस्ते प्रायधि-
 वारणाः, प्रायश्चित्तपरिष्ठाया च प्रायश्चित्तकर्मिणो न न्यूना-
 पिरय कार्यमिति सिद्धत्वापार्गा विदन्त्येव । तत्र एव
 प्रायसरिष्णुघोतकराणा ‘वेदेषु निम्नयरे’त्यन्तमेवास्मान्ना-
 तत्र चिन्तने, पर मे कार्योत्तर्गं प्राप्तापाराभनप्रयोजना-
 यथाभिपश्ये लाभ एव मनो, लोकोपलभयश्च न तत्र
 लब्धनीया इति स्वाधारमानो कार्योत्तर्गोदिरष्टान्तपलेना-
 पर्यौषधमतिवचनेकेव आवागम्युमेववाप्ये इति ।

न च वाच्यं पौपथः पर्वानुष्ठानं रूढ्या पर्वसु वर्तते इत्यादीनि
 वाक्यान्यभक्तार्थकादीनां पर्वस्वेव कर्तव्यतां नियमयन्तीति
 क्रिया नियममगोचरं पर्वकर्तव्यता नियन्तव्येति। यत प्राक्कावद्
 व्युत्पत्तिरूपमेव तदिति नैपां कर्तव्यता पर्वसु तेन शक्या।
 तत्रतः पर्वत्वमपि धर्मोपचयहेतुत्वेन व्याख्यातं, न त्वष्टम्या-
 दित्वेन। ननु पर्वाणि चाष्टम्यादय इत्युक्तमेव। सत्यमुक्तं,
 किन्तु तासु नियमकर्तव्यतार्थं, अन्यथा तु व्युत्पत्तावेव
 तिथीस्ताः समाविशेरन्। यदि च पर्वानुष्ठानमित्यादिमात्रे-
 णापर्वसु निषेधाऽभक्तार्थकादीनां प्रतिपाद्यत तर्हि 'अष्टौ साधु-
 भिरनिशं मातर इव मातर प्रवचनस्य। नियमेन न मांक्तव्या'
 इत्यादि वचांस्यवलम्ब्य सामायिकादिवतां साध्वनुष्ठानमिति
 निषेध्यमेव, न चादौ दुराग्रहस्तानामपि सम्मतं। ततश्च 'गौण-
 मुख्ययोर्मुख्येनैव व्यपदेश' इतिन्यायेनेय.दयः साध्वनुष्ठानमिति
 प्रोच्यते, तथैवात्रापि पर्वस्वष्टम्यादिष्वभक्तार्थकानां नित्य-

कर्तव्यतापि प्रोच्येत पर्वानुष्ठानमित्यादिभिः शब्दैस्तर्हि न
 ह्येतावता गौणकारणानां कारणताया निषेधस्याभाववत्
 चतुर्दश्याद्यतिरिक्तरिक्तथिष्वभक्तार्थकादीनामकर्तव्यतासिद्धिपद-
 वीमासादयेदिति। ननु भवद्भिः प्रकरणविरोधेन प्रति-
 नियतदिवसादीन् व्याख्याय चतुर्दश्यादीनि सूत्राणि
 विपर्यस्य च पर्वस्वष्टम्यादिष्वेव परिपूर्णः पौपथः कार्य
 इति व्यवसितं, परं ग्रामेशयहपानीयेष्टनां ग्रामप्रवेशस्य
 दौर्लभ्याभानमित्याभाणकः सत्याप्यते। यतः किञ्चिदप्या-
 गमवचनं तादृशं नोद्यते, येन पर्वणां स्यात्परिसङ्ख्यान-
 भिति। तदन्तरा च पूर्वोक्तो व्यवसायोऽन्धकारानृत्यमेवानु-
 कुर्वीत। ननु चतुर्दश्यादयः अष्टम्यादयश्चेति वचाभ्यां न
 सांशक्य इति चेत्। सत्यं, परमादिशब्दावरुद्धत्वात्तयोः
 परिसङ्ख्यानमन्तरेणेत्याऽवधारयितुं कथं शक्येत?। ननु
 सूत्रकृतादिषु 'चतुर्दशी'त्यादिना, श्रीयोगशास्त्रादिषु

‘चतुष्पल्या’मित्यादिना परिसहस्रव्यातानि एव तानीनि
 वेष्टिरं जीव, तथा परिमहस्रव्याय श्रीउपदेशमागनस्यद-
 ग्रमरणत्रचन उपधानादिषु स्वयच्छेदपि द्वियमाणपौषथाश्च
 समयमेवाग्निधत्वेन व्यीक्रान्त, यता ज्ञानादिसन्यासक-
 रितेषु पौषधमरणमादिषुमुपदेशमागानिषु, आगम्यत तु
 सर्वेषा फालपर्यणा पौषधारंरं स्पष्टमेव । यदि आदिशब्दा
 विमथितपर्यनयेत्यरे परंपरस्यते तर्हि सापि सूत्रसम्म-
 र्तिवादरणीया स्यात्, न तु मच्छद्वाराग्रहोदया । विश्व-
 व्याख्यासगः धर्मोपचयहेतुत्वेन परित्यमाचक्षणाः अमक्ता-
 र्थरादिधर्महेतुता सूत्रयन्तस्तथाविधाना सर्वेषामहः परित्य-
 माहुरिति । परित्यक्त्यानमलिकं वर्त्तुर्हार्मधर्ममेव शोच्य-
 मिति । आचार्यश्रीहरिमद्रा पूर्वराचक्रपौषशुद्धनोपव-
 मन पौषपौषवास इति व्युत्पत्त्य मिश्रप्रत्युत्तिर्ज्ञेयायाद्-
 ‘नियमविशेषाभिधानं चेदं पौषधंपराम’ इति । विश्व-

प्राग्व्युत्पत्तौ पर्वाणि चाष्टम्यादितिथय इत्युक्त्या पर्वव्या-
 र्ग्या मधुस्या दर्शयन्त आहुः ‘आहारनिमित्तं धर्मपूर्णं
 परेति भावना, एवं दूरीतसत्तारसौषध’ इत्यादि ।
 एतादृशं श्रीहरिभट्टीयं कचनमवलोकयन् कथं सचेतन
 आहारादित्यागमेव परंतया नास्तीपुर्यान्, कश्चिताहोऽनय-
 पुढ पर्वभूतां भोगश्चतुर्दश्यादीनामेव परित्यक्त्यस्येत्येत्,
 अयमप्येवाहासत्यागादिरूपपर्यणा चतुर्दश्याद्यतिरिक्तदिने-
 व्यक्तं यतामिति । भगवन्तश्चर्णिमारास्तु ‘पौषध उरगासो’
 इत्युक्त्वा उपरागं-अवस्थान धर्मोपागमत्वेन पौषधशब्देन
 कर्मधारय कृता विदेशयन्ति, न च तृतीये जित्वाज्जेऽष्ट-
 म्यादितिर्वीता नाथापि गृह्णन्ति, अत्रताना विदेशेणा-
 ष्टम्यादिषु अरस्यक्तव्यता कथयन्ति । ततोश्चेद तत्त्वमावि-
 भूतं यद् ययततर्ज्णिमग्नं यावत् मुख्यतया यथावसर
 सर्वदा पौषग्रहण, यथापु कालगलेन नियमकर्मव्यताव-

तीषु चतुर्दश्यादिषु प्रवृत्तिर्जातेति पाश्चात्यैः पोषधशब्द-
 पूर्ववाचकतयाऽऽदृतः । एवं च अष्टम्यादिष्वेव स कार्य-
 इत्याग्रहीभवन्तः खरतरस्तत्त्वान्वेषणशून्या एवावबोद्धव्या
 इति । सम्पूर्ण एव पौषधोऽष्टम्यादिपर्वसु क्रियते यः, स
 एव श्रमगोपासकानां व्रततया गण्यते इत्यपि भावत्कगच्छ-
 वचनं यत्, तदपि शास्त्रोक्तानामनालोचनपूर्वकमेव । ननु
 स्रक्कृतादिषु चतुर्दश्यादिषु पूर्णस्यैव तस्याभिधानात्कथमना-
 लोचनपूर्वकृताऽस्मदीयानामिति चेत् । सत्यम्, चरितानु-
 वादरूपत्वात्तदुन्नीनां न स्यान्नियामकत्वं, तथा विधिवाक्य-
 विरुद्धस्तु वाक्यनिचयोऽपि न स्याज्जात्वपि नियामक इति ।
 तदन्यथाभूतानां विधीनां साक्षादुपलम्भे स्यादेतत्, परं नैता-
 दंशि विधिवाक्यान्वेव सन्ति शास्त्रेऽपि क इव ज्ञापक-
 सिद्धपर्वदिनीयपूर्णपौषधकरणविषयायाः प्ररूपणया वाथ
 इति ? चेत्, तादृशीनामुन्नीनां सद्भावेऽपि बहूनीनां नास्ति

तादृशयुक्तिरिति पूरकुर्वतां न विद्वद्भिर्गच्छदुःखग्रहमन्तरा किञ्चि-
 दप्यवेक्षणायं स्यात् । ननु कुत्र ताः कथम्भूताश्चेति? दर्शनीयं,
 यतो वयमपि तन्मार्गं श्रद्धाय निर्मलीभवाम इति चेद्, भवतु
 कल्याणं भवतां यत् सुमार्गजिगमिषोद्भूता, दृश्यन्तां ताः
 प्रदर्शमाना अधुना, आवश्यकचूर्णिपाठः—‘सरीरे पोसहो देसे
 अमुगं ष्हाणादि न करेमि, सबवे ष्हाणसद्वणवणगविलेवण-
 पुफ्फगंधाणं, तथा आभरणण-य परिचागो । अन्वावारपोसहो
 णाप देसे सबवे य, देसे असुगं अमुगं वावारं न करेमि,
 सबवे ववहासेवाहलसगडग्रपरिकम्ममाइओ न करेमि ।
 वंभचेरं देसे दिवा रत्ति वा एकसि दो वा, सबवे अहोरत्तं
 वभयारी । आहारं देसे अमुगा चिगती आयंत्तिलं वा एकसि
 वा. सबवे चउत्तिलहो आहारो अहोरत्तंति,’ आवश्यकहार्-
 भग्रामप्येवं, परं तत्र क्रम आहारशरीरसत्कारत्यागब्रह्म-
 चर्यान्यापारादिः आहारदेशे च दृश्यनक्रमपि । श्रीअभय-

देवस्वरिमुत्रितृत्तिपुत्रे पञ्चाशौऽपि - 'आहारदेहसकारं चंम-
 चावारपासहो जणं । देसे सन्वे य इमं' ॥२९॥ वृत्तौ-
 'साम्यत तृतीयमुच्यते-इदं चतुर्विधमपि द्विधेत्याह-देसे आहा-
 रादीना देशत्रिये 'सन्वे'ति सर्वस्मिन्त्रियशेषे आहारादौ'
 इत्यादि । आचक्रमत्सावपि - 'आहारयोसहो खलु तरीसका-
 रपासहो वेव । बंमव्यागरेसु य तदयं सिक्खायय णाम
 ॥३२॥ देसे सन्वे य इहा इक्किहा इत्थं इहा णायव्यो'ति
 सद्गतिः-आहारपोसहो० श्रीआमश्यगृत्तिमद्वापि व्याख्यानं ।
 द्विधं हि पौषयद्रतं देसतः सर्वतश्च । सुत्राहारशेषजो
 वेदलो निगमितविकृतैरिक्तेराचामाम्स्व वा सृष्टदेव द्विरेव
 वा भोजनमिति । सर्वतस्तु घुर्गिथस्याप्याहारस्याशोरात्र
 याचत्यत्याख्यातम्, वृत्त्यापारनिषधमौपपस्तु देसत एक-
 तस्य कस्य वि वृत्त्यापारस्याग्रण. सर्वतस्तु सर्वेषामपि
 कुप्तिरावागिज्यपाशुपात्त्यसृष्टकर्मार्दानामकरण, ब्रह्मचर्य-

पौषघोऽपि देसलो द्विरेव रात्रांवे वा, सृष्टदेव द्विरेव ग
 श्रीसेरा युक्त्वा ब्रह्मचर्यकरणं, सर्वतस्तु अहोरात्र
 यावद् ब्रह्मचर्यपालन, देसतः स्नानादेः शरीर-
 सत्कारार्ग्यन्तरस्याग्रण, सर्वतस्तु सर्वेषामपि तस्याकरण ।
 सत्संवेद्यविद्येव विविदास्पदशास्त्राद्येऽपि कः खलु वक्तुमपि
 गिहः चपलंयन् यत् तृतीयं पौषभाग्य स्थिधानतमष्टम्यादिप-
 र्बन्धेन परिपूर्णोऽगगद्विचतुर्भिर्धेनैः पौषधेन भवतीति । न
 च वाच्य सर्वाण्येतानि शास्त्राणि स्वरूपप्रतिपादनपरानि,
 ततस्त्वदपेक्षया न पूर्ववत् वक्तुं शक्य, एव भीमृष्टमाङ्गा-
 दिप्रतिपादितानि वचनानि आचारमतिपादकानि, यतस्तत्र
 तेषादिभावकाणा प्रतिपादने आचार, तत्र च चाउद-
 सद्गुर्गिहपुष्पमसिणीमु पटिपुष्प पौसह अणुपाते माणा
 इत्येवमेव सर्वयोग्यमिति एवोक्ततत्त्वपूर्णं कर्तव्यादि निका-
 च्यते इतिवेत् । सत्यम्, विभक्त परं तत्र सर्वत्र प्रति-

पूर्णेति विशेषणमस्ति, तत्किं न विचार्यते ? यतः पूर्वस्वपि परिपूर्णपौषधस्य नियमाभावे एव तस्य सार्थकत्वं, अन्यथा-विधपौषधस्य चतुर्दश्यादिषु सम्भवाभावे तु तद्व्यर्थमेव स्यात् । किञ्च-तेषामाचारनियामकत्वे सूत्राणां श्रमणेभ्य आहारादिकमपि चतुर्दश्यादिपूर्वस्वेव वितीयं स्यात्, तदा-धारत्वेनैव दानस्याप्युच्यते । चतुर्दश्याद्यतिरिक्ततिथिषु दीय-मानं सुपात्रदानमप्यविधिदानतयोद्धोष्यम् ।

ननु तत्र भवतां तर्हि का गतिरिति चेत्, समीचीनैव, यतोऽस्माकं देशतोऽप्याहारादिपौषधानां सम्भवाच्चतुर्दशीगत-सर्वपौषधस्य उद्दिष्टपौर्णमास्योद्देशपौषधसद्भावात्, चतुर्दश्या-दिष्वपि कादाचित्कदेशपौषधसद्भावाच्च तदर्थानीताहारादि अ-तिथिसंविभागः-विधायैव व्यापारयन्ति, नान्यथेत्यस्माभिः शक्यानि तानि व्यवस्थापयितुमिति । 'सोपस्काराणि सूत्रा-नीतिव्यायेन' तु दृष्टिकारव्याख्यातः-पाणकदिवसो शुद्धते

इति । ननु अस्माभिस्तथैव व्याख्यास्यते इति । सत्यम्, परं भवतां प्रतिनियतदिवसशब्दस्य पर्वार्थत्वाच्चैव चातिथि-संविभागव्रतस्य विधिरूपत्वाभिसन्धेर्न स उपस्कारो भव्याय भवतामिति । किञ्च-भवन्तः पौषधं यावद्दहोरात्रतयाचर्य तदनु तत्सम्बन्धं सामायिकमपि यावद्दहोरात्रावधिकं समुच्चर्य पुरस्तनान्यन्ययामे पुरतोऽविरतिभावापत्तिभीत्या पुनः सामा-यिकोच्चारं कुर्वन्ति । अत्र यदि प्रतिनियतः शब्दो मर्यादायै न गृह्यते पर्वार्थश्च यदि गृह्यते तर्हि सामायिकस्य पुनरुच्चारणे पौर्णमास्यादिपूत्तरासु पर्वतिथिषु तावन्मानः पौषत्रोऽप्युच्चरितुमेव युक्तः स्यादिति । ननु भवत्कृतेन मौलेन व्याख्यानेनातिथि-संविभागस्यापि प्रतिदिवसकर्तव्यताऽपन्ना, पर्वपर्वसु सर्वदा श्रमणादिदानस्योक्तोरिति चेत् । सत्यम्, दानस्या-स्माभिः पर्वपर्वसु सदैव कर्तव्यता स्वीकृता, परं सामान्यदाना-तिथिसंविभागभेदमजानान एवैवं पृच्छुर्यात्, नत्वेतर

इति । को हि तयोर्भेदः ? इति चेत् . शृणु, अतिथिसवि-
प्रागता 'एवमेव च भोग्य'मित्यनगाराचारादेकशो दानस्य
निबिडपत्त्यर्थैकमस्तमेव कायं दत्त्वे च साधुस्योऽशु-
नादि भोस्तव्य नाग्यथा, यथाऽऽदत्तं श्रयणस्तदेव भोक्तव्य,
न त्वन्यदिति । ननु नग्यतिरिक्तमुपाग्रदाने तु नैते नियमा इति ।

ननु रथं तर्कतिथिसंविभागोदाहरणेषु कृतपुण्यादिषु
नैवमेकमवत्तादिकं दक्षितमिति । इष्टान्तस्य भूयो धर्मवत्त्वस्या-
व्यमावात्, एतदेवाप्यत्याच नैव इष्टान्तदोषः, मुपाग्रदानतत्फ-
लयोरेव तत्रोपक्रममिति । दानाद्यपेक्षयाऽन्त्यासिद्धाग्रतद्वय-
माधित्य श्रीहरेमचन्द्रनूरिभिः . 'सामायिकादीनि चत्वारि
विधान्तानि प्रतिदिवसाचरणीयानि' इति तृतीयप्रकाशस्यादौ
स्पष्टमुक्तमिति । ननु अन्त्याशिक्षाग्रतद्वये कथं तद्वर्गनीय-
मिति चेत्, मर्यादा यं अ त्वद्वये वीप्सायात्यव्ययीयावमादाय,
यतो विकृत्याचाम्लादि प्रतिदिन दिवसनैयत्येनैव विन्यते,

पौषधमेदय तदपि दानं च प्रत्याहं पद्यापरांविशेषेण दीयत
एवेति प्रतिदिवसाचरणीयता तयोरिति । रिमर्त्यमेवं न्यासः ?
इति चेत्, स्वरतराणां स्वध्वनयेत्यग्रधाने न कानिदायेति ।
अनेन वचसा स्वरतराणां पद्यान्यदिनपौषधाकरणमान्यतोच्छव-
सितुमपि न शक्नुयात् । सामायिकुंदंशारराशिक्रयोस्तु
तत्पुल्ले विप्रदीतव्यः प्रतिदिवस दुन्दः प्रत्युसादिवदिति भद्रे
मरुतु, आगमानुसारिभ्य्व्यानामिति पौषधपरामर्शः

पौषधविमर्शः (२९)

नन्वावश्यमपञ्चाङ्गरूपस्यादौ प्रतिपादितमभियुक्तं यदुक्त-
'सामायिकुंदंशारराशिके प्रतिदिवसानुन्देये दौ षोडशा-
विधिसचिभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुन्देयौ न प्रतिदिवसा-
चरणीयौ' । एवमेव तत्रपदमकरणश्रावकप्रज्ञप्ति-योगशास्त्र-
प्रश्रुतिशास्त्रवृत्तिष्वपि स्पष्टमेवोपपदितं पौषधोपगमातिथिग-

चेदवद्यानुमतिः, अन्यपर्वकर्तव्यता 'त्वादरो न मोक्षतव्य' इत्यनेनैव वाच्या । किञ्च-श्रीमद्भिरभयदेवसुरिभिर्योदितं समवायङ्गे एकादशे समवाये यदुत-पौषधं-पर्वदिनमष्टम्यादि तत्रोपवासोऽभवत्तार्थः पौषधोपवास इति इयं व्युत्पत्तिरेव, प्रवृत्तिस्त्वस्य शब्दस्य आहारशरीरसत्कारावहव्यापारवर्जने' इति । ततश्च स्पष्टमेवेदमवसीयते यदुत-पर्वदिवसगतां नियमो नान्यदिने कर्तव्यतानिपेधाय, किन्तु तत्र नियमेन करणायान्यथा सावद्यानुमत्या निरवधानिपेधेन चात्मानं भगवन्मोक्षौ मा असंशतः । अन्यच्च प्रतिनियतदिवसशब्देन यदि पूर्वदिना विवक्षिता अभविष्यन् तदा प्राक् तावत् गौरवकारिशब्दचन्दनं पूजयानां नाभविष्यत्, पर्वदिनेष्विति लघुनैव निर्देशेन साध्यसिद्धेः, न च निषेधं 'न तु प्रतिदिवसाचरणीया'-वितिवाक्येन गौरवाध्मातेनोदीरयेत्, किन्तु नापर्वणीत्यनेन लघुनिबन्धनैव । अन्यच्च 'न तु प्रतिदिवसाचरणीया' इत्यनेन

भवन्मतानुसृत्या सर्वाण्यहानि निषिद्धानि, न तु पर्वान्तिरिक्तान्येव । न चैवं । प्रकरणमपि यत् मर्यादाकर्तुं तद्विरुध्यते, तथार्थकरणे कर्त्तव्यकालस्यैव प्रतिपादनापत्तेः, तथात्वे च द्वित्र्याद्यह्नां समुदायेनापि पौषध उच्यतिः केन वाक्येन निषेध्यः?, उपधानपौषधाश्च कथङ्कारं विधिनिबन्धना भवेयुः?, विहाय च शीलाचार्यवचः कल्याणकदिनपौषधाः, शीलाचार्यवचसापि प्रतिपूर्णिमं पौषधा अविधिपथप्रवृत्ताः । अन्यच्च दिवसाष्टकं यावत् पौषधवतः श्रीविजयनृपस्य विघ्ननिवृत्तिरभयस्य सुबाहोः सर्वपामपि चक्रिणां वासुदेवानां चाष्टमभक्तिकपौषधकरणेनेष्टसिद्धिश्च न कदाचनपि स्यात्, अविधिप्रवृत्तानामनिष्टफलस्यैवापातात् । विहाय भवन्मतं न क्वचनपि अपर्वणि निषेधः पौषधस्य, प्रत्युत आवश्यक्चूर्णो 'सन्धेसु कालपव्येषु' इत्यनेन सर्वदा पौषधस्य कर्त्तव्यतोयता, न तु निषिद्धा क्वचनपि सावद्यप्रवृत्तिर्भी-

लाभः । यथाच्यते भगवतीसुप्रकृताङ्गकर्मृतिषु श्राद्धेषु 'चाग्र-
 सद्वृद्धिद्विपुष्णिमासीणीषु षट्पुष्णे प्रोसह' मित्रिवार्यः
 परान्यदिवसेषु षोडशनिषेधः, स विहायाभिनिवेशकाल-
 कूटोद्धारसहितां वासन्ता न किञ्चिदन्यद् ध्वनयति । यत-
 स्तत्र हि कः कदा किमकरोदिति प्रतिपादयिष्यते, न-
 तु निषेधो गन्धेनाव्यादिष्टः । एतावता च निषेधनियमे
 चरितानुगादविधिवादयोर्न भिदा । न च तत्र त्रिधियाज्ञा-
 यपि नियमनासिद्धिः, कल्याणक्रोशपानादिदिपये भव-
 तायेगानिष्ठप्रसक्तैः । सामान्यग्राह्यस्य नियमकृत्याभ्यु-
 पगतौ 'किमकमकरो हवइ साह' वृत्तीसामग्र्यं साह
 वणं चितारतो' इत्यादीनामनेकेषां वाक्यानां 'नियेधस्तयो-
 द्भारनग्रसङ्गात् । सर्वत्र साधूनां तृतीयप्रहरादिकालस्य
 गोचरचरीमालप्रतिपादनादभक्तार्थादीनामप्यविधिताप्रसक्तैः,
 'नाभातिरनभस्तुतिस्मृतिपाठस्याप्यनेकत्रोपलभ्यमानस्य न

१ आश्वयुज्यनिर्वाहनिवेदकृत्या । २ जमोदगरेण जमोदो इत्यादिकृत्या । ३ श्राद्धदेव समस्तोपादे । ४ श्राद्धात्तत्त्वव्यतिरिक्तकाले ।

'नियामकृता स्यात् । 'अन्यदा त्वविधित्वापत्तिः व्याज-
 त्तरादृजैः । छत्रकृतादौ चारदयकालेनैवस्कारणमादृतैः आवक-
 क्रियातयानुस्तेरयोग्यतापि स्याद् भगवन्ते तदधिज्ञानप्रीयारान्,
 न चेत् नरगार्होप्योक्त्यपिरोधेन सर्वं मदुभतानुमारेण
 सम्यक्तया आगयित्वा यथागमं वाच्यं, येन पाठकश्चावकाशा
 श्रोवसीयसमाप्तिर्तोऽवृत्तम आनन्दः सम्पद्यते इतिशम् ॥
 इति षोडशविषयः

श्रमणो भगवान् महावीरः (३०)

नत्वा वीरं जगदग्नं, जिनेष्टं श्रातनेश्वरं ।

देवैर्दत्ताभिषा तस्य, चर्च्यते वोधिद्युदये ॥१॥

भगवतो वरुणान्द्रासनस्याभिष्टायकस्तत्परमैरुत्थेन श्रमणो
 भगवान् महावीरः । स च स्वामादिभ्याऽऽद्याल्लोपालं
 मनुष्येषु देवेषु न समेषु प्रचरितया वाण्या 'समणे

विभाग्योः प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयत्वं, पौषधशब्देनापि
 पर्ववोच्यते, ततः कथमेवमष्ट्यादीनि पर्वाणि विहायान्य-
 तरस्यां त्रिथौ पौषधविधेयतोपदेशो नोत्सृज्यमाश्रयेत् ? ।
 धर्मानुष्ठानमप्यविधिना क्रियमाणमविधिनाऽऽश्रयितो यथा
 वैतालो नानर्थजालमनुपस्थाप्य तिष्ठति, तथा भवप्रपा-
 तमनुपस्थाप्य नाम्नोति विराममिति चेत् । सुष्ठूक्तं भव-
 भीरुता चेत् ते मनसि चकास्ति, स्फुटतरोद्गारद-
 र्शनात् प्रीणिताः स्मो वयमकाण्डोल्लसन्तीं कादम्बरी-
 मवलोक्य मयूरमाला यथा । प्रथमं तावदेतावद्विचा-
 र्यतां यदुत - किं तत्प्रकरणं उच्चरितव्रतमर्यादादर्शकं
 करणकालदर्शकं वा ? । आद्ये, यथा साधूनां महाव्रतानि
 अवश्यंतया श्रावकाणां चाणुव्रतगुणव्रतानि प्रायिकतया
 यावत्कथिकानि, यतः सकृदुच्चरितानि यावज्जीवमनु-
 वर्त्तन्ते, न तथा शिक्षाव्रतानि किंत्विवराणि, यतो नैकश

उच्चरितानि यावज्जीवमनुवर्त्तन्ते । अत एव प्रतिदिवसानुष्ठेये
 इति कथितं, पुनः पुनरुच्चार्ये इति भावना चास्य अभियुक्तैः
 कृता, अन्यथा पुनर्भावनवैयर्थ्यं स्यात्, प्रतिदिवसानुष्ठेये
 इति नैव वाच्यं स्यात्, एकदिवसेऽपि बहुशः करणात्
 प्रतिसन्ध्यमावश्यकक्रियावत् सामायिकदेशावकाशिके एकश
 एव करणीये स्यातां । अत एव च पर्वदिनाचरणीये इति
 नोक्तं । न च वाच्यं 'पौषधशब्दो रूढ्या पर्वसु वर्त्तते पर्वाणि
 चाष्टम्यादितिथय' इत्यादिवाक्यात् स्पष्टमेव पर्वान्यदिवसे
 निवेधानं पौषधस्येति । यतः पर्वसु नियतकर्तव्यताऽनेन
 बोध्यते, न तु निषेधः । अत एव च तत्त्वार्थभाष्ये 'अन्य-
 तमां' तत्त्वार्थवृत्त्यां 'व्रतिपदाद्यन्यतमां वा तिथिमङ्गीकृत्य
 चानेनान्यास्वनिग्रमं दर्शयति' इत्यादि गदितं स्वरिभिः । ततश्च
 यथा सामायिकदेशावकाशिके एकस्मिन्नपि दिने पुनः पुनरु-
 च्यर्थेते, नैवं पौषधोपवासातिथिसंविभागौ, किन्तु दिवस-

एव प्रतिनियतस्तत्र । अतः ॥ चादरादिषु पौषधेषु सर्व-
तोऽशेषां परिच्छेदः । अन्यच्च चेत् प्रतिनियतद्विवसञ्चन्देन
पूर्वव गृह्यते, अन्यच्च च निरपिष्यते, तर्हि साधनां दानं यत्
सोऽतिथित्वंविभाग इति तदपि विधाय पूर्वाणि नैव
कर्तव्याः, करणे च यथा पौषधेऽपर्वणि क्रियमाणेऽविधि-
क्रियातो दोषापत्तिः, तथाऽपि दाने दोषव्यस्तित्वे वाच्या,
तुल्ययोगक्षेपत्वात् एकयोगश्चित्त्वाच्च । किञ्च-यत्तुविधयः
समुदितः पौषधो निरपिष्यते पर्वान्यदिकसे किं वा प्रत्येकं ?,
तत्रापि देशतः सर्वतो वा विकल्पवत्तुष्टयी, पिञ्चातः । समुदि-
तनिषेधे एकाग्रनादितपो दद्याद्ब्रह्म ब्रह्मणादिविलेपननरु-
मादिप्रतिषेधश्च किमहोरात्रमर्यादया यत्र कुत्राप्यद्वि क्रियते
अविधिः? आममितिचेत्, पञ्चाष्टमादिकारिणा नागानु-
आदीनां ध्रुवमविध्यापत्तिः, एकैकोपि येद इत्यपि नोदो-
षणीयं, यतो ब्रह्मपौषधस्य यावन्मासं पर्यायेणावश्यकं कच्छ-

स्यथावक्तव्यविक्रयोः स्पष्टतया प्रतिपादनात्, तस्य देव-
पूज्यतापादकतया विधिरूपत्वात् गुणाधिकार एव च तदर्थ-
नात् । देशतो निषेधे किं विकृत्यादिप्रत्याख्यानं सकृदादि-
ब्रह्मादि निषेधनीयं ? , न च द्वास्थ्यं तत्, प्रतिदिवसकरणीयत्वात्
प्रत्याख्यानादीनां । सर्वतथेष्ट किमागमवलेन गुरवत्या वा ? ।
नापलादश्च आगमस्विधाभावात्, प्रत्युत पर्वान्यदियत्सेतु
'तत्त्वेतु कालगत्तु' इति 'प्रतिपदाद्यन्यतमां वा तिमि' .
मिति च यदुक्तो विधिवादानां चरितानुवादानां च तत्करण-
विधायरुदर्शनात् निषेधग्रन्थस्याप्यनुपलब्धेः । अन्यच्च यदा
कदाचित् आगच्छेत् अन्यदिपसे पौषधप्रदणाय कोऽप्यन्ते-
चासी स किं निषेधः ? , आममिति चेत्, दत्तो जला-
द्वत्रलिः सर्ववित्तये, अनुमतिप्रसक्तः । न चेत्, तन्मते-
ऽविध्यनुमतिः । किञ्च-पौषधं पारयता धाषणैणादेशो याचिते
'पुनः कर्तव्य' इत्यपि दीयते चेदरादेशोऽविध्यनुमत्यापत्तिर्नो

अतोऽनवाप्तज्ञानाद्यतिशयोऽप्ययं सर्वेषाममराणां समर-
न्द्राणां पूज्यतम एव । अत एव च 'धम्मो भंगलमुक्कि-
ट्ट'मित्यस्यां अहिंसासंयमतपोरूपधर्मैकाग्रचित्तनमस्कारे
मुख्यमुदाहरणं भगवानर्हन् महावीरः । तथाविधत्वात्तस्य,
तदनुकारेण गणधरादिस्थविराणाममरपूज्यत्वप्रवृत्तेरेवातिल-
घोरपि मनकस्य धर्मफलदृष्टान्ततया धर्मिणे प्रणमन्ति देवा
अपीति दृष्टान्तसूचा । दृष्टान्तस्य सिद्धतमत्वे जिह्विवादात् ।
तत्रहि मङ्गलशब्देन हितासि-तत्त्वैर्य-तत्पारम्पर्येति त्रयं
गम्यं, ध्वन्यते च दृष्टान्ते तत्र पारम्पर्यं सातिशयनिय-
तविज्ञानत्वाद्देवानां धर्मिनसाममलानामवगतिः, मनुष्य-
वंश इव देवेऽपि पारम्पर्यं नेति न । सम्यग्दृशां देवानां
व्याख्याग्रज्ञप्त्युक्तसन्तुमारन्द्रवद् धर्मधर्मिवहुमानकरणसा-
वधानत्वाद् देवानां संहत्या 'समणे भगवं महावीर' इति
नामकरणं सुसङ्गतमेव । व्याख्याकाराश्चात्र 'समणे' न्य-

भगवं महावीर' व्याख्यायते, आख्या च तदीयासाधारण-
गुणसंहरितुं यथा देवसन्तत्यैकत्रीभूतया स्थापितेषा । तत्र
भगवन्महावीरस्य तदाख्याकरणावसरे पञ्चविधाः श्रमणाः
'निगंथसक्केरुयतावसआजीवे' ति भेदेन आसन्नन्वेऽपि,
पाश्चात्पत्यानां निर्ग्रन्थानामपि सद्भावात्तदा परं सर्वातिशायिश्रा-
मण्यवन्तं निरीक्ष्योवाच निजरावलिः-सत्य एव एव श्रमणः,
पाणमासिकादि प्रधानमस्यैव यतस्तपः सततक्रायोत्सर्गावस्था-
नरूपोपमातिगखेदसहश्चेति श्रमणशब्दमूलधात्वर्थयुवत एव
एव नान्यः कश्चिदितिहेतोः पञ्चान्यतमवृत्तितया सामा-
न्योऽप्ययं श्रमणशब्दः सान्वर्थश्रमणताद्योतनाय निवेशितो-
ऽस्यां सञ्ज्ञायां, सर्वेषां मतानां गुरुमूलतां गुरुसञ्चालकतां
व्याख्यातृतां परिग्रहमाहात्म्यं चावगम्य गुरुत्वयथार्थसूचायै
सञ्ज्ञायामादौ श्रमणपदयोगः । पृथग्विभक्त्यन्तत्वं तु भग-
वत्त्वादिनिरपेक्षस्यापि तच्छ्रमणस्य लोकातिगत्वद्योतनाय ।

स्येत्यं संस्कारमाहुः—जैनप्रागमन्येषु पञ्चसु परमेष्ठिषु सिद्ध
 स्वादीनि चत्वारि परमेष्ठिपदानि न प्राग्भवीयाराधना
 नियतानि, अत्यन्तस्थानेष्वप्याऽप्यागतान् मरुदेन्वयादीनां
 तद्ग्राह्यभ्रमणात् । एकमेवाह्नित्यरूपं परमेष्ठिपदमात्रं तादृकं
 यत्नं केनाप्येकमेवैव मार्गागन्तव्यमिति । तत् एव च
 तत्प्राप्त्यर्थमाप्तरा उत्तमोत्तमपुरुषव्याख्याने ‘भावितभावो
 भवेन्नैवेष्टि’ इति । प्राग्भवीया माध्वमार्गाराधनाऽपि ‘अहु-
 भगा इ ऋत्विचे’ त्यादिवचनात् स्यादेव महता, परं जग-
 न्मोचनमुदयन्तिता परार्थप्रवृत्तिमात्रसारा तु साऽर्हतामेव ।
 तथापि माध्व दृष्टमागरोत्तमक्रांताक्राटिमितायामुत्थपिप्प्याम
 वसपिप्प्या च बहुविधनैरधिना नैवोत्पद्यन्ते । यद्यप्यर्हताया-
 राधना तैरोपि मुमुक्षुभिः क्रियत एव, परं सा नावि-
 द्यानां परनिस्तराणपरगणनेर्गर्हतां परनिस्तराणसारा ।
 तस्यां निननामर्गोत्तमस्य बन्धः, निननामोदयाच्च फलद्वय

अदादिकृताया अशोकान्नाद्यातिहायैषूजाया उवजीमनं,
 तच्च प्राप्यफलं कृषौ पलायपुञ्जवत्, साध्यं तु तीर्थप्रवर्त्त-
 नेव तत्सिद्धये एव जिनाः प्रागयायान् विनाशयन्ति ।
 स्येपा तै धातिकर्मरूपाः परेपा दुर्भिक्षदमरादयः, विन-
 ऐष्वपायेषु चात्पस्वभावैरुपमन्ततादिगुणयुतं केवलं प्रादु-
 र्भवत्येव । जाते च तस्मिन्नशेषे लोकांलोकं विलोकयन्ति
 भगवन्तः । ज्ञात्वा च ते प्रज्ञापनीयान् गणधरेभ्य उप-
 दिशन्ति । तत्र जीवाजीवौ तत्तत्तत्तौ, आश्ववर्षौ सुसूक्ष्मां
 हेयतया, सत्वरनिर्जरे मोक्षसाधनतत्त्वादुपादेयतया, पुण्यपा-
 पे च साधकसाधकतया, मोक्ष च परम साध्यतयोपदिशन्तो
 भगवन्तो भवतर्फी सुरनरेभ्य उपदिशन्ति । स चोपदेशो
 योजनगामिन्या सकलजन्तुसमकालसंशयच्छेदयाऽर्धभागध्या ।
 तदवसरे च देवाश्चतुस्त्रिंशदतिचययुक्तता भगवता पुर्वन्ति ।
 अत्र श्रीमदहंता द्वादशगुण्यामष्टगुण्यशोकाद्याप्रातिहार्यरूपा

सा द्रव्यार्हन्त्यरूपा, अपायापगमादिगुणचतुष्टयी भावार्हन्त्यरूपेति, 'समणे' न्यनेन सैव द्योत्यते । शमन इति संस्कारेणापायापगम । समना इति मनःपर्यायज्ञान्यादिपृष्टार्थोत्तरदानाय भावमनोराहित्ये द्रव्यमनोवत्त्वात् समनाः, द्वादशपर्वदां मोक्षमार्गभगनात् समणः, इन्द्रादिमनसां पूजार्थमार्कपर्णाच्च सन्मना इति । सूत्रकारास्तु 'सह संमइयाए समणे'ति संस्कारं 'समणे' न्यस्याहुः । अणघातोर्गत्यर्थत्वाद् गत्यर्थानां ज्ञानार्थत्वावाधाच्च । मतिशब्दांऽपि नात्र पारिभाषिकः, किन्तु सामान्यज्ञानार्थः । तेनाप्रतिपत्तिनान्नयस्य मतिश्रुतावधिरूपस्य ग्रहणं । भगवतो ज्ञानत्रयधारणप्रसिद्धिस्त्वेवं-गर्भस्थोऽपि भगवान् चतुर्दशस्वप्नापहारज्ञातपुत्रापहारायाः शोकातिशयं बुद्धवान् जातं त्रिशलदुःखपरिहाराय गर्भस्थोऽपि निश्चलतां कृत्वा विपर्यस्तमत्तित्वात् त्रिशलाया सराजकुलाया उद्वेगं शोकातिशयं दुःख-

प्राचुर्यं च बुद्ध्या देशेन चलनं च चकार । न च नाच्यं परस्परं विरुद्धमिदं यत्करुणया भवत्या वा गर्भस्थस्य निश्चलत्वं चेति । यतो देवानन्दाकृतं वक्षःकुट्टनादि दृष्ट्वा मातुर्वपुर्दुःखपरिहाराय निश्चलत्वस्य करणं, कृते च तस्मिन् सराजकुलाया विविधां वेदनां ज्ञात्वा चलनदुःखस्य च मातुर्मनस्य किञ्चित्कृतां सुखकारणतां च ज्ञात्वा तस्य करणादिति । जातांऽपि भगवान् सञ्ज्ञाशोधनादिजातस्य दुःखस्य परिहाराय तत्काले सञ्ज्ञादि कृतवान् । उपनयनावसरे सर्वविद्यापारगोऽपि मातापितृप्रभृतिकानां प्रमादभरस्य जायमानस्याव्याघातायेन्द्रागमतत्संशयप्रश्नकालं मौनं दधार । गृहीतेऽपि श्रामण्ये भ्रान्तदेशान्तरदरिद्रतानिधये आगताय शक्रेण शाश्वतिकाचाररक्षणाय वामस्कन्धदेशावस्थितदेवदूष्यस्यार्धं समर्पयामास । न च 'जे उ दाणं पसंसंती'त्यादिना निरुद्धत्वात्तस्य स्वलनमिदमिति । तन्निषेधस्य प्रकरणेनाधा-

यम्यरिपयत्नात्, ध्यात्वा मरारिप्रार्थेणान्ययूथीयमात्मन-
 दक्षिणाद्रयदृगादिदृष्टादिरिपयत्नात्, ग्रन्थकारो मत्वा च
 गुमदाना दध्वार्पणरिपयत्नात् । अत्र त्वनुसम्पाविषय
 दानं मानिदुयद्धानराश्च भगवान् । तादृशमदायिनोऽप्य-
 र्पस्य देवदृष्ट्यस्य नियोगजनस्य तु व्यक्तस्पर्शानुसम्पासा-
 पनोमयपुद्गला नामङ्गलं कृतत्वात् । गोक्षालकस्य तथाविधा-
 योगस्य भाव्यनर्थकारस्यपि स्वीकारग्रज्यादिकरण-
 वद्व्यापनकृतीवित्तान्तोपवर्गनिराकरण, भूतमगद्विविधबूदोदि-
 लोऽपि नानुसम्पामार्गपतीका । अन्यथा सर्वथा दुःखिता
 प्रियमाजाना च प्रापदस्त्वपापपलभोगित्याद्य वृत्ताप्य-
 रिमायाः कृत्रिपवताकृतिश्च स्यात् । प्रस्निदृतस्य कण्डुरो-
 निव स्यादेः सद्विचारीयगुणगति यावत् तत्रैव पायोत्सर्गेणा-
 वम्यानं, तत्रानिघोषार्थमप्यना तत्रैव तत्र गमनं च, शून्याभि-
 यद्यस्य प्रतिवेत्तय.य प्राप्तोऽयत्तस्त्वजननिर्गेषेऽपि तदारण्येने

राशौ वासः, अथमवमसङ्गमसुरकृतातिघोरानिनिन्दोपसर्गवर्गाग-
 मेऽपि अपरायवो बुद्धेः, गौशाम्यः गृहीततीक्ष्णभियदस्य
 भ्रमणं, जीवतोर्मातापित्रोर्गृहावस्थानुमिति, तस्य भ्रगवतस्तथा-
 विषमिदुमत्ताया अनेकानि लोपय्यातान्युदाहरणानीति ।
 मतिज्ञानापेक्षया भ्रमणापसर्पार्थसमणस्य हेतुत्वं सन्-
 मतेरिति । भ्रुतापेक्षया तु जाताष्टवर्षमात्रस्याध्यापक-
 मनोगतपुन्दरपृष्ठपदार्थप्रचयमतिपादन, स्वातिदत्ताय च को
 द्धारमेत्यादीनां प्रश्रमयानां सन्तोषतत्त्वग्रधि समाधानं,
 उत्पत्त्याय च स्वन्दशक्तस्य लामेऽज्ञातस्वप्नफलमकाशनं,
 मोक्षालम्बाय तथाविधाय वचनविषयोऽसद्वद्व्याप्यद्वानि-
 ताभ्रमनिराणाय सक्तिलोत्पत्तेर्निवेदनं मतान्तरेण तस्मादेव
 हेतोः सर्वानुभूतिमुनसत्रभ्रमणयोः, स्वस्य च तथाविधानर्थ-
 हेतुवाया अपि तेजोलेख्याया उदाहृतिः । भगवत
 श्रीमता पराशरीरस्य ऽ यवान्तरागतावधिज्ञानवस्थेन च

सन्मतित्वं, यत च्योष्यल्यवच्युतज्ञानं दशमादिवलोकात् ।
द्वितीयं शक्रेण त्रैकालिकसौधैर्मन्द्राचारानुवृत्त्या देवान-
न्दायाः कुक्षेः समादाय भगवन्तं त्रिशलकुक्षौ मोचनाय
समादिष्टो हरिणैगमैषी पदात्यनीकाधिपस्तेन च भगवान्
गर्भान्तरं संहतः, विषये चात्र भगवान् स्वस्य संहरिष्य-
माणसंह्रियमाणसंहतेति त्रैकालिकीं दशां विवेद । न च
वाच्यं सङ्क्रमणस्य श्रेयस्त्वात्कथं न चकार शक्रो ?,
यस्तत्रादिष्टो हरिणैगमैपीति । प्राक्तावन्न सङ्क्रमणक्रियायाः
श्रेयस्कृता भगवज्जिनजन्मादीनामिव । अत एव च
लोकानुभावप्रभावप्रमोद्धतेन्द्रासनचलनं स्थानाङ्गोक्तवत्
त्रिजगदुद्योतः सकलेन्द्रागमनन्दीश्वरमहिमादि नात्र
किञ्चिदपि । न च जन्मादीनि शक्रकार्याणि, किन्तु
तन्महोत्सवाः । सङ्क्रमणकालज्ञानमपीन्द्रस्य जम्बूद्वीपालोक-
नमसङ्गं, न लोकानुभावसम्पादितासनचलनादिभवं,

‘जम्बूद्वीवं आभोएमामे’त्तिवचनात् । तस्यतस्तु संहरणं हरि-
णैगमैपिण एव कार्यं । अत एव श्रीभगवत्यां-‘पभू णं
भंते ! हरिणैगमैसी सक्कट्टए इत्थीगम्भ’मित्यादिकः सूत्रप्र-
बन्धः । आचाराङ्गे च न शक्राज्ञापनादि संहरणफलं च
हितानुकम्पारूपं हरिणैगमैपिण एव, जीतं तु शक्रहरि-
णैगमैपिणोद्धारपीति पर्युषणाकल्पाचाराङ्गौ । शक्रस्य जीतं
संहरणकाराणामितरस्य तु तत्करणं, संहरणकालज्ञापनम-
प्याचाराङ्गे ‘तेणं कालेण’मित्याद्युपक्रमशून्यं गर्भान्तरसङ्-
क्रमणकालदर्शनाय संहरणयोग्यसर्वविवनिष्पन्नतायै तावन्नी-
चैर्गोत्रोदयस्य भुक्तस्य ज्ञापनाय च । कल्याणकानि जन्मा-
दीनि तु त्रिजगद्विज्ञानादि, न चानुकम्पादिविषयाणि, तत्कृतं
प्रसङ्गोत्सूत्रभाषितया श्रीमलयगिरिभिराख्यातस्यापरास-
म्मतैतत्कल्याणकथक इति स्वाद्यजिनदेतेन व्याख्यातस्य ।
जिनवल्लभोपज्ञत्वादेतन्मतस्य श्रीहरिभद्राभयदेवसूर्यादिभिः

कल्याणचपञ्चकयैव दयास्थानाच्च नैतच्छ्रद्धावान् कथनापि ।
अदानं सन्मार्गमलिनतापरिरारुलमेतन्मार्गमेवास्मिन्निमित्तं ।

गर्भस्थेनापि पित्रालासिद्धार्थादीनां तथाविधस्नेहज्ञानं,
येन तज्जीवनवर्धितृहासावस्थानप्रतिबन्धः । न च वाग्यं
दीक्षागोलः सभातापिप्रवसानकालश्च ज्ञातव्यं दशविधना निर-
र्थकोऽभिग्रहः, न ज्ञातव्येत् सत्यव्यवधिज्ञानेऽनुपयोगादवि-
मृष्टपकारितावचित्तिरिति । मातापित्रादिस्नेहदर्शनजातमोहोदय-
प्रभवोऽयमभिग्रहः, अर्वापिज्ञानं च न सततोपयोगवत् न
च पावनक्षेपमुपयोगवत् । अत एव च निर्यमसङ्ख्यदीप-
समुद्रदर्शिनः शक्रस्य 'केवलकृष्णं त्रयूदीनं ओहिणा आभो-
एमाणे'ति पित्रोपेक्षं सङ्गच्छते । मेरुशिखरं निजं भगवन्तं
महावीरं जन्माभिप्रेक्ष्य नोत्वा कृतसमस्तमञ्जनायिपेकोप-
करणं कृततयादिपदिगुणैरुत्तममङ्गलाभिप्रेक्ष्योपेक्ष्यवृषमचतु-
ष्पाद्वनिके शुक्रे समस्तमज्जनसाप्यप्रीत्युत्तमाग्नीतिरुक्ष्यपुन-

कोटीसङ्ख्यनैऋत्योच्चनमानकलश्यादिसामग्रीसाधने शक्रान्तः-
करणवारिवाहप्लावनशूरा तदेवावबुद्धवान्, अष्टगुण्डाग्रेण
मेरोथाप्लवनाच्च तामपनीतवान्, तदवधेरेव मर्हिमा । एव-
मेवामलकीक्रीडादिस्वप्नवधेर्नोपयोग इति । अवधिना संयत-
त्वस्य मनःपर्यायादिनैव प्रतिबन्धाच्च परिणयनादिबाधाकार-
तदवधेः । इदं त्वगधेय-यत् भोगक्षुल्लभकमोदयमदृष्टस्तत्र सः
निर्जगत्पर्यमिति सुखं । तस्यामे स्वसखादित्वाद् भगवतः
अवस्योचित्येन सर्वत्र सर्वेपि भगवन्तः प्रवृत्तिनिश्चितमन्त
इति तत्त्व । तेनैकस्यैववस्थान्तरमाप्य स्वीनारस्त्यागद्वोभयमपि
सङ्गच्छते, सङ्गच्छते च भगवता भिक्षा भिक्षाः प्रवृत्तिनि-
श्चय इति । दीक्षामवनात् मार्गेण दीक्षाभोगोऽप्यवधेः । अत
एव च गार्हस्थ्येऽपि हिरण्यादित्यागोऽभ्रत्यसन्नित्तादिवर्जनं,
गार्हस्थ्येऽपि सर्वसावधपरित्यागप्रतिज्ञायाः अभावाच्च स
वान्यो गार्हस्थ्ये मनःपर्यायरहितश्च । चण्डकौशिकस्य प्राग्भ-

वीयवृत्तस्य तत्प्रतिबोधभावस्य च ज्ञानं भगवतो निर्मले-
 नावधिनैव । ननु तथाविधविशुद्धावधियुतस्य भगवतः
 सोपसर्गस्थाने गमनं किमिति चाभिगृह्याभिग्रहं प्रत्यहं
 भिक्षायै भ्रमणमिति ? यथाऽतिगाढकर्मनिर्जरथमच्छारिया-
 दृष्टान्तेनानार्यदेशे गमनं तद्वदेतद् द्वयमपि तदर्थमेव ।
 न च सततसर्वद्रव्योपयोग्यवधिरिति चोक्तमेव । तदेवं
 सातिशयाप्रतिपातिज्ञामत्रययुतत्वाद् भगवतः सह सन्म-
 तित्वं तेनैव च समणत्वं प्राकृतसंस्कृतोभयभाषासाधारण-
 मिति । भगवत्त्वं भगवतः श्रीमन्महावीरस्यैव, यतो दर्शन-
 कारैः 'ऐश्वर्यस्य समग्रस्य, रूपस्य यशसः श्रियः ।
 धर्मस्याथ प्रयत्नस्य, पणां भग इतीगने' ॥१॥ तिव-
 चनात् समग्रैश्वर्यादिमत एवेष्यते, तद्वांश्च भगवान् महा-
 वीरः । यतः-अन्ययूथीयैस्तावदणिमाद्याश्चमत्कारदर्शनमह-
 त्वाकाङ्क्षादि लौकिकयोऽष्ट सिद्धय ऐश्वर्यरूपेण मतास्त-

द्वांश्च मतो भगवान् । भगवतः श्रीमहावीरस्याद्यं देवानन्दा-
 गर्भसङ्क्रमसमये द्वितीयस्मिंश्च त्रिशलागर्भसङ्क्रमसमये च
 चक्रिजननीदृश्याया स्वप्नालेरधिकतेजःशालिनी या सिंहा-
 दिचतुर्दशस्वप्नावली मात्रोर्मुखमभिविवेश, तदेवाद्यं लोकानु-
 भावं सकलभन्यात्माभ्युदयनिःश्रयसप्रवणं लोकाति-
 गमैश्वर्यं । सिद्धयोऽष्ट तु यस्य कस्यचिन्महात्मनस्तथा-
 विधलब्धिनिधैवैकियलब्धिमतो भवन्ति युगपदनेकेषामपि
 ताः, परं स्वप्नचतुर्दशनिरीक्षणपटुमात्रावस्तु समग्रेऽपि
 दशकोटाकोटिसागरोपमाने उत्सर्पिण्यवसर्पिणीकाले चतुर्विं-
 शतेनैव भगवतां । न च स युगपद् द्वयोरेकस्मिन् भरतैरावते
 समग्रेऽपि । तदेतत् लोकानुभावजं लोकात्तरमैश्वर्यं भगवतः
 श्रीमहावीरस्यैव । इदं त्ववधेयं-देवलोकान्वयवनमेव कल्या-
 णकतया चरमभवान्तवचरमन्यवनात्, मातृकुक्षिसङ्क्रमसम-
 यस्तु न स एव, दिग्विदिक्प्राग्भवचरमस्थानभेदात् । चतु-

दंशसज्जोपलभन्तु कुशौ तदग्रमे य समयस्तद्वृक्षः ।
 अत एव भयान्नन्योऽथुर्दशब्जन्तोपलब्धः व्यवनरत्नाणक
 सामगिकमेव सद्यः । स्रज्वापल्युपलभन्तु दीप्यमानि योऽने-
 वजोऽपि च । शकलयेन युद्धस्य स्वरनमपि व्यवनरत्न्या-
 नकमभयव्योक्तानुभारमनितातनमभयमेव, न तु कुशि
 तसकृत्मापथासनरम्भस्तुल्यादि, पुष्पाग्न्यास्तदंनानु तस्त्वयन्-
 तस्त्वनस्थानाभिमुखमग्न्यादि । रिञ्च—नि स्पृष्टशिरोमणेनग-
 द्द्वारमाग्रमग्नस्य भगवतोऽपिन्त्यमेवमदैश्वर्यं—यदा५५ भवं
 विपुलैधरा विविधपरिचर्यापरायणा एव विष्ठति । ता
 एव राज्यभ्रीतस्मभ्रेन्द्रिश्वाकादिदुलेष्य यत्रात्पन्नानामपि हरि-
 नेगमपिद्वारा सङ्क्रामणं दामकृतामभूदिति । कारिते च
 विजल्यगुहिसङ्क्रमे युगेण भगवदैश्वर्ययुगेन श्रीसिद्धार्थ-
 राजमनमुष्टिद्वस्त्रापिकादिसत्तननिधानैर्धम्मणंदेवमाणागा-
 रिरमाश्रय तिर्गङ्गुष्मरामैर्देवैरित । न च वाप्यं कथयपुष्प-

दशदृष्टं न पुरित ? कथं यं धम्मणनिर्गङ्गुष्मभूतैः पुरितमिति ? ।
 नीचयोगोऽदयानुभयफलस्त्वान्मनूनेर्धर्मस्य, तस्य स्वीकारे
 न नो हानिः । अत एव प्रत्यभदंसेन सिद्धादीनां
 षट्पदंशानामपि जिनयक्रिमात्तुमाग्रभयाना महास्पन्नाना
 वेदस्तत्त्वत्वाण्येव फलमुत्त, न च दरिद्राभिष्टुयवात्मनादि-
 नीचगुलसद्गतानि निधानानि भवन्ति, वैश्वमणादीनां तदाक्षा-
 यत्तिना तत्राभिधानाद्यधिष्ठातृराण्युद्धरिय तथाविधनिधाने
 सिद्ध्यर्थेनृपभयनपूरणमिति भ्रिष्टयात्पन्मद्वदुत्तशत्रुलोके-
 पालस्तदधीनदेवतत्कार्यादियेदिना भयस्तो नाद्यात्तमेतदिति ।
 नान्यायगतपथनैरपूणे येवैश्वभयनस्यापि न्याय्य, न च
 तदैश्वर्यसाम्राज्यमिति तथार्थैरिष्टमस्यापिकादिभिर्निधानै
 राजभवनस्य पूरणमिति । यथा च निधानैस्तथाविधैराजभ-
 वनस्याऽऽपूरण तथैव भगवत्तं पेश्वर्यस्यानुभावात् तस्य राजकु-
 लस्य भगवत्तद्वृत्तमणानन्तरं रिरण्यदुपणां विभिः मोक्षितकारा-

रणाद्यर्थमनेकशः शक्रेन्द्रस्यागमः, अनेकशो दानप्रसंगे पञ्चकं दिव्यानामभिव्यक्तं भवति, उत्पन्ने च केवले यथाकल्पं वैमानिकादिभिः समवसरणकरणं नव्ये च देशनास्थाने चावश्यमादरः समवसरणे देवानां अशोकादीन्यष्टाति-
हार्याणि यावज्जीवं प्रकटयन्तीन्द्रादयः, समवसरणे चैकान्न-
विंशतेरतिशयानां नाकिभिरुपनयनमेकादश चातिशया धाति-
कर्मविलयप्रभवा लोकलोकोत्तरसुखसन्ततिसङ्गता यावन्मो-
क्षकल्याणके सर्वेन्द्रैः सम्भूय संस्कारकरणमिति विचिन्तय-
तामिदमवश्यमन्तःकरणमभिज्ञामागमिष्यति भगवत ऐश्वर्य-
पूर्णत्वमिति । अन्यतीर्थकर्तरीथप्रणयनं यावच्च प्रायः शासन-
पारम्पर्यप्रवर्तनमन्यस्य भगवतश्च यावद्धर्मसम्भ्रमकालं यत्,
तदचिन्त्यचिन्तामणिसदृशमैश्वर्यपूर्णत्वमेवाभिव्यनक्ति भग-
वत इति । तारकतया पारम्पर्यप्रवृत्तिरेवैश्वर्यं, अन्यथा तु
सर्वा अपि जातयोऽनादिपारम्पर्यवत्य एव । भगवतः श्रीम-

नैः प्रत्यहमभिवर्धनं, यत्प्रभावात् वर्धमानेति नाम-
करणस्य मनोरथः सम्पत्तिश्चाभूतां । न च वाच्यं
'सिद्धत्वे स्वत्ति'ति बहुशः सूत्रेषूपलम्भान्न सिद्धार्थो नृप
इति । क्षत्रियत्वेनैव संहरणात्तथोक्तेः । स्वप्नपाठकसत्कारसूत्रे
'सिद्धत्वेण रणे'ति निधानसङ्क्रामणे च सिद्धत्यरायभ-
वणंसी 'त्युक्तेश्च वृद्धौ च रज्जेण रट्टे'त्युक्तेः श्रामण्याधिकारे
चिच्चा रज्जं चिच्चा रट्टं'ति पाठात् 'स्फीतमपहाय राज्य'मिति
तत्त्वार्थभाष्यकारोक्तेः, आचाराङ्गभावनाध्ययनेऽपि राज्य-
राप्रवर्धन सामन्तनृपवशीकारश्च स्पष्टतयांस्तथेत्यलमतिप्रसक्तेन ।
जातमात्रस्य भगवतः पटुपञ्चाशद्विकुमारिकाभिर्महोत्सवकरण-
मखिलममरेश्वरमराचले महताऽऽडम्बरेण जन्माभिषेककरणं,
श्रामण्यावसरे च दीक्षाकल्याणकमहोत्सवकरणमखिल-
भवनोद्योतश्च, नारकाणामपि शर्मसम्भवः कल्याणकेचखिलेषु,
जिनेश्वरस्य भगवतः दीक्षितस्यापि भगवत उपसर्गनिवा-

नमरावीरसामिनः सकलसुरासुरद्व्यत्यरूपमैश्वर्यमाजीविकम-
 तेनेता गोमालोऽपि स्मीरोति, यतः स आह आनन्द-
 मनगारं आवस्यां नगर्यो-‘आणन्दा ! तव वि धम्मायगिणं
 धम्मोवपसएणं समणेणं नायपुत्तेणं ओसले परियाए आसा-
 एए ओसला किञ्चिवणसस्सिलोगा सदेवमणुयासुरे लेए
 पुव्वंति गुवंति पुव्वंति-इत्तिवतुसमणे भगवं महावीरे
 इत्तिवतुसमणे भगरं महावीरे’ति । न दावेदनीयं
 भवेदेतद् यद् खलु ‘विभक्तिसमीपे’ति सुत्रेण ख्यात्य-
 र्थेऽण्ययं समस्यते इतिभद्राद्भवत्, तथा च भगवतो
 महावीरस्य ख्यातिः सदेवमनुजगुरे लेकेऽस्माधारणाऽभूत्,
 साऽपि च भगवतो वर्णकीर्त्तिशुद्धश्लोकानां पूरणव्याकुल-
 तास्तीर्त्तने यथानया । यद्वा वर्णो अगत्यरणेन कीर्त्तिमग-
 द्द्व्याकुलत्वेन शब्दनं स्तोत्रैर्यशस्त्रं च इति । अयमो
 भगवान् महावीर इति ख्यात्येति प्रतिपन्थी स्वाधिमोनेन

भगवन्महावीरेष्यया वा, आह-‘समणे नायपुत्ते’ति, ननु
 भगवानेव कयं ज्ञातपुत्रः? इति, अन्येषां ज्ञातपुत्राणामनेकेषां
 सत्त्वात् । अत एव नामकरणवसरे ‘गाए चे’ति स्पृशता-
 ऽपि परिवारं सूत्रकारेणोक्तमिति, यतो भगवान् ब्राह्मण-
 कुलात्तत्र ज्ञातकुलत्वेन संवृतः, ज्ञातकुलमुद्योतितं च
 भगवतीव । अत एव दीक्षावसरेऽनेके ताकाचराद्या ज्ञात-
 कुलचन्द्र इति भगवन्तमभ्यनन्दिपुरव्यस्तौबुध । यौद्धा अपि
 यजिस्तमन्त्रिण्ये भनेकशो ‘निर्गठे नायपुत्ते’त्याहुः । आहुश्च
 भगवतो महावीरस्य सर्वज्ञतया सर्वदर्शितया अव्याहृत-
 ज्ञानदर्शनधास्तिता न वसिद्धिमिति निर्निवादेभ्येवमपरि-
 मितमर्हतो महावीरस्येत्येभ्यर्यसाधनम् । श्रीरसीन्दर्यस्वरूपं रूपं
 तु सशरीरिणु स्यादिति सिद्धानामशरीरत्वात्तत्रैव, परं मुख्या-
 नाभितरेषां ध्यानार्थिभ्यांव्यावाथश्चिचलस्मीस्वरूपावस्थितिरूप-
 यमांनुष्णानन्तज्ञानदर्शनसहवीर्यमवृत्तिमभृतीनां सद्भावाच्च

भगवत्तायाः क्षतिः । भगवतो महावीरस्य भवस्थदशायाम-
साधारणमेव रूपं, यतः पाण्डलिकवलदेववासुदेवचक्रवर्त्ति-
व्यन्तराधनुत्तरान्तसुराहारकशरीरगणधराः क्रमशोऽनन्तगुण-
वृद्धरूपधराः, भगवान् जिनस्तु गणधरेभ्योऽनन्तरूपः ।
स्पष्टतरं चेदं 'गणहरआहार अणुत्तरे' त्यादिनिर्युक्ति-
गाथायां । भगवतां जिनानां रूपातिशयदर्शनाय 'सर्व-
सुरा जइ रूवं अंगुट्टपमाणं विउव्वेज्जा । जिण-
पायंगुट्ठं पइ न सोहए तं जहिं गालो ॥ १ निर्युक्तिगाथाया
यतितमेव । न च केवलं शरीरसौन्दर्यस्वरूपं रूपमेव सातिशयं
भगवतां किन्तु वर्ज्यभनाराचाख्यसंहननसमचतुरस्रसंस्थान-
कान्तिगतिसत्त्वसारोच्छ्वासादयो नामोदयप्रभवाः सर्वैः
शुभा एव तेषां भगवतामनुभावाः । प्राग्बद्धानां यद्यपि
कासाञ्चित्पापप्रकृतीनां स्यादेवोदयो भोगफलत्वनियमात्क-
र्मणां, तथापि सक्षीरमृतघटे निम्नमिन्दुरिवेति । भगवन्तस्त-

त्त्वार्थभाष्यकारा अपि 'शुभसारसत्त्वसंहननरूपे' त्यादिका-
रिकाया तदेवाहुरुत्तमोत्तमपुरुषार्हद्वर्णनाधिकारे । अत एव
च जिनानामन्तकुलादिष्ववतारो न, गर्भसङ्क्रमणमप्यन्त-
कुलादिष्वनन्तान्तोत्सर्पिण्यवसर्पिण्यतिक्रमेऽवेदिताक्षीणत-
थाविधक्रमोदयैर्नैव । अत एव भगवतो महावीरस्य ऋषभ-
दत्तब्राह्मणकुलात् सिद्धार्थज्ञातक्षत्रियकुले सङ्क्रामणं, जन्म त्वा-
श्चर्यरूपतयाऽपि नीचकुले न स्याज्जिनानां । तत एव च
गोशालकस्य जिनत्वनिशायाय मङ्गलपुत्रतां बहुलब्राह्मणगो-
शालाजातत्वं चादिदेशानन्दाभिधानानगाराय भगवान्
महावीरः । जिनत्वनिरसनफलत्वाच्चैतस्यदेशस्य, न निन्दो-
द्यतत्वं भगवत इति । ननु ब्राह्मणादयः किं नीचैर्गोत्रीयाः ?,
तथात्वे कथं गणधराणां भगवतां तत्रैव जातानां जातिगोत्र-
कुलानां शंसनमुत्तमतया ?, अतश्चात्थे कथं पूर्वोक्तं न्याय्यं
गर्भान्तरसङ्क्रामणमिति ? चेत् । सत्यं, जिनचक्रिवासुदेववलदे-

बोत्तपयेद्वया न्नादिदृश्यमानत्वाद्वाङ्मयादिदृशना, नेत-
रणपराधनगारोत्पत्त्यपेक्षयेति ध्वये धीमन्निरिति ।

ननु रूपमात्रं कामाङ्गं, तत्कथं भगवत्ताया हेतुरिति ?
नन्देकान्तेन रूपं कामाङ्गं, बहुना सुरूपानां ब्रह्मचरित्व-
शेनत् । यद्वा हि न श्रुतं पारमर्षं रचनं ? 'जे आसया ते
परित्यज'ति 'ये यथा एतु यान्त' इत्यादि च, परं धर्माधि-
प्राप्तृणां सुरूपत्वं जगज्जीवानां धर्ममपश्येच्छेदुः, यतले ततो
ब्राह्मणपरकया भवन्ति, तत्र श्रोतृणां विज्ञेयान्तरांको
धर्मप्रयत्नः । आहृथ निर्मुक्तिपरा अपि- 'धर्मादण रूपं
परिति रूपस्तिष्ठोऽपि नह धर्मं । विज्मरथो य सुरूपो
पतस्तिष्ठा तेन हं तु ॥१॥' जित्, तदेव । विञ्च-परे गुणा
ज्ञान रमायाः प्रसङ्गगम्या विद्वद्गमेदनीयाश्च, परं कथ्यति
द्वयस्त्विति एव भगवन्ना चोक्तमितुमत्र, अज्ञानालोपोपा-
त्ताश्च रूपातिव्यवर्धनाश्चमत्कारश्चञ्चुरिता भवन्ति, ततश्च

विश्राप्तिमोयननमन्यरग्नो भगवान् भवति । भगवतो
रूपस्य वचोमोचरातीतत्वादेव च आगन्तारंभाण्डुलप्राति-
दार्पणने 'या भृष्टपुर्दुरालोकमितीरोत्पिष्टित मा' इत्युत्ते-
रूपने । उत्प्रेक्षाकाशं तु सौम्यमनिवस्यित्वा निगमत्या-
रोपणं, स्वरूपतो मामण्डलरदिता अपि भगवन्नो द्वादशप्रय-
समानसौम्यरूपाः । न च पाल्यं देयनाभूमौ तु रूपचतुष्टयं
भगवता स्यात्तत्र च प्रीणि तु तानि देवकृतानीति तेषु
तद्रूपसम्भार इति । भगवत्प्रमाया आदर्शे यथा समान-
च्छायासद्व्यवस्था भावतस्तान्निध्येन तेषु देवकृतेष्वपि
त्रिषु रूपेषु समानरूपभावाद्, न केवं विषमरूपं चातुर्-
व्यमिति । नन्वेवमेव परमत्ययमभयलाभित्वाद्यामान्तराय-
व्यवस्थायापक्षमलभ्यत्वं स्यात्, तत्र तत्संयोगप्रमस्य तेषु
तेषु भावाचदयव्याया तान्तरम्याश्च कथं समप्रेक्ष्यता ? भायिरु-
॥ त्वेव रूपत्वात् कथं त्रिनेत्रस्यैवैषस्य समप्रेक्ष्यं

शत्वमिति ? चेत् । सत्यं, प्राक् तावद् भगवतो जिनेश्वरस्य
लाभान्तरायादिक्षयोपशमा अपि जिननामप्रकृतिप्रभावसहिता
इति समग्रैश्वर्यवत्त्वं न विरुध्यते । यथा समेषां केवलिनानां
समानेऽपि कैवल्ये भगवतां जिनानामेव सोऽतिशयो यत्त-
द्वाण्या सकलश्रोतॄणां समकालमशेषसंशयच्छेदः, तद्वाणी-
प्रबोधच्छेद्यानामेव वा श्रोतॄणां तदा तदा संशयानां समु-
द्भवः । अत एव निर्युक्तिकारा भगवतो रूपाख्यानप्रसङ्गेऽपि
‘खण्डे य तह उवसे मे य’च्युक्त्वा समग्रीचमत्वं कथयन्तः
समग्रैश्वर्ययुतत्वमाहुः । क्षायिकदशाया ऐकविध्येऽपि जिन-
नामोदयसहकृतत्वादेव तत्राशोकादीन्यष्ट प्रातिहार्याणि अति-
शयाश्च चतुस्त्रिंशदिति । ननु शक्रादीनां लोकप्रभुत्वाच्च
क्रयादीनां च पङ्खण्डादिप्रभुत्वादेकैकस्यैव समग्रैश्वर्यवत्ता
युक्ता, न तु भगवतां जिनेश्वराणां, न ते यतो नियतचक्रया-
दिपदा इति चेत् । सत्यं, दण्डस्य लाभस्य च प्रसङ्गसाधनेनैव

तेषां तत्तदैश्वर्यं, भगवतां जिनेश्वराणां चरणकमलानभिर्वन्दन्ते
शक्रचक्रयादयो यत्तु तेषां प्रभावः पुण्यस्यैव, न दण्डमीत्या-
न क्षेत्रादिलाभलब्धयेति । नन्वेवं रूपस्य सर्वलोका-
तिगत्वादुत्कृष्टता तस्याश्चैश्वर्यस्य क्षयोपशमादिलभ्यस्य सम-
ग्रता वटाकोटिमाटीकृते, परं यद्भगवत्ताया हेतुभूतं रूपसा-
म्नाज्यं तत् किं क्षायोपशमिकादिस्वरूपमौदयिकं वा ?,
आद्ये, यातिकर्मणामेव भवे क्षयोपशमादिभावात् कस्य
घातिकर्मणः क्षयोपशमादेस्तत् ? द्वितीये तु सोत्तरभेद-
प्रपञ्चयुते कर्माष्टके तन्नाम्ना कर्म कीर्त्यते इति चेत् । सत्यं,
‘भवन्ति नामोदया तस्से’त्युक्तौ संहननादिवद्रूपग्रहणात् औदा-
रिकशरीरनाम्ना एव सा विशिष्टता ग्राह्या । तथाच तथा
प्रकागण्येवौदारिकपुद्गलपरिणमनानि तथाप्रकाररूपहेतव
इत्यौदयिकमेव, नातस्तत्सिद्धानां भगवतामपगतशरीरत्वात् ।
न च तत्रास्ति प्रयोजनं, अकरणानन्तवीर्यवत्त्वेन देशना-

घभावाद् प्राधान्यस्यासम्भवाच्च । अत्रापि केचन परमौदा-
 रिक् शरीर रूपातिशयत् तच्चेतिनिर्वसत्तत्त्वं तु प्रपञ्चकमेव,
 सर्वेषां केवलित्वा भगवत्ताहेतुस्य रूपातिशयस्यासम्भवे ।
 न च शरीराणामौदारिरादिपञ्चकान्तिगिञ्चं १७ परमौदा-
 रिक्तानाम्यस्ति षष्ठी प्रकृतियों तदधिष्ठायेत् । न च शरीरस्या-
 भगवत्प्राणीयता निवारयितुं शक्या नन्वाहैः प्रयत्नप्रपञ्चेनापि ।
 न प्राक् प्रातौदारिकपयांस्तभाव अन्तरा भवस्य नश्येत् । न
 च वाच्यं लाभान्तरायधयस्यैतन्माहात्म्यं यत्परमौदारिक-
 शरीरस्यैवमेव तत्रोगययोनिसद्ब्रह्माक्षरादिकमन्तरेण यथा
 सर्वार्थसिद्धिकारादिभिर्ध्याख्यातुंभलांभान्तरायधयादेवाहार-
 विराहितस्य केवलिनः वर्षाष्टकादार्पूर्वकोटीभेदावस्थस्य शरीर-
 स्थोभावात् शरीरद्वेष्टराग्न्यकृत्वात् सा मत्ता तद्वत्त एव
 परमौदारिक्लाभोऽप्यस्तु तस्मादिति । यतः द्यावोपश्चिव-
 कावस्थायांभेद्यतः सम्भवो यस्य तस्य धारिमावध्यायां

परिपूर्णस्य सम्भवः यथा सम्यग्दर्शनचारिग्रयोः । न च
 लाभान्तरायस्य द्यवोपश्चमदद्यायां परमौदारिस्य निग-
 दाशरीरद्वेष्टास्त्वयतोऽपि सम्भव इति दूरोत्सायिम-
 द्दुष्टमतिभ्रमणनमेवदिति । किञ्च - सिद्धानां भगवतां
 मर्गया लाभान्तरायधयोऽस्तीति ते किं परमौदा-
 रिक्शरीरवन्तो निराहारशरीरद्विद्यन्तो चेति मन्यन्ते ?
 न चेत्तूष्णीं स्वीयतां स्थिरग्रहपर्यर्दति । न च वर्गणाक्रमे
 शरीरद्वेष्टलवर्गणात् परमौदारिकाया काचित्, परमौदारिका-
 द्याद्वेष्टलवर्गं नु निराहस्ताऽभ्युपगमाद् दूरोत्सारितमेव । न
 च विनाशाय शरीरे रूपातिशयो भगवत्तायाः स्थानं,
 शेषकंजिम्ब्य आहारकशरीरिणावस्थेय तत्सद्भायो यतः ।
 ननु नहि निर्वृत्तिकारैः 'यणश्चऽणुत्तर आहाराणा ये'नि
 रूपातिशये कथमाहारशरीरवन्तो गृहीताः? इति चेत्, भगव-
 त्परिवारे चतुर्दशवर्षिणा सम्यग्भिगुष्येन आहारकशरीरिणा

नियमाच्चतुर्दशपूर्विण इति परिकरापेक्षया भगवतो रूपाति-
शयज्ञापनाय तथोक्तेस्तत्रावश्यकत्वमिति । नन्वाचामाम्ल-
वर्धमानतपोविश्रायिदेवविशेषस्य सनत्कुमारचक्रिणः च साति-
शयरूपवत्त्वाद् कथं न भगवत्त्वं तयोः ? कथं वा भगवतो
महावीरस्य रूपातिशय इति चेत् । सत्यं, वर्धमानतपोविधा-
यिदेवविशेषस्येन्द्रस्य सपरिकरस्य रूपापेक्षया विशेषरूपवत्त्वा
न तु यावज्जीवापेक्षया, भगवतां तु यावज्जीवापेक्षया, सन-
त्कुमारस्य तु रूपवत्त्वा विपाकविरसेति न भगवत्ताहेतुः,
समग्रैश्वर्याद्यपेक्षिकैव सातिशयरूपवत्त्वं भगवत्ताया हेतुः ।
अत एव पण्णां भग इति सञ्ज्ञा, नतु षड् भगा इति । भगोऽ-
र्कज्ञानेत्यादि तु कोशे रूढं, न तु दर्शनेषु । यथास्वित्वं च
भगवतो निरतिशयमेव, यतश्च्यवनोदिषु पञ्चस्वपि कल्या-
णकेषु नाकिनिकायाधिपतयः सर्वेऽपि प्राणिपातदण्डकेन
स्तुवन्ति, स्तुवानाश्च ते देवेन्द्रा भगवतोऽहंत्वादीन् गुणान्

मनसिकृत्यासाधारणं भगवतो यशो गायन्त्येव । जातानपि
भगवतः कीर्तनवन्दनमहनादिभिरभ्यर्चयन्ति, मेरुमूर्ध्नि अभि-
पिञ्चन्ति, निष्क्रमणमहोत्सवं समागत्य स्वर्गाद्वितन्वते । जाते
च केवले आभवमविच्छेदेनाशोकादिप्रातिहार्याष्टकपृजनी-
याश्च भवन्ति भगवन्त एव । आस्तामन्यत्, निर्वृतानामपि
तेषां भगवतां सपत्न्यवाराणां महामहिमानं विदधत्येव । भग-
वत्कल्याणकमाहात्म्यार्थमेव प्रतिकल्याणकमत्र महोत्सवं
तत्तत्कल्याणकानां विधायापि नन्दीश्वरं गत्वाऽष्टाहिकां
महामहिमानं कुर्वन्त्येव देवेन्द्राः । यद्यपि शास्त्रेषु 'दानपुण्य-
कृता कीर्त्तिः पराक्रमकृतं यशः' इति, 'एकदिग्गमिनी
कीर्त्तिः सर्वदिग्गामुकं यशः' इति च यशःकीर्त्योर्भेद
आख्यायते, परं स हेतुफलकृतः, कर्मप्रवादेन त्वेकैव यश-
कीर्त्तिरिति कर्मप्रकृतिर्नाम्नः । न च वाच्यं रूपातिशयेन
सर्वनामकर्मप्रकृतीनामुत्तमप्रशस्तोदयत्वकीर्त्तनाद् गतार्थभेदः,

यशःश्रीर्चनमिदमर्पयन्तिपातादिति । यतो नेदं भगवतो यशः
 नेरल यशःकीर्तेर्यदयमेवेक्षते त्रिन्तु भगवता ये मायार्हन्त्य-
 रूपा अपायपगमाद्या अतिशयास्तानप्येक्षते । त्रिननामोद
 यस्तद्वयशोऽपि दानस्य श्रयतिशयेन पराक्रमस्य प्रयत्नाति-
 शयेन च धननात् नात्र यशःश्रीर्च्योर्हेतुभूतो मेदः,
 त्रैर्योऽयमपि तदैश्वर्यस्य भणनाद्य नात्र फलभूतोऽपि
 मेदो यद्यःकीर्त्योराग्न्यायते, अत्र तु निलोरीचेतश्चक्रार-
 दर्शनजातान्तरपरदूमानोत्पादक यद्य आग्न्यायते । अत एव
 तत्परिभाष्यगारा अपि, 'यन्तु कृतार्थोऽपी'त्यागुत्या 'तस्मा-
 दर्थति पूजामर्हन्नेरात्मात्मनो म्नांके । देवर्षिर्नरेन्द्रस्य
 पूज्येभ्योऽप्यन्यसत्त्वानाम्' ॥ १ ॥ इति ब्रुवाणा कृतार्थरे-
 ऽप्यन्यसत्त्वोदिधीर्यया धर्मरथन पूज्यनोदेत्वेन द्योतयन्ति ।
 गृध्रसरा अपि भगवन्तो भगवत् श्रीयतो मरामीस्य स्पष्ट-
 तथा यद्यस्वितामाहुः । तत्र श्रीस्थानाद्ददशमस्थानके श्रीज्या-

ग्यामध्याप्ती षोडशमन्तके पञ्चोदशके च धर्ममेवं स्यजतत्फल-
 भागद्वारोमं—'एवं च णं मर हरिवैमलियरआमेणं नियगेणं
 अंतेण माणुसुत्तर पन्वय सव्यभो समन्ता आवेदिगं परिवेदिगं
 सुग्गिमे पासिताणं पडिगुदे'ति स्यज्यद्वं, तत्फलमुत्रं तु
 'ज्जण समणे आग गीरे एगं मर हरिवैमलिय जाव पडिगुदे
 नण समणस्त म० म० ओराला विज्जिरणसदसिलोगा
 मदेरमणुयामुरे लोए परिधमन्ति '। स्थानोक्ते—' परिगुव्यंति
 इतिखलु समणे मगर मरामीरे इति०" न च भविष्यद्वृष्टन-
 वधनमेतत् । तच्च तथाऽन्यथा वा एतस्य फलस्य तथाभूतत्वा-
 देत् । अत एवाजीरकमतमणेता मगरतः केवल्यवस्थाया
 तथाभूतत्वस्यानुवादेनाहानन्दानगार, यमो मगवत्या पञ्चदशे
 इदं गोशाटरात्र—'धुं' खलु आणदा तत्र धम्मयागिण
 धम्मोऽणसण्णं समणेणं पायपुत्तं ओराले परियाण आताएए
 किज्जिरणसदसिमिगेणा य सदेयमणुयामुरे लोए पुव्वंति

धरगणस्यावाप्तिर्या, सा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य कुमत-
वासनाभिमाननिरसनानन्तरियकधर्मोपदेशनाभूत् । ततश्च श्रम-
णस्य भगवतो महावीरस्य महद्यशोभागित्वं । गणधराणां प्राक्कानि
कानि मिथ्यामतानि कथं तत्प्रतिपादनं कथं समाधानं सर्वज्ञता-
प्रत्ययेन तदुक्तताचरणं प्रतिज्ञाय कथं प्रब्रज्यायाः स्वीकृतिः ?
सर्वमप्येतदावश्यकविवरणादौ विशेषेणोक्तं सर्वज्ञेनप्रसिद्ध-
मेव । तत्र च गणधराणां वादे सत्येव जीवतत्त्वे शेषाणाम-
शेषाणामर्थानां जिज्ञासेति प्राग्जीवविषयो वादः । सिद्धे च
तस्मिन् जीवधर्माणां ज्ञानसुखादीनां वैचित्र्यात्तत्कारणादयक्ष-
याद्याधारभूतस्य कर्मणः प्रसाधनं । सिद्धयोरपि परभवया-
यित्वस्यासिद्धौ दानादिधर्मानुष्ठानवैयर्थ्यमिति तज्जीवतच्छ-
रीरवादनिरासः परभवयायितासिद्धिः सकर्मजीवस्य । सिद्धे-
ष्वपि त्रिषु भवाभिनिन्दिवासनावशात् सकलस्यापि जगतः
स्वप्नेन्द्रजालादिवदसद्दर्शनत्वे न कल्याणकरीसरणिं श्रेयोच्छ्रो-

गुर्वन्ति शुर्वन्ति इति खलु समणे भगवं महावीरे इति
खलु०' इति । ततश्चदं निश्चितं भवति यदुत-तदानीतनेऽपि
श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य सदेवमनुष्यासुरे लोके पूरणा-
दियोग्यं यश आसीदेव, चतुर्विंशतेरपि जिनानां परमोत्कृष्ट-
यशोभागित्वमस्त्येव सदेवमनुजासुरे लोके, परं भगवतो
महावीरस्यावसर्पिणीचतुर्थारकपर्यन्तभागभावित्वेन कुमतप्रसू-
मरवति काले तीर्थप्रवर्तनात् विशेषेण पराक्रमस्यावश्यकता,
पराक्रमतारतम्यानुसारेणैव च जगति कीर्तिवर्णशब्दश्लोक-
रूपो यशोवाङ्मयः प्रवर्तते, पराक्रमश्च भगवतो महावीरस्य
तीर्थप्रवृत्तेः प्रारम्भे एव कर्तव्यतामायातः । यतो नहि
त्रयांविंशतौ भगवत्सु कस्यापि भगवतो भाविगणधरा
विवादायोपस्थाय गणभृत्पदवीमासादयामासुः । न च प्रत्ये-
कमागमनं प्रतिबोधनं चासीत्, भगवतो महावीरस्य सर्वं
तज्ज्ञातं । एवं च शेषाणां जिनानां धर्मोपदेशमात्रेण गण-

हेति जीमसहस्रभूतानां सद्भावरूपतया साधनम् । साधितेव्यप्येतेषु
 जीवादित्यु बीजाङ्कुरादिरुष्टान्तेन सम्मानजातीयायाः सन्ततो-
 म्युपगमे न मोक्षसाधनज्ञानानुष्ठानार्थं श्रुतित्तिरिति भगवन्तर-
 सादृश्येभ्योः सिद्धिः । सिद्धेऽपि जीवादित्यु परमवैचित्र्य-
 पर्यन्तेषु जीवानां कर्मवन्धयोग्यतायाः असिद्धागमं ज्ञातव्यं
 सर्वं स्यादिति जीवानां मिथ्यत्वादयः कर्मकथ्येहेतवः
 तद्वत्त्ववन्धश्चावश्यं साधनीय इति तत्सिद्धिः । सिद्धेऽपि
 जीवादित्यु वन्धानेतदु सौख्यातिरेकाभिलाषिणो जीवाः
 सुखित्वद्वेष्यामनन्तकालान्यायाधसुखस्य सन्वेऽपि म्रुवतेऽनुभव-
 प्रत्यक्षगम्यत्वात् प्रत्यक्षोद्गारणीयसुखातिरेक्यता देवानां
 साधनमानस्यतः, ध्रुयन्ते चामन्यमिध्यादयो द्रव्यानुष्ठान-
 वन्तोऽपि सम्पन्नदृष्टो देवान्तिरेकौष्ण्यवाग्र्यया दिसाया-
 श्वान् परिहरन्ति, आचरन्ति च शुद्धतमयोगेन दानशील्य-
 दीनि चैत्यदिसादिमार्गप्रवृत्तये दानाधनुष्ठानाय च देवस-

सायाः साधनभावव्यक्तमिति देवानां साधनं । पापकार्य-
 परिहारपरायणानामेव यथोक्तफलदो धर्मः, पापपरिहारधो-
 ह्यवेदन्ततो वचनमोचपतित्वान्तानां नारकयेदनां धरणात्,
 यथा लोके नीतिफलापेक्षयाऽऽकृत्यपरिहारः स्वल्पतय एव,
 चाद्रुत्येन तु नृपादिविहितादपकृतेहेतुकदण्डादेव प्राप्नुयेणा-
 पकृतेभ्यो त्रितनं, तथा धार्मिकाणां धर्मकार्येषु प्ररत्नयाना-
 नापि नरकमतिप्रपादेव विद्येतेषां प्रवृत्तिरिति नारकानां
 साधनं । साधितेऽपि जीवादित्यु नारकान्तेषु कर्मण एव
 विधत्ते सुखदुःखस्तदतिशयवेदनारकसञ्चायो न भद्रापथं
 प्राप्नुयादिति कर्मणो वैचित्र्यस्य साधनमप्यवश्यकं । यथा
 च दृष्टाभावरूपं न सुखं, न च सुखाभावरूपं दुःखं, प्रस्तारादा-
 शुषलममप्रलम्भाद् द्रव्योः दृश्यत्वात् साधनजन्यत्वाच्च । यद्यपि
 परस्परविरुद्धस्वरूपे पुण्यपापे तथाप्येकाधिकरणवर्तित्वं, नृपादी-
 नाममन्थत्वादिदं ज्ञात् । कृत्स्नसंयोरिव परस्परपर्यायेऽप्ये-

कात्मनि पुण्यपापे बद्धे उदिते च भवतः। न च वाच्यमात्मनः
 शुभाशुभान्यतरैर्काध्यवसायवत्त्वात् कथं पुण्यपापयोर्युगपद्वन्द्व
 उदयो वेति ?। योगाधीनस्तावद्वन्द्वः कर्मणां, योगाश्च यथा
 शुभाशुभतया द्वेधा पुण्यपापहेतुतया सिध्यन्ति, तथैव
 समित्यनशनादिरूपसंवरनिर्जराहेतुताऽपि योगमिथ्यात्वा-
 दिरूपाश्रववन्धहेतुतावद्वर्तनान्छुद्वाशुद्धाशुद्धरूपता मन्त-
 व्यैव, शुद्धता च कपायमान्द्यजनिता । ततश्च य एव
 योगपरिणामेषु शुद्धत्वस्यांशः स पुण्यस्याश्रवे बन्धे चोप-
 युक्तः, शेषः शेषस्य । उदयस्त्वयोगिनं यावत् बन्धानुसारे-
 णोभयोः स्यादेवेति । मिश्रता तु सुखदुःखयोः पार्थक्येनानु-
 भवान्नैव कल्पयितुमपि शक्या । ननु क्षीणकपायेबन्धनुसमयं
 सद्बद्धरूपपुण्यस्य बन्धः, सामयिकत्वाच्च बन्धस्योदयोऽपि,
 प्राग्बन्धानुसारेणाघातिनामुदयस्तु पुण्यपापोभयरूप इति
 सिद्धे सातासातोभयोदयसम्भवे कथं न मिश्रत्वमुदयस्येति ?।

सत्यमुक्तम्, अयुक्तं तूक्तं, निम्बुरसलेशस्य क्षीरकुम्भे न यथा
 पृथक्त्ववेदनं तद्वदकपायिणोऽसातस्य वेदनेऽपि न मिश्रत्वं ।
 एव च न कर्मणां मिश्रतापक्षः, न च मिश्रा अध्यवसायास्त-
 द्भेदुभूता इति पृथक् स्वतन्त्रे एव पुण्यपापे इति । अयोगिनि
 निर्जरा त्वावर्जीकरणकालरचितश्रेणरनुसारेण, संवरस्तु याव-
 ज्जीवं, प्राग् हिंसादीनामाश्रवाणां परित्यागात् । शुद्धोऽपि
 च योगः शुभ एव । सिद्धेऽपि सर्वेष्वप्येतेषु जन्मजरामरण-
 रोगशोकभयग्रस्ताद्भवादुद्विग्नानां न किमप्याश्वासनस्यान-
 मिति, यद्वा विवेकिनां परिहार्यतया न धर्मादयोऽपि
 पुरुषार्थाः, किन्त्वेक एव सर्वाधावावियुक्तोऽनन्तज्ञानदर्शन-
 सुखवीर्यमयो मोक्षः पुरुषार्थतयाऽभिमत इति, मुमुक्षुताहेतु-
 कत्वाज्जिनकर्मणः प्राग्बद्धस्योदयवत्त्वान्मोक्षः साध्य इति ।
 किञ्च-यथा भगवतो महावीरस्यान्ययूथीयमतखण्डनपूर्वक-
 तीर्थप्रवर्तकतया प्रकृष्टयशोभागित्वं तथैव भगवतो निर्वा-

णदिने आष्टादशभिर्नृपैः पारामोयारूपं गौषोपसामासण-
 मपि सर्वदेवभूम्यापि यद्वास्तितान्वायापकं, त्रिदोषतथ मारोषो-
 तत्वेन मगधत मसिद्धिर्व्योक्तं च तद्विषिणकमेव दीर्घालि-
 क्वापरेणः मयसंनं । वृणदारमर्षिणीदृष्यमारकेऽपि अमणन्य
 मगधतो महावीरस्यैव जगद्बदारदारिणी कृमनगूथैरवाप्या
 शालनस्य मधुसिर्मेगधतः प्रवृष्टं यदोषादमेव यदति ।
 अन्यथ स एव मगरान तारदास्य गजसृजो गौतमस्य म्वाप-
 यिता, येन दत्ता म्यध मगधना केवलकृष्णालिङ्गेय
 मयेत्, पञ्चदशशत्यास्वापमानां गतमभाषादंश्च तेराष्टा-
 द्वायिनी प्रमन्या । पणिगहोपसर्गसरनं भैरवेय्ययुष्मर्ग-
 प्रवेचचलरं मतिमापाञ्जर च मगरतो वीरस्य पता-
 प्रमष्टनं यद्वा पदाल्यानि । ततोऽनिशययद्वास्थित्यादपि
 अमणो मगधान् महावीर इति म एव मगधान् पन्तव्य
 इति । ३ । अियमतिश्रयिक्तामपेक्ष्य मगधना तु मित-

गत्यन्यानां मिनेपराणायेव । यतलेपां हि मगयतामय-
 तारजन्यादि राग्यश्रियं कारयन्तु पाञ्चयन्तु च गृह्येणैव,
 नान्यत्र वदाच्चिदपि । अत एव नैरापन्त्यदुलादिभ्यनारः ।
 मगरतो महावीरस्य कथं मात्मणभिसाकान्ते इत्यादः ?
 अमपदस्य प्राक्कणभिक्षाकृत्यादेव मितचक्रित्यनिकन्या-
 नापि वतुर्दवानां मदाग्यन्मानां 'वतुर्द' वेपण'मित्यादि
 यात् 'परिज्याएणु नपसु गुपरिणिष्टिए आयिमपरिसा-
 णुपनमिति चेत्, अत एव नियमात् स भाष्यरूपः, अन्य तु
 मगरतो महावीरस्य राज्यश्रियं कारयति पात्तयति च
 प्राक्कणभिसाकान्ते श्रीगिदार्धेनृपस्येदे एव । ननु कथमेतद्
 अन्तारत्रमनोभिन्नान्तरमिति ?, त्रेयाल्लिङ्गजीलानुसारेण
 सौधर्माश्रयिणना ग्रयेण रितानुकम्यपरिर्णमेवैगन्तद्राग
 गग्यश्रिय कारयति पात्तयति च गुलसत्रियगृहीनधीमि-
 द्वाभेनेन्द्रांले संहरमान् । अत पदराचागात्रपर्युषणाकन्ययोः

संहरणाधिकार इति । किञ्च-सामान्येन श्रीमत्तयैश्वर्यं व्याप्तं तथापि श्रियः पृथग्रहाद्विशिष्टैव च सा ग्राह्या, विशिष्टाश्च ता एव श्रियो याः परोपकारहेतुकदानफलाः, अन्यथा तु पुरन्दराः सन्त्येव लोकाधिपत्यवन्तः सदैव, न चैते तादृशश्रीमन्तः । दानप्रवृत्तिश्च भगवतां जिनेश्वराणां प्रकृष्टतरैव, यतो न विरहस्य भगवतो जिनेश्वरान् कोऽपि सातत्येन संवत्सरं यावद्वाता, दानं च तत्र दातृचेतःप्रधानं किन्तु किमिच्छकत्वाद्दानस्य तस्य याचयित्रिच्छाप्रधानं. दत्तं सर्वैरपि भगवद्भिर्जिनेश्वरैः प्राक् प्रब्रज्यायाः सततं संवत्सरं यावद्दानं । ननु याचयित्रिच्छानुसारिणि दाने लोभस्याकाशसमानान्त्यभावधारित्वान्न स्यादेकस्यापि तथाविधं दानमिति चेत् । सत्यं, परं जिनेश्वरमाहात्म्यं देवानुभावश्चन तथाप्रकारो येन याचयित्रिच्छा तादृश्येव भवति. या नानन्त्यमनुधावति । किञ्च-भगवद्भिः सर्वैरपि जिनेश्वरैः संवत्स-

रेणाष्टाशीत्याधिकत्रिशतकोट्यः सुवर्णदीनाराणां दत्ताः, भगवता श्रीमहावीरेण तु प्रब्रज्यावसरे जीतमिति यद्वामस्कन्धे देवदूष्यं शक्रेण निहितं जिनानुचीर्णादिहेतुभिर्देधे च भगवता, तस्याप्यर्धं दत्तं विप्रायेति । दानहेतुकश्रीमत्त्वमर्हतामेवातिशायि । न कोऽप्यर्हन् सतीं प्रब्रज्यामननुपाल्य प्राप्नुयादर्हतां । परे तु भस्ताद्यास्तु तीर्थस्याप्रवर्तकत्वाद्भवेयुर्गद्वादिलिङ्गिनोऽपि केवलज्ञानप्राप्तिमन्तो, न तु तीर्थकराः । अत एव सम्मुन्याचारणां प्रवर्तयितृत्वं तेषामादिकर्तृता च । अत एव भगवतो युगादिदेवस्यादिमपृथिवीनाथत्वादिभिक्षाचरसाधुत्वं विशिष्यते । सिद्धे चैवं सर्वेषां जिनेश्वराणां भिक्षाचरसाधुत्वग्रहणस्य नैयत्ये तत्प्रब्रज्याग्रहणात् प्राग्दीयमानं दानं सांवत्सरिकं स्वतः सिद्धमेव जिनेश्वराणामिति । ननु स्वयं धनं त्यज्यते संसारनिबन्धनाश्वरूपत्वाद्धेयमिति मत्वा तर्हि तथाविधेनाश्ववेहेतुना संसारनिबन्धनेन धनेन परं

कथं युज्यन्ते कथं च तदुचितमिति ? चेत् । सत्यं, प्रास्ताव
 दीनानाथकृपणकार्षणिकदयो-र्थिनोऽर्थप्राणाः भवन्ति, प्राप्नो
 च यथेष्टस्यार्थस्य एवमनोरथास्तत्कारं भगवन्तं जीवितदान-
 दक्षरूपत्वेनानुमोदयन्ति मुक्तकण्ठं प्रशसन्ति च तदानना-
 रणीभूता मन्त्रयां, प्रभावेण चेतैरेव ते मविष्यन्ति
 भवन्ति, मन्त्रय्यजिभ्रानचिचक्षुणा इति, पुनन्तर्पणस्तमेव
 तदानं । तद एव 'धर्मोद्यताश्च तपसा' इति भगवद्दरि-
 भद्रस्तरिचः । किञ्च-येऽपि वृषादयो नार्थिनैरेऽपि साति-
 शयं दान दातार च दृष्टा धृत्या ज्ञात्या वा तदानधर्मं तत्का-
 रिणं जिनं तत्कारणभूता मन्त्रया चोपयुक्तः स्युर
 मन्त्रयाश्चदुष्मानिनः । अत एव च भगवता जिनेश्वराना-
 माधदेशनायामेव पर सहसा जीवाः प्रमन्त्रुः । नियम
 थप, तेनैव भगवतो महाीरस्य देशनायामाद्याया न
 कोऽपि मात्राजीरीदिति महदाश्चर्यं मन्यते मतिमद्भिः । मन्त्र

ज्याऽन्यचिन्तन नायपानिनः श्रमणोपासकास्तु परमेल्लक्षा
 इति न नूनमिति । ननु सर्वेऽपि जिना न चक्रचिन्ति-
 स्तर्हि निधानाभावात् कथमेतादृमहद्दानं तेना कथं
 तदानमिति ? चेत् । सत्यं, न हि ते नियमेन चक्रचिन्तिनो, न
 वंताग्दानं चक्षिणामपि सम्भवेत् । पर शक्रादिष्टाः सुखरास्त-
 दनेन भगवता रामकुन्दं, पूर्णं करोतीति नाविदितं अन्तर्नां
 चिदुपामिति । श्रोगणलक्ष्मीविचारं त्यास्तां बाल्ये शक्र-
 मन्दिष्टयात्रीपरिगृहीतत्वं, शक्रादिकर्तव्यताऽऽदिपार्हता
 वंशस्थापनविचारग्याभिप्रेकादिक्रियायाः । मन्त्रग्या मतिपद्य
 परिसम्यपरिपहानभिधूयोपसर्गान्ति निरल्यागुभतस्यणि चत्वारि-
 धातिक्रमोप्यधाप्तास्तिलयंशानंनानापनपदुकेरुलस्यापि निःसृ-
 दश्चिरोमणेभंगवतोऽविन्द्रेदेन तिष्ठतो गच्छतः म्रयानस्य
 यावत् मरणोपाग्रमुपागतस्यापि भवत्यष्टमु भानिर्गयेणु
 सुषुण्णपृष्ठिचामससपादपीठसिंहासनोर्ध्वविस्तृतच्छादिभो-

गस्यातिशयिता, न शक्रेणापि शक्या यथावद्वर्णयितुं । देशना-
 वसरे तु चतुर्द्विशदप्यतिशयाः स्वभावकर्मक्षयदेवकृता
 अतिशयितं भोगं व्यञ्जयन्ती अनुपमा विद्यते भोगफला
 लक्ष्मीति । वद्धेऽवद्धे च जिननाम्नि त्रिलोक्यामपि
 नामद्रव्यभावस्मरणपूर्वकमाकृतीनां पूजनादेश्वर्यसहगता पूज-
 कृष्टता विविधा चन्दनादिका भोगसामग्री सातिशयितैवेत्य-
 नुपमलक्ष्मीफलोद्भवादनुत्तरलक्ष्मीश्चरत्यं भगवतामर्हतामेव ।
 श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य विशेषलक्ष्मीधरत्वं तूत्पत्तेः
 प्रागापि स्वमहिम्नाऽनेकप्रकारैर्निधानैः सहिरण्यसुवर्णरज-
 तधनधान्यसत्सारस्वापतेयान्तःपुरयशोवादसामन्तवशीकरणैः-
 सिद्धार्थेनृपभवनस्यापूर्वागतैः पूरणं, यत्प्रभावादेव माता-
 पित्रोर्भगवतो, वर्धमान इतिनाम्रक्षणस्याभिलाषा प्रीतिश्च
 जातेति । न चैतद्विदुषामविदितमिति । ४। धर्मस्तु भगवतो
 जिनेश्वरानन्तरेण स्थानमप्यन्यत्र रागद्वेषमोहाज्ञानभूतेषु देवा-

दिनामोद्धतस्त्वपि नातिष्ठते । यदाऽन्ये देवादयो जगज्जननस्थे-
 मसंहारकारित्वेन महिम्नाऽलीकेन जगति प्रतिष्ठितास्तर्हि
 भगवन्तो जिनेश्वराः संसारसमुद्रसमुत्तारणप्रवर्णं तीर्थं द्वाद-
 शाङ्गात्मकं केवलमहाव्रताणुव्रतैकाग्र्यं प्रवर्त्य देवाभिधामि-
 न्द्रादिकृतामापुः । प्रथमं तावत्त एव तीर्थकरा भवन्ति जीवाः
 येऽनेकेषु प्रावर्तनेषु जन्मसु धर्मप्राधान्यजीविनः । अत एव
 सिद्धत्वादीनि परमेष्ठिपदानि चत्वारि प्रान्त्यभवयत्नमात्र-
 प्राण्याणि, नत्वर्हत्पदं । किञ्च-स एव जीवो लब्धुर्मर्हत्यर्हतां,
 यः तृतीये भवे प्राक्तावद्धरवोधिलाभमवाप्नुयात् । यथा
 भगवता श्रीमहावीरेण मरीच्यादिषु भवेषु लब्धो बोधिः,
 परं कस्योधिस्तु नन्दनभवे एव । ननु को बोधिरिति? चेत्, 'बोहि-
 लाभश्चत्तियाए, आरोगवोहिलाभं, ता देव दिज्ज बोहि'मि-
 त्यादिषु मत्त जिनधर्मप्राप्तिरूपस्य तस्य विवक्षितेऽप्यत्र तु
 'लद्धिल्लयं च बोहि, बोहीणासो, अणन्तंससारी, बोहीवि

सुदृढहा तैसि त्वादिवत् सम्यक्त्वार्थोऽत्र बोधिरिति ।
 ननु सम्यक्त्वस्य तत्त्वश्रद्धानिरूपत्वात् कथं तास्तम्य-
 पिति ? चेद्, यथा कारणविशुद्धिश्रुतिमवचितमौपद्यमिका-
 दिषु वैचित्र्यं कारणमात्रकृतं च निसर्गादिषु वैचित्र्यमेक-
 स्वरूपस्यापि तस्य । अत्र तु केवलं श्रद्धानमात्र बोधि ,
 वरबोधिस्तच्चाप्य श्रद्धानं अन्यज्वरामरणरोगशोकशुत जगत्
 तत्तिसारणोपायभूतं च निर्गन्धप्रवचनं क्षाल्या तेन प्रवचनेन
 जगतः समग्रस्य यदोरिरीषां प्रवर्तेत, तदा तस्य सम्यक्त्वं
 वरबोधिरिति कथ्यते । लब्धे च तस्मिन् परार्थोक्त एव
 भवेत् । अत एव 'वरबोधेः समारम्य परार्थोक्त एव ही'ति
 श्रीहरिभद्राचार्याः । स च यदा निर्णामकमस्परनिस्तारण-
 मात्राभिप्रायेणार्हदादीनां स्थानकानामन्यमनसाऽऽवाचना
 करोति नियतवेद्यं वध्नाति निनास्यं नामक्यं, यदुदयाह्न-
 गवान् जिनेश्वरो जायते । अत एव 'माचित्तभावो मये-

धनेनेविवि'ति भाष्यकाराः । तथा तीर्थकरो भावितात्मा ।
 यथेतरेषामिव न तेषा मवान्तेन धर्मान्तः प्राकृततीयादि
 मवादप्रतिवृत्तसम्यक्त्वज्ञाना हि तीर्थकृत इति । पिञ्च-जिन-
 वराः प्राकृततीये मयेऽनन्तस्य संसारस्यान्तं दुर्वाणा भगवि-
 क्रममश्लेषयित्वा तु रुर्वन्ति । अयमपिपत्तिमिद्विमिदमायातं
 यज्जगदुदाराय मवत्रयीमपीष्टवन्तः । न च द्रवता अपि
 मवत्रयीं तत्र धूपयन्ति । तत्त्वतोऽन्ये देवा सप्तास्वीज-
 इदयेऽवतेरु, भगवन्तो जिनेश्वरास्तु संसारिणां संसारो-
 दारायावतरन्ति । न चास्मात्कथिदन्यो विशेषोऽस्ति विचा-
 रणीयो विपश्चितां मुदेवमुदेयादीना पार्थक्येनेत्यलमममृतेन ।
 आयाताय तथाविधमतिपातिसम्यक्त्वज्ञानवन्तो भगव-
 न्तस्तीर्थकरा स्वजननीं स्वात्तारान्नायेन चतुर्दशमहास्व-
 प्पान् यज्ञादीन्दीष्ट्वान्, तदर्शने च प्रतिबुद्धा जितजनन्यः
 स्वस्वामिभ्यो निवेद्य तं स्वमोषलभ्यं धार्मिकाभिरुत्तमक-

तद्वदेव लोकानुभावमाहात्म्यसहकृतस्तस्य धर्मातिशयः ।
यतः स्फीतमपहाय राज्यराष्ट्रादि प्रतिपन्नः प्रब्रज्यां तदैव
मनःपर्यायज्ञानं अप्रमत्तरूपसंयतश्रेष्ठ एव जायमानं समुत्पन्नं ।
तत एव 'पञ्चजं पडिवन्नो चउनाणी जाव छउमत्थो'त्ति
शास्त्रकाराः समाचख्युः । तस्यैकाग्र्यं मनसो धर्मगोचरं
दृष्ट्वेव देवा अपि पदे पदे तमेव प्रणमन्ति । अत एव 'देवावि
तं नमंसंति जस्स भग्गे सया मणो'त्ति सूत्रकाराः । केवलिनो
भावमनसोऽभावात्, द्रव्यमनसोऽपि पृष्ठार्थोत्तरमात्रविषय-
त्वान्न धर्मे केवलिनं मन आख्यातुं शक्यं । ततो व्याख्यायां
दृष्टान्तीकृता अर्हन्तश्छद्मस्थावस्थाः ग्राह्याः । पूज्यता च
देवानां सततं धर्मव्यग्रमनस्कत्वाज्जिज्ञानां । श्रामण्ये भग-
वान् महावीरश्चाकेवलं कायोत्सर्गेणास्यात् । प्रमादकालश्च
सकलेऽपि श्रामण्येऽहोरात्रमान एव । धर्मपरायणजीविनेन
जीवन्नपि छात्रस्थयेऽपि भगवान् परान् धर्मेऽवतारयितुमेवोद्यु-

थाभिरेव स्वप्नजागरिकां चक्रुः । गर्भप्रदेशमागतानामेपोऽन्नूतो
महिमा, यत्तदीयधर्मवासनयाऽऽगतमात्रेण मातृणां तथाभाव-
सम्पादनं भवति । स्पष्टा चेयं धर्मजागरिकाकृतिः पर्युपणा-
कल्पे इति । पूर्वभवविहितस्य सम्यक्त्वधर्मस्याप्रतिपातादेव
जिनेश्वराः स्वयंसम्बुद्धाः सन्तश्चारित्रिजिघृक्षवो भवन्ति ।
सम्यक्त्वापेक्षया स्वयंसम्बुद्धत्वं तथाभव्यपरिपाकमाधान्यम-
पेक्ष्य तत्र गुरोरेव सम्यक्त्वलाभात् । इयं चारित्रप्रतिपत्तिस्तु
न तथाऽऽपेक्षिकस्वयंसम्बुद्धत्वजन्या, कस्याप्याचार्यादिरूप-
देशाभावात् । यद्यपि चारित्रं तीर्थप्रवृत्तिहेतुकेवलोत्पादकारणं
तथापि सा प्रतिपत्तिस्तीर्थयैव । तत एव 'जगतः क्षेमाय
प्रवव्राजे'ति भाष्यकाराः । जीतकल्पिकाश्च लोकान्तिका
भगवन्तं प्रब्रज्यायै आचारेण विज्ञपयन्तोऽपि तीर्थं प्रवर्त्त-
येत्येव विज्ञपयन्ति । बुद्धस्य विज्ञपनं तु जिगमिषोर्नृपस्य
भृत्या यथा पादा अवधार्यतामिति विनयप्रदर्शनाय वदन्ति,

सस्ततः शूलपाणिपद्मनिरोधाय सोपसर्गेऽपि तदावासेऽ-
 स्थात् कायोत्सर्गेण । प्रतिशुद्धध्यानप्राणिजीवितान्तकरणपि
 योरानुपसर्गान् विप्रयाशिः।अर्तिगणोऽपि वीतरागदोषतामनु-
 मयन् कर्मनिर्निरानिमनोऽपिसोऽस्वाद्य तान् । यद्यपि सर्वेऽ-
 प्यास्तिका देहादात्मनो भिन्नत्वं लक्षणदिभेदेन भव्यते
 प्रतिपादयन्ति च तथा सभ्यानामप्यग्रे, परं तदुक्तनुपाधास-
 म्यवेऽपि तत्प्रतीकारलीनाः, समर्थं च श्रुतारमनुगच्छन्ति ।
 ततश्च स्पष्टं तेषामपथावादकारिता । भगवान् महावीरस्तु
 धर्मोदयानुसारी जीवितान्तरानुपसर्गान् स्थाने तेषां मत्वापि
 सेह । सोपसर्गार्धमनिरारणाय श्रेष्ठेण सदा सभासभावस्था-
 नाय कृता विशिष्टिं चायमेने । ततश्चाद्वितीयधर्मातिशयवाने-
 कस्त्रिजगतीतिवत्क श्रमणो भगवान् महावीर इति विषयि-
 त्त्रिनिश्चयमेवेति । नन्वेवंविधेन संयमधर्मातिशयता भूत्वा
 किमिति 'जे उ दाणं पसंसंती' त्यादिना 'गिरिणो देयास्व'मिति

च निषिद्धे प्रमादस्थानमाचरितमिति ? चेत् । सत्यं, परं स
 घटव्यवहारानुसारियोगो निषेधः, आगमव्यवहारिणोऽपि
 यदि न तद्विषयः। यतो भगवान् गौतमः समहिणीक एकाकी
 भूमिगृहे गतः, भगवान् स्थूलमद्रश्च कोशावेष्ट्यागृहे चतु-
 र्मासीं स्थितस्तत्र किं सुआदेष्टुः ? , भगवांस्तु कल्याणीत
 इति न स निषेधविषयः । चतुर्ज्ञानपरत्वाद्य नास-
 मीत्यशरी । यथालाभमेव भगवत्प्रवृत्तिः । अनुसम्भा-
 रिवेषादि तत्त्वज्ञेय । न च रागदुष्टा स त्यागः किन्तु
 आसनयोग्याये केसलाये इति केवलमवाप्यापि भगवान्
 संयमधर्मपथपान्थ एव । यतोऽनुभूयापि पम्मासीलोहितर-
 षोचाणां तश्चिरारण्याय परमथाविरूपा कृतं पाकं न्येषयन्
 सिद्धायानगाराय । ननु चिकित्सेयं, निषिद्धा चासौ श्रमणाना-
 मिति । यतः आसनापश्चाज्जिष्णुगोशालकादिप्रचारितासभ्या-
 नुचितेन वाक्येन दूनस्य सिद्धान्तगतस्य समाप्ये सफलज्ञा-

जग्धं चागदं, किन्तु भव्यजन्तुजातात्मगतगदागदङ्कारत्वमेवानुसन्धानं कृतं मोक्षमार्गस्य । तदर्थमेव च भगवतः सर्वोपि प्राकृतृ तीयाद्भवाद्यत्न इति । नन्वेवंविधैर्जगज्जाताधिव्याधिनिवारणनदीर्घैर्भगवद्भिः पञ्चदशशत्याः साधूनां सत्सु च प्रासुकेषु भोजनपानस्थण्डिलेषु अनशनं तदननुज्ञया कारितमिति ? चेत्, तदपि शासनाधारभूतशास्त्राज्ञाया व्यवहारप्राधान्येन रक्षार्थमेव । यद्यपि भगवन्तः केवलवेधसः कल्पातीताश्च परं ते पञ्चदशशती साधूनां तु श्रुतव्यवहारानुसारिण्येव, श्रुतव्यवहारश्चाग्न्यादिद्रव्यशस्त्रोपहतानामेव क्षित्यादीनां संयमस्याक्षतये क्रियमाणः संयममार्गस्य न क्षतिकरः, इतरथा तु क्षतिकर एवेति । केवलवेधपि श्रुतव्यवहारं सदैव प्रमाणयत्येव । 'ओहे सुखोवउत्तो'त्यादिवचनात् । जाताश्च तद्वैवाराधकास्ते । श्रुतव्यवहाररक्षाया एव भगवान् सूर्याभस्य देवस्यानन्यहितकरनाट्यादेशावसरे मौनं दधार । विज्ञायैवं

सनवाधापरिहारायैव तस्यान्यपाकानयनायानुज्ञा । अत एव शान्ते तेनान्यार्थाय पाकेन भगवद्ब्याधौ श्रमणश्रमणीश्रावकश्चाविकासमुदायः सप्रमोदं ननर्त, देवा देव्यश्चापि ननृतुर्दृषीतिरेकादिति । व्याधेरस्य दीर्घकालावस्थानादजीवकमतप्रणायिनो गोशालकस्य तेजोलेश्याप्रत्याघातजातमृत्योर्दूनमनसस्तद्भक्ता विशेषेण गोशालकादिशवाकर्षपूर्वकचतुष्पथीयाजिनत्वोद्घोषणादिप्राकट्येन हताशास्ते भगवच्छ्रोहितवचोवाधाप्रवृत्त्या सञ्जातहर्षाः परेपि च शौद्धोदनिभवताद्या ईर्ष्याग्निदग्धान्तःकरणाः सदृशीकरणाय स्वप्नेतुर्भिर्भगवतो महावीरस्याप्यजिनत्वान्तरकरणादीन् प्रलापान् प्रथयित्वा तद्ब्याधिसम्भावनाम्ना चक्रुः शासनस्यानन्योपायनिवार्यं मालिन्यं, मुमुक्षूणां च भद्रकजीवानां मोक्षमार्गप्रध्वंसं । एतदेव कारणं सिंहस्यानगारस्यारण्यरोदनस्य । एवं च सति न भगवता व्याधिप्रतीकारायानायितं

विषं प्ययद्वारं भगवता नेपथ्येदिना विज्ञप्तोपि नादरो
 विहितो निषेधे सर्वपर्यन्तयन्त्रे दद्यात्तत्सर्वोऽप्ययं नाट्यप्र-
 कार इति च विदित्वा । दुर्योधनस्तु यापिमद्वधकार एव
 नाट्यमिति । शाल्वेय च केरलोत्पादे केरलेन ताश्चिमिपुरुषेय
 पन्दित्याल्लगुणापस्योस्तदुरे तमसरणे दुर्योधनसतोदि-
 मानाभ्यामुद्योतितेऽवतिष्ठन्ती मृगाक्षी न गमन्तव्य प्रेरिता,
 पन्दनपाला तु महातापीतमुदाययुतेति तदवस्थितिं तत्र
 न स्मर । भगवान् जीरभातंतसारोदरसमर्थ-
 तयमर्थमरलिक इति स्रन्दवपरिवाजरतमुत्तमने भग-
 वतो गौतमस्यानुमेने, अनुमेने च महाउत्तकधण्णोपासकस्य
 धर्मपरसनायोरित्याद्या निजाया पत्न्या महाऽपराधेष्वय-
 धिष्ठानाभविष्यमयगतद्व्यतिक्रान्तिवताः दाम्नाय तद-
 पृष्टे भगवता गमने । यागजी पिते तयमर्थं तस्मात्त्यानु-
 भूय च दीर्घपराङ् धीतरागलाञ्छिनां सर्वंशतां सर्वसवररूप-

तस्यमर्षणेन मुक्तिमार्गपरमसोपानरूपां परमसंयमधर्मसाध-
 र्थाधितामयोगितामपि प्रगामेति सर्वोत्कृष्टधर्मानिष्ठयगानेय
 धमणो भगवान् महावीर इति । ५ ।

प्रयत्नश्च तत्कृष्णवीर्यस्यैव, स च भगवतोऽनुपमत्वा-
 दतिशयवानेव । यद्यपि न कोपि वीरगन्तव्यस्य वातिक्रम-
 रत्वात् दुर्योधनमध्यगन्तव्यस्यगरात् संसारी मुक्तो वा
 विहीनो वीरेण भवेत् । तत्रादरीरिणां मुक्तानामदरीरत्या-
 देयैरुत्तमनोवापायभाषाश्च सेदन्तोपि तत्करणवीर्यं, किन्तु
 तोषायकारणमेव वीर्यं । न च तद्वीर्यं दत्तनमात्रमिति, प्रसाद-
 दीने प्रदेष्टेऽप्यस्ततोपि पशुपत्सदा निष्कलस्य निर्युपममात् ।
 आत्येय दानन्तवीर्यस्य रूपः । निरावरणा एव न ते भगवन्त
 इति । धमणो भगवान् महावीरस्तु कृष्णवीर्यरूपेण प्रयत्ने-
 नातिशयवतीष्य युक्तः । प्रथमं तापवत् गर्भेशोऽपि गर्भैरसमाव-
 रूपाणि स्रन्दवपत्नीमनानि पातुस्तु स्यत्तथे कृतोऽयं । स्वभाष-

हान्यादिस्वभावं शक्यमिति न ज्ञातमिन्द्रैर्ज्ञतत्, यदुत—सामान्यवीर्या जीवाः साधनसामर्थ्यानुगसामर्थ्याः, महावीर्यास्तु साधनसङ्क्रामितमहावीर्याः । यथा देवानां तृणाद्यपि ग्रहरणतया भवति । जिनास्तु सर्वकालीनाः सर्वास्ववस्थास्वपि अपरिमितवला इति लोकानुभावमेनं ज्ञापयितुमेव त्रचालामराचलमन्तिमोऽर्हन् श्रमणो भगवान् महावीर इति । शिशुभावे एव वर्त्तमानः श्रमणो भगवान् महावीर आमलकीतरुपरिवृष्टकं नागेशरूपधरं सुरं सुदूरमुत्सारयामास । भगवद्भगवानयैव विहितं सप्ततालमानं सुरं तत्पृष्ठ्यारूढस्तथा भगवानभिजघान यथा स सुरोऽपि महाव्यथाक्रान्तो भगवतो वीर्यातिशयं दृष्ट्वा महावीर इति नामोद्धोषयामास । स हि निर्जरो नाकिनाथकृतां 'बालभावे वर्त्तमानोऽप्यबालपराक्रमोऽनन्तवीर्यो वीर' इति श्लाघां भगवतोऽसहमान एव वीरत्वपरीक्षार्थमागतः, स्वबलसर्वस्वेन परीक्षमाणो हताशो यदा जातस्तदा

रोधस्तु महाग्रयत्नजन्य एव । जातमात्रेण निजजन्ममहोत्सवे जन्मरात्रावेव मेरुमूर्ध्नि क्रियमाणे योऽमरगिरिं प्रलयवातवैगैरप्यक्रम्यं योजनशतसहस्रमानमिन्द्रान्तःकरणजातसंशयनिरासायाक्रम्ययत् । न च तत्कालजातबालस्य तावन्मानमेरुसानुसञ्चालनमतिशयप्रयत्नं विना सम्भवेत् । संशयश्चेन्द्रस्य योजनमाननालानां पञ्चविंशतियांजनोच्चद्वादशयाजनपृथुलानां कलशानामधिक्षेपे मेरुमूर्ध्नि स्थितस्य तदहर्जातस्य बालस्य कैवाचाच्या स्थितिर्भविष्यति, तथाभावे चास्मत्कृता भक्तिरेषा देवानां प्रियत्वविधायिन्येव भवेत्, न तु देवानुग्रहे प्रीतिसम्पादनीतिहेतोः । न च कस्य कदा कस्मिन् कीदृशां वा संशय इति नियमाभावात् कृतानेकजन्माभिपेक्षस्य तादृग्विशिष्टवर्धिमतोऽभिपेकार्थमेवामरगिरिं विधाय मज्जनमहोपयुक्तसामग्रीमपरामरान् सहैव लात्वाऽऽगतस्य जन्माभिपेक्षोद्यतस्य कथं जातः ? इति । अवसर्पिणीप्रभावजनितवीर्यशरीर-

दिषु परिषदेषु भवेत् । परीपरा अप्यनेके भगवता सोढा
एव । भद्रादिषु प्रतिमासु निरन्तरमुद्यमानास्तपि भगवतो
वचनातिग एव प्रयत्नातिशय । पञ्चद्विन्दनपञ्चासान्ने
यः पृथिवींऽभिप्राह तत्रापि भगवतो निरतिशय एव पत्नः
पस्विहणां सहने । पार्थप्रभोंयसि कपडासुरेणोपसर्गः
कृतः, तथापि तत्र नागसज्जेनागत्य ॥ उपसर्गयन्
उपसर्गं च निवारितः । अथ तु शम्रुता मर्गसापसरिष्णु-
रप्युपसर्गयन् सङ्गमरासरो नामरन्द्रेणापि निवारित इति ।
किञ्च-प्रयत्नातिशयररादेव क्षेमन्द्रुतामुपसर्गेनिराजार्थ-
समीपावस्थानविषयसिक्कयपमेने, स्पष्टीचक्रं चागुरादिसहाय-
मन्तरणेव तीर्थंरराणा केचक्षोत्पादव्यवहारं । मोक्षगमनका-
लेऽपि यायत् पौष्ट्य श्रद्धात् चिदेव धर्म परिपदा सदेवमनुज-
सम्भवानां । दशोत्तरश्चताप्ययनाना पुण्यपापफलविपाकानामपि
सत्रेय व्याख्यरणपृष्टानामेव, मन्त्रेयव्याख्ययनविभाजनमयत्नोऽपि

तेन स्पष्टितं-महावीरोऽयं, न तु सामान्यवीर इति । प्रयत्ना-
तिशयप्राप्तेमेव तत् एतन्महावीर इति नाम । प्रयत्नातिशयश्च
श्रमणस्य भगवता महावीरस्य श्रमश्चादिनादाकेरुले गोपाला-
दिसङ्गमसुरान्कृतार्चिभानुसूक्ष्ममतिश्रोपसर्गसत्तरेषु विदित
एवावश्यकनिर्गुकर्यादिषु यथायथे पित्तरेणोक्तत्वात् ।
षण्मूर्च्छितार्थापि तीर्थस्तेषु न केसाश्चिदप्युपसर्गा, न
धैर्यविषा घोरा उपसर्गा अन्यस्य कस्यापि पार्थयमस्यापि
भूयन्ते । अनेकशो मरणावहेयुपसर्गेष्वपतितेष्वपि वरमठरी-
रित्वविशिष्टतीर्थस्त्वादेव नासौ जगाम किञ्चन । को ह्यनौ
ददत् कालदूषाप्रान्तौ पा जीवेत् न वा विभीषात् । देहात्मा-
न्यत्वादीपनप्रयत्नो भगवान् वीर एव । यद्यपि कीलकाकर्षण
मन्ते खारेन कृतं, तदा भगवान् महावीर व्यूषां सेहं,
परं न स गोपालादिवत्प्रतिहूलावामाह । स एवोपसर्गो ॥
प्रातिगुल्येन परैरास्म्यते, व्यपासरनं तु स्वाभाविकपतशुदा-

स्वप्नत्वादिविशेषः । लोकोत्तमादिलोकप्रद्योतकरान्तैः पदैस्तु यशः, यशकीर्त्योर्योर्विल्लोककृत्यापित्वात् प्रत्यनीकानामपि बुद्ध- गोशालकादीनामपि कर्णे भगवतः सर्वज्ञत्वादिवादस्य उदा- र्कतीवर्णशब्दश्लोकानामव्यावायेन प्रसरणाद्यशोऽतिशायिता । न ह्यतिशयितामन्तरेण भवेत्तेषामीर्ष्या, तद्वचनैः सर्वज्ञत्वादि- वादवर्दीर्घ्या अपि प्रतीतेः । न अभयचक्षुरूपश्रुतमार्गशरण- बोधिर्भ्यो हीनो जैनमार्गः । परोपकाराणां मूलं फलं चेतान्ये- वेति श्रीरूपाणि अभयादीनि, तदानन्दक्षाश्च भगवन्त एवा- दाविति श्रियोऽतिशयिता, लोकोत्तरे चाध्वनि श्रिया एतान्येव गृह्यमाणानि शोभावहानीति । धर्मदादिधर्मवर्चा- तुरन्तचक्रवर्त्त्यन्तैः पदैस्तु प्रशस्तातिशयधर्मवर्चोच्यते । न चेदृशोऽन्यो धर्मातिशयवान् जगत्पि । अप्रतिहृतादिकर्मो- चक्रान्तैस्तु पदैर्भगवतः प्रयत्नातिशयः । सर्वज्ञादीनि सिद्धत्वावश्यभाववेदकानि पदानि नात्रोपपुज्यन्ते । तत्त्वतस्तु

मोक्षमनकाले इति प्रयत्नातिशयवान् श्रमणो भगवान् महावीर इति । ६ । अत्र धर्मः प्राकृ प्रयत्नदुद्दिष्टस्तदेतज्ज्ञापयितुं यत् प्राणातिपातादिविरमणात् क्षान्त्यादीनामासेवनात्तप आदीनामाचरणाच्च यो धर्मोत्पादः, स न केनापि विहितः, किन्तु अनादिकालीनो लोकस्वभावसिद्ध एव । भगवदादि- प्रयत्नस्तु तदाचरणपूर्वकं तत्फलकेवलप्राप्तिविषयं स्वं दृष्टान्तयित्वोपदेशेनाविष्करण एवेति । भगवन्त सूत्रकारास्तु सर्वजिनसाधारणं भगवन्तं दर्शयन्तः प्रणिपातदण्डके सत्त्व- मैश्वर्यादीनां क्रमेणैवं द्योतयन्तीति । आदिकर्तृर्धनस्वयं- सम्बुद्धपदैरैश्वर्यं विहायार्हतो भगवतो नान्यस्य कस्यचिद- त्येतानि । त्रिलोक्युद्धाराक्षमत्वादैश्वर्यत्वं, पुरुषोत्तमादिभिः पुरुषवरपुण्डरीकान्तैः रूपातिशयिता, स्वजार्तायेवैव रूपित्व- विचारात् पुरुषेति । अभव्या मिथ्यादृशश्च पुरुषा एव परं सर्वेषु पुरुषेषु रूपवत्त्वादुत्तमादिगुणः । न हि रूपिणो रूपनिरूपणे

सिद्धान्तानां भगवत्त्व सर्वज्ञादिभिरेव भवननाय
 सहास्तानि तत् । अत एवामतिहतेत्यादिना न
 पुनस्तत्तनेति । पर्युपगारूपं तुक्त—‘अयमे भयभेराणा खति
 खमे ? परिमहावसगाण २ पटिमाणं पालय ३ अस्तुसहे ४
 धीम ५ दविण’ति ६ गुणपदूकययार्थेर्भगव ति प्राक्तं । तत्र
 भय गापालादिक्रानथादिज्ञं, भैरव मूलप्राप्तिरुत्पत्तनासम्प-
 क्रमेवकृत । न च त्रिविधि स्थानेषु भगवतः क्रिच्छिदप्य-
 मञ्जलन, देवानां न च देवास्ताद्रेणे निधयाः । अत एव
 तथावतल्लसम्पत्तौ ते वृण्वराजीमनुधावन्ति । तत एव च
 सा-पि देवपरिधिं निगच्छते । परिपहांपर्माणा निपातेऽपि
 च क्षम्यंर सहते भगवान् । पस्सिहेप्यापत्तिषु स्याचार एवा
 परस्याय सहते । तत्र हि स्याचारसर्पादया प्रनिपद्यतयावपन
 अप्राप्तानपि तन्त्रातिपक्षे सहनं । उपलक्षणमेतत् क्षमते ति-
 तिधने अध्यासपतीतिपदाना । एतानि चानुज्जनायेष

प्रत्यपकाराभावकर्म्मनिर्जरेकपतित्वेरिति । उपसंगं पु चापति-
 तेषु न प्रतिपक्षान्वेषणोद्यमो, न च क्रोधकृज्जनादीति
 विक्षेपः । प्रतिमाना मद्रादीना म्महमरुक्षपुल्लदत्तदत्तवेन
 पालनं च भगवतः । देवाना तु कामभोगासक्तत्वात्तथा-
 वस्थान परमाध्वर्यावरं । अरतिसहनं तु भगवतः साक्षाद-
 म्निदाहादिभावेऽपि न प्रतिपक्षासंयमेहापि बभूव । देवास्तु
 सर्वेध्वांसयमे स्ता इति तेपामरतिसहत्वं महाध्वर्येकृदिति ।
 धीमल्ल च यद्यपि देवानां ज्ञानरितयवत्त्वादस्त्येय, पर
 भगवतो मतिथुतावययो विशिष्टतरा एव । अत एव-
 ‘अनध्ययनविद्वांस’ इति प्रवादः । यद्यप्यस्ति भगवतो लोका-
 लानग्रमाश्रुतसर्वद्रव्यादिज्ञानपद्वप्रतिहतानन्त केवलं तथापि
 नेतद्रीमत्त्वेऽत्रापि क्रियते, आद्यस्थये तदभावात् सर्वेवचलि-
 साधारणत्वाच्च । तथा द्रव्यरूपो भगवान्, यथाहि साद्रव्या-
 दीना द्रव्यवादिना मते द्रव्य त्रिमालीनैरप्याविर्भावतिरो-

भावमापन्नैर्विकारैर्न मिश्र्यते, तथा भगवान् न कदापि
 गन्तत्वादिविकारानाश्रित इति श्रमणस्य भगवतो महावीर-
 स्यैव भगवचेति मेनुस्मरः । तृतीयोऽवयवश्चात्र महावीर-
 इति । तत्र वीरत्व त्रिधा शास्त्रकारा दानधर्मयुद्धवीरत्वभेदा-
 दामनन्ति । तत्र दानवीरत्वं प्राक् प्रव्रज्यायाः प्रतिदिनं प्रातराशं
 यावद्दीनानाथकार्पटिकादिभ्योऽशीतिलक्षयुक्कोटी संवत्सरं याव-
 दीयते भगवद्भिः । न च चक्रिवासुदेवादयोऽप्येतावदेवं दातुमीशा-
 इति दानवीरापेक्षया महावीरः । धर्मवीरत्वे तु शक्रादिदृष्ट्या-
 त्रीभिरालितः, सहर्षं चतुर्दशस्वप्नद्रष्टृमातृप्रसूतत्वाद्भाव्य-
 मवश्यं चक्रवर्तीति श्रेणिकचण्डप्रद्योतनृपादिभिः पालितः,
 समग्रेण राजकुटुम्बेन तदागमनान्तरधनधान्यादियशोवाद्-
 वृद्ध्या चान्वहमभिनन्दितः, समग्रशक्रश्रेणिसत्कारपात्रीभू-
 तोपि ईर्यासमित्यादिषु साध्वाचारेषु रतः, द्रव्यादिष्वप्रति-
 बद्धः, ग्रामैकरात्रादिमात्रस्थायी, शङ्खादीनां निरञ्जनतादि-

दृष्टान्तोपमेयः, जीवितमरणाशाभयविप्रमुक्तः, संयमतपोभ्या-
 मेवात्मानं भावयन्नस्थात् । अत एव पर्युपणाकल्पे सामा-
 न्यसाधुवर्णनमिवाहृतो वीरानगरस्य वर्णनं कृतमवलोक्यते ।
 युद्धवीरत्वे चानादित आत्मानि निलीयात्मानमेवापकुर्वन्ति
 यानि धातिकर्मण्यभ्यन्तरशत्रुरूपाणि, तेषां ज्ञानावरणीया-
 दीनां चतुर्णां धातिकर्मणामन्तर्मुहूर्त्तमात्रेण कालेन समूलमुन्मू-
 लनं चकारेति त्रिविधेनापि सातिशयेन वीरत्वेन युक्तः ।
 अमराचलचालनमप्ततालुसुरकुब्जीकरणसङ्गमक्रप्रतिज्ञातिरोधा-
 नानि च महावीरत्वनिबन्धनानि प्रागुदितान्येव । न च
 वाच्यं प्रागुक्तात् प्रयत्नात् कोऽस्य विशेष इति । तत्रात्मशुद्ध्यै
 कृतस्य वीर्यीतिशयस्याविवक्षणात् । यावद्भवोपग्राहिणां
 वेदनीयादीनां घातस्तु केवलान्तर्मीर्यजन्य एव, यतः घातो-
 ऽयोगिनि, न च तत्र मनोवाक्काययोगा इति, परं मोक्षगामिनां
 सर्वेषामेतद्भावाच्चात्र तद्विवरणमिति । पर्युपणाकल्पकारास्त्वत

एत मदावीरव्यनिरुधन 'वीरियसम्पदे'सि शोचिरे इति ।
नाज्ना यथार्थतारत्याऽप्राप्तमनुक्तिरिष्यन्ते ।

यस्य ध्रुवोऽस्तु यो मस्त्या, शोधये वीर एव म ॥१॥
साधयप्रागमे वीर, प्रतिष्ठातुं समुपायः ।

'आनन्द गुले एवमेनं ग्रन्थं व्यथान्मुदे ॥२॥
इति श्रमणो भगवान् मदावीरः ।

श्रीवीरविद्याहविचारः (३९)

ननु श्रमणो भगवान् मदावीरः कृतांदात् प्राप्ताजीर-
म्यथा वा ? । तत्र श्रुयते तावत् सरणी द्वयी श्रमिदस्य मता-
दिगम्यरमणे प्रपरिणीत प्राप्ताजीन्, यथाव्यरमणे तु कृतां-
दादौ जानापत्यन प्राप्ताजीन् । परं श्रवाम्बरीयेऽपि तारन्
आवदयन्निर्गुस्त्यारणे वादमेवे जिनपराणां कुमारपर्याया-

पमिदथानः ध्रुवकेरली मद्रपाहुभुरयोगन् यदुल-‘न ग
इथियाभिसेया’ । तथा च यथा अरिष्टेनेम्यादयोऽपरिणीता
अनवाप्तराज्याभिलेपाश्च प्राप्ताजिनपुन्या भगवान् वीरोपि
अकृतांदादौऽनवाप्तराज्याभिलेपश्च प्राप्ताजीदिनि गुतरां मदी-
यते । न भेताम्यगणां मतेपि वीरस्य भगवतोऽकृतांदादला-
नवाप्तराज्याभिलेपता च गुतेति चेदं सरणीद्वयी ताड्यु-
पेति नेत । शृणु सावधानतया-प्रथमं तावत् ‘न ग इच्छिया-
भिलेपा’ इत्येवं वाक्यः । अर्थश्चास्य स्पष्ट एव मलयगिरीयायां
दृष्टारावदयस्य-‘इत्तिस्तः-अमीष्ट राज्याभिलेके मेपां ते
इप्पितराज्याभिलेपा नैवमेवे वीराया जिनपराः’ गुरुतथा-
यपर्यः । यतस्तत्र कुमारसप्तमसाराजत्यद्राष्टर गोत्रेयस्त्रिय-
कालकथनमेव प्रकृत । न चात्रोद्धारप्रकरणस्य गन्धोपि । ततः
पौतस्यं व्याख्यानमिदं गुरिरपथमवेषेतीकते-यदकृतोद्धारो
जिनो वीरंऽस्मान् पत्रात् । निश्च-ध्रुवसंयन्त्रिन एवमेवे

श्रीवीरस्य विवाहद्वारमपत्यद्वारं च व्याख्यान्ति, तदपि कथं युक्तं भवेत् ? कथद्वारं च जमालिनिह्वस्य भगवतो जामातृता श्रीभगवत्यादिसूत्रोक्ता जाघटेत् ? श्रीमद्भिः श्रुतके वलिभिर्भद्रबाहुभिरेवोद्धृते कल्पसूत्रे 'भारिया जसोया कोडिणा गोत्तेण' इति 'नत्तुई कासवगोत्तेण' इति च प्रतिपादितो व्यतिकरोपि अवितथतां कथं यायात् ? । न ह्येक एव ग्रन्थकृत् तस्मिन्नेवापरत्र वा विरुद्धमर्थमाविर्भावयन् राक्षान्तविरुद्धं वा आप्नुयात् श्लाघां । ततश्च भवत्कल्पितोऽकृतोद्वाहरूपोऽर्थः विशरारुतामागतः । कल्पस्य ग्रामाण्यं चाधुनाऽपि लभ्यमानप्राचीनतमशिलालेखोत्कीर्णगणकुलादिसंवाददर्शनतः स्पष्टतरं । न चैवं कोपि दिग्वाससां परम्पराऽविसंवादी कोपि तथाविधो लेखः, अन्यदेतत् । तत्त्वतः कृतोद्वाहो जातापत्यश्च वीरो भगवान् प्रात्राजीत् । वस्तुस्वरूपनिश्चितये एवेदमाख्यायि, अन्यथा कृतोद्वाहा अकृतोद्वाहाश्च

जातापत्या अजातापत्याश्चोभयथापि जिनाः प्रव्रज्य शिव गच्छन्ति तत्र न कोप्युभयेयां विवादः, ऋषभादीनामनेकेषां तथाविधानामुभयेषां स्वीकारात् । टीप्पणीकारस्तु स्वोपलब्धे-
 ब्वादशेषु 'न य इत्थियाभिसेआ' इति निर्व्याख्यानं द्विथ-
 कारं पाठमुपलभ्य विरोधपरिहारायावश्यकहरिभद्रोयवृत्तिं
 मुद्रयन् पाणिग्रहणराज्याभिषेकोभयरहिततां ज्ञापयन् केषांचिद्
 एकतरसत्त्वेपि जिनानां सर्वेषामुभयराहित्यं स्पष्टयामास ।
 तथा च श्रीवीरस्य न कृतोद्वाहताऽनेशदिति सुधिया स्वयम-
 भ्यूहम् ॥ इति श्रीवीरविवाहविचारः॥

सहस्रणानि (३२)

सुशिक्षपरिवारोऽर्थो १ विपद्युच्चो २ महापदः ३ ।
 न्यायवृत्ति ४ रयाश्चो ५ स्वमित्रोद्धर्ता ६ सदोद्यतः ७ ॥ १॥
 व्यचहृतावदाक्षिण्यः ८ द्यूतादिव्यसनोज्झितः ९ । स्ववंश-

जान्तिविरुपात् १० आहतो नीतिर्धर्मयोः ११ ॥२॥ अनि-
न्यजीवी १२ निस्तृणोऽरातौ १३ स्वाश्रितवर्धकः १४ । अतिथेः
पूजरो १५ गुप्तगोप्ता १६ योगावद्यो न य १७ ॥३॥
वचोररूप १८ हविर्भास १९ मार्यनामभ्रमीलुकः २०
सत्त्ववान् २१ स्वीकृतारक्षी २२ द्रव्याडाक्षेत्रमाचवित् २३
॥४॥ नात्मवासी २४ गताशोक्षी २५ प्रियपथ्योवित्तसारक
२६ । सोत्साहः २७ स्वार्थेसंरक्षी २८ दातौ २९ चित्तवृ-
ज्जर्जपुरु ३१ ॥५॥ धर्मे धने क्रणच्छेदे रोगेऽन्नो
द्युनयतने । अविलम्बो ३२ विशेषघ्नो ३३ स्वाधीनो ३४
नाग्यभालहृद् ३५ ॥ ६ ॥ धर्मिष्ठोदारकः ३६ सर्वहितेयी
३७ लोभराधक ३८ स्निग्धे नानुचितो ३९ नात्युत्तु-
४० परोपकारकः ४१ ॥७॥ रोपणोपफलः ४२ सर्वकल्याणिवि-
४३ गुणाहतः ४४ । आपदं दुरण प्राप्तं स्वप्न ४५ स्वेज्ज-
स्तथा ४६ ॥८॥ स्वात्मकूलजातीयदेशसर्वनाराद्भना । प्राप्ता

श्रवत्यनुरूपं स्यात् ४७ कृतकरणो ४८ दृढस्मृतिः ४९ ॥९॥
दम्भज्ञाता ५० विमृश्योक्ता ५१ ऽऽलोच्यकारी ५२ जिते-
न्द्रियः ५३ । अद्रोहो ५४ दोषविच्छेदी ५५ सद्भावो ५६
नापमुद्धिद ५७ ॥१०॥ धीरो ५८ दृढाश्रयः ५९ आदो
६० व्यापामी ६१ स्पष्टवाग्युतः ६२-६३ । शक्तिमा-
प्राप्तवादेक्षी ६४ नष्टचयः परीक्षणे ६५ ॥११॥ न मीलभ-
यसम्प्राप्तो ६६ स्तोत्रद्रव्योऽपि दापकः ६७ नात्यन्तरोपः
६८ स्थानास्यो ६९ नाभियोयता ७० नपादरः ७१ ॥१२॥
श्रेष्ठश्रो ७२ न गृहीयात् धृतमात्र ७३ सुसङ्गति ७४ ।
लज्जायुदियुतो ७५ पुष्टपेक्षी ७६ नाग्यमुतः क्वचित्
॥७७॥ इति सष्टश्रणानि ॥

पर्युपणाप्रभा (३३) [अपूर्णा]

प्राग्व्य पर्याप्तं न्य-यहिम्नोपचितं जिनम् ।

पर्युपणाप्रभां वक्ष्ये, सूत्रतत्त्वार्थदेशिनीम् ॥१॥ पर्युप-
 णाकल्प इत्यस्य कोऽर्थः ? परि-समन्तात् वसनं पर्युपणा ।
 पूर्वं हि पञ्चरात्र्या यावत् पर्युपणाकल्पो न कर्षितो, न
 तावत् वस्त्रादिद्रव्यानादानं क्षेत्रान्तरानतिक्रमणं पर्यायवर्ष-
 गणना साध्वभिग्रहविशेषाश्च भवन्ति । पर्युपणोपलक्षितः
 कल्पः पर्युपणाकल्पः । कल्पशब्देन चाचेलवयादिकां दशधा
 साध्वाचारः । तत्र जीर्णतुच्छवस्त्रत्वात् अन्यथापरिभोगात्
 सत्यपि वस्त्रे आद्यान्त्यजिनयतीनामचेलकत्वं, शेषाणां तु
 सचेलत्वं, यतस्ते बहुमूल्यविविधवर्णवस्त्रपरिभोगाः । जिनेन्द्रा-
 स्तु चेलैः सत्येवाचेलकाः ॥१॥ औद्देशिके यं कमपि साध्वा-
 दिकमाश्रित्याशनादि निष्पाद्यते तत्सर्वेषामाद्यन्त्ययोरकल्पं.
 शेषाणां तु तस्यैवाकल्प्यम् ॥२॥ वसतिदायकपिण्डस्तु
 सर्वतीर्थसाधूनामकल्प्यः ॥३॥ मण्डलिकादिनृपपिण्ड आद्या-
 न्त्यसाधूनामकल्प्यः, शेषाणां तु कल्पते ॥४॥ यथापर्यायेण

सर्वतीर्थेषु परस्परं वन्दनं । आद्यान्त्ययोरुपस्थापनातः पर्यायः,
 द्वाविंशतेस्तु दीक्षादिनादेव पर्यायः, तेषां छेदोपस्थापनीयस्यै-
 वाभावाद् ॥५॥ आद्यान्त्यसाधूनां हिंसाऽसत्यस्तेयवह्निर्धा-
 परिग्रहविरतेः पञ्च, शेषाणां तु हिंसाऽसत्यस्तेयवह्निर्धा-
 विरतेश्चत्वारि व्रतानि । ६ । पुरुष एव ज्येष्ठः, चिरदी-
 क्षिताभिरपि साध्वीभिः तद्दिनदीक्षिताऽपि साधुर्वन्द्य एव,
 सर्वेष्वपि तीर्थेषु प्रवाजनोपस्थापनव्याख्यानादिष्वपि न
 तासामधिकारः । ७ । आद्यान्त्यसाधूनामवश्यं दिनरात्रिप-
 क्षचतुर्मासीवत्सरान्तेषु प्रतिक्रमणं, द्वाविंशतेस्तु यदैव दोषा-
 पचिः । ८ । ऋषभवीरसाधूनां मासकल्पमर्यादा नियतैव,
 दुर्भिक्षरोगादिष्वपि संस्तारकपरावर्तीदि कार्यम् ॥९॥ स्थिरताक-
 रणरूपः पर्युपणाकल्पोऽपि वर्षास्ववर्षाया आद्यन्तयोः कार्यः
 ॥१०॥ पर्युपणाकल्पे कर्तव्ये कर्षणीयं च दशाश्रुतस्कन्धस्याष्ट-
 माध्ययनमपि, अतः प्रस्तुतं पर्युपणाकल्प इति कथ्यते । सूत्रस्य

चादौ महत्प्रभुत्वायैवां देवसमुरेशालुशानुयोगाः कार्या इत्यादौ
 भाषमङ्गलरूपस्य नमस्कारस्य व्याख्या—‘नमो अरिंदापं’ति,
 अशोकवृक्षः। गुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यज्यनिश्चासरासनं च । भाम-
 ण्डन्दे दुन्दुभिरनपयं, सत्यातिहृष्यांणि जिनेधराणाप् ॥१॥
 इति प्रातिपदिकरूपं एवायमेन्तीति अहंन, देवेधैरत्या
 तेषां करणात्, अहंता च तत्र रागाभावाच्च कीतरागता-
 धतिः । एव तावन्निमाना एजायासपि न भोगित्वं, प्राद-
 मये विजत्या भवानदीर्घदादिभिर्मित्रनाम्नो पन्थनात् यत्
 प्राणिहार्यतीर्थप्रार्थनादि स्यात्, तत्र धर्मपन्थमेव । यान-
 नमिते भूभागे जलच्छटादानपुष्पगणव्यर्पणरत्नादिमाकारा-
 दिरूपममसरणकरणं सर्ववन्द्याणाम्ममोत्सवकरणं च ।
 तेषां कर्तुर्दुष्टानुमादयितुश्च महोदयार्थव, निम्नजाया च
 दृढमागस्य वैरान्यलामोषि, यथा नागकैतानांतिम्पणात्
 बाल्येपि मागमवचिन्तितं भट्टयं कुरंतो धारकेंद्रेण माहागं

कृतं, वनं रक्षितं, स्वाहारोर्षितं, नाम स्थापितं, नगरयातको
 म्यन्तरो नष्टः, सपासादस्य सहस्य गथा जाता, निम्नजा-
 वसरे पुष्पमच्यस्थिततन्मृत्सर्वत्रेपि अध्ययतया मायना-
 समारोहात् केवलं ज्ञातम् । निगमंजेयं शस्त्रे, यदुत्—यो
 यद्गुणं पूजयति व्यायति च स सद्गुणो भवति । गते च
 सर्वजगतोपि वस्यार्णकरसिक्ताः तत्परोषदेवकाः सुगतिमा-
 गंदेवका म्योनिःधेयगमार्गग्रहपका कथं न विवेकिता श्येया
 पूज्याश्च ? । समग्रसर्वे स्वर्गमर्त्यपातालैषु सत्प्रतिमा अपि
 धर्मोर्षिभिः पूज्यन्त एव । आगमोपि ‘वंदणवसियाए पूज-
 णवसियाए सकासवसियाए संमाणवसियाए बोहिलाभवसि-
 याए निम्नसाम्यवसियाए’ इत्याचन्यरे, ‘द्वियाए स्वमाए
 नितसेसयाए’ इति राजपभीयादिषु च । आर्षकाणां पूजाया-
 मात्ममयुद्धिन्तु साध्यमिगममन्दनादिप्यारम्भपुद्धिमित्र्या-
 त्वत्रनिर्केति । अहंममभारादिफलं च परम्परया मिदत्त्व-

मिति । 'नमो सिद्धाणं' । सकलकर्मक्षयेणानन्तज्ञानदर्शनसुख-
वीर्यमेभ्य सिद्धेभ्यो नमोऽस्तु । कर्मन्तिरेण जन्माभावात्
साधनन्तस्थितिमन्तस्ते । वैषयिकसुखस्य दुःखप्रतीकाररूप-
त्वाद् आत्मस्वरूपबन्धनेन पुद्गलरतिकारकत्वात् कटुकविपा-
कात् अशुभसंस्काराच्च न तत्र भावः । आत्मसुखं तु अनन्त-
मव्याबन्धमस्येव । भविष्यत्कालवज्जीवानन्त्यात् सकलकाले-
नाप्येकनिगोदस्यासङ्ख्यभागस्याप्यमोचनात् न जीवानां
भव्यानां व्यवच्छेदशङ्का । शासनाधिप जिनं विनाऽन्ये
जिनाः सकलाश्च सिद्धा गुणसंदोहवत्तया साक्षादुपकाराभा-
वेऽपि पूज्या एव, गुणानामेव पूज्यत्वात् । एष च हेतुरग्रेऽपि
वक्तव्यः । अहंत्सिद्धानां ज्ञानं पदं चाचार्योपदेशात् विशेषेण,
यतः सिद्धानां वाचोऽभावात् अर्हतां चात्मश्लाघाप्रसर्तनं
स्वमहिमाख्यानं, बीजबुद्धिभिर्गणधरैर्जिनसाध्येण कथनाच्च
नानुतत्त्वशङ्केत्याह- 'नमो आयरियाणं' । प्रतिरूपादिषट्त्रिंशद्-

गुणवद्भ्यः आगमार्थदेशकेभ्यो जिनानुकारिभ्यः शासनधा-
रकेभ्य आचार्येभ्यो नमः । जिनेश्वरप्रतिष्ठितमपि तीर्थसा-
चार्यैरेव यावच्छासनं नीयते दिश्यते प्रवर्त्यते वक्ष्यते
उज्ज्वालयते, तृतीयभक्तं चावश्यं मोक्षगामिन इति कथं
न नम्याः ? ! सूत्रग्रहणादन्वेवार्थग्रहणं, तत्रोपाध्यायेभ्यः क्व-
चिच्चाचार्यपदादुपाध्यायपदं, समाधिकाराश्च प्रव्राजनादिषु
उपाध्याया आचार्यैरित्याह- 'नमो उवज्झायाणं' । द्वादशाङ्गी-
स्वाध्यायादिषु त्रिंशत्तिगुणयुतेभ्यः सूत्रदेशकेभ्य उपाध्या-
येभ्यो नमः । न चापाधिकार्यन्तरा शासनप्रवृत्तिरित्यवश्यं
ते नमनीयाः । अर्हदाद्युपदेशेन भव्यानां मोक्षमार्गप्रवृत्तौ
साहाय्यकमन्तरा नेष्टसिद्धिः, सामग्र्या एव कार्यजनकत्वात्,
साधनशोपदेशशिक्षणनोदनादिवैद्यावृत्त्यनिर्यामणादिभिर्बहुप-
कारिणः इति सेनेवोपयोगिन इति प्रणमनीया इत्याह- 'नमो
लोए सन्वसाहूणं' । विहाय गृहवासपाशं मोक्षसाधनपरा

पाशमयूजानां साहाय्यवर्चसः साधयस्तेभ्यो नमः ।
 अर्द्धदादीनां समानगुणरात् आत्यैव सर्वार्द्धदादीनां
 प्रारण, अथ तु तारतम्यमायात् सर्वेति विशेषणं ।
 अर्द्धदादीनां नियन्त्रेणान्तिरात् साधना मेरुचक्रादिपि
 गमनात् लोक इति योक्तं । जने धर्मे हि मुख्यं साध्यं
 बोध इति तस्य देशराः, त प्राप्ताः, तद्विवेचकास्तस्य-
 ष्ठिशरा, साहाय्यपरिणय नमस्कृता । या हि यं साध-
 यति स तन्साधनान्यारणे पर, तत् ज्ञानामारण्यमेते
 पञ्च नमस्कारां । धरणादिना यद्यपि तज्ज्ञानस्योद्भवः
 स्यात्, परं तदगुणागतिस्तु भक्त्यादिना तन्मयतायामे-
 वेति भारत्याद्यपि मनुभूनामार्थ्यं कार्यमेवैषां । कर्मोद्देशेन
 वैभाय्यवशुनेगाह-‘एमां पंच नमुगारां सम्बधारण्यासजो’
 ऐदनादिना यत्किञ्चित् पापशुभः स्यात्, परमेव पञ्चनय-
 न्नामस्य भूतस्यन्भन्तु गर्वापवणाजकः, नाद्वोऽप्यपुन-

भवेतया पापस्येति प्रणाशन इत्युक्तं । अनिष्टनाशहेतुतामुक्त्या
 इहेतुनादर्शनायाह-‘मंगल्यणं च सव्येति पठ्यं ह्यइ मंग-
 लं’ति, सर्वभङ्गलानामाद्यत्वादेव समग्रे यत्रारम्भादावेतस्यो-
 चारणमिद्धिः । चतुर्दशप्रविणामप्यन्याराधना एतदधीर्नैवेति
 तेषामप्येव एव सारः । दश्यानयननोदनया दधिभानना-
 नयनोदनावर्चतस्य पाठादहंदादितन्मार्गध्वानभायात् स्यादेव
 बोधान्त फलं । क्षालं चात्र राजसिंहः सिद्धावटे यथा प्राप्ताः,
 मुग्रता वृष्टिः स्थिताः । गुहास्थिता वृत्तिनयापु, दमसारान्
 मरात्मन ॥१॥ पुल्लिङ्गमिधुनं मद्रं पपाठाशठमानसम् । नम-
 स्कार स्मरन्मुत्वा, जातो ना मणिमन्दिरे ॥२॥ राजो राज-
 मुगाङ्गस्य, देव्याः वृत्तिसमोऽन्तरे । मराल इव सिंहेन,
 स्वमेन मुपुवे प्रयात् ॥३॥ राजसिंह कन्याशाली, गुमते-
 र्भन्दिनस्य यः । सदा मित्र त सिद्धारैर्गर्षितात् पच-
 पूमेयात् ॥४॥ पचागच नप पचादेयी रंसी वृत्तिप्रभा ।

भूत शिवस्य सः ॥१३॥ राज्ञे उक्त्वाऽक्षतेनासौ, दानं
 भोगांश्च मन्दिरम् । इदं चक्रे निशम्यातः, पोतनं पुरमागमत्
 ॥१४॥ अपूर्वं क्षणमीक्षित्वा, पृष्ट आख्यन्नरोऽत्र भोः ।
 सुगतस्यात्मजोदूढा, श्रीमती परमार्हती ॥१५॥ मिथ्या-
 दृश स्वस्वन्नादिभ्रमितां घातनोद्यतः । न्यधाद् घटे महावेगं,
 सर्वं स्रक् तु नमस्कृतेः ॥१६॥ तदुक्तमार्हतं धर्मं, स्वीकृ-
 त्वासौ कुटुम्बयुक् । वितेने महमुत्कृष्टं, निशम्येदं जहर्ष
 सः ॥१७॥ क्षितिप्रतिष्ठिते प्राप्तो, विलासादियुतं पुरं ।
 दृष्ट्वा पृष्टो नरोऽवांचद्, बली राजाऽत्र सद्बलः ॥१८॥
 आरक्षेणार्पितं नद्या, आनीतं वीजपूरकम् । आस्वाद्य लोलुपां
 घातेऽप्यानीत्यै जनमादिशत् ॥१९॥ वारके जिनदत्तस्या-
 हंनमस्कारसंश्रुतेः । व्यन्तरोऽवाप सज्ज्ञानं, फलं प्रैषीच
 सांऽन्वहम् ॥२०॥ सकलेऽपि पुरे हर्षोऽधुनेति तन्निशम्य
 सः । वसन्तपुरमायातोऽद्राक्षीत्सर्वान् नतौ परान् ॥२१॥

तयोः पुत्रीं युवश्रेणि-मादिनीं प्राग्भवप्रियाम् ॥५॥ श्रुत्वा
 स्मृत्वा च प्राजातिं गमने प्रवणोऽभवत् । राज्ञा पुलो-
 कविज्ञेसरादिपृष्ठ गृहे स्थितौ ॥६॥ छायावत् सुमतिं लाल्ता,
 गच्छन् सुश्राव चैत्यगम् । आर्त्तं स्वरं गतस्तत्र ररक्ष राक्षसा-
 न्नरम् ॥ ७ ॥ पलादः स्वपलत्यागात्, तुष्टः साधक-
 कल्पनाम् । कृत्वा चिन्तामणिं प्रादाद्, गतो मित्राय तज्जगौ
 ॥८॥ गत्वा रत्नपुरं रात्नीं, जिनमूर्तिं शमोदुराम् । प्रसन्ना-
 स्यां हेतिशून्यां, रहितां रामयाऽस्तवीत् ॥९॥ सौवर्ण-
 चैत्यकृत्प्रश्वोचत्तदर्वको यथा । यशोभद्रेण तनूजः, शिक्षितो
 व्यसनोच्छिदे ॥१०॥ परमेष्ठिनमस्कारं, निर्धनः स त्रिद-
 ष्ठिनम् । श्रितः कृष्णचतुर्दश्यां, श्मशाने सशबो ययौ ॥११॥
 भीतः शवपदाभ्यङ्गे, नमस्कारं स्मृतिं व्यधात् । त्रिदण्डि-
 मन्त्रवीर्येणोत्थितं त्रिः शवमापतत् ॥१२॥ विशेषेण नमस्कार-
 स्मृतेः कुद्रस्विदण्डिनम् । हतवान् स सुरः स्वर्ण-पुरुषोऽ-

ज्ञातं च त्रिलोक्योद्योगं, राक्षसी भद्रा रत्निप्रणा । भस्या हार
 मुपित्वाऽदाह, वेदस्यायं चण्डपिङ्गल ॥२२॥ गृहीत्वा त
 दृपथके, शूलभिन्नं मलिम्लुचम् । स्वनिषिञ्चं व्यथा
 प्रातरा, विमुच्यन्त्यसत्तम सहा ॥२३॥ ग्राहयित्वा नमस्कारं,
 निदाने कारिन्निवृत्तः । प्रेत्याह राजशत्रुः स्या, जानो नाम्ना
 पुरन्दरः ॥२४॥ वेद्याननाभिदग्धमाल्या, स्या जाति स्मृत-
 दान् सदा । नमस्कारो जानो, राजासी तदनु मजा ॥२५॥
 नने प्रमावममम-मिति द्वात्वा समिन्त्रपुत्र । मुमुदेऽनुभव
 स्त्रीषः, शृष्टः कस्य न तुष्टये ॥२६॥ गतः क्रभात् स
 यपुष्टः पशायनमन्त्रगाम् । मूर्ति मनेनस्य नल्याजो, पवणा
 वीर्य पृष्टवान् ॥२७॥ भर्षकं न जगौ विदो, दुष्टिदकः
 शूलम् लभे । नति श्राम् गिनदत्तास्याह, जलानेच्छया
 तनः ॥२८॥ म्परन् मावेन पञ्चत्व, गतः शान्त्य यस्त-
 ताम् । त्रिकृत्य पर्वने स्त्रीष, गुरु व्यसोचपट्टम् ॥२९॥

मृत्युमीतो नृपः पौर-युनश्चैत्यमिदं व्यधात् । स्ववृत्तान्त-
 मथादित्वा, पित्राय निर्मितस्ततः ॥३०॥ वने सुप्तं व्यधात्
 युग्मं विद्याथरीयमागतम् । औषधिभ्या क्रमात् स्त्रीत्वं,
 पुंस्त्वं च राजकर्मनः ॥३१॥ गतौ पम्पुरे वित्ये, कृत-
 स्त्रीत्वी विमीलितौ । पुंस्त्वेष्या सत्वं रत्न-वत्या स्निग्धा
 च सा भृशम् ॥३२॥ परीक्ष्य ता निजं रूपं, चक्रतुर्भूषति-
 क्षणाः । शाल्योदन्नं महादान-पूर्वं ता दत्तवान् मुदा ॥३३॥
 आहवास्यापयद् राग्ये, पिता मृतुं वधुपुत्रम् । स्वय
 मवज्यामादत्त, गुणैः श्रीसुणसागरात् ॥३४॥ ग्लानौ मताप-
 सिद्धं स्व-मृतुं राज्ञेऽभिपिच्य सः । आराधना व्यधात्
 सुरैः, पार्थे मृत्वा गतो दिवम् ॥३५॥ स्तनवत्यपि तथा
 मृत्वा, समता चक्षुषाविषे । ज्युत्वा व्रजेण तौ सिद्ध-मेत्यतो
 नतिसंयतो ॥३६॥ आस्ता मद्र युग्मं, पर तामोऽपि
 नार्येन्द्रता भयस्करिण्यावाद्वाप, सेत्स्यति च परेत्येति

सर्वकार्याणामादौ स्मार्य एव पञ्चनमस्कारः । कृतपञ्च-
नमस्कारः कर्षति कल्पं, ततस्तद्व्याख्या—‘तेजं कालेण’
तस्मिन् काले, वर्त्तनापरिणामक्रियापरापस्त्वहेतुः सर्वोऽपि
कालस्तत्रापि अवसर्पिण्याश्चतुर्थारक्रमान्ते, तत्रापि ‘तेजं सम-
एणं’ तस्मिन् समये, केवलमात्रगम्यो हि समय इति
सर्वज्ञमूलत्वमस्य, भद्रबाहुस्वामिनस्त्वनुवादकाः । विपलेनापि
परः सहस्रान् क्रोशान् शब्दस्य गत्यागती दृष्ट्वा न समय-
स्याश्रद्धानं, न्यवनस्य सामयिकत्वाच्च समयपर्यन्तानुधावनं ।
तस्मिन् केवलदृष्टे समये ‘समणे भगवं महावीरं’ श्रमणो
भगवान् महावीरः ‘भाविनि भूतवदुपचार’ इति । भयभैरवेव-
चसत्वात् परीपहोपसर्गाणां भान्त्या सहनात् प्रतिमानां
पालनात् धीमत्त्वात् अगतिरतिसहत्वात् द्रव्यत्वात् वीर्यसम्प-
त्त्याच्च नैवैः श्रमणो भगवान् महावीर इति नाम्नः करिष्य-
भाषत्वात् तथा नाम्ना प्रसिद्धः । पश्चाद्वा सूत्ररचनात्, देवावि

तं नमसंती’तिवचनात् देवकृतेः प्राचल्यात् गुणनिष्पन्न-
नाम्नो विशेषनिर्जराहेतुत्वाच्च प्रायशः प्रस्तुतनाम्नैव निर्देश-
स्तत्र । स च भगवान् ‘पञ्चहस्त्युत्तरे’ हस्तोत्तरासु—‘उत्तरा-
फाल्गुनीषु न्यवनादीनां वस्तूनां जातत्वात् पञ्चहस्तोत्तरो,
‘हुत्था’ अभवत्, ‘तंजहा’ तद्यथा ‘उत्तराहिं चुरे चइत्ता गवभं
वर्कंते’ उत्तराफाल्गुनीषु देवलोकान्छ्रुतः न्युत्वा च देवा-
नन्दागर्भे उत्पन्नः । (अपूर्णा)

ईर्याद्वापञ्चाशिका (३४)

नमिउं नयनागिदं, नाभेयं सिद्धसाणुठियरूवं । खर-
यरमुणिजयसोभं, इरियावहियाइ सासेमि ॥१॥ देसेण जइवि
गिहिणं, सामइयं इत्तरं किय तहवि । न लवन्ति पंडिया
इह. निरत्थयत्ता असुत्ता ॥२॥ तुवभत्तो तुहइवचं. विसेस-
वयणिज्जपहसमोयारी । अणवज्जो गसेवणनिसेहमीहेइ साम-

१९ ॥३॥ सावज्जजोगविस्ती, अणवज्जासेरणं तु सामाहयं ।
 आगममयं न मध्य, ॥४॥ मत्तो तेण तं पि तदा ॥४॥
 पुब्बापज्जं कण्ठ कप्पियकम्भो(ल्पो)धमागमपसादो । अणुज्जंतं
 मुत्ते गादग्गहगल्लियपरमत्तो ॥५॥ आगस्तयविस्सिमुहे, साहु-
 समीवे पुरा कयस्स विही । सामाहयस्स लो त साहसि
 किं चित्तिया पुर्व ॥६॥ आह त्तो एताए गत्ता विहीए
 ति कुइं स सत्थंमि । अंभे च साहुपाठा भिज्जो पादो-
 ति निरिसद ॥७॥ त्तियिहेण नमिऊजं साहु पच्छा करेए
 सामहय । पण्डुवासांमि अत पाद पटिऊण इति बुत्त ॥८॥
 मिच्चुत्ता आहस्सगपमुहे सत्थंमि पुच्चकालेण । सामाहयस्स
 क्रिरिया सुत्तुत्तारेण संजुत्ता ॥९॥ न य कत्थए सामहए
 सवदा भासिया तदि इरिया । ज तउ पच्छा इच्चाइ-
 त्तापारंभिया भणिया ॥१०॥ इरिया पढया गुरुजो वेद-
 णंहेउं तए पढणहेउं । आणंतुरियं तस्सेव सवत्थवि दीसए

सगलं ॥११॥ सपुज्जा सामाहय क्रिरिया नेईयवंदणा मग्गे ।
 वसदीए उ पमज्जणमुग्गट्ठियं जं रओइस्सं ॥१२॥ सामा-
 यारिविसेसो जइ ते सामहण संपदा । इरियत्ति किं
 असग्गमु कत्थवि गंगधममिल्लुं ॥१३॥ अणवत्तजोगसे-
 वणव्वा इरिया जई य सा पच्छा । तो सवग्गिरिपोसह-
 विदीए किं कीए पुब्बिं ? ॥१४॥ आवस्सयाइयणं न य
 सामाहयविहाणसंवदं । इरियादसकालियमहानिसीहाण तं
 कज्जं ॥१५॥ विचीए उच्चरज्जाण आयरिया सात्तिवुरिजो
 आह । वउवीसत्थयपढणं सामाहयकरणभो पुच्च ॥१६॥
 आवस्सयाइगारा न य तं साहणमुदितिय भणियं ।
 कुट्टमणियं पि न मत्तसि पुब्बिं इरियापट्टिकमणं ॥१७॥
 पुब्बिं इरियाऽभावे न सुद्धभिरियत्ति आह विसिकरो
 (होरमत्तो) । इरियापट्टिरकमणे फळमिइ पयणं महानिसीहे
 ॥१८॥ साम्भविसेमत्तं उस्सम्मारायायया य नदि यथा ।

लंभो । गिहिनद्वियाणुगारी विसेसविसया हि तव्याया ॥२७॥
मन्नइ मणीसिणुत्तं सीसेणं गुरुवओ समग्घविय । तेणऽणुओगो
दिट्ठो न सो पुरा गुरुकओ जम्हा ॥२८॥ इरियं पडिक्क-
मियत्ति वयणं वंदणपढणपडिवद्धं । पुव्वुत्तरकिरियाओ
सामइयं पुण्णकिरियं तु ॥२९॥ सब्वत्थ साहुमूले पोसह-
सालाए वा विहेयव्वा । इरियत्ति सत्थवक्कं तं किं सामाइयं
विह्ठे ? ॥३०॥ सक्खं चेइयवदणम्मिरियारहिंयं नमुत्थुणं-
ति वओ । दट्ठणुक्किट्ठं तंमि सेति किमजुत्तमरिहाणं ॥३१॥
वंदणसज्झायट्ठोऽवस्सयपभिइसु ईरिया इरिया । न मिहां तेण
विरोहो लेसेणेक्केण विहियाणं ॥३२॥ सामाइयस्स पाढो
इरियापुव्वुत्ति जइ न किं करणं । पाढो तस्सत्ति जइ सो
विणेोरियं णेव सो कणो ॥३३॥ आयापईवाइसु खरयरव-
यणस्स दंसणं जं तं । उवटंभेत्ता नेयं सत्थे वेयाइवयणं व
॥३४॥ गणहरसड्ढसईयं वयणं तुग्भच्चएहि जं लत्तं । तदं-

तहाऽपरिहारा तव्वयणुदेसनिच्चलया ॥१९॥ नय कत्थइ
सामाइयमित्तद्वेरिया फुडं कहिया । न य फलसुद्धिसमत्थ-
णंमंसेण चि किं विरुद्धवओ ॥२०॥ सामइयं किं चेरिय-
पुव्वं जं गच्छयासिणा विहिंयं । तं बहुमयं च जइ ते
पगरणकरणं पओमहणं ॥२१॥ अहिगारिविसेसाओ सुत्तं
जं तिरियजाइणोऽणेगे । ण्हाणाइ विणा पडिपं जिणिट्ठचं-
दाण पूयंति ॥२२॥ अन्नेण विहियमुवहाणेसु उवजीवइ जणो
सव्वा । अन्नह वंदणहीणो सव्वा ते पुव्वविहियविही ॥२३॥
नवकारुवहाणे वा न देववंदण उस्सग्गपमुहविही । तद्दिणवो-
हियवइणां कहं व आवस्सयाइविही ॥२४॥ न य कोवि
तुमं हिच्चा खरयर ? सामाइयं विणा इरियं । कुणइ तओ तं
सम्मं वियार सुत्ताण परमत्थं ॥२५॥ जं बुच्चइ गहगत्थेण इरि-
याणुत्तत्ति तं महच्छरियं । जं आवस्सयविहिणुत्ता पडिलेह-
पमज्जणए ॥२६॥ अत्थो गमणनिवित्ती इरियाए नेव तेणुवा-

राणभा कुंदो समुदाआ गालिपुणो ते ॥३५॥ मुणिमुंदर
 गणवइमुह आयरिया जिणपडिमूपाए । रोइगमणतससार
 ज्ञाण फुटतया विंति ॥३६॥ किं जाव य जिणदत्ता जाओ
 ताव एयस्सत्ता बणिया । अणियपफाले जाया नेव य पडिया
 न किं दिव्वा ॥३७॥ अमे आयरिया वा वियस्सत्ता सास
 जाणुणा वा णो । जिणवल्लभरुह्माणगछाक व निस्सिद्धमेयंपि
 ॥३८॥ भिच्छेहिता रक्खणमसक्कमआण भावि उ गुरुणा ।
 लामो उवगरणार्ण पब्बजतीण वाहुडा ॥३९॥ तत्कालमेत
 मुत्तो जुअएपव्वा निसेइ तएमवा । न परामवाऽथ गच्छे
 विक्कमपुरियअग-गळ्व ॥४०॥ जिणचदणाप्रधारी गेहेणदिन
 मापरलो उ । मज्झं जं जिणयल्लु गेहे त कुणपुरिज्ज ॥४१॥
 न य कत्थइ गयेसु पमावया सुणिा अग्रयेवा । त्तर
 गच्छं आहू नई जिणदत्तअग्रयेम ॥४२॥ पडावलीइ पाद्या
 पडिअमणदीवियाइ तइ पाद्या । जिणचदजागधारेहि न किं

परावत्तिओ मोहा ? ॥४३॥ न य त्तरयरुत्ति णामं पुट्ठि
 चारससईइ कत्थवि य । न य साइ सहसवरिसे पत्तणे दुल्ल
 भाऽवि निवो ॥४४॥ सगतीसणिएक्कारससयंमि जिणवल्ल
 इत्त वरमत्तो । जेमिकुमारो लिहति तगच्छं उच्चपुरिज्ज
 ॥४५॥ न य जिणवल्लभमणिणा समये त्तरात्तमक्कपाय ।
 अत्तरजम्मं को वा अट्ठिपइ सयमिऽसंतं वा ॥४६॥ तवगण
 नार्यं सुत्तं कम्ममार्गयत्तं विसीइ आहू । सिस्सिदिपिदायरिया
 जे तयकालमि सहमायी ॥४७॥ न जिणेसरपुट्ठिस्सायर
 आयरिया त्तरयरत्तमक्खति । जिणचंदा मिणभरा गुणचंदा
 अ उवज्जाया ॥४८॥ नाभयेदेवायरिया न वदमाणा पर
 ठिया वेत्ति । जिणवल्लभजिणदत्ता वि य न अपत्तति त्तरयर
 ॥ ४९ ॥ जिणदत्तावचेहिं फल्लाणगल्लवक्कपमुअविहीसु ।
 निरएहिं तट्ठावणहेउ सव्वे त्तर ठपिया ॥५०॥ त्तरपरानाभं
 सुत्थे न सत्तिअं कत्थई महप्पत्त । णामं तवुत्ति तवगुणस

मन्त्रिण सत्यनिउत्तं ॥५१॥ एयं वत्थुनिरूवणहेउं गामंमि
 धोए रइयं । आणंदेण महोदयतवोगणोदयमहिच्छेण ॥५२॥
 इतीर्याद्वापश्चाशिका समाप्ता ।

जयसोमसिक्खवा (३५)

णमिऊण नट्टमोहं वीरं सासे खयरजयसोमं । पोस-
 हविहीइ तव्वयणविबभं णिरसिउं सुत्ता ॥१॥ जयसोमो
 जिणचंदाभिहाणखयरमुणीसवयणाओ । गच्छकयग्गहगहिओ
 विबभलवेसाणुकरणरई ॥२॥ पुब्बि विहिचरिहं पोसह-
 क्रिरियं भणेइ चउत्तिहीसु । अन्नासु अविहिदोसं भणि-
 ऊण निसेहए पावा ॥३॥ तत्थुदिट्ठा कल्लाणगतिहयो
 णेव संमया जेसिं । तेसिं कल्लाणगतिहिसु पोसहकिरिया
 भवे पावा ॥४॥ जे कल्लाणगतिहियो विंति उद्दिट्ठा

पुणो तेसिं । दरिसे पोसहकिरिया पावा दोण्हं तु किमु
 सच्चं ? ॥ ५ ॥ सीलंगायरिहं एया चउमासिसंजुया
 गहिया । ता अन्नपुण्णिमासुं पोसहकरणं न पुण्णपदं ॥६॥
 दंसणनाणचरित्ते तिहयो हरिभइसुसिंदिट्ठा । तासु चरि-
 त्ततिहीओ नियमा आराहए सडूढो ॥७॥ जह असणाहिण
 संते साहु अदाणे वयस्स अइयारो । जह वा संकाइकरणे
 सम्मत्ताईणमइयारो ॥८॥ तह अट्टमाइतिहिसुं पुण्णपोसह-
 विहाणविरहेणं । पोसहवयाइयारो विहिचरिए सव्वहिं सिद्धं
 ॥९॥ एवं न नियमवक्काणिमाणि ता नन्न तिहिसु पडिसेहो ।
 पोसहकरणे पत्तो नेवं पावाय तकरणं ॥१०॥ तत्तथभास-
 मज्जे वित्तीए पडिवयाइमहिगिच्च । पोसहकरणमणियमा
 अकूवंति फुडं तु आयरिया ॥११॥ बारसवएसु उववत्से-
 कासणमाइ पोसहसरूवं । सव्वेसु मयं तुज्झवि किमपव्व-
 करणस्स पडिसेहो ? ॥१२॥ किमपव्वे उववासो सरीरस-

कारवज्जण वंभं । अय्यावारो आसक्कार तत्तत्तसहरण
 ॥१३॥ विट्ठलिया वभणिया तुसकमइसेइ ॥ कआ सचा ।
 आभाणआ तए अ पुण्णिमपसिंसे ठवंतेण ॥१४॥ पुण्णिम-
 दियसे पक्खी अइ तो कि ताआ तिणि अक्खाया ।
 चउमासीएव्वनियया विइयेगे मीलमूरीहि ॥१५॥ नहि
 सव्यामानासा महरह्माणमव्वं तआ पक्खी । उइ न चउइ
 त्तिदिवसे सहदाणं तो न सप्पोसो ॥१६॥ अण्णादिण
 पोसहस्स षेखेवे पज्जोसणविहाणेऽवि । पासइकरणे पाव
 तत्तमाथेहि मधुत्ती ॥१७॥ छरियपव्वर्त्ताए अणुमरणे
 पक्खिक्कपम नणु पक्खी । राउहिट्ठित्ठते पक्खता णेर
 सउआए ॥१८॥ दिवसस्स य सउए वामस्स य आनिम रि
 नणु भागे । पटिरमणा मयक्खा देमियसईपव्व-छरिया ॥१९॥
 न य पक्खिक्कण चउइसी वण्णिया महिचि सत्थे । परिहोरो
 टाण्णमेर पक्खी मि चोइसी णेर ॥२०॥ पचासगस्स वयण

पचइसी चोइसिचि तं षेव । पटिरमणत्थ तुतं अभिग्गहे न
 न वच्छरिय ॥२१॥ आयसिइहि सट्ठि न सिया वसही
 सिया तओ उमय । अइरित्ता लोयमिग्गहएणे तिहिट्ठगे
 पाढो ॥२२॥ किमभयेद्या आयरण न य मभंति पक्खिए
 अइ ते । मभंति तो तिहिट्ठगे कि न सरुण्णा सेया ॥२३॥
 नित्थागाण्णियरण पक्खियदियहि चउविहो सपो । गच्छ-
 विसेसे रुठ चउपप्पिमिण्णे य पक्खियय ॥२४॥ एव
 च तिणि चउमासियाणि पुंवि कया उ रागासु ?
 आयमरणाऽऽण्णा चउइसीएसि सपल्स ॥ २५ ॥
 जयसोमो सयणमारहगत्यो गिरिहसत्थानं । पाढा कय-
 मआयादसीति गइ वियाणाइ ॥२६॥ अवयरण सव्वत्थ वि
 मयमज्जायत्थमुट्ठयमवि नेमसे । जयसोमो रत्थिमरिसे
 वइमिहरा येइ किड्ढालं ॥२७॥ किं न तदिं चिय
 दिट्ठ जावज्जीवाणुव्ययाणिचि । दिट्ठे धारणकान्ते न

करणकालोत्ति किं न मयं ॥२८॥ किं चेमे सत्ययारा
 मुखवा दिड्डीइ तस्स जं वक्खा । पव्वत्ति लहुयसेइ आहू
 पइणिययदिवसत्ति ॥२९॥ किंचन्नं सब्बत्थ वि वक्खाणमि
 णं फुडं कयं दिड्ढं । पइणिययदिवसपइदिवसाण किं तत्थ
 सुरिकयं ॥३०॥ एगदिवसंमि चहुसो जं किज्जइ पइदिण-
 किया ताओ । एगदिणंमि उ एकस्सि पइणिययदिवसकिई
 सा उ ॥३१॥ संतेवि फुडं एवं वक्खाणे पव्व अत्थकरणत्थं ।
 खयरखराण दिड्डी वट्ठं णेवावरेसि तु ॥३२॥ किंचन्नं
 पव्वेसुं समत्थपोसहकरणमुदयरं । अतिहीण संविभागो
 पव्वियरे किं सुहासुहओ ? ॥३३॥ चुण्णीए विचीए नियमा-
 नियमा निदंसिया सक्खं । पारणए दाज्जणं भायणमुवदंसियं
 नियमा ॥३४॥ अन्नेसु पुण दिणेषु दाउं पारेइ पारिउं देइ ।
 एवं सब्बदिणेषुं खाजं अतिहीण दाणवयं ॥३५॥ एव
 न पव्वनियमो न य पव्वत्तरदिणस्स नियमो य । अतिहीण
 संविभागे किमन्नहा दाणमण्णदियहं ॥३६॥ तत्तत्थो पुण

एत्थं दाणनियमो भवे दिवसवद्धो । पडिनिययदिवसकज्जं
 तेणुइयं सत्थगारेहिं ॥३७॥ एवं न पव्वसद्धस्स न पडि-
 नियओ दिणो हवे वत्ता । दिणसंवद्धो किंतु पडिनियय-
 दिवसस्सहो अत्था ॥३८॥ सामइए देसावागासिए य एवं
 निसेहु पत्तहो । पडिनिययदिणस्स जओ मुहुत्तपहराइमाणा ते
 ॥३९॥ इत्ताच्चिय सामइए पोसहजुत्ते न जावनियमत्ति ।
 पाहो कड्ढइ किंतु जावपोसंति सब्बेसिं ॥४०॥ पोसहपच्च-
 क्खाणे अहो य रत्ती य उभयमाणजुओ । पाहो न य णेगदिद्व-
 सपोसहवयमुच्चए गच्छे ॥४१॥ पडिमट्टियसड्ढाणं न पोसहो
 पव्वियरदियहेसु । इत्ता चे पडिसेहो ज्ञेसि तो किं न वंभेवि
 ॥४२॥ आवस्सयपमुहेसु भणिओ सब्बोत्ति दिवसराइ-
 मिओ । जं पोसहोत्ति सो माणमेइ न दिणदुगाइमयं ॥४३॥
 जं नंदयारमाइ अट्टमभत्तेण पोसहं सत्थे । अकरिंसु तत्थ
 अट्टमभत्तेण विसेसिओ पोसो ॥४४॥ अट्टमिचउइसिमिलिया
 भणणं तण्ववनियमकहणाय । न य अट्टमीचउइसिमिलिया

कृणांश्च सम्यग् ॥४५॥ पञ्चुत्तदियदंमि सहो पारेउमीरए
 पोसं । आणसे किं साह भणेइ पारेसु त नियमा ॥४६॥
 उस्समाइविहीए नेगणयो गुरुण पारणए । इत्थं तुह सारअ
 नियमाणुमईयकरण च ॥४७॥ न य कत्थाइ गोएहि सवि-
 भंदि निवारिआऽपव्वे । पोसद्विहो विसेसा विहिआंअ-
 त्तासु रि तिहोसु ॥४८॥ भट्ठभियमुदतिहोओ पट्ठम लवि-
 उण पुणो वि उदिहा । पट्ठाजत्था गदिया पुणो वि उवरा-
 णसेसुत्ता ॥४९॥ न य कत्थाइ ॥ इहा एया तिहोओ गोएहि
 परिगणिया । न य परिगणणावे इवइ नियमा जया
 धारा ॥५०॥ न य कत्थाइ ऐणसु अपव्वपोसइगिहाण-
 वच्छिच्छं । निदिहं सइ एं निसेइण मिच्छरूपं तु ॥५१॥
 जइदि य पढिणियत्था दिणय्ठा दसिओ अबो नियओ ।
 दिवसो तत्थत्ति न पुणो पक्ख अत्थो भवे तस्स ॥५२॥
 जइ पुण सोणुमओ ते व यगगहातो न पव्वदियहेसु । साणायदे-
 सनया इवति कइयावि काणव्वा ॥५३॥ जं आवस्सय-

पम्हे तेसि पढिणिययदियसपट्टिसेहो । पढिणकत्तव्वा ते
 कइया न पढिणिययदियसत्ति ॥५४॥ पढिणकत्त-
 व्वस्स उ अत्थो तत्थेय दसिओ सखं । उमारिज्जति
 पुणो पुणो न तहा परे दियसे ॥५५॥ पढिणपट्टि-
 निययदिया विरुद्धभत्था मया इवे सदा । पणिय-
 यत्थो पव्व जइ पढिणसइ वव्वियरे ॥५६॥ अट्ठमपोस-
 इयारणे पक्ख मायमओ विनिरिट्ठं । एव्वाणे नहि तिठयं
 न य पण्येयुत्ति कत्थायि य ॥५७॥ भत्तपरिणाओऽपि य
 सत्थे पोसहनया समस्साओ । सो ते मआ अपव्वे वंभाइदि
 विमसरद ? ॥५८॥ पयस्खाण पट्टमे दियसे जइ उट्ठमाइ
 ते न मय । पोसरमाउपयेसे अट्ठमभत्तगहो कइ पु ? ॥५९॥
 कोडीसाइए भट्ठयत्ताडीमिल्लण सुए समवत्थायं । एवं तेपि
 न पिल्लइ गइपरिणामाण भिन्नत्तं ॥६०॥ निधं तु छट्ठकामी
 अट्ठमगहनं वरेइइ इदंयं । को विच्चमो तवस्सी यइइर ते न उ
 तइयदियसे ॥६१॥ पव्वगत्तव्वाण णागयथाएणेण सव्वयसत्थप-

रिसिद्धं । तं तुह अईयविसयं छट्ठाई जइ धियाइदिणे ॥६८॥
तव उस्सग्गे चउतीसभत्तपज्जंतचित्तणं दट्ठुं । मन्नसु पच्चक्खाणं
छट्ठाईणं पढमदियहे ॥६३॥ सामायारिपवुत्तं पाणगसुत्तं
विरोहमावहइ । न उ जं चउमासीए तयभिग्गहवं पढमदि-
यहे ॥६४॥ पियइणुत्तत्र पाणं किम्मजुत्तं परं परं सुद्धं ।
भत्तपच्चक्खाई अं वियहं पियइ पढमाओ ॥६५॥ पढमवि-
इयाइ नुत्ता एगविआई चउत्थछट्ठाई । छम्मासियउस्सग्गे
तवंमि भिन्ने विसम्परो ॥६६॥ अइयस्स निदणं संवरो य
पडुपन्नकालिओ एस्स । हाइ य पच्चक्खाणं कहमेगाइयदिणे-
इए ॥६७॥ चाउमासिए य वरिसे छट्ठमकरणमेगदि-
यहंमि । न वि चे पच्चक्खाणं दुगाइदिवसाण होइ सम्मं
॥६८॥ छट्ठमाइभंगे पच्छित्तं पेव हुज्ज कइयावि । गामा-
भावे सीमा रुक्खाभावे य णो साहा ॥६९॥ किंचाभयदे-
वसुरी खयरएहिं मज्जी सए गच्छे । चांत्याईणं अत्थे चउत्थ-

छट्ठं तु भत्तणं ॥७०॥ चायं वयंति पयडं सयंमि विइयंमि
पढमउद्देसे । छट्ठाइ पइण्णाए विणा ण छट्ठाइ अंतक्खा ॥७१॥

इतिसिरिजयसोमसिक्ख्वा ॥

दुष्प्रतिकारविचारः (३६)

गर्भस्थितां यो जननीकृपायै, निरेजनोऽस्थात् क्षणमाप्त
बोधः (करणं निगुह्य) । मातुः (पितुः) विषादे कृतवान्प्रतिज्ञां-
गृहोपणे वीरविभुर्यजे(यात्)तम् ॥१॥ इष्टं समैः सुखं पूर्णं,
दुःखलेशाकलङ्कितं । गतेच्छं तन्न निर्वाणा-दन्यत्रेत्यब्रुवन् जिनाः
॥२॥ निवृत्तिर्वैक्रियाङ्गे न, नौदारिकमयोनिजं । न सम्मू-
र्च्छन्जनं चालम्भविष्णु मोक्षसाधने ॥३॥ ऋते मातुर्गर्भ-
जानां, जनिर्जातु न जायते । नाजातस्य ध्रुवाध्वा-
सिस्तां विनापवृणक्ति कः ॥४॥ यद्यपीह भवे पूर्वं, मानुष्यं

नृभिरर्जितम् । दानकथा गुणैर्धैर्वैभ्रद्विर्मानुषाद्युषम् ।
॥८॥ तथापि न फलन्तीह, कर्माणि सार्धनर्तिना ।
अन्तरा जननौ ताते, साधन न नञ्जयनि ॥६॥ मानु-
खीणि पितृस्त्रीणि, स्थूलान्यद्भानि गङ्गयये । मुक्त्यानि
तानि कायेऽस्मिन्, ध्रियन्ते च सारायधि ॥७॥ यथोप-
देशः दुरीणा-मागमो गणघातिना । तीर्थं तीर्थरराणा च,
निमित्तं मोक्षगापिनाम् ॥८॥ तथेदेहं वपुर्वाचन, वाशं
हेतुः ध्येयं हस्तं । मातुः पितुः प्रसत्तिस्तत्र सामान्या
जिनादिवत् ॥९॥ अतश्चरणचर्यायै-परीष्टानुभूतिस्तथाः ।
अन्यथात्महिते साध्येऽनुमत्या हि प्रयोजनम् ? ॥१०॥
पारणे जितसैत्यस्या-धिरार्यसि च तन्मते । स्यात्स-
स्यैव महादान-वाग्यां योऽनुमतो भवेत् ॥११॥ अदान-
ज्ञानचरण-रूपरत्नत्रयास्पदम् । ज्ञानोपि तथामस्यो नास्ति-
प्यतां हेतुत्रयो ! ॥१२॥ स्तनाधिमोपि नो पुत्रो, कथ्यस्तेषां

विरागिणा । मोक्षान्ने विनये दृष्टा, होतुं कस्ताम पूज-
येत् ॥१३॥ न च योऽध्यक्षसिद्धां ना मन्येतोपकृतिं भुवि ।
पात्रादेः स कथं सुरिमुखेण विनयी भवेत् ? ॥१४॥
अत एव जिनो वीरः, विशुद्धानिरस्तये । गृहे दीक्षांमु-
पेक्ष्यास्यादष्टाविद्यार्ति वत्सरीम् (रात्) ॥१५॥ न्याय्या च सा,
परिग्रज्या, या तदाश्चान्विता भवेत् । पूर्णां कृतव्रता
तस्य, स एव धर्मभाननम् ॥१६॥ यस्तु न विनये
पक्षे, तेषु गेहेषु संरसन् । स दीक्षितो विरक्तो वा,
न स्यान् निभंयसास्पदम् ॥१७॥ त्रिमन्यं यो नमस्येषान्,
पोषयेष्ट यथाविधि । युञ्जित विनये तत्र, मत्वा पूजास्पदं
महत् ॥१८॥ यो गार्हस्थ्येऽपि नैर स्यात्, स प्रवेष्टूलोपि हि ।
अङ्गनीयो भवेत् साधोविनये साध्यसाधके ॥१९॥ मार्धि
गृहीतदीक्षाणां, विधियं उपस्थापने । तत्र लोक भयं स्याप्य-
भेदं यत्ता मन्यते नरत् ॥२०॥ यस्तु प्रोक्तं पवनियं विद्मैः,

शास्त्रेषु त्यजनं तयोः । ग्लानौपधीयदृष्टान्ताच्चरित्रिष्वपि
 केषुचित् ॥२१॥ तत्सर्वं ममतामूढ-मातापित्रोस्त्रोधने ।
 स्वीकृत्य विपभावस्थां, लोकोत्तरपथादति ॥२२॥ नैव-
 मेव च तस्यागस्तत्रापि सूरिभिर्मतः । किन्तुपात्रे कृतेऽवोधे,
 निर्वहि स्वस्थतान्विते ॥२३॥ चरित्रषु द्विधा दीक्षादातारो-
 ऽत्र जिनेतरान् । आद्या औपधवज्ज्ञास्तद्रोगेऽबिवेह कर्मसु
 ॥२४॥ तदालम्बनमन्येषां, न तेऽर्वागृष्टिसंयुताम् । परे-
 प्यतीन्द्रियज्ञानां, प्राग्वन् नान्यावलम्बनम् ॥२५॥ तथावि-
 धास्तथाकारिण्ये तन्नावलम्बनं । न च कुत्रापि तस्या-
 गस्तुणवच्छास्त्रसम्मतः ॥२६॥ आलम्ब्य तीर्थकृज्ज्ञातं तद्व-
 चः स्वः शिवप्रदं । आचारं च मुनीन्द्राणां तत्पूजाप्रयतो न कः?
 ॥२७॥ दुष्प्रतीकारिताम्माता, तयोर्यगणभृताऽऽगमे । ततस्त-
 योरवज्ञाता, स्यात्कथं सूत्रसाधकः ॥२८॥ न चर्त्त साधनं
 शास्त्रा-दपवर्गाध्वनीष्यते । तद् गृहस्थैः परं पूजास्थानं, लोक्यौ

सदाशुक्रौ ॥२९॥ न च यद्दीक्षितैर्वन्द्यौ, सेव्यौ वा तत्र
 कारणं । असंयतत्वानुमतिः, प्राग्निषिद्धा च सा त्रिधा ॥३०॥
 जनु-फलं प्रतिज्ञातपालनं निखिलस्य यत् । प्रतिज्ञापि च
 निर्वृत्यै, सर्वसाधयोगगा ॥३१॥ स्वरिमुख्यास्तु निर्वाण-
 साधनाः पापनिर्वृताः । वैयावृत्यादि तत्तैषामपवर्गनिबन्ध-
 नम् ॥३२॥ अत एव मर्तौ माता-पितराविह जन्मनि ।
 दुष्प्रतिकारौ स्वरिहिमाश्रुत्रापि तत्तथा ॥३३॥ क्रियेत प्रत्युप-
 कारः, सर्वेषां धर्मबोधनात् । ते जातु धर्मभ्रष्टाः स्युर्नान्यदुःखा-
 वतारणात् ॥३४॥ त्रिरान्दयं नमनान्मातुः, पितुश्च प्रत्यहं पदोः ।
 लब्ध्वा धर्मार्हितां प्रेत्य, मोदते प्राज्यसौख्यभाक् ॥३५॥ श्रावं
 श्रावं हर्षवाद्धिप्रणीतां, दावं दावं दुर्विनीतत्ववर्द्धौ । स्मारं स्मारं
 मातृपित्रोर्गुणालि, घस्त्रे यस्त्रे पूजयेत्तौ वृधार्थी (परोना) ॥३६॥
 नवसार्यां वरपुर्यां कमठासुररोपवह्वयधिगतविशोधि ।
 अनिमिपदर्शनवद्भिर्मयिप्रसन्नश्चिरं महितः ॥३७॥

श्रमणधर्मसहस्री (३७)

धर्मो मद्भक्तमुत्तम-मित्युक्त दयकालिके । दण्डधर्मैः स्मृतिर्यैस्तत्र धर्मो विचार्यते ॥१॥ भुक्तिज्ञानक्रियाभ्यां
प्या-दिनि जनापये गिरा । तत्र ज्ञान क्रियाहेतुः क्रियासाध्य शिव यतः ॥२॥ बन्धाभावाविर्जरायाः, स्यान्मोक्षस्तौ च
गन्धर्वे । मंथनिर्निजरा चमे, विगनिगिचि तपः ॥३॥ अत एव भिदा धर्मो, यताऽहिंसा यमस्तपः । धर्मोऽत्र श्रमणस्योक्त,
इत्याहुंश्चित्तद्वरा ॥४॥ मंगरो निर्जरा चाम्मान्, स्वरूप साधुरूपिणः । हिताप्तिस्थिर्यस्यनान्यस्मान् मद्भक्तमित्यतः ॥५॥
भारताना क्रमस्तस्मात्तिसृणा ज्ञा भागमे । आश्रवे मन्त्रे चैव, निर्जराया च सत्त्व ॥६॥ नाज्ञाताना भवेदोषो, ज्ञानमादौ-
संशय मन्त्रोऽन्वेति सागम्यतः ॥७॥ यथार्था निर्जरा तेषा, गजस्तानसमा न या । ये नद्धा संक्षरेणया, यथाजौ वंमभृज्जदः
॥८॥ अत एव मन्त्रं द्राव्ये, तप म्यां नु मन्त्रान् । अहिंसाऽऽश्रयोपेन, संवरता तु संयमः ॥९॥ निर्जरा तपसो रूपं,
तद् विदं भारनामयम् । आत्मस्वरूपेणैव-मव्यानाथपदापेक्षम् ॥१०॥ अशुच्यन्ता भावनास्तु, स्मृतेभ्योत्करेऽपि च ।
भद्रानेऽप्याध्यार्दना, यतन्मा न रीरि-श्रमा ॥११॥ अतो निर्पदमात्मेदे-स्मेभ्योत्तरजीवग । धर्मयुनं साधुगन्धं, यतो
मुक्तौ न तगमनिः ॥१२॥ भक्तो न भिदिर्पन्ता, भारयेदोमसंस्थितिम् । बोधेर्दुर्लभता मोक्ष-फला धर्मस्य श्रयताम् ॥१३॥
मंदं भारनामदकं, नामेभ्ये ग्रासवं भवेत् । देवं गुरो तथा धर्मो, स्यात्स्यादि श्रयमिष्यताम् ॥१४॥ तीर्थकृद्यापमाहात्म्याञ्जिनः
स्यानि सभापुरः । क्षान्त्यार्ति दग्धया धर्मं, श्रान्त्यत्वाधुगम्यया ॥१५॥ ध्याम्यन्ति जन्तवो भीमे, मयाग्नौ कर्मभोदिनाः ।

तत्कपायात् क्षयस्तस्मादादौ तस्य प्रगीयते ॥१७॥ विनयश्चभनिलौल्य-गुणाः स्युः सज्जनोदितात् । न रोचतेऽद आराणां
वैरं तस्मान्मुखे त्यजेत् ॥१८॥ स एव विस्तो वैराद्, भवेद्यः स्यात्परः क्षमी । आदौ धर्मं जिनः ख्याति, क्षान्तिरूपं दृष्टां
हितम् ॥१९॥ क्रोधो वैरं ततः क्लेशस्तत आज्यादिसम्भवः । भवानुवन्ध्यतो वैरं, तस्मात्क्रोधो भयङ्करः ॥२०॥ अव्य-
वहार्येष्वपि क्रोधः, प्रचरेन्न तथा परे । कपायास्तदसौ सर्व-निग्राह्यो दोषतां मुखे ॥२१॥ बाह्यवस्त्वाश्रितः क्रोधो, माना-
द्यास्तु विचारजाः । तन्निग्राह्यः पुरा क्रोधः, सुनिग्राह्यो यतः सकः ॥२२॥ कर्मणामावलौ तावदादिमा पठिता क्रुधा ।
कपायाणां हतौ शान्तौ, क्रुधः शान्तिः पुरा भवेत् ॥२३॥ संदेशजनसम्वन्धि-वर्गसङ्क्रामिणी क्रुधा । भवान्तरे च स याति,
यथा रावणलक्ष्मणौ ॥२४॥ वैरेण कमठः पार्श्वे, महावीरे च गोपकाः । जीवितान्तकरो पीडां, न चक्रुः किं क्रुधोद्धताः? ॥२५॥
क्रोधोऽन्यजीवितान्त्येक्षी, न चान्यान्तेन शम्यति । भवभीतास्ततो जीवा !, जिन आह त्यजन्तु भोः ॥२६॥ रागोद्दिष्ट
स्फुरणं घ्राणे, कम्पनं चौष्ठयोर्द्विके । गले शोषो हृदि प्लोष-खुटिः कव्याम्पदोश्चलिः ॥२७॥ गतौ तैक्ष्ण्यं स्वरे चौष्ट्यं, चित्ते-
ऽत्याकुलताऽधमा । काये तापोऽग्नेऽनिच्छा, पाने न पयसो गिलः ॥२८॥ तापे जीवेऽरुचिः सर्वस्मिन्मात्रादावपीहिते ।
न ह्यग्निर्दग्धुमुद्युक्तो, भेदमीक्षेत कं चन ॥२९॥ न लुब्धानां प्रतिच्छन्दे, न मायिनां न मानिनां । रौद्रं यथा क्रुधांऽध्यात-
कायानां सर्वसाक्षिकम् ॥३०॥ आदर्शे मुखमीक्षेत, लुब्धो मायी मदाविलः । स्वरूपस्थं विरूपं तु, कुद्धः स्वमीक्षते यदि ॥३१॥
तत्स्वादशेदृशेऽस्याज्यपदवीं याति क्रुद्धता । निस्तृणे वद्विवचैष, निर्जने शम्यति स्वयम् ॥३२॥ व्यापारा इतरेऽप्यस्य,
रुन्ध्युर्वह्निप्रवर्त्तनं । तस्यागोऽस्य भवेत् सौख्यात्तदादौ क्षान्तिरीरिता ॥३३॥ विभ्यत्याख्या अपि क्रुद्धाद्, यद्वन्ना-

प्रापणं पुनः । मन्त्रिणोः नात्र्यतो नृत्थायाकृत्या र्थिणा हि ने ॥३८॥ दद्याद्वागती बुद्धेनाग्निनाऽहरि
 रायिका । द्रुपापनेन यथानौ । हरी समथ दक्षिणां ॥३९॥ हस्तिनागपु रंभं, मध्वत्पुनिग्नतः । कोधानिना
 व्यलन् वोरैः, शराम्लधक्किना पुन ॥३९॥ कथं कोधनाऽभ्याधिरषाद्रोपीजिनेधरम् । आपगायाः समार
 तु, वीरं मद्वस्तु समुचत- ॥४०॥ सुष्टुः कोपनः मिहः, पुनः वीरः, त्वदा । युस्तोऽयःश्रुताकां तु, विश्वेय
 गोवतिः कुधा ॥४१॥ अमप्यद्व महागीर, दग्धमेवञ्च शौचिकाः । बुद्धा दहन् न वेवेत्ति, सज्जने दुर्मनेऽपि ॥४२॥
 पोषितो हारिकः कोधाच्छस्त्रयोधय सङ्गत । रघु गीरं काञ्चनाञ्ज, ननागाऽऽधयनापतः ॥४३॥ तीर्थेणा प्रयदे
 मस्तान्, मापयन्ति बुद्धिना । दीपनायेन कापस्य, दधु-धातपरम्पराय ॥४४॥ परिष्ठा गीपने विष्णोः, वैषदेत्यपिनागतः ।
 त्रिष्टुतरितया दग्धो, रापस्य रावणान्ततः ॥४५॥ नृ त्वदोगंत्यदायित्व-भीधरस्य प्रगीयते । अमुष्य दधयानं च, बुद्धः नृद्व दधु
 सज्जति ॥४६॥ इत्येव द्रोधापत्य-महिम्नेभ्यमाश्रिताः । तदाच्यं सज्जनेरादौ, न कोधाचोपि मत्स्ये ॥४७॥ गस्ता परे
 मतो देवाः, कोधनबुद्धतास्तके । तदेवगुरुधर्माणा, पदे धान्तिषण नरा ॥४८॥ कथय. द्रापदनेन, मापयन्तोऽपरत्वंतु ।
 धर्मेरस्ते कथ वृथा, गुलनादविधिषु ? ॥४९॥ योद्धार्योर्पणमहाणा, प्रोधानाविग्ननात्पना । मागुतोऽपि भवेद्वर्ध, धान्तो
 देवो गुरुर्नृप ॥५०॥ तत्सद्वर्धं समाख्यन्तोऽवश्य धान्ति ऋगु वरा । नाम्नौ मव्यं भवेनकिञ्चित्, पुण्य मद्वन् क्रुधात्मनि
 ॥५१॥ ततो धर्मो मतश्चिरे, विधेयो यस्य नीतितः । पुस्तमेन पुन कार्या, धान्तोरात्मनि गंच्छतिः ॥५२॥ अष्टादशायथा-
 मानि, तैश्चायं प्राप्तिर्हिमन । अमतिगार्यं सर्वत्र, प्रायो वैरान् नृपय तन् ॥५३॥ शेषधर्मादनामान्, मोघं वैरं कथं त्यजेत् ।

आदौ तद्धर्मस्वाख्यायी, दिशेन्तुभ्यः पुरा क्षमाम् ॥५१॥ विकारा देहजाः सङ्गात्तद्धतां प्राङ्कृताघतः । भवन्त्यनुपदेशेन, सम-
 ग्रेष्वपि जन्तुषु ॥५२॥ धर्मः स्यादात्मसामर्थ्यात्, तत् स्फुरेद् गुरुवाक्यतः । अल्पे ततोऽप्यधुर्म, गुरवो न हि सर्वगाः ॥५३॥
 आयातेऽपि गुरौ धाम, ज्ञायन्ते चेन्न तद्गुणाः । तेषां गीर्षु कथं वाञ्छा, श्रवणाय भवेन्गुणाम् ? ॥५४॥ मानं निहत्य
 चेत्तेपा-मुपसर्पेत् पदान् सुधीः । श्रोतुं विनीतरूपः सन्, देशनां धर्ममाप्नुयात् ॥५५॥ स चेवेकित श्रुतं धर्म, यः स्यादादर-
 भाक् पुमान् । आख्यातुषु, न मत्तानां, हृदि सोऽंशत आप्यते ॥५६॥ घातान्मानस्य गुणिनां, गुणेषु स्यान्महादरः । ततो-
 ऽनुचिन्तनं धर्म्यं, धर्मस्याप्तिस्ततो भवेत् ॥५७॥ क्रोधो व्याहन्ति संसर्गं, धर्मिणां श्रवणं श्रुतं । मानेन हन्यते तस्मा-
 दार्जवं धर्ममाश्रयेत् ॥५८॥ संवरो निर्जरा चेति, द्वयं स्वरूपभागभवेत् । क्रोधमानहतौ धर्म-माख्यान्त्याप्तिविदांवराः ॥५९॥
 तदेतद् द्वयमाम्नातं, द्वेपरूपतया यतः । प्राप्तिं प्राप्तं च हन्यातां, धर्महेतुं श्रुतागमम् ॥६०॥ मानात्साधर्मिकं द्वेष्टि, मानादु-
 द्विजते गुरोः । अज्ञातं ज्ञातमाख्याति, नाधीतमपि चागतम् ॥६१॥ जितवांश्चक्रिणं पूर्वं, याधेनैः पञ्चभिः पुनः ।
 सुरासुरनरेन्द्राणां, हतो बाहुवलिर्भेदात् ॥६२॥ विशाखनन्दी राज्यं सत्समृद्धिं सकुटुम्बकं । त्यक्त्वा महा-
 तपा जातो, यातो मानान्निदानिताम् ॥६३॥ मानाच्छीस्थूलभद्रोऽगाद्वैक्रियं सिंहमात्मनः । भगिनीनां पुरो, नान्यां
 चतुष्पृथ्वीं श्रितोऽर्थतः ॥६४॥ सीतामरखलिताचारां, रावणो नापर्येद्धरि । जीवराज्यकुलध्वंस-माप्तो मानाद्विदन् परम्
 ॥६५॥ श्रुत्वा स्वोत्पत्तिमश्लीलां, मानमाप्तो महेश्वरः । लूनशीर्षं व्यधात्किं न, ब्रह्माणं तदुदीरकम् ? ॥६६॥ मानादात्मनि
 नासीद्यो, गुणस्तं रूपापयन् जनान् । क्रुद्धो जिनाय तं जेतुं, किं नागाद् गौतमो गणी ? ॥६७॥ मानात् किं नादिशच्चक्री,

भ्रातृभ्या वधवर्जिताः । मर्मस्वयस्त म प्रयज्या-मादायाद्वृक्तौ परः ॥६८॥ अग्निषेष्पितु याता, शान्धं बलिजं परं ।
 मग्न श्रीपुगादीश-पुत्रा मानमता ऽधुम् ॥६०॥ पुत्रा देवयाध्वी, देवर्ष्यामिवाननः । समादयं ततो यातां, ममा मे
 तनुमीक्षितुम् । ७०॥ अमर्तामर्षि विश्वस्य, वरुणा न्यपदयेत् । रक्ते द्विष्टे मुल दृत्, मानादेवो हरेर्गिरा ॥७१॥ ज्ञानैः
 इरात् रत्नादूपादेधर्मानपम. धृतेः । एतत् लयते पात, मानादुल्लिखमानरः ॥७२॥ गुणदीन व्यमात्मन, रिदत् मानी नरः
 परात् । मानात् त्वयानियथास्तुरग, गुणिभ्याऽपि नमेषरि ॥७३॥ नित्य शुनदीनभ्या, पुनं मानी प्रणाद्ययेत् । प्रती-
 पक्षिपु वरुण, मानाश्चस्त सुधीस्यजेत् ॥७४॥ कुदेवा दन्ता ख्यामि, गुत्रा वृदिता गता । सर्हिता धर्मतामेता, क्रिया माना-
 ऽमुशासनात् ॥७५॥ तद् द्वितीयमर्द्धतीय, एत पापौपरस्त्रिणां । मानांजा विदुषा धार्य, मर्दवं धर्मज्यपुना ॥७६॥
 कोपिने शमयेष्टक्तो, मानिन नामयेच्छृती । मायिनं तु न शुक्त व्याष्टक श्रानेतुमांजवम् ॥७७॥ मायारिनो जनान्
 मुग्धान्, प्रतार्यालिकराणीभि । अदेगसाधधर्माणा, साधयस्तीष्टरूपनाम् ॥७८॥ न्यापयित्वाऽद्वतान् लामान्, हरणी-
 व्तितात्मना । वुर्गनि विरचय्यान्तु, मार्याभि स्वायते जयत् ॥७९॥ असत् वरुत्समाख्यान्नि, जगतो परदृश्यः । धृत्वेष्ट
 रस्य साशाना, (शुद्धिः) द्विजा सर्गस्माददुः ॥८०॥ मर्मिमीना इटमाणा प्रसन्नियाश्च मन्तानि । नामकारे विवाहे च,
 राने मृत्यौ च सन्तती ॥८१॥ द्विजा मुष्णन्ति तारुजाना, सर्वस्वं विरिषाग्निभिः । प्रतार्य मायया दृष्टाः, परलभिक्रीरनाः
 ॥ ८२ ॥ युग्मम् ॥ कुदेवा देग्न स्वेपा, गुस्ता तु कुसाधवः । अयमर्षिणा च धर्मन्, माय्याख्याय धनं हरेत् ॥ ८३ ॥
 एतेषा गुणिना लंयेत्, मायया गुणिता वटः । वीतरागं यया रक्ता, दिशवासाश्चार्दिना ॥८४॥ आत्मगाध्ये स्वमाषाण्ये,

कल्याणेऽक्रोधिदाः पुनः । कर्मण्यखिलकायंत्केऽनृताख्यानाः शठाः परे ॥ ८५ ॥ कुदेवे रूपमारोप्य, देवतायाः कुसायुषु ।
 साधुताया अर्थमे च, धर्मस्य ब्रुवते शठाः ॥ ८६ ॥ अपलप्य वीतरागं, सर्वज्ञं सर्वदर्शिनं । स्याद्वादाक्लिततत्त्वोक्तिं, वदन्ति
 मायिनोऽपरान् ॥ ८७ ॥ महाव्रतधरान् धीरान् सदा धर्मपरायणान् । शठा विलोप्य सत्साधून्, गृहिणां गुस्तां जगुः ॥ ८८ ॥
 स्वर्णरीर्येयथा वेत्ता, हेयोपादेयतां वदेत् । हेयोपादेयताख्यायी, विज्ञः शाठ्येन दुष्यते ॥ ८९ ॥ सन्मुखं क्रोधनो हन्ति,
 मानी धिक्कुरुते स्फुटं । माया प्रच्छन्नघाताढ्या, प्रायो विश्वस्तघातिनी ॥ ९० ॥ मातरं पुत्रं, स्वसारं पतिमाश्रितं ।
 पत्नीं स्तुषां सम्बन्धाढ्यान, विश्वस्तान् छलतीप्सितान् ॥ ९१ ॥ दुःखं रोहावधि क्रोधान्मानतश्चिन्तनावधि । मायापाशकृतं
 दुःखं, यावज्जीव सुदुःसहम् ॥ ९२ ॥ क्रोधनो घातिनं हन्ति, मान्युत्कृष्टस्थितिं नरं । माय्यर्थाढ्यं च धर्मिष्ठं, हन्तुं धावति
 सन्ततम् ॥ ९३ ॥ क्षणं क्रोधस्य, मानस्य, धातुं मार्तं बलिष्ठता । मायाया अर्थसिद्धयापि, नान्तोऽतस्तत्पत्स्मरा ॥ ९४ ॥
 क्रोधान् मानाच्च संस्कारो, नान्यस्योद्भवति स्फुटः । प्रयुक्ता मायिना माया, शतशखं प्रवर्धते ॥ ९५ ॥ प्रणामो
 नाशकः क्रोधे, सत्क्रिया माननाशनी । मायाया ब्रह्मणाप्यन्तः, शक्यः नैव नरैः किमु ? ॥ ९६ ॥ क्रोधो मानश्च
 सङ्क्रान्तौ, धर्मस्यासिं निषेधतः । माया प्राप्तस्य धर्मस्य, नाशं कृत्वाऽध्यं सृजेत् ॥ ९७ ॥ साधू पीठमहापीठौ,
 मण्डिजीवो महाबलः । संयमाढ्याः समेऽपीमे, जाताः स्त्रीवैदिनस्ततः ॥ ९८ ॥ आचार्याणां गुणांश्चित्तं, चिन्तयां-
 चक्रतुर्दुर्लभं । संयमे सहगामित्व-मपाचक्रे महाबलः ॥ ९९ ॥ युगम् ॥ शिक्षां लान्ता यतेताग्रे, क्रोधी मानी च
 वीर्यतः । मायाराक्षसीग्रस्तस्तु, विश्वस्याहस्ततिं ब्रजेत् ॥ १०० ॥ दग्धे सम्मूर्च्छिमा तृण्या, खलपं धान्यं शिला-

कुत्रे । न तुण्योपरधूमौ न, कणस्तच्छब्दे ह्य ॥१०१॥ कृदारू गतिराण, मानिनो गिरि संवृति । विन्धिपि
 नास्ति तत्राण यन्मायाविनि याज्यते ॥१०२॥ हुदा मत्त सुटा ध्वे, वाच सदसि निर्भरा । मायावी
 तु मृदु वाच-भुस्त्रा हन्त्येव सज्जनान् ॥१०३॥ काशी मानी भवेद्वर्माण, दूर धर्मविदुस्समात् । मायी धर्म पञ्जी-
 ठत्यच्छलेद्रया यथाऽभयम् ॥१०४॥ वण्डक्रोशियत् कुदा, मानी वाद्वलेखि । प्राप्त धर्म (कजाचित्) सफलयेन्मायी तं
 सर्वशस्त्रजेत् ॥१०५॥ कुदस्य मानिनः शोधि छवस्या अपि सुरयः । ददुर्मायादिनं माप्य, शोधिदो नैव केज्जली
 ॥१०६॥ तस्माद्वर्माथिना माया, त्यजनीयाऽऽर्जसादरात् । रुदुरेण पत्तो धर्मो, स्वांपरगसाधरः ॥१०७॥ क्रोधो
 धर्मस्य हन्त्यासि मानो याग्मिप्रयस्कृता । मन्िनीरणी माया, लोभो लब्ध ठव व्ययेत् ॥१०८॥ माण्ड-
 लिनो पत्ती विष्णुधक्त्री देयः सुरापिप । अस्माद्वर्माद्रयेयं द्राक्, चिन्तेति लोभविक्रिया ॥१०९॥ क्रोधेन निरनो
 धर्मो, मायया वा मतेन च । तद्विपाक दर्शयित्वा, पुनरापाति सिद्धये ॥११०॥ मय्यामर्ष्यैः कृतो धर्मो, गति
 यच्छेत्तरा दिवि । परं भ्रमिप्सन्माना, मवाना दामयेच लुप् ॥१११॥ सान्तः क्रोधो मदः सान्तो, मायापि मितसाध्यतः ।
 अमित प्रार्थयन् लोभा, लामादेव प्रार्थते ॥११२॥ प्राक्तवाती मतः क्रोधो, मानो माया च देशिभि । लोभो इन्ति
 पुरा प्राप्त, तन्निदानी च धर्ममाक्र ॥११३॥ लोभात्पान्ते धने राज्ये, इदुस्मे नक्तिसत्रये । तथा गुप्तादि, सत्सार यतो
 हिण्डेन द्वाश्चतम् ॥११४॥ अपूर्णः पूर्णतारूपो, लोभो लाभान् प्रार्थते । विमानान्यपराप्स्यापुं, देवेन्द्र बलदायते ॥११५॥ क्रोधाद्या
 विनियर्चन्ते, लब्ध्या शुल्यादिसाधन । अयं तु नूनरूपेण, तयाप्याप्नोति संस्मितिम् ॥११६॥ विषयेषु प्रवृत्ताना, प्रोधाया

नाशमाप्नुयुः । वर्धते लोभ आश्रित्य, तांश्छायेवापराह्णिकी ॥११७॥ स्नेहाद्यांश्छेत्नुमीशाः स्युः, क्रोधादीन् सार्द्रचित्तः ।
तत्राप्ययं विशेषेण, वृद्धिमेति दुरुद्धरः ॥११८॥ क्रोधाद्याः पात्रमीक्षित्वा-दयं यान्ति न चान्यथा । अयं तु तन्तुजे दण्डे,
पठ्याम्येति सस्थितिम् ॥११९॥ सतामपि दुरुद्धेदो, लोभो यद्दशमे गुणे । सूक्ष्मांशेनाप्यनुद्वृत्तः, क्षपकस्यापि
तिष्ठति ॥१२०॥ लोभो मोहे महामल्लो, यदसौ श्रेणिमस्तके । स्थितं मुनीश्वरं कृष्टा, गुणमाद्यं परं नयेत् ॥१२१॥
क्षेत्रवास्तुहिरण्यादि, त्यक्त्वापेतां मुनीशतां । दमयेत् सुखतस्त्वाद्यान्, लोभस्तु धर्मसाधने ॥१२२॥ नतेः क्रुधः क्षमस्तस्याः,
स्यान्मानस्य समुन्नतिः । नाशोऽस्य बुद्धितस्तस्यां, मायावृद्धिस्त्वमानिकी ॥१२३॥ श्रुताभ्यासेन सा नश्येत्, स्याच्छब्दा-
स्पदता पुनः । लोभस्य तत्कथं छेद्योऽय दुरात्मा विनाश्रितिम् ॥१२४॥ क्रुद्धं मत्तं शठं कुर्यात्स्त्री स्वायत्तं क्षणादपि । लोभस्तु
वृद्धिमायाति, तामाश्रित्य तु सर्वशः ॥१२५॥ श्रुतं तपो गुणाः शीलं, समृद्धिं परमां नयेत् । धर्मस्य चेन् मीलेल्लोभममानं
वर्धयेद्भवम् ॥१२६॥ क्रोधमानौ सशाठ्यौ तु, सति वस्तुनि धावति । सत्स्वसत्स्वभिप्रायं, वप्रीयाल्लोभ ऊर्जितम् ॥१२७॥
अव्यक्ताः क्रोधमानमाया, बाले वृद्धं रुजाऽतुरे । लोभस्यैकस्य साम्राज्यं, गर्भास्मभेऽपि यः स्थिरः ॥१२८॥ परमाश्रान्ति
पश्यन्ति, क्षुद्धो मत्तः प्रपञ्चकः । लोभ एकः स्वमाधार-मभिमैति निरन्तरम् ॥१२९॥ क्षान्त्या जयेत् क्रुधं मानं, मार्दवेन
प्रपञ्चितां । ऋजुत्वेन त्रयोऽप्येतेऽगदास्तद्भावरोधनात् ॥१३०॥ उदितोऽनुदितो वाऽपि, न लोभो रुज्यते बुधैः । विनाऽऽत्म-
तत्त्वमग्नत्वं, यत् स सर्वपदार्थगः ॥१३१॥ लोभस्यान्तं स एवैति, यः स्यान्मोहाहवे जयी । संसारेऽसुभृतः सर्वैः, लोभचकि-
वशं यदाः ॥१३२॥ देवपूजादिका धर्मा, अनुष्ठानप्ररोहिणः । कार्यकारणरूपस्तु, कपायाणां जयो ब्रुपे ॥१३३॥ कपायाणां

समुच्छेदात् गुणस्यानस्य, दर्शनं । पुरोगात्ता पुनस्तत्र, पश्चादिच्छेदनं पुनः ॥१३४॥ न कषायजिता देवाः, कषायप्रेरको
गुरुः । न कषायमया धर्मो, दर्पस्तेषा नयः पुनः ॥ १३५ ॥ जीवाः रूपायिणो हेतुर्थेतेषा कुर्वते पुरः । शृण्वायागताः
सत्ता, कथं मोक्षमराप्तुयुः ? ॥१३६॥ मुदेवगुस्पर्माणा, चैत्तमीहा तनीयसो । शुद्धये तदा श्रमे श्रेष्ठान्, निरूपायानमूर्
मुधीः ॥१३७॥ संमारेज्जादिके जीवा, भ्राम्यन्ति कर्मनःदिताः । रूपाययवस्तस्ते च, रमाणूनां ग्रहे स्ताः ॥१३८॥ कषा-
यस्पर्माणयेवं, सन्तर्निगेत्याधना । मंगारथ ततोऽमृता, नित्यो वीत्राङ्गुनी यथा ॥१३९॥ योगचाञ्चल्यमृजीविः, कर्मणान्-
भ्रदेनगान् । आकृष्यात्मनि यमाति, संयोगः क्षीरनीरक्त् ॥१४०॥ रमाणूना ग्रहो जातिधंति युगं प्रयोगजं । ययोगः
कर्मण्यधिनो, जीवे प्राक्कालसञ्चितः ॥१४१॥ यागस्यापि मवेच्छेद्, मकरसपारूपाययोः । रूपायगरकं कर्म, नाकषायो
भगेदसुः ॥१४२॥ न भवान्स्मायते, निष्कषायरगतः स्फुटं । मरूपायगतो यागा, मरुतं कर्म संसजेत् ॥१४३॥ भवमात्य-
गुणाच्छेदं, विधत्ते कर्मणि श्रिते । रमः स्थितिश्च तद्युग्मं, सदा कुर्यात् कषायमाक ॥१४४॥ मिथ्यात्वाद्या सता नैक-हेत-
वोऽय मनीषिभिः । आधत्ते बन्धने जालो न कषायान निना तथा ॥१४५॥ कर्मणास्पवो जीवे लज्जा नापान्ति बध्यताम् ।
अस्मत्तये यथा शुक्लं बुद्धे गेल्लो रजांमयः ॥१४६॥ जन्म मृत्युर्नरा गग- भोगो योगवियोगजः । अन्तुता आगम्यता नैते,
इल्लमाः स्फुः पदे पदे ॥१४७॥ येनता प्राणिना मरुं बडा पुद्गलजाः परे । बद्धस्तै प्राणिनि माणान्, जीन कर्मवशंवद्
॥१४८॥ या राचिचेतना जीवे, स्फुरेत् माञ्छादिमम्भता । नदात्पा पुद्गलायतो न स्वतन्त्रो मनगपि ॥१४९॥ पूर्ण
रूपमशील-मनन् स्थिमध्यग । विना द्विवं न तुराणि, परे स्थाने भवेज्जिवे ॥१५०॥ पुद्गल्विगुतो जीव, स्वभावस्थः

शिवे भवेत् । पुद्गलायत्तताञ्छोपे, भवे प्रतिभवं नृणाम् ॥१५१॥ भवे भवेऽमिलज्जन्तुर्ज्ञानं वन्धुसखिव्रजान् । मृत्यौ हित्वा
 समं सर्व-मन्वेति जननान्तरम् ॥१५२॥ मोक्तव्यं भवणं सर्वं, यद्दुःखेनार्जितं भवेत् । अर्जितं नैव मोक्तव्यं, जातु भव्येन
 मोक्षगैः ॥१५३॥ धर्मस्य द्वेफले सिद्धे, शिवं स्वर्गश्च तत्र तु । स्वर्गः संसाररूपस्तत्, प्राप्यं कृषिपालवत् ॥१५४॥ आस्ति-
 कानां फलं साध्यं, धर्मस्य शिवमिष्यते । तद्द्रष्टा सर्वदर्शी ना-चीतरागस्तथा भवेत् ॥१५५॥ दृष्टे ध्येये तदुत्थान-कारणं
 ज्ञातुमर्हति । तन्मोक्षसाधकं धर्मं सर्वज्ञो देष्टुमर्हति ॥१५६॥ जीवे कर्माणुसम्बन्धां, रागद्वेषविभावितः ॥ शिवमत्येति स
 प्राणी, सर्वज्ञो रागवर्जितः ॥१५७॥ शिवाय क्रियते धर्मः, सकृपायो न युज्यते । सोऽतः कपायभेदानां, नाशो धर्मतया
 मतः ॥१५८॥ पूर्णज्ञानादिरूपा य-दशरीरा च शाश्वती । मुक्तिस्तत् साधनं तस्या, ज्ञानाद्या एव नेतरे ॥ १५९॥
 ज्ञानमात्मस्वरूपं यद्वाधितं कर्मभिस्तकत । ज्ञानरूपशिवेष्वनां, क्षेया तत् कर्मसन्ततिः ॥१६०॥ आत्मना कर्मसम्बन्धः,
 कप,यैरेव जन्यते । तत्कृपायाः सदा क्षेप्या, धर्मस्तत्क्षयणामयः ॥१६१॥ पूर्णं धर्मं समाचर्य, पूर्णमापत् फलं स्वयं ।
 स एव देवतारूपाऽव्यो ध्येयो मान्य एव च ॥१६२॥ मार्गे तदुदिते ज्ञेये, ये प्रयान्त्यपरानपि । गमयन्ति मत्ता धन्या,
 गुरवः पूजनास्पदम् ॥१६३॥ मैत्रीभावमयो धर्मो, जयस्ते नहि दृश्यते । कपायाणां कथं वैरानुपङ्गा धर्मसाधने ॥१६४॥
 अपराधपरा जीवाः, सर्वे कर्मवशंवदाः । धर्मं धातुं समीहा चेत्, त्याज्यं वरं कपायजम् ॥१६५॥ तच्चतुर्णीं कपायाणां,
 जयो धर्मतया मतः । नहि दावानले दीप्ते, रोहन्त्यङ्कुरजातयः ॥ १६६ ॥ विद्यासिद्धौ श्रुतारम्भे, निधिलाभेऽपि
 सज्जनाः । प्रयता विघ्ननाशाय, प्राक्मश्वात्सिद्धकामनाः ॥ १६७ ॥ शिवाय धर्ममातृन्वन्, सत्याद्यं धर्ममादितः ।

कपायाणां जपं कुर्याद्, यत्ते धर्मस्य घातकाः ॥१९८॥ उपदेष्टा स एवाहो, यः सिद्धिं देययन् पुरा । विघ्ननाशक्यं पूर्वं,
 विधिं दिश्यामनात्मने ॥१९९॥ कपाया रोधनं धर्मं, ज्ञातेऽस्मिन् घातका अमी । धर्मपुम्भिरततोऽवश्यं, कार्यस्तेषां
 क्षयः पुरा ॥२००॥ निरोद्धव्या अनुत्थाना उत्थिता अपि धर्मिमः । सर्वं क्षान्त्या मृदुत्वेना-ज्वेनासद्गभावतः ॥२०१॥
 निदन्तारि हते हृदे, कार्यग्रिग्रविपायिना । साध्यते साधकः सिद्धिर्यत्नाच्चावंगं विरम्यते ॥२०२॥ कपायाणां वधं कृत्वा,
 धर्मराथाविधाश्रिता । सस्यासं धर्ममाघातु मुग्रतः स्यात्परः सुधीः ॥२०३॥ जिनेऽत एवात्रादिरूप क्षान्त्यादिकान् पुरा । विघ्ना-
 भारविशौ दधान्, प्रोक्तो धर्मः सनातनः ॥२०४॥ हिंसादिभ्यो यथाहंति, जायन्ते स्वस्वभावतः । सत्यादिभ्यस्तथा धर्मोऽङ्कु-
 त्रिभोजनः सनातनः ॥२०५॥ एतमध्ययमीक्षस्य, हेतून् यद्वोधयेज्जनान् । पापे पुण्ये भवे मोक्षे, भुत्वा भव्यः भयेच्छिवम् ॥२०६॥
 अज्ञातं सेवधि धाम्नि, दर्शयन् स्मिन्मो नरः । किञ्चिदप्यददानः स्यादुपकारिधुरन्धरः ॥२०७॥ तथात्मन्योस्मरूपं योऽङ्गीते
 मन्वान् विनिर्दिशेत् । आप्तः सत्सार्धनर्पुक्तं, नादौ स कथमीधरः ॥२०८॥ कोथापुद्गरूपाणि, न वचांसि जिनेशिनो । कपाय-
 वंद्दृष्ट्वैव न, नातुचन्धीनि लेखतः ॥२०९॥ वचसो मूलमाख्याता, निर्दोषो गुणवान् स चेत् । तदुक्तानि हि सुस्तानि, परोक्तानि
 तु नो तथा ॥२१०॥ ज्ञाता(पूर्ण)ज्ञानी पुराज्येष्टयो, यथा ज्ञान तथा वदन । यथार्थमाख्यातामेति, तत्तत्स्यं वदतां वरः ॥२११॥ ततः
 कपायदन्ताराः वीतरागा महाव्रताः । सर्वज्ञास्तत्तन्दृष्टारो, देवा मान्या क्षिरगमा ॥२१२॥ सर्वध्वीतरागोक्त, यावज्जीवमनुसरन् ।
 गन्ता मार्ग एगंजता, गुरुरनन्योऽन्यथात्रिधः ॥२१३॥ सम्यक्त्वज्ञानचारित्र्य-त्रितयं मोक्षसत्यम् । परमार्थेन चारित्र्यं, द्रव्य-
 मार्गं तु माधनम् ॥२१४॥ वन्यभावो निर्जसा च, मोक्षे हेतु इयं त्विद । तपःमंयम हन्धुक्ल चारित्र्यं मोक्षसाधकम् ॥२१५॥

त्रीण्यपीमानि सिद्धौ तद्गुपादानानि साधनं । त्रितयं तेन मार्गोऽयं नाध्वा रुध्येत पत्तने ॥१८६॥ चारित्रं प्रकट तपा,
 स्याद्ये सुवीर्ययोगतः । चारित्रमोहनीयस्य, नाशकास्तत्त्ववृत्तिः ॥ १८७ ॥ नाशे चारित्रमोहस्य, त्यागः संसारवर्त्मनः ।
 अवाप्तकेवलास्यागं गृहिणोऽतो वितन्वते ॥१८८॥ चारित्रपरिणामस्य त्यागः कार्यमनाविलं । महाव्रतानि पञ्चातश्चारित्र-
 परिणामिनाम् ॥ १८९ ॥ धर्मस्त्यागः संयमोऽपि, चारित्रं मुनिर्यपिता । महाव्रतैः समस्तैस्त-दाद्यं वधविवर्जनम्
 ॥१९०॥ यद्यप्यहिंसारक्षायं शेषाणीति प्रगीयते । आद्यं स्थानं पाप्मनोऽपि, वध एवाङ्गिनां मतः ॥ १९१ ॥
 असत्यादीनि जीवानां, बाधाकारीणि देशतः । हिंसा सर्वं भवं ध्वंसेन चाग्रे तत्प्रतिक्रिया ॥१९२॥ स्वात्मरक्षापरो
 जन्तुर्व्यवहारी च तदितरः । तदहिंसाव्रतं त्वाद्यं, मतं जैनेन्द्रशासने ॥१९३॥ सत्यप्येवं न कोऽप्यत्रा-हिंसायां
 विवदेन्नरः । सर्वेषां धर्मनिष्ठाना-महिंसावादवर्जिता ॥१९४॥ के जीवाः को वधः का चा-हिंसा तत्पालनं कथं । फले
 दोषा गुणाः के च, कोऽनुबन्धः पत्र च ॥१९५॥ इत्यादीनां पदार्थानां, चेत्सत्या स्यात्प्ररूपणा । तामाधाय कृताऽ-
 हिंसा, फलिनी न पराद्विधेः ॥१९६॥ पण्णां जीवनिर्कायानां, न श्रद्धा चेत्कथं धरेत् । अहिंसां सर्वजीवानां, वध
 चेत् त्रसेष्वेव जीवता ॥१९७॥ न सम्भवेजीवनाशो, न चाक्षादिविनाशनं । वधः किन्तु जीवप्राण-वियोगो वध
 आर्थिकः ॥१९८॥ न हिंसाया अभावेन, मताऽहिंसा यतोऽङ्गिनः । नाज्ञाना विकला धर्म, लभन्ते विरतिं विना
 ॥१९९॥ नाज्ञानं पुण्यपापानां, वन्धे त्राणं फलेऽपि च । पापं ततो ह्यविरतिर्धर्मो विरतितः पुनः ॥२००॥
 अहिंसैवा ततोऽसृनां, वधस्य परिवर्जनात् । पालनाऽऽचारहेतूनामीर्या रजोहरादिभिः ॥२०१॥ पालनायाः फले

ज्ञात, मतायात्रा महर्षेय । दापे ब्राह्मसुभूमाद्याः, परत्र शिवसङ्गति ॥२०२॥ सुष्ठु ज्ञान भवेद्देया, भेदाना परतो
 यच । यदि तज्ये तदा तथा, स्यादहिंसाऽप्यथा न तु ॥२०३॥ संसारस्मोचका यज्ञे, पशुघातविधायिनः । मास-
 मक्षा भनाचारा अहिंसा किं न भवन्ते ? ॥२०४॥ मुख्या चैवमहिंसाऽपि, हिंसा स्यात्परमार्थतः । ज्ञानेऽसः
 मत्यता चापि यागार्थं च यदा भवेत् ॥२०५॥ तदेव जायते तस्या-दहिंसा स्वःस्मिप्रदा । अतोऽन दशधा धर्मे,
 सत्यं मङ्गीयेते दुर्धः ॥२०६॥ लोके यत् सत्यमुद्गीर्णं, तेनैवाव प्रयोजनं । न व्युत्पन्ना यता बुद्धि-रादौ सत्ये
 भुतेरिते ॥२०७॥ लापे यत्र मूषा सत्यमिति सङ्गीयते यत् । व्यवहारो लोके, सत्य मत्येति लोमतः ॥२०८॥
 तत्ततोऽमत्यमप्येय, सत्यं ब्रूते जर्नमत । नाम्ना धनमिति नि.स्व-माहाबुद्धि महाभक्तिम् ॥२०९॥ लोकोचरे मतं
 निर्द्वैतवचः मत्स्यं तथागतम् । असत्यं तद्विस्तारं, मिथं बोभयरूपम् ॥२१०॥ व्यवहारगतं वाक्यं, व्यवहारकरं
 नृणा । निरुद्धं न पापाय, यत्र बुद्धिस्ततोऽप्यथा ॥२११॥ अत एव मतं सच्चिद्वितीयं तु महात्रतम् । मृषोक्ति-
 निरतिरूपं, न सत्यरदनं पुनः ॥२१२॥ यथेष्टपत्तिक्रमो जीवे, मत्यादीना तथा भुते । मत्यादीनि मतान्याप्तैः, पञ्च
 दानानि प्राणिनाम् ॥२१३॥ पञ्चमादृतयस्तेषा, क्षयादि च गुणकमात् । तथापि धोतुल्लेगानु-गुण्यमाश्रित्य सूरिभिः
 ॥२१४॥ द्वय चतुर्था वा मान-माख्यान भुतसागरे । ज्ञानानामप्यस्तोऽपि, मानद्विके भुते मतः ॥२१५॥ अनुयाग-
 कृता पपं-जनमाश्रित्य कीर्तन । जनां मानं चतुर्थापि, मनुजेऽस्तथोदितम् ॥२१६॥ तथात्र व्यवहार्याणां, वाचा
 सत्यतामाश्रित । लोको न च्युत्तना यायाद्वितीयं न च बुधले ॥२१७॥ उपपन्ना उपपत्त्यन्ते चोत्पत्त्यन्ते समे

भुवि । कुपथास्ते मृपावाद-मूलाः स्वार्थैकसाधनाः ॥२१८॥ कुदेवाः देवतां स्वेपां, गुरुतां कुत्सिताः पुनः ।
 गुरुतां गुरुताहीनाः, प्रकाशन्ते मृपोदितान् ॥२१९॥ द्विजाद्याः स्वार्थसिद्धयर्थं, कुधर्माणां तु सुधर्मतां । कथयन्तो
 जनांश्चित्रं, मुष्णन्त्यात्मोदरम्भराः ॥२२०॥ सर्वमेतन्मृपावाद-प्रभावाज्जायते पुनः । स्थाप्यतेऽप्यनृतां कृत्वा, युक्तिं
 मुग्धप्रतारकैः ॥२२१॥ न ज्ञानं स्यादमूर्त्ताना-मात्मादीनां विना चिदं । केवलारुह्यां ततो तेऽमूनाहुस्ते हि मृपागिरः
 ॥२२२॥ शब्दो रूपं न गन्धोऽस्ति, रसः स्पर्शोऽपि लेशतः । आत्मन्यतो न सर्वज्ञ-मृते तत्सत्यवादकः ॥२२३॥
 आत्मैव ज्ञायते चेन्ना-सर्वज्ञैस्तर्हि तद्गतं । परिणामस्य वैचित्र्यं, जानीते कथमीदृशः ? ॥२२४॥ अज्ञाते परिणामे तु, न
 ज्ञानं तत्परावृत्तेः । तदज्ञाने च बन्धस्य, वृथा वार्ता क्षयस्य च ॥२२५॥ बन्धे मांक्षे न ज्ञानं चेद्, धर्माधर्मकथा वृथा । तत्
 सर्वज्ञं विना कोऽपि, स्यान्न तत्त्वार्थसत्यगीः ॥२२६॥ लोकेऽपि पापमुत्कृष्टं, मृपावादोद्भवं मतं । तत्सत्यवचनोक्तीनां,
 धर्मत्वं स्यादनाहतम् ॥२२७॥ निषिद्धेष्वन्यपापेषु, चेन्मृपाभाषणादरः । सर्वं निरर्थकं बौद्ध-साधुदृष्टान्ततो मतम् ॥२२८॥
 जगत्सर्वं यथाभावं पुण्यतो नातिवर्तते । पुण्यं शुभात्मचित्तेन, तत् पुनः श्रुतिसम्भवम् ॥ २२९ ॥ श्रुतयश्च यथार्थश्चिद्,
 जगद्वस्तुनिरूपिकाः । तदा पुण्यममर्यादं, श्रोतारश्चिन्वते ननु ॥२३०॥ इत्थमालोच्य विद्वद्भिर्-गीयते यत्प्रतिष्ठितं । सत्ये सर्वं
 जगद्व्योको, यत्पुण्येनानुकूल्यभाक् ॥ २३१ ॥ श्रमादिसंस्थिता जीवाः, पापप्राचुर्यपूरिताः । तैऽपि पूर्वावतारेषु, भ्रुतोत्तीर्ण-
 क्रियावहाः ॥२३२॥ तदिदं श्वभ्रल्लोकोऽपि, श्रुत्यनादरभावतः । समर्ज्य पापप्राग्भारं, तथाभावं प्रपेदिरे ॥ २३३ ॥
 श्रुतयश्चेद्यथार्था न, तदुक्ता-नादतेरघं । न स्यादेवं च न श्रमो, लोकोऽपि सत्यमन्तरा ॥ २३४ ॥ मोक्षोऽप्यनादिकालीन-

गर्भसङ्गविरजनात् । गर्भसङ्गविमुक्तिश्च, वन्यामागच निर्व्रजान् ॥ २३५ ॥ संवरां निर्व्रजा चेतो, सम्यग्त्वादिगुणोद्भवे । मयार्थ-
 व्यापनात्प्राप्तुं सम्यक्त्वादिसमृद्ध्याः ॥ २३६ ॥ लाक आथग्रतः भिद्दि, यागसमाप्तरः पुनः । सरितां लांशमावृत्त्याऽ-
 स्थिताऽगच्छ उज्यते ॥ २३७ ॥ त्यागागच्छति चेना, त्रिचिन्त्य ज्विनाश्रयः । उतं लांकोऽप्यलोऽथ, मस्य नेरातिरते
 ॥ २३८ ॥ गुग दंत्याः क्षेप्याला यक्षा भूताः पिशाचकाः । जलं पद्विपयस्तांश्च सत्यात् स्वप्ननि देहिनाम् ॥ २३९ ॥
 इहान्यलांरुगे सर्वं, वस्तु सत्यं प्रतिष्ठितं । द्वोपं नेरात्स्वेदच्छिस्तस्याद्विगुभार्पणतः ॥ २४० ॥ एरं च जगतां जग्य-जरा-
 नात्, यदंशोऽसत्यगः पर्यच्छिन् ॥ २४१ ॥ त एर परमेष्ठानाः, सत्ये यत्प्रतिमानताः । प्ररितं सदा सत्यं, यैः सरस्वरूपमानतः
 ॥ २४४ ॥ यां दधाति परं प्यान, सत्यस्य स घणोज्ज्वलि । स्वस्थान रागोदयेयोद्धान्, नाग्यथा सत्यसंस्थितिः ॥ २४४ ॥
 मोक्षमार्गमपिणो सोऽर्थं, सत्यं मार्गं प्रतिष्ठितः । यः साधयेन्न वाग्यो गद्, गुच्छाः पारु न वृन्ते ॥ २४५ ॥ परात्मना
 गुगानी यत्, रेखलज्ञानभास्वता । सत्यमूर्तिर्निमासीत् तत्, कुलीध्वरपि तन्निष्ठम् ॥ २४६ ॥ आत्मादीनाहंतेऽपि, यद्गुगादिवचः
 द्रव्य-वस्तुनाभिर्निमिश्रणम् ॥ २४८ ॥ पायसं पोषकं लेह्य-स्तस्यापि मोक्षयते यूपैः । न परं विपसन्मित्रं सरहेनाप्यु-
 पयुज्यते ॥ २४९ ॥ शुद्धसत्त्वैर्पिणा तस्मान्, त्याग्याः सर्वं वृत्तीर्षिकाः । द्रुतमोक्षमार्गमस्तुः सेव्यः सत्यप्ररूपकः ॥ २५० ॥
 सत्यमन्वेपमाणस्तज्जनो मार्गं प्रतीच्छति । अतोऽप्यगंकिन्तं, सत्ये धर्मोऽवतारणं ॥ २५१ ॥ मार्गो धर्मो हया धीरं,

पुण्यं पापं दृष्यो गुरुः । देवो मोक्षो च स्युः सिद्धा, यदि सत्ये प्रतिष्ठिताः ॥२५२॥ युगादौ जगदीशेना-वाप्य केवलमुज्ज्वलं ।
 हिताय जगतः सर्वं, सत्यमाविष्कृतं जने ॥२५३॥ पाश्चात्यैः स्वार्थसिद्धयर्थ-मशौचैरन्यथा कृतं । अमृतं विपसाङ्गत्यात्, किं न
 स्याज्जीवितापहम् ? ॥ २५४ ॥ असर्वज्ञस्ततो धार्यं, शौचं स्वपरतारकं । शौचं तद्यद्युगेशोक्तं, स्वार्थेनमिध्यमाप्यते ॥२५५॥
 अन्यर्गीतं तपः सत्य-मिन्द्रियाणां च निग्रहः । दया स्नानं च शौचत्वे, तत्सत्योक्तिसमाश्रितम् ॥२५६॥
 यथाऽऽरोग्याय जन्तूनां, धनाढ्येन दयालुना । कृता रम्याऽऽरोग्यशाला, यावज्जीवं च पालिता ॥२५७॥ सैव
 लोभान्धमतिभिः, पाश्चात्यैः शौचमोषिभिः । सकुटुम्बं स्वमुद्दिश्य, ध्रियते जीवनोद्धहे २५८॥ एवं प्रतिष्ठितं
 सत्यं, पश्चाज्जातरधार्मिकैः । शौचवाह्यैर्विपर्यासः क्रियतेऽसत्यसंस्थितैः ॥२५९॥ यथा शौचं गृहस्थानां, व्यापारो
 भावतो मतं । पूजाविधौ न्याययुक्तो, न्याय्या पूजा तु नान्यथा ॥२६०॥ एवं यथाश्रुतं सत्यं, पर्यदां स्थाप्यते
 पुरः । तच्छौचमन्यथाकारं, व्याख्या शौचवहिष्कृता ॥२६१॥ अत एव पुरा विद्भिः, सङ्घे रीतिः प्रवर्त्तिता ।
 तन्मङ्गलं जगच्छ्रेष्ठं, शरणं यज्ञिनोदितम् ॥२६२॥ एवं चेत् स्वार्थपङ्कानां, सत्ये मिश्रणमाचरेत् । तथा भावस्य
 वैतथ्यान्, नाशौचादवाशिष्यते ॥२६३॥ बाह्यं देहादिकं चित्ते, व्यवस्थाप्य पुरोदितं । चेद्विपर्यास्यते लोकः,
 किमशौचं ततः परम् ? ॥२६४॥ बाह्यान्यपनयन्तीभेऽ-शौचानि सरिदादयः । असत्यमिश्रणं चिन्तं, न ते
 शोधयितुं क्षमाः ॥२६५॥ अपनीय यथाऽशौचं, निजाङ्गादपि सम्भवं । शौचमाद्रियते विज्ञैः, सत्यं शौचं
 तथा श्रय ॥२६६॥ यश्चाशौचं जिनोक्तीनां, कुर्वन् मुग्धान् प्रणाशयेद् । भावप्राणवियोगेन, तस्येमाः प्रेत्य दुर्लभाः

॥२६॥ विगर्भता. मयस्यानां, धानानां मयस्यामणि । मयान धन्यान् परिध्रम्य, ते गानि द्राष्टुं त्रिवं
पदम् ॥२६॥ मय्यानां तमयस्वीनां त्रिनेत्रानां विगर्भता । मयन् म्या पंथिमृष्टेय, मयानु धामययमनननः
॥२६॥ साधसामंस्त्रिणा कन्ध, मयस्यामिदिग रसाः । त्रिनाद्यामिदिगर्भता गुरुरं पंथिमृष्टेय ॥२७॥ मयगि-
र्ययमयस्या, धर्मताः शुद्धसामंस्त्रिणा पा, मय्यामन्धमनप्रदा ॥ २७१ ॥ कन्धया देवता
नेता, देवतागवस्त्रिधिता । कान्धरमन्धमन्धना-द्वक्तो कर्णा मयंन्ध मुनिः ॥ २७२ ॥ क्रीनताप्रान्धमन्धना,
कन्धितो मयंन्धुनि । मयारकाग्रिम मयस्या, वादी दाम्भिकिन्धर ॥ २७३ ॥ कृता मयंन्धमन्धना,
गुन पूग । परिध्रम्य मय्यामन्ध, कर्ण श्रीराममयस्या ॥२७४॥ पंथिमृष्टेय मय्यामन्ध, द्रष्टा कन्धि-
ता न तैनागा-मय्यामन्ध कृतामन्ध ॥२७५॥ पंथिमृष्टेय मय्यामन्ध, कन्धितो मयंन्धुनि । मय्यामन्ध
दन्ध, दीशो पिता मन्धः पुनः ॥२७६॥ न मय्यामन्ध मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, द्रष्टा कन्धि-
तीरंशान् ॥२७७॥ मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना
पार्थिवो मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना
मय्यामन्धमन्धना, पुनः मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना
मन्धो मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना
मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना, मय्यामन्धमन्धना

मुनिभिः सदा । परमं शौचमास्थाय, कथ्या धर्माय देहिनाम् ॥२८३॥ वच एकमपीशोऽतमन्यथा चेद्वदेजनः । तथा निह-
 वक्रोऽपि स, गच्छेत् शौचेन वर्जितः ॥२८४॥ गृहस्थाः साधवश्चेति, भोगिनस्त्यागिनो नराः । परं ते शौचहीनास्तु, नैक-
 वर्गे पतन्त्यमी ॥२८५॥ अव्यक्ता इति ते ख्यातास्तत एव शिवेऽर्चयन् । तत्कृते यत्कृतं तन्न, ग्राह्यं वा, परथापि वा ॥२८६॥
 तदेवं सत्यनिष्ठैर्यद् दृष्टा केवलदृष्टितः । सत्यं यद्वयाकृतं तच्चेच्छौचो ब्रूयात्तथाविधम् ॥२८७॥ न चार्जवाद्युक्तस्योक्तिः
 शौचानां कदापि हि । तत्प्रमाणीकृतिश्चापि, शुचीनां भ्राजते न हि ॥२८८॥ एवं च सत्य आम्नायः, शुचिर्मिव गीयते ।
 विशेषेण यतीन्द्रैस्तद्वारणीयं प्रयत्नतः ॥२८९॥ साधवो यज्जगज्जन्तून्, दौर्गत्यपातनादरान् । प्रतिबोध्य शिवं मार्ग-मानेतुं
 सर्वथोद्यताः ॥२९०॥ अत एव गृहस्थेभ्यः, शौचमेतद्विशिष्यते । तदशौचेन यल्लोक-समूहः पापभाजनम् ॥२९१॥
 अत एवोच्यते शस्त्रे, साधूनां वस्तुलोपिनां । स्पष्टा निह्वता नैषा, गृहस्थानां तु कुत्रचित् ॥२९२॥ श्रावकाणां कथा धर्म्या,
 स्यात्कुटुम्बिष्वपि प्रभोः । साधुभ्यो यः श्रुतो मार्ग-स्तस्य रात्रौ निदेशनात् ॥२९३॥ अत एवाथ्यते सद्भिर्हित्वा चक्रिपदा-
 दिकं । श्रावकाणां गृहे दास्यं, यत्तदौर्गत्यकृन्नहि ॥२९४॥ तत्रापि शौचमास्थया-नुवदेन्मार्गमाहृतं । प्रतिक्रम्या ततस्तेषां,
 विपरीतप्ररूपणा ॥२९५॥ अन्यतीर्थिकसार्थाय, वदेत्स श्रावकोत्तमः । नैर्ग्रन्थं शासनं ह्यर्थः, परमार्थोऽखिले जने ॥२९६॥
 यदस्ति भुवने तस्मा-द्व्यतिरिक्तं समं तु तत् । अनर्थकारकं जन्तो-र्यस्मात्संसारमज्जनम् ॥२९७॥ एतच्छौचं गृहस्थानां,
 परमार्थानुसारिणां । प्रभावेनास्य प्राप्नोति, सिद्धिमेव भवात्प्रातः ॥२९८॥ अत एवर्षिभिः प्रोक्तं, गृहस्थाः संयमोत्तराः ।
 अन्यतीर्थीयमिक्षुभ्यो, न ते मार्गमपि श्रिताः ॥२९९॥ अतः सत्यस्वरूपोऽयं, धर्मः शौचपरिष्कृतः । सततं सेवनीयो य-

दत्तो दत्ते शिवश्रियम् ॥३००॥ एव सत्यान्विते धर्म, औचवाक्येन देक्षिते । आदेयता तदा देष्टा, यदा स्यान्मार्गसंस्थितः ॥३०१॥ न प्रतिज्ञामते वाच्य, सञ्जनैरणुदीरित । प्रमाणीक्रियते लोके, ज्ञासते तु विशेषत ॥३०२॥ त्रेनस्य दर्शनस्येय, विशेषो यदनादिके । भवे आगम्यद्विरनिष्ठ-भसयतनया स्थिते ॥३०३॥ जन्तुभि सर्वपापाना, स्थानान्यासेवितान्यतः । त्यज्यन्ते तानि यावच्च, तावत्तान्यनुगानि वै ॥३०४॥ अत एवावतानीष्टान्यथागमकारणे । अन्यैर्मते तु भावतव्य, योग्येयत् क्रियतेऽङ्गिमि ॥३०५॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥ यदा व्यपगत जन्तो-विष्णत्त कर्मआषवात् । तदा मत्स्येति वन्ध सा-ऽज्जता- ल्कर्मोदयागतात् ॥३०६॥ इन्द्रियाणा कषायाणा, रोध स्यादास्तबोऽभ्युनः । न हीन्द्रियाणा नाशे चामावे तत्पापविच्युति ॥३०७॥ अतोऽज्जतानि संयम्य, मनोऽक्षानि च सहसु । चतुर्णां तु समुच्छेदे, न यागेभ्यो भगवजम् ॥३०८॥ न चापि- कारिणा सप्ताऽप्रतिज्ञाया जर्जरपि । दीयतेऽजा धर्मदेष्टा, प्रतिज्ञाचान् भवेद् धुरम् ॥३०९॥ सत्यपदादश्च पापाना, स्थानानि जगतीतले । पर हेतो फले चांशे, पञ्चस्वायेषु सद्गमः ॥३१०॥ हिंसावृत्तस्तेष्वेयोषार्जेषु सन्धा मनीषिभिः । कार्यते धर्मेदे- द्गुत्वा-धिकारार्पण आदित. ॥३११॥ एवं विस्ततो विध्यात्वा-द्वक्तोभ्यश्च यो यति । सन्धा गीताथंता लोकान्, देक्षये- दर्ममार्गतम् ॥३१२॥ गृहीता चिरति पञ्चाथावज्जीव प्रणालयन् । धुर संयमस्त स्या-दन्यथाऽज्जर्ने सार्धेका ॥३१३॥ उपदेशे स एवाहो, यः स्याज्ज्ञानादिमार्गद । स्वयं गच्छन् शिवं मार्गं, न कदर्शित आक्षया ॥३१४॥ यो वाञ्छति जग- जन्तून्, मरणात् परिणोचितु । सर्वयत्नेन सर्वधि-निरपेक्षमना सदा ॥३१५॥ न्यात्रे पथि स्थिता विज्ञा, सममीधरनि- स्वकान् । श्रुतास्तादितराश्चापि, प्रेक्षते न्यायतत्त्वणा ॥३१६॥ पृथ्वीकायादिकान् सर्वान्, पञ्चाधान्तानवन् सदा । प्राणि

रक्षाभिधं मार्गं, देशकः सञ्चरन् भवेत् ॥३१७॥ वर्त्तमाने भवे यो न, दुःखमण्वपि देहिनां । न कुर्यादाग्रमास्थाय, स प्रष्टो
 धर्मदेशकः ॥ ३१८ ॥ अत्रताक्षकपायान् यो, निरुणद्धि सुयोगवान् । अर्हतां संयमे यायात्तदर्थाय धृतोपधिः
 ॥ ३१९ ॥ अतोऽसौ सप्तदशोच्यतेधिकार्यपेक्षया । पर्यङ्कितोग्रहश्चैव स्वरूपं जीवरक्षणम् ॥ ३२० ॥
 स्थावरत्रसजन्तूना-मभिघातादिवर्जने । संयमः कर्मवन्धानां, रोधेऽतो निर्जरापि च ॥३२१॥ यतमानो यतिर्हि-
 सा-मापन्नोऽपि न हिंसकः । तत्कर्मवेदनं शीघ्र-मतोऽसौ निर्जराफला ॥३२२॥ यो जीवानां परित्यज्य, यतनां
 वर्त्तते यतिः । पापानि कटुपाकानि, स वध्नाति पदे पदे ॥३२३॥ अतो जीवादितत्त्वानां, ज्ञानमादौ हितं मतं ।
 मोक्षेच्छाऽर्हद्वचःश्रद्धा, मुनेः पट्टकायगोचरा ॥३२४॥ अत्रोपयोगि सर्वं तत्, संयमस्य फलं महत् । लोकपर्यन्त-
 वर्तित्वान्तं शास्त्रकृतेऽस्तिम् ॥३२५॥ अज्ञानं निन्द्यते शास्त्रे, संयमस्याकृते- पुनः । तद्वान् वेत्ति न पुण्यं
 वा, न पापं वाऽनवबोधतः ॥३२६॥ ज्ञानत्वे नैव रुचिरं, किं तु हेयादिवोधनात् । दावे पङ्क्तोः फलं किं
 स्यान्, नेत्राभ्यां वीक्षणादपि ॥३२७॥ नयाः शुद्धा अतो मोक्ष-माहुः संयममेव च । वन्धाभावनिर्जराभ्यां,
 सोऽस्मादेव प्रसिध्यति ३२८॥ दीपनेत्रे प्रयुज्येते, रजसां परिशोधने । न शोधनोद्यमस्ताभ्यां, किन्तु स्यातां
 तदस्थिते ॥३२९॥ तथापि नान्यथासिद्धे, ते यत्तत्परिणामतः । मतः पापक्षयस्ते च, ज्ञानदर्शनद्वंहिते ॥ ३३० ॥
 आवर्जीकरणान्मोक्ष-स्तच्च केवलज्ञानतः । क्षय्याणां कर्मणां श्रेणोः, करणं नान्यतः पुनः ३३१॥ जानाति
 कर्मणां सङ्घं, यं श्रेण्या अधिकं पुनः । केवलेन क्षयीकर्तु-मादतः स्यात्समुद्धतौ ॥३३२॥ संयमः केवले

शुको, न हेतुदर्शनं विना । अमेध्योत्तरसदृशा-स्तस्मान्नापुस्तकयतु ॥३३३॥ जीवाद्यस्तित्यमानी स्या-द्वरश्यं
 बर्मकापन । गति बहुविधा जानन्, स स्यान्निवेदनिर्भरः ॥३३४॥ निर्विण्णां पोथमांशु-रनुकम्पां सदा
 धरेत् । ततः संयमस्ताकाहो, दर्शनी नान्यथा भवेत् ॥३३५॥ भुत्वा वैद्यानिकाल्यानं, बुध्यव्याथ रक्षणं ।
 संयमोद्योगरक्षार्थं, स्वा-यायाथादर पुनः ॥३३६॥ ज्ञानदर्शनधर्मुणा, नूननाड्यस्त्वनि भासते । तेन देशरिराधित्वं,
 शोले तेषां प्रगीयते ॥३३७॥ अद्भोऽपि प्राप्य चारित्रं, समृद्धाऽस्मीति मन्यते । अतः कैवल्यशीलस्य, देशारा-
 धकता मता ॥३३८॥ पदानि पञ्च पूरयानि, ज्ञासने परमेष्ठिना । सर्वाणि संयमाख्यानि, सिद्धे स्वरूपसंस्थितेः
 ॥३३९॥ अष्टादशशीलाज्ञाना, सद्व्याणि तु संयमे । तेनैकादशीकाः आढा, अपि नो नम्यतामगुः ॥३४०॥
 अपवादपदेन स्या-द्या कचिदङ्गवाधना । संयमार्थतया मा नो, शुदेव स्याद्विराधिनी ॥३४१॥ मयमो
 ज्ञानदग्धनं, हेतुमौलेश्च हेतुक । तत्सत्त्वारणयाद्-धुंशजीविस्वमार्गताः ॥३४२॥ यास्वीचमविश्रामं, सर्वाण्यनिरपेक्षन ।
 साधुभिर्धारणीयोऽप, मांसमार्गानुगामुर्कः ॥३४३॥ विचारे तत्परास्य, अद्वा ज्ञान तु वेदने । आत्मस्वास्थ्य-
 निमग्नसं, सयमस्तु प्रतिक्षणम् ॥३४४॥ हानोपादानयोग्याना-मर्थानां स्वल्पता भुवि । उपेक्षा संयमस्याढा,
 व्याप्नोति जगतीत्रयीम् ॥३४५॥ छदस्थानां भवेऽज्ञानं, हेयादेयफलेग्रहि । उपेक्षाधनेमेवात्र, केवलं सयमः सका
 ॥३४६॥ उत्कृष्टः संयमः सर्व-सर्वो यन्निरुच्यते । योगानामपि चेष्टाज्ज्ञा, निर्जग केरला तत ॥३४७॥ अत
 एव व्ययोगाना, भेदो ससास्मिस्तयोः । साम्यायिकादिचारित्र-श्रतिज्ञा भवमाकिनी ॥३४८॥ अनवधासेधनं यत्,

सामायिकतया स्थितं । सावयसेवनत्याग-हेतुकार्यतया मतम् ॥३४९॥ अतः प्रावृड्विहाराद्या, ज्ञानाद्यर्थाः क्रिया मताः ।
संयमस्यापवादेषु, नेर्यायां पाठविच्युतिः ॥३५०॥ ज्ञानदर्शनसम्पद्ध्या-माख्या गतिचतुष्टयी । भोक्षो नरगतौ यस्मात्, तत्र
पूर्णोऽस्ति संयमः ॥३५१॥ प्रागन्यगतिदायुष्क-वन्यिनो ज्ञानदर्शने । प्राप्नुवन्ति भवांश्चेते, पल्यासङ्ख्यांशमानकान् ॥३५२॥
भवानष्टैव चारित्र-मेकेनाह्वा विमानिता । अभव्या अपि चारित्राद्, ग्रैवेयान्नं समिदुरति ॥३५३॥ युग्मम् ॥
विभ्रत्त्रीण्यप्रतिपातीनि, जिनो ज्ञानानि गर्भतः । जगतः क्षेममाधातुं, नियमात् संयमं धरेत् ॥३५४॥ परिषहोप-
सर्गान् स, जयेद्भव्यहितेच्छया । विना न संयमं कोऽपि, जिनः प्राप्नोति केवलम् ॥३५५॥ संयमेन गता सिद्धिः,
सवाह्यान्तररूपिणा । स्वलिङ्गसिद्धाः प्रोच्यन्ते, परे गृह्यन्त्यलिङ्गकाः ॥३५७॥ संयं स्थापयितुं सार्वो, जिनो दिशति
देशनां । चेत्संयमं न कोऽप्यङ्गी-करोति तर्हि निष्फला ॥३५८॥ अनन्तेऽपि गते काले, नाभूदेतत्पुनः क्व-
चित् । जिनस्य देशनाऽद्या स्यात्, संयमाभावतोऽफला ॥३५८॥ दीक्षाकाले जिनेन्द्राणां, स्वर्गादागत्य निर्जराः
लोकांन्तिका जितं प्राहु-स्त्यर्थं भगवन् ! प्रवर्त्तय ॥३५९॥ एवं च संयमं तीर्थं, मार्गे ज्ञानादिके त्रिके ।
जिनस्य शामनं तिष्ठेन्नैव संयममन्तरा ॥३६०॥ संयमस्यैव माहात्म्यं, यन्मासादिप्रमाणतः । सुखासिका नैजसी
स्याद् वर्षान्तेऽनुत्तरप्रदा ॥३६१॥ जिनेन संयमो दिष्टो, मोक्षायैव गणेजिने । परं तद्योगमाहात्म्यं, यत्स्वर्गसुख-
माप्न्यते ॥३६२॥ संयमस्यैव महिमा, यन्नम्याः साधवो मताः । सर्वे तत्सहायकारित्वा-च्छासनस्य पदे पदे
॥३६३॥ जिना यथा नमन्तीडं, तीर्थं संसदमागताः । तथेन्द्राद्याः सुराश्चक्रु-रादौ संयमिवन्दनम् ॥३६४॥

अवाचनेरेमलजान, भस्म इमा मता हरिः । नानस्म प्रान्तस्म न, प्रयज्याग्रहणादनु ॥३६५॥ मोंकानुभार
 एपात्रयो यदुसतिने पराञ्च्युतात् । तयमेन विहीताना तदुतामेव तदुगमान् ॥३६६॥ दीक्षाया एव मदिया, पच्छुकां
 जिनसद्वरात् । स्रणकोटीमद्वसाणा-मन्त्र दान गियापेयेत् ॥३६७॥ आमर्नापधिप्रमुला, लब्धयः संयमोदयाः ।
 म्युनैवागणागिरा-चारणाः तयमोदगः ॥३६८॥ मनःपर्यायर्दिन, कृद्व्याना सुधर्मणां । मंयभस्य पतारैर,
 संयमी मालुयास्तसाम् ॥३६९॥ तयमस्यैव गद्याय, द्वादद्याद्गो गणेद्यिनः । ग्वयाध्वकिरे शका, गन्धोश्चेरा-
 घयुस्तदा ॥३७०॥ स्वात्पागम्यैमच्छिद्ये पारचीयं मुनीदिना । आसने तस्या, जिनारनगुस्मिन्सूरयम् ॥३७१॥
 ॥३७१॥ व्यरिराणा कीर्तनीयाञ्जली कल्पस्य कर्पणे । मङ्गल कीर्तने तस्या, तदा नामादिकीर्तनम्
 मदिसा तयमस्योद्यो, लुञ्जने मुनिमस्तके । आनर्षधे परेच्छतो गीरेषा कल्पिना पुनः ॥३७२॥ धारणे संयमस्योक्तौ,
 दमते राजपरिच्छदान् । सा गीरेणेव सरीणा, गजधुरस्य गोपन्तम् ॥३७३॥ चिरं संयमपारायं, निर्धन्या आपदं
 गताः । सेवमानाः पद दृढा, द्वितीय व्यापनादिकम् ॥३७४॥ एतन् मंयमसाध्याय, चक्रिणोऽपि मुनि नताः ।
 प्रेवस्यापि च प्रेवसर, पुता देज्जु स्वधातने ॥३७५॥ जैनसामनसाध्याय, स्त्रीणा यत् संयमो मतः । केरले
 निर्धृति तासा, दत्ते पूर्णसरभाग्नः ॥३७६॥ आहते आसने मूल, देवतः मर्वनोऽपि वा । स्त्रीणा यतः संयमो
 य-धामता स्त्री मता श्रुते । ॥३७७॥ असेतुंग च सि यन्ति, ये सेत्स्यन्ति रत्नागते । हीनाः स्त्रीभ्यां मताः
 पुग्गय, मङ्गयया आस्रमाविर्दः ३७९॥ पुधिह्वाण्डयोंवेना, मतिमा पारमेश्वरी । नयाटथ मुनिर्वेणा, (नेपा) स्थियो नो

संयमादराः ॥३८०॥ जिनानां लिङ्गमदृश्यं, जाल्यधोऽकवत्पुनः । गजवचाण्डयुगलं, मूर्तिस्तादृशी वास्तवी ॥३८१॥
 नगनाटा नैव नेत्राणां, देहाद्भिन्नां छविं स्थितां । मूर्तिषु कुर्वतेऽसच्च, पुंश्चिद्वाण्डयुगं स्फुटम् ॥३८२॥ पट्टकायपरिरक्षायै,
 मता साधोरुपकृतिः । तां त्यक्त्वाऽसंयतात्मानो, मता नगनास्तु साधवः ॥३८३॥ अतो न संयमस्तेषां, स्त्रीणां
 भवति लेशतः । आर्हते शासने सङ्गे, विद्यतेऽतश्चतुर्विधः ॥ ३८४ ॥ प्रतिक्रान्तिरतीतानां, तदात्वानां तु
 संवरः । भविष्यतां तु नियमो, दोषाणां संयमो मतः ॥ ३८५ ॥ चरंस्तिष्ठन्नुपविशन्, तथा च शयनं श्रयन् । शुब्जन्
 वदंश्च पट्टकाय-यतनां संयमी धरेत् ३८६॥ आन्तरः परिणामः स्या-ऽऽत्मनः शुद्ध उत्तमः । संयमस्तं लिङ्गदर्शी, बालः
 पश्यति लिङ्गतः ॥३८७॥ ग्रन्थानां त्याग एतस्य, दृष्टावाऽऽयाति तत्त्वगः । बाला यथालिङ्गमेक्ष्य, साधोस्तं साधुमिच्छति
 ॥३८८॥ असौ चर्यागतं पश्येत् पिण्डशुद्धिं गरीयसीं । विहृतिं मासकलाद्यां, नानाभिग्रहधारणम् ॥३८९॥ चित्रं बाल्यतपः-
 कर्म, पारणं विकृतीर्विना । कायोत्सर्गकृतिं नित्यां, बालः पश्यति संयमे ॥ ३९० ॥ देवे यथाऽसौ देवेशः, प्रातिहार्यादिकं
 महं । कृतं प्रेक्ष्य दर्धीतान्तर्देवताबुद्धिमादरात् ॥३९१॥ धर्मे प्रमार्जनां शुद्धां, जीवरक्षापरायणां । साधौ गृहिणि वीक्ष्यासौ,
 धर्मश्रद्धां शुचिं धरेत् ॥३९२॥ वृत्तं विचारयेन्मध्यो, यत्तदात्मविशुद्धितः । कार्ये हेतूपचारेण, वृत्त संयममामनेत् ॥३९३॥
 वृत्तं च प्रेक्षते मार्गं, गच्छन् जीवदयापरः ॥ निरवधां वदेद् भाषां, भोजनं दोषवर्जितम् ३९४॥ सम्यक् प्रमार्जयन् वस्तु,
 गृह्णानो निक्षिपन् तथा । निर्जीवे स्थान उत्सृजेन्मलमूत्रजलादिकम् ॥ ३९५ ॥ यस्तं नमति साधुत्वं, मत्वा गुप्तत्रिदण्डिनं ।
 साधुनाऽनिशमाराध्या, यत् सदा मातृकाः पराः ॥ ३९६ ॥ देवे विचारयेन्मध्यो, वैरत्यागं प्रभावजं । जन्मारीणां देशनां च,

मधुरा याजनप्रथापु ॥ ३०७ ॥ श्रान्तुणा भागया नाप, तिगंम्यानगनाश्रिना । चतुस्त्रिदशदितिक्रयो, वाग्गुणान् पञ्चविंशतम् ॥ ३०८ ॥ धर्म चारित्रिणा फल्य, आचार बालन विधे । उपदेज भगदर्म प्रेक्षने धर्मबुद्धये ॥ ३०९ ॥ गृहिणामपि धान्याप्यु-
 सन्धान-निनामाजनमर्जनम् ॥ ३१० ॥ मद्यमासपरिहार पञ्चोदम्बरजनं । अनन्तरकाय-
 पुधः परीक्षने तत्र, चारित्र्यमाहरनाशनः । आस्थास्तित्वादिमानी सन्, रितायानाथयास्त्यजेत् ॥ ३११ ॥ सन्नतः क्षात्ररास्येनो-
 त्सर्गापिवाहपृष्टिना । पूर्वोत्तरारिहृदना-नीन्द्रिषांयंश्चामनुजा ॥ ३१२ ॥ मरतेते सदा साधु-स्तस्मिन् मयममायेन । मनुजे
 ॥ ३१३ ॥ त्रिशालगसिपर्यायं, द्रव्य परिणामसमुत् । नोभयोः सर्वथा भेद-भवेदे म्यसहानितः ॥ ३१४ ॥ त्वयानं
 पक्षं परित्यज्य, मर्गोद्भिहितदेवान । क्षिप्र परिणामसमुत् । नोभयोः सर्वथा भेद-भवेदे म्यसहानितः ॥ ३१५ ॥ त्वयानं
 गुरुद्वले सदा रतं । गीतार्थोक्तिनयामरं, परिणामाच्छृणुगृह्यम् ॥ ३१६ ॥ भूषयेकनिष्ठो म्याध्याय-वैयास्यमठति मदा ।
 सयमाराधनामारं, संयमं जीवनाग्रधिम् ॥ ३१७ ॥ गृहस्थाना ज्ञिनेशोक्ति-रस्तस्वं सुभाषिते । धारणं धुरिसुत्त्वाना-
 दादरं सहसार्धके ॥ ३१८ ॥ मयस्या सत्त्वोपोषितं, दृःस्तिषु दयामुने । तीर्थोदारादिग्रह्येषु, मस्त्यप्यध्याना
 व्ययं मदा ॥ ३१९ ॥ अर्चा देवे गुणज्ञानाद्, गुरोः सेवापविभ्रता । महादानपदायित-फल्ये भ्राप्यभायताम् ॥ ३२० ॥
 स्थानानि संयमस्योक्ता-न्याह्वानि ध्यानदर्शन । तत्त्वोत्तुषिपतः मोमग, तत्रमयपरीक्षितः ॥ ३२१ ॥ आगन्तुक्रानि

कर्माणि, निरुन्ध्यात् संयमः सदा । परं प्रतिज्ञामादाया-त्रतेषु तं समाचरेत् ॥४१५॥ हीना प्रतिज्ञया या स्याद्-
 या साऽभ्युदयावहा । कर्मरोधः प्रतिज्ञायां, साध्यमौक्षैकसिद्धिदः ॥४१६॥ पापं विज्ञाय श्रद्धाय, प्रतिज्ञौचितिमश्चति ।
 पाल्या यात्रजीवमेपा, संयमोऽखण्डितस्तदा ॥४१७॥ प्रतिज्ञापालनं तेषां, भीरवो नासुखागमे । सौख्यागमे त्वनाकाङ्क्षा, ये
 स्युर्जीवितनिस्पृहाः ॥४१८॥ प्रसङ्गे सुखदुःखानां, ते स्युर्निश्चलवृत्तयः । अप्रसङ्गेऽपि समुत्थाप्य, प्रसङ्गं ये सहिष्णवः
 ॥४१९॥ त एव सुभटा आजौ, जयं लब्धुं समुत्सुकाः । प्रागेव ये कृताभ्यासाः, सुखे दुःखेऽस्वधारणे ॥४२०॥
 संयमस्य ततः सन्धां, परिपालयितुं नरः । कुर्यादादावेव दुःख-सुखापातस्थिरात्मताम् ॥४२१॥ स्वरूपं तपसो
 ह्येतत्, सत्सुखं यदपोज्यते । असदुःखं समुदीर्य, वेद्यते शुद्धचेतसा ॥४२२॥ अत एवोदितं कैश्चित्, तपस्त्याज्यं
 व्यथोदयात् । यत्कर्मोदयतो, दुःखं न च तन्मोक्षसाधकम् ॥४२३॥ परं न तपस्तत्त्वं, ज्ञातं तैर्बुधबुद्धिभिः ।
 कर्मोदयजदुःखस्या-ङ्गीकारो धर्महेतवे ॥४२४॥ अन्यथा सद्यः सत्यो, ब्रह्मचार्यपरिग्रहः । पदे पदे स्वमात्मान-
 मर्पयेत्किं व्यथावलिम् ? ॥४२५॥ पारिव्रज्यं न किं सौख्य-त्यागदुःखोदयात्मकम् ? । विवेकरक्षकाः किं न, सौख्य-
 त्यागासुखोदयाः ॥४२६॥ तपस्विनं ह्याक्षिपन्ति, जडा यद-पापयुगं भवान् । अवतीर्णः क्षयायास्य, यदेवं तप्यते ॥४२८॥
 तपः ॥४२७॥ न च ते जानते स्वेषां, रागद्वेषमुहात्मनां । जन्म यद्वीतरागाणां, जन्माज्ञानं न सम्भवेत् ॥४२९॥
 आत्मसात् प्राग्भवे यानि, कर्माणि प्रचितानि तु । क्षयस्तेषां कथं स्याच्चे-न्न तपस्तप्यते घनम् ॥ ४२९ ॥
 तेषामेव हि ज्ञानाग्निः, प्रज्वलेत् कर्मदाहकः । सुखदुःखसहिष्णुत्वं, तपसा येन जायते ॥ ४३० ॥ स्थिरमज्ञत्वमास्थाय,

क्रियते कर्मणा शयः । तद्याभापितचिन्ता, स्थितिं तपसिनि ॥४३१॥ ये नेचित् स्थिरनिष्ठा न, ज्ञानयुक्तास्तपस्यिनः ।
 कर्मनाहुत्यता तेषां, परे जातु न तद्विधाः ॥४३२॥ केषाञ्चिदस्यने ज्ञानं, तपो वा मुक्तिगामिता । प्राग्भरादततश्चभावा
 अना नाद्रुतमत्र तु ॥४३३॥ परस्वेद्यायमा जीया, ये सुर्मवयुगे तथा । तेषा चाल्पभक्त्येन, कन्यो नेददकर्मणाम् ॥४३४॥
 सुखदुःखे द्विधा बाबा-न्तरयेदे ततस्तपः । युर्मन्तव्यं विद्या येन, स्यान् सद्विष्णुत्वमात्मनः ॥४३५॥ जीने कर्मणि
 योगेभ्यः, सुखदुःखमलानिले । तत्तर्कमयथायैष, किं न योगः प्रवर्तते ? ॥४३६॥ योगद्वाराज्यते कर्म, योगद्वारैर्य
 लीयते । मुनीश्वरैस्तो योग-तापनाय तपो मत्तम् ॥४३७॥ ज्ञानयोगेन हीनोऽपि, यत्तपः कर्तुमीरते । पाद तपस्त-
 देवोक्त-मान्तर ज्ञानयोगिभ्यम् ॥४३८॥ ज्ञानयोगविहीनाना तपसा यदनुश्रिति । ततोऽपि ज्ञानिर्मिपांश्च-स्तपो
 भेदा प्रगीयते ॥४३९॥ प्रापश्चित्तविभेदादौ, ततो या वास्तव्यसिता । सा नाभ्यन्तस्ता रोदु-मीष्टे ज्ञानायतः सका
 ॥४४०॥ देवादौ मधमायत-स्तेजसेन सहागमात् । इच्छेदाक्षरापादान-मभिल्लेभ्यनं यथा ॥४४१॥ तस्मान्देव प्रहादा-
 हा-रस्येच्छामन्तरेण तु । कर्मोदयाच्छरीरस्य, निष्पत्तिः स्यादनिच्छया ॥४४२॥ व्याघातो नास्य जीरस्य, घातको
 न परस्य च । शुद्धचैतन्यरूपोऽयं, कथंते मायपुद्गलः ॥४४३॥ स्वय ज्ञानस्वरूपोऽपि, पुद्गलोच्छयमाश्रितः । ज्ञानं
 तदानुसृत्येन, दर्शनं च न तु स्वयम् ॥४४४॥ शुक्लाना पञ्जरं कन्यः, कांश्चकारस्य तदुगुहं । तर्थावात्मन एतद्वि,
 वयुः परमग्रन्थम् ॥४४५॥ इन्द्रियेन्द्रियात्मकप्रणोक्ति-मनाति तद्वचानि च । तदानुसृत्यमाश्रित्य, स्यास्तन्नि कार्य-
 दानि च ॥४४६॥ चिदानन्दस्वरूपस्या-त्मन एता विदम्बनाः । आक्षरेणैव शमिता-स्तथाहारे यथा स्तः ॥४४७॥

अन्येन्द्रियाणि योगाश्च, कृपाया आहूतेर्यतः । तत आश्रवमीरूणा-माहारस्त्यागमर्हति ॥ ४४८ ॥ ग्राममोषी यथा
 स्तेनो, यावद्द्रव्यागमं श्वसन् । नृपेण धार्यते मानात्, तथा मोक्षार्थिना वपुः ॥ ४४९ ॥ अत एव जिनैः शास्त्रे,
 साधुदेहस्य धारण । आख्यातं मोक्षहेतुभ्यः, परं निष्पापवृत्तिः ॥ ४५० ॥ धर्मस्य साधनं देह, आद्यमित्यपि लौकिकैः ।
 गीतं तदपि विज्ञानां, मान्यं तत्त्वविवेकतः ॥ ४५१ ॥ धर्मस्य नैव बाधा स्या-देहेश्च धार्यते तथा । तदा न्यायोऽयमिष्टः
 स्या-दन्यथा धर्मवञ्चनम् ॥ ४५२ ॥ सर्वकर्मक्षयो मोक्षः, संयमः सत्तपोयुतः । धार्यते चेत्तदा बद्धकर्मणां विलयो भवेत्
 ॥ ४५३ ॥ तपोयुक् संयमो देहात् सम्यग्ज्ञानादिपोषणात् । ततोऽनवद्यमार्गेण, देहधारणमिष्यते ॥ ४५४ ॥ तीर्थेऽस्मिंस्तप
 उत्कृष्टं, वर्धमानजिनाहतं । पाण्मासिकं विधातुं चे-त्तत्तत्कुरुते यमी ॥ ४५५ ॥ इन्द्रियाणां न हानिः स्या-न्नापि संयम-
 साधने । नाशुभध्यानवच्चेतो. यत्र तत्तत् इष्यते ॥ ४५६ ॥ भेदेषु पट्सु बाह्येषु, तपोऽनशनमादिमं । अभावे पारणं तत्र, स्याद्-
 नोदरतातपः ॥ ४५७ ॥ यद्यस्याहारमानं स्या-त्ततो न्यूनं यदाहरेत् । तदनोदरता ज्ञेया. द्वात्रिंशत्कचला मितिः ॥ ४५८ ॥
 एकेनापि विहीनाया-मस्यामूनोदरो भवेत् । कवलेनैकं कणं याव-द्भोजने न्यूनता मता ॥ ४५९ ॥ प्रकामभोजने रोगा,
 विकारा मन्मथोद्भवाः । प्रकामभोजिता शोभा-वहा नो संयते मुनौ ॥ ४६० ॥ क्षुधायास्तीव्रता साधौ, वैयावृत्त्यसमर्थता ।
 ईर्यायां स्थामयोगाश्च, संयमीयाः सजीवनाः ॥ ४६१ ॥ आहारे कारणान्येता-न्युक्तानि मुनिकोविदैः । पट् तेषां साधुरापते,
 आहरन्न हि दुष्यति ॥ ४६२ ॥ सत्स्वतेषु कारणेषु, नाहरोच्छेदकारणं । आतंकादि तदा कार्याऽवमौदर्येण स्वादितिः
 ॥ ४६३ ॥ कथञ्चिच्छेदभौ हेत् । तदा धैर्येण साधुभिः । कार्योऽन्धसो व्यवच्छेदो, रोगाद्याः प्रबला यतः ॥ ४६४ ॥ एवमातङ्क-

मुमुक्षुषां, कारणानां वियागतः । वेदनादिभ्य आदसेज्यमौर्ध्वेण भाजनम् ॥ ४६५ ॥ न्यूनोदगंऽपि शोभेत धृतेः सर्वेष-
 पारकः । गात्रस्वर्याऽष्टकं तस्या-न्युनिर्मिष्टादने धरेत् ॥ ४६६ ॥ आहारार्थ्यपि यः साधु-साहारौमुख्यवर्जितः । स धारये-
 द् नृविधा-भिग्रहान् माचरन्ने ॥ ४६७ ॥ एव निरुसुरः साधु-विदधानो भुजिक्रियां । तुल्याञ्जनानि सिद्धं, भ्रातृजा-
 यापनादृतौ ॥ ४६८ ॥ भति ना घृणिमहप लाम्यथ विकृतौ स्थितं । रसा दीप्तिरुग मांहे दुर्गन्धिष ध्रुवा ततः ॥ ४६९ ॥
 त्यागोऽन्ता विकर्तना यस्तपोभेदन्तुरीयक । ऊसर्गः वासनेऽप्युस्तो, विठ्ठीना समुत्सृजो ॥ ४७० ॥ विकृतौ लम्पटा-
 भूप-मुदायनमुदारान् । नाह्वामन् मुखजीवित्वा, राजस्तस्य मंदोदुसाः ॥ ४७१ ॥ सीमन्धरजिनेनोक्तं, पूलायां भिक्षुकी-
 प्रायं विकृतैर्विमर्षितः ॥ ४७२ ॥ वक्ः पर्युषणारुत्वे, वलिष्ठाना न मायुपि । चिकृतिनवकं
 दुर्यान् नररुद्धारं, ततो दुर्गन्तिभीरुः । विकृतीर्विजेत् प्राणान्, धारयेद्ब्रह्मभर्षणः ॥ ४७३ ॥ मृत्राणामधीतौ यस्मा-दुदृष्टा-
 दिविधिपयन्म् । आचामाम्बं समादिष्टे, तपस्वेन मनीषिभिः ॥ ४७४ ॥ प्रत्यया प्रतिपत्सुः सा, रुद्रा भरतेन सुन्दरी ।
 पटिरपसहलाणि, दशयादाचाम्बसगमिम् ॥ ४७५ ॥ घातकीचण्डमाते हुताः द्रौपयनारतम् । पृष्ठभक्तोत्तरं चन्द्रे,
 आचाम्बं परम तपः ॥ ४७६ ॥ वर्षमानतपाज्जेके, रमन्तवाग्रा महानराः । आचामाम्बलगतानं त-जपस्तेषु विमुक्तये
 ॥ ४७७ ॥ श्रीश्रीषाठनुषोऽक्षर्यो-दागधगितुमुत्तम । अर्हटाद्या नरपदी-माचामाम्बानि सादरः ॥ ४७८ ॥
 उग्रथानविज्ञौ मूल्ये, विधिराचाम्बगोचरः । रक्षणे दास्त्रियाः प्राग्, व्रत आचामाम्बमादधत् ॥ ४७९ ॥ अधु-

नाऽपि प्रतिग्रामं, जेना विघ्नविनाशनं । समाश्रित्यादयुन्यक्ष-माचामाम्लं तपो महत् ॥ ४८२ ॥ श्रावकाणां मतान्य-
र्हा-प्यादिमानि श्रुतोद्धुरैः । आचाम्लपूर्वकं पञ्च, प्रकीर्णानि तु पाठने ॥ ४८३ ॥ श्रीसङ्घेन सदा विघ्न-व्रातविध्वं-
सहेतवे । कार्यास्मभे सदाऽऽचाम्लं, तप आद्रियते परम् ॥ ४८४ ॥ धिक् तव्रातहीनोऽपि जनः कश्चिदभायुकः । न
स्यात्करणनिर्माथी, तत्कायल्लेशनं तपः ॥ ४८५ ॥ कायोत्सर्गकृति प्रोक्ता, मुनीनां बूलिकाश्रुते । कायोत्सर्गविधायी
चा-वश्यके निन्दितो मुनिः ॥ ४८६ ॥ उत्तरीकरणादि स्यात्, कायोत्सर्गकृतेभ्युनेः । चिन्ताया अतिचाराणां, ज्ञानादिषु
च शुद्धये ॥ ४८७ ॥ भावस्तवस्थिताः सन्तोऽहं हिम्वाचादिसिद्धये । उत्सर्गं विदधुः किं न ? यत् सर्वफलदा मतः
॥ ४८८ ॥ शासनावर्णनाशाय, देवमाराद्धुमुद्यताः । सुभद्राया व्ययुस्तं न ?, देवदर्शनं परम् ॥ ४८९ ॥ वज्रस्वाम्यप्य-
नुज्ञायै, सुर्या नोत्सर्गमादधत् ? । प्रायो योग्यगिरेस्तत् स, वितरेन फलं किमु ? ॥ ४९० ॥ शय्यासुर्याद्यनुज्ञायै,
निर्यु तौ किं न भाषितः । उत्सर्गः ? श्रुतदेव्याः किं, नाचीर्णः सूरिसंत्तपैः ? ॥ ४९१ ॥ सम्यग्दृष्टिसमाध्यादेः, कारकाः
शासनाः सुराः । चैत्यवन्दनकार्येषु, नोत्सर्गेण किमु स्मृताः ? ॥ ४९२ ॥ जिनकल्या जिनाधीशाः, प्रतिमाप्रतिपन्नकाः ।
किं नान्वहमकार्षुस्ते, कायोत्सर्गं शिवाध्वने ? ॥ ४९३ ॥ सुखसाती सातलीनो. न प्राप्नोति शुभां गतिं । गिरं दशका-
लिक्रीं श्रुत्वा, को नोत्सर्गपरो भवेत् ? ॥ ४९४ ॥ प्रस्थानविघ्नविद्रात्री, स्थविरोत्तमसाधुभिः । क्रियतेऽसौ यदा शेषः किं न
तस्मै तमाचरेत् ? ॥ ४९५ ॥ विघ्नव्रातविघाताय, स्वाध्यायस्थापने बुधाः । अनुयोगारम्भमुख्ये, कायोत्सर्गं समादधुः
॥ ४९६ ॥ प्रमादलग्नपापानां, गमनागमनादिषु । शुद्धयै मतो न किं चित्रः, कायोत्सर्गो जिनागमे ? ॥ ४९७ ॥ लोचादि-

पशुमाम्नां, यथात्म्यादिशान्तये । न कार्यं हस्तशुच्यादि नापितस्य तथाविधौ ॥ ४९८ ॥ अस्नानं गोचरः शय्या,
 पल्यङ्गादिगता भ्रमिः । ग्रामे वा नगरेऽण्ये, कायकृष्टं तपो हृदः ॥ ४९९ ॥ आतापनां मुनिः कुर्या-चैत्यद्रव्यस्य
 परं ब्रूत, दण्डं यन्मनोपतम् ॥ ५०० ॥ नृपादयो विलोक्यैवं, मुनिमातापनापरं । ब्रुवन्तीष्टं
 मतिं घरेत् ॥ ५०२ ॥ वैरिणां वैरदान्पर्य-मुपमर्गलिसर्जने । आहुतमर्थतः कुर्वन्, कायोत्सर्गं करोत्यसौ ॥ ५०३ ॥
 नमःपुराणरि धीपार्धसु (धीपार्धं कपटो दंत्य उ) पटोत्तुषागतः । कार्यात्मर्गेण स्वास्तुं द्रव्यं, न च ध्यान-
 दैत्ये न द्वेषकृष्णां, न देवे रागरक्तानाम् । त्यक्त्वा नागेयनामास्तरेऽप्या सह रुद्रवान् ॥ ५०५ ॥
 महावीरो, गोपार्धस्त्वसर्जितः । गौर्दिक्कनारिना नाह-भुया सद्भवेन च ॥ ५०७ ॥ न वीर्यं प्रतिकाराय, रागे द्वेदे
 मनो न च । उत्सर्गे मरुत्तस्य, ध्यानमेवागच्छियते ॥ ५०८ ॥ यथोदयं वेदयन् न, कर्म वद्धं निकाचितं ।
 अरागं (यक्षी) निर्जरां वृवंन् । मारुत्तमर्गस्थो गुणोद्यतः ॥ ५०९ ॥ निर्णयाय विवादस्या-हूता सङ्घेन नैवता ।
 आर्तं सीमन्येगादागा-छात्वा मज्जमनिद्धे ॥ ५१० ॥ छिन्नयां सर्वसङ्घेन, पाप्मकायश्चक्रादिषु । धुद्रोपद्रवनाशा-
 यांमर्गो यत्नी विधीयते ॥ ५११ ॥ दुःखमर्थमप्यायात-ममानः क्रियतेऽन्वहम् । उत्सर्गस्ततो वाच्यं किमुत्सर्गे परं बलम् ?
 ॥ ५१२ ॥ विमग्मभोगं विगतं श्री-संघो दादद्यग मुनेः । करोत्पुद्गुपाटनोत्सर्गं, मद्ग्रहेऽप्युत्सर्गपदे ॥ ५१३ ॥ उत्सर्गः

सफलस्तस्य, निराशंसो दधाति यः । कपायेन्द्रिययांगानां, संलीनत्वं गतोपमम् ५१४॥ देवताऽऽवर्जिता साधो-स्तस-
र्गप्रभावतः । प्राप्ता कलहकाले च, कुद्धो मुनिरूपेक्षितः ॥५१५॥ उत्सर्गस्थो मुनिर्बाहु-वली मानाद्रिसंस्थितः । साध्वीभ्यां
शिक्षयतां यातो, युगादीशप्रभोर्गिरा ॥५१६॥ दमदन्तस्य राजर्षेः, कायोत्सर्गो महायशः । पाण्डवे कौरवे नैव, तापं रोषं
यतोऽजामत् ॥ ५१७॥ अर्जुनाय न चेत्कुद्धः, सप्तमानवधातिने । सुदर्शनस्तदोत्सर्गा-न्नष्टो यक्ष उपद्रवी ॥ ५१८॥ मायी
त्रिगाममध्यस्थ, उत्सर्गी क्षुल्लको मुनिः । निन्दाप्राप्तस्ततो धेहि, निष्कपायत्वमादरात् ॥ ५१९॥ सम्भूतिमुनिरुत्सर्गी,
स्त्रीरत्नकेशमोहितः । चक्रीभूय निदानी स, गतः श्वश्रु विनिन्दितः ॥५२०॥ चतुर्मासां स्थितः साधु-रूपवासी गुह्यमुखे ।
सिंहस्येन्द्रियवेगेन, वाधितां हास्यतां गतः ॥ ५२१॥ क्रोधो नाशकरः प्रीते-र्मानाद्विनयशून्यता । शठे न विश्वसेत्कोऽपि,
लोभः सर्वभयावहः ५२२॥ मासोपवासक्षणः, साधुः क्राथप्रभावतः । चण्डकौशिकसर्पोऽभू-द्धीरदंशकरो हहा ! ॥ ५२३॥
मानाचारित्रमाप्यापि, दिवं गत्वा श्वपाकताम् । लेभे मेतार्यो वीक्ष्यैतन्माने संलेखना करा ॥ ५२४॥ मायाप्रभावतस्तीर्थ-
करोऽपि वनिताऽभवत् । श्रीमल्ली तन्न कस्यापि, माया श्रेयस्करी भवेत् ॥५२५॥ निशीथं यावदाटत्किं, सिंहकेशरमोद-
कान् । लिप्तुः साधुर्न ? तन्न लेय-स्त्यागाहोभस्य निस्तुलम् ॥५२६॥ कर्माणि भवमूलानि, दूरमात्मश्रिता गुणाः । चतुर्गति-
अमस्ताव-द्यावत्प्राणी कषायितः ॥ ५२७॥ दुःखमूलो भवस्तस्य, मूलं कर्मण्यशेषतः । नेता तेषां महामोहः, कपायास्तस्व-
रूपिणः ॥५२८॥ सम्यक्त्वमात्मनो रूपं, कपार्यैर्विनिगृह्यते । मिथ्यात्वेन भवो घोरो, जन्तुभिस्त्वनुभूयते ॥५२९॥ पौद्गलं
सुखमिच्छद्विरूपेक्ष्यात्मासुखासिक्ताम् । पासस्थानानि सेव्यन्ते, न किं मोहवशंवदैः ? ॥५३०॥ जैनेन्द्रं शासनं बुद्ध्या, निश्रंणि

मोक्षवर्त्मने । यत्पापाच्च विरज्यन्ते, तद् बलं साद्विगम्यमात्रम् ॥ ५३१ ॥ पापेभ्यः विरतिं कुर्वन्, पापिभ्यः शुद्धशुभं । सग्रह
 निरतास्ता ता, देवेनैव तनान्यन्त्रम् ॥ ५३२ ॥ विगतः सर्वपापेभ्यः, परिचिन्त्यामुपागतः । तपस्यस्त्रिपि रैरन्त्यं, यथाश्रान्ति
 कथायतः ॥ ५३३ ॥ मूलमेषा रथायणा-मिन्द्रियाणां स्तनाऽप्यमून । परित्यज्याभयान् म्वस्यो, भवैकाग्रयताः शिवे
 ॥ ५३४ ॥ ये भ्रान्ता ये च भ्राम्यन्ति, ये भ्रमिष्यन्ति दुर्गता । जीया एतत्कपायाभ-कारिताधमजोच्चवसु ॥ ५३५ ॥
 मर्गनेतान् कथायासान्, नरा जेतु मया भवेन् । मनावाकाययागाना निग्रहे यन्तु तत्परः ॥ ५३६ ॥ अन्तिगृहन् मनः
 कर्षं, सप्तपानिदुःखं । किं न प्रसन्नचन्द्रपि-रत्सर्गस्याऽपि उद्वान् ? ॥ ५३७ ॥ सञ्जितो देहिनः श्रेष्ठविलेखु प्रयान्ति
 तद् । माहात्म्यं द्रष्टुमनसा, यस्या मनो वक्षीहृत् ॥ ५३८ ॥ विराट् रम्यणा द्रष्टु, दीर्घकालीनसात्मसात् । मनः कर्तुं धर्मं दुष्टं,
 प्रथमं तद्विगृह्यताम् ॥ ५३९ ॥ अनापुनरिन्द्रियाणं-प्रवृत्तौ वयादिषु । ममसा तन्दूलं यथा-रपादुष्टमनोवन्ताम् ॥ ५४० ॥
 मनाभिग्रहवान् माणो, सर्वेन्द्रियार्थभोगमाद् । येन मामपि कं छवर्गतरायाः शुभं त्रजेत् ॥ ५४१ ॥ तानेनाभिभवन्ति द्राक्,
 कपाया इन्द्रियाणि च । निगृह्यन्ति मना ये न, शुभसाधनविर्गता ॥ ५४२ ॥ मनोऽन्तरेण यदि सा-दीनि स्युस्तत्र तस्य ।
 द्वितीयं मैत्रुने नैत-प्रवृत्तं मनोऽन्तरा ॥ ५४३ ॥ षट्सुखं मरुतस्वामी, मरुतार्थवितास्थितः । अवाप केवलं यत्त-मनो
 निग्रहजाद् बटान् ॥ ५४४ ॥ तिर्यग्गते ममायातो, षट्सुखं त्रुलभाञ्जन । तपस्विभ्यः पुरा वज्रः, केवली चित्तनिग्रहान् ॥ ५४५ ॥
 अनन्ता सेमिरे त्रिदि, जीयाः मार्गायिकात् पदान् । अयसाधनशून्यास्त-मनोपाहास्थ्यमद्भुतम् ॥ ५४६ ॥ पादस
 प्राग्वथन जाल-मन्त्रिस्ताना वमो मरान् । केवली भानसन्ति न, बलाप्रौतमसम्पन्नात् ? ॥ ५४७ ॥ रेवली मरुद्व्याप,

कुञ्चिताङ्गी गतेक्षणा । शिवं धर्ममश्रुत्वापि, मानसादतुलाब्रलात् ॥ ५४८ ॥ आगिनेया ग्रामवाणं, स्थिता भागे नतीप्सवः ।
 मातुलं लेभिरे किं न, केवलं मनसो बलात् ॥ ५४९ ॥ विराद्रा वन्धनात्पाट्याफायव्रजतेः पुनः । पात्रनाया मुनिः किं
 नाभूत्सर्वज्ञो मनावलात् ॥ ५५० ॥ द्युष्टेन वचसा प्रापु-र्जीवा भावमनेकशः । पणाङ्गनायास्तद्धीमान्, वचः संयुण्ते दृढम्
 ॥ ५५१ ॥ घातः शरीरजो रोहे-द्दासैरेव, ना पुनः । दुर्वाक्यजनितो घातो, मृते रोहति वा न वा ॥ ५५२ ॥ दुर्वाक्यमदृतः
 श्चाऽपि, जात्या जीवितमुज्झति । धियालोच्य वचः प्रीत-मनवद्यं दुष्टं वदेत् ॥ ५५३ ॥ मृदुवागनुयोगी यः, पपदं प्रतिवा-
 धयेत् । मुनिवन्द्र इव द्विष्टा-मन्ययोक्तिर्विपर्ययेत् ॥ ५५४ ॥ मिथ्यावचःप्रभावेन, मरीचिभ्रान्तवान् भवे । वचसा दृष्टा-
 मासा, भवे भ्रान्तास्तु निह्वाः ॥ ५५५ ॥ साम्येन वचसा शिष्टां, मेयो वीरेण बुद्धवान् । विष्णुना निहतः सिद्धः, साम्यवा-
 क्येन शं गतः ॥ ५५६ ॥ दुर्वाग्माणहताः सन्तो, दिधीर्यन्ति न जीवितं । सम्भावितापकीर्तिनां, मृत्युस्तेषां हितायहः ॥ ५५७ ॥
 नापकर्तुं क्षमा दृष्टाः, सज्जनान् दुष्टवाक्छरान् । क्षिप्या निहन्तुमिच्छन्ति, दृष्टानां लक्षणं सदः ॥ ५५८ ॥ द्युष्टेन वचसा दूनो, गजः
 सेचनको गतः । अङ्गारपरिखां मुक्त्वा, मर्तुं हल्लविहल्लको ॥ ५५९ ॥ धर्म्येण वचसा बुद्धा, अनुजा भरतेयितुः । बली न केवलं
 लेभे, भगिनीवचनादृतः ॥ ५६० ॥ समाने केचले तीर्थ-पानां वाग्भ्यो गणेयितां । लेभिरे गणभृज्येष्टा-स्तद्वचः सुन्दरं हितम्
 ॥ ५६१ ॥ वचःसंलीनतां विप्र-द्विनयो नयवान् गणी । पारं गत्वाऽनुयोगानां, ग्रामनस्य पुरां धरेत् ॥ ५६२ ॥ मनसा
 कर्मणा दुष्ट-मार्चीर्णं क्रियते मुधा । मिथ्यादुष्कृतवाच्येन, आचसारं विधानतः ॥ ५६३ ॥ कुक्षौ मानी प्रपञ्चाङ्गो, दुष्ट-
 मार्गमवातेरेत् । यदि सदाकयपीयूष-पानं सन्निः समर्प्यते ॥ ५६४ ॥ भ्रूयते आभितः क्रुद्धो, द्रुपायनोऽन्यविष्णुना । सममेज

निदाने नो, मुक्तौ पुनर्या विनिर्गता ॥ ५६५ ॥ आधस्ता गातमा वीर-प्रशुणा लिख आगतः । चिरसंसृष्टवापनेन, तद्वचो-
मरिमा मदान् ॥ ५६६ ॥ श्रीअभ्युपवत्ता पृष्ठः, प्रथमः सम्भविर्नृपः । सुप्रस्तिवचसा भूपः, कुमारो हिराक्षयतः ॥ ५६७ ॥
वचःसंलीनताभेद-स्तपसा सदसद्भिदे । प्रशुणा विनिर्गता च, हेतु कर्मक्षये परे ॥ ५६८ ॥ व्यवहारो महान् काया-क्षौहे लोको-
स्तरेऽपि च । तीव्रपा गिराया लोकः, शिरयते कायजे वये ॥ ५६९ ॥ ये वर्धन्ति वयं नृणां, तेषा मेहान्तदण्डनं । अस्पृश्यास्ते मृग-
लोकं प्रति ये महिषादिकान् ॥ ५७० ॥ अपूर्णेन्द्रियकीर्णादि-वये पापं मतं परैः । गायत्र्या क्षोधनीयं च, गीतं त्रेपां-
महर्षिभिः ॥ ५७१ ॥ यथास्थं (र्म्यं) दासनं जने, जीमान् वदसि कायिकान् । इच्छंस्तेषां विषातादौ, प्रतिक्रमणपूर्वकम्
॥ ५७२ ॥ पुरार्थार्थदितप-दत्तो, पायधिनपदे परे । कायादिजे मर्यागते, पाराश्विकमयीरितिम् ॥ ५७३ ॥ द्रुतम् ॥ अयं
दुश्चिन्तने हरस्य, याचि तस्य गुह्यपि । काये सम्बन्धिबगंडपि, कथादेः परमधितेः ॥ ५७४ ॥ मुनीनां त्रिरययानां, मूलसे
दुस्तिने वृथा । दुष्कृतं याचि कायस्यो-त्सर्गस्मनुष्ठे महत (तपः) ॥ ५७५ ॥ नृस्वप्नादिभये पापे, भासमाना समस्तवृद्धिः ।
कायिकं तु परं पापे, प्रायश्चिन भुते मतम् ॥ ५७६ ॥ वत्साते नरके मार्गां, महाजीवयथाध्याः । यद्वा कायसम्बद्धा, यिद्वन् !
काये समावृणु ॥ ५७७ ॥ कायाधीनं मनो यस्माद्भवत्यस्यस्तन्निर्जनं । तद्वन्मो नाधुतार्थेषु, तत्कायं संवृणु प्रयीः ॥ ५७८ ॥
व्यग्रहारं वचः कुर्यात्, कायाभ्याससमाहते । न मनो न वचोऽज्ञान-दृष्ट्यै कस्यचित्पुनः ॥ ५७९ ॥ मनो व्याप्रियते प्रीत्य-
भीत्योरांस्तु पराधिरे । पायस्तु जीमने सर्व-जीमानां स यतो भवेत् ॥ ५८० ॥ वाधते मनसा वाधा, न वाचा तु मर्षयान् ।
आकुरप पृष्ठया पायास्तु, जीव व्यथत आर्तमाक् ॥ ५८१ ॥ नायोंगितां मनांचाचो-गोपे प्राप्नोति रेवली । रुद्धे काये समेतनो,

ततो बन्धनविञ्चुतिः ॥५८२॥ सर्वथा कायनिर्माणं, मोक्षः गिरादं नतः । अक्षय एव निद्रूपो ज्ञात्राथो ज्ञानलङ्क मदा ॥५८३॥ प्राणानां दृशकं काये, मरुगं तद्वियोगतः । न सायरहितः कथि-न्मनोवाग्वाक्कोज्जुमान् ॥५८४॥ न मनस्यान्मा न वाच्यत्मा तिष्ठति ध्रुवमन्त्रम् । आत्मा काये भोग्नीर-न्यायमम्वदता ज्ञयोः ॥५८५॥ कायमंलीनतां वेदि, ततः कर्मक्षयः परः । गेये तस्यान्तुगाह्यं, निजगयाः समन्ततः ॥५८६॥ इतोऽं पृथ्विरं वायवो वायजनंक्षितं । अन्यगन्-कृतं कार्या-दान्तरं नागमात्रतः ॥५८७॥ अभ्यन्तरं तपो ज्ञत-मनवाधित नायते । यत्कर्मजनतां शुद्धि-नाभ्यन्तगणोज्जरा ॥५८८॥ वाचात्मरूपा शपिनां, निजगञ्जयन्तरांश्रयत् । अक्षमा कैलातम्याश्रया निम्यादत्रायपि ॥५८९॥ चतुर्योद्विगयो चाथं, व्यादाचार्योद्यनुज्ञया । सद्दृशो तेन नियमात्रायं क्षाधितमिदितम् ॥५९०॥ आगमरूपाः पर्यापि वाचात्मम्यदृशो नराः । कुर्वन्तन्नापमाद्यान्-न्न तथा लेजमात्रतः ॥५९१॥ चायं स्थितवाञ्छान्नवर्तनिश्चानरं तथा । पौष्टकेऽदोह्यं वा द्या-चनोऽक्षमापि निजग ॥५९२॥ एतास्मान्नि जीवाश्च, मन्वेति पापनुचरे । अभ्यन्तरं तपः पाप-च्छिद्राशं जिनशानने ॥५९३॥ मोक्षमार्गं प्रज्ञान, परेभ्यन्तयंदक्षिने । प्रतिकार्यमनुसारं, पापच्छिद्रादिमं नरत् ५९४॥ मिथ्यादृष्टतदानादि-दृशमानं यदृच्छेत् । मुख्यनिक्रयं भावा-च्छिदेनाऽर्गमिदृशं ॥५९५॥ चित्तपादं शुभा-दानां, प्रायश्चित्तनिश्रुता । मोक्षमार्गप्रमाणाऽ-ज्ञानादीनां न न्मभनम् ॥५९६॥ उदुक्तो विक्ते मापु-र्यमं मुक्तिरामिनां । वेयादुन्ये यत्तेनादौ, मनिगानेन वर्जिते ॥५९७॥ यथासाक्षं निगृह्यता, यथाऽप्यनमाचरेत् । यथाऽप्यनमाचरेत् न स्वाध्यायममं तार्यो-स्तपः सर्वशयोक्तम् ॥५९८॥ अतन्नेऽप्यन्यदप्य, शुभे ज्ञाने नमाचरेत् । स्थानमेव ।

यता माध-रूपाट्टाङ्गुञ्चिका ॥६०९॥ मासहेतु मते ते द्वे, नित्यमाह्नव्यदेहिनाम् । अथव्या दूरभव्याश्च, नानयो
रतिमादधुः ॥६००॥ गण धर्मोपधि देहे, यद्वात्मखिल त्यजेत् । साधयेचिरभिध्वङ्ग, उत्सार्धं श्रुतोदितम् ॥६०१॥
एवमाजीरने कार्य, साधुना सस्मदहिना । उत्सार्धप्रवृत्तन, तपोऽजोऽभ्यन्तरे मतम् ॥ ६०२ ॥ प्रपन्नाः शासनं जैन-मेने
निदरिरे तपः । अभ्यन्तर यथोक्तं त-दान्तर मुचितसाधनम् ॥६०३॥ पाण्डुर्दिनं दानार्गविनयो न वसंयते । वैवाह्यं न
सारम्भेऽधीती मिथ्याश्रुते नहि ॥ ६०४ ॥ आन्तार्वाणे न च ध्यान, नान्ते विवेकशून्यता । जिनोक्तेऽभ्यन्तरे सिद्धे, तप
स्यास्मैषिणा परे ॥६०५॥ तपः कार्यद्वयं कुर्यात्, संगरं निर्जरा तथा । मुख्य भ्येयं निर्जराऽस्मात्, संवरस्त्वर्थतः पतेत्
॥६०६॥ आहारादियु यथैवै-व्याश्राना गतिर्नहि । कपावेन्द्रिययोगाना, स्वल्पमेव प्रवर्त्तनात् ॥६०७॥ तपः संवरभेदेषु,
नाधीतमिति वेद्यमिति । न सुन्दरा यता धर्म, दक्षणा सस्थितं त्विदम् ॥६०८॥ पृथक् तस्मिन् तत् किं, तपोरूपा नु
निर्जरा । तपसि द्वादशापि स्युः, र्ममद्वैरसाधनम् ॥६०९॥ रोधनिर्जरयोरेवं, पार्थक्यापच्यभिषता । सद्धयानपुङ्ग-
समित्याद्या, जीपेषुः र्ममसन्ततिम् ॥६१०॥ ननु मोक्षस्य मार्गे न, श्रोते सरनिर्जरे । मस्य मार्गः परं हेतु-
साध्यरूपतया मतः ॥ ६११ ॥ ममथमर्थनमुत्थानि, नातिरेकीणि संवरात् । प्राप्याणि निर्जरातश्च, यल्लानः
कर्मलायगात् ॥६१२॥ संश्रुत इमान्येव मूलस्थानानि कर्मणा । निर्जराप्रप्यमृनि द्राग, चटाना तन्यतेऽङ्गिषु ॥६१३॥
अक्षेपरमर्षणां नाद्या, निःशेषान्मास उच्यते । द्रमप्राप्या गुणान्माभ्या-न्मोक्षमार्गमिति ध्यमेत् ॥६१४॥ अत्रस्था
माधपरांन्ता, द्युतः संवरनिर्जरे । दिष्ट जीवितरे तपे, न दानादानमुद्वयः ॥६१५॥ छमस्थज्ञानसाफल्ये, सुवना

तच्छेषतत्त्वत्राक् । मोक्षः साध्यः साधने द्वे, उक्ते संवरनिर्जरे ॥६१६॥ आश्रयो बन्धने हेतु, मोक्षादेः प्रतिबन्धिनी ।
इति हेतुतया प्रोक्ते, द्वे तत्त्वे ते सुनीशिना ॥ ६१७॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥ पुण्यपापे तु सामग्री-रूपे यज्जीवसन्ततौ ।
बन्धे मोक्षे च हेतूनां, कारके भवतस्त्वमे ॥६१८॥ तपसो निर्जरा तत्तु, बलं संवरसाधितं । संवरस्य भवेत्सिद्धि-
आश्रितान्महतस्ततः ॥६१९॥ चारित्र्यरोधको मोह-स्तन्नाशाद्यां गुणो भवेत् । पुरतो मोहनाशी च, चारित्रं स गुणो
भवेत् ॥६२०॥ तन्नानुक्तं तपस्तत्र, न च संवरनिर्जरे । साध्यसाधनरूपाणि, सर्वाण्येतानि यन्मिथः ॥६२१॥
धर्मादिभिर्युते लोके, आकाशेऽग्रे स्थिता इमे । मुक्ताः केवलसम्यक्त्व-ज्ञानदर्शनशुद्धभाः ॥६२२॥ न तत्र पुण्य-
पापे स्तां, न च संवरनिर्जरे । न हि कार्यकरो वह्निः, मिद्धपाके जगत्यपि ॥६२३॥ क्षायिकाः स्वस्वरूपेण,
गुणा दानादयोऽपि न । तत्र यत्पुद्गलापेक्षास्ते न सन्त्यत्र सार्थकाः ॥६२४॥ सातं वीर्यं चेति युग्मं, भवे पुद्गल-
संश्रितम् । परं तत्रात्मरूपं तद्गुणावेतौ यदात्मनः ॥ ६२५ ॥ पुद्गलोत्थं सुखं वीर्यं, चेति द्वन्द्वं भवे मितं । साधकः कुरुते
कार्यं, साधनापेक्ष आश्रितः ॥६२६॥ चक्षुषो लोकने शवित-स्तीत्रा तदपि काचसात् । जाता सा काचमानेन, सर्वं वस्तु
समीक्षते ॥६२७॥ क्षान्त्याद्याः कर्मणां पाकान्निरुध्य नूतनागमं । कर्मणां निरुध्यन्त्येते, न ह्यणीमपि निर्जराम् ॥ ६२८ ॥
तपश्चैन पुरा बद्ध-कर्मणां निर्जराकरम् । व्यर्थो धर्मो न मोक्षश्च, क्रमभोगेऽङ्गिनो भवेत् ॥ ६२९ ॥ जीवाः कर्मवशा यस्मा-
द्वेदयेयुश्च कर्म यत् । ततोऽधिकं निवन्धीयुः, कर्म कर्मवशगताः ॥ ६३० ॥ सम्यग्दृष्ट्याद्यवस्थायाः, क्रममाश्रित्य निर्जरा ।
शास्त्रेऽसङ्ख्यगुणा प्रोक्ता, साऽऽश्रित्यैव बलं तपः ॥ ६३१ ॥ अभिमानो यथा ज्ञाने, दाने विघ्नस्तु कीर्तनम् । ईर्ष्या शीलं

तथा पुंगो, सहस्रेन्द्रा तपस्यपि ॥ ६३२ ॥ शोभते तपसलोपा, ये स्युर्भवेत्सुसाधनाः । प्राप्सुस्तपस्यिनोऽनेके, सहस्रहता
 सनिदानताम् ॥ ६३३ ॥ सर्वकालकृते सयां, निदानात्प्राप्यते परं । अनुसन्धे द्यवच्छिद्य, ततो दुर्मेतिमाग् धुरम् ॥ ६३४ ॥
 आरोग्यार्थं यथा भुङ्क्ते, भोजने यषु जीर्यते । तथैव मार्गताः सन्त-स्वपस्यन्ति श्रियाज्ये ॥ ६३५ ॥ यथाऽग्निः सहते
 पात्रा-नयस्विच्छमुपागतः । न च निराश्रयस्यते, नैव विधायनं ज्ञातम् ॥ ६३६ ॥ तथाऽऽत्मा सप्तमुरतेक्ष्म रसासययोः
 मजेत् । कर्मजानान् मदायता-य यदापि प्रपन्ते ॥ ६३७ ॥ महाप्रतिनिधिः कर्म-राशो पांशो महाफलः । संसृज्य वेदिनः
 कर्म-कारागारे निपीडयि ॥ ६३८ ॥ गत्याशो जीव आयातो, मूर्च्छत्याहारमङ्गलौ । कलादापयते देवा-धादिमप्यादनं तत
 ॥ ६३९ ॥ आजन्मरणीयाज-स्वत्क्रिया आयतेऽङ्गिनो । निराहारस्य सिद्धस्य, देवार्तिर्यन्धन न हि ॥ ६४० ॥ स्निग्धस्य
 रेणुभिर्मात्रे, गर्भतः स्थित्यते यथा । तदास्य वेदिनस्तद्वत्, कर्म स्थिरति गर्भतः ॥ ६४१ ॥ शुभे कृत्ये यथा योलो, न
 लगेऽसमायतः । भग्नोऽस्वधाज्यकरो, न लघो न लगिष्यति ॥ ६४२ ॥ कर्मसीद्धं तदा अन्माहुरं सृजति देहिना । अद्यान-
 पांशुगणौ ते, मिश्रन्ति सप्तवारिणा ॥ ६४३ ॥ कर्म मुग्धं भग्नो मुग्धो, मुग्धा जन्मवरादयः । ईक्षिराज्यमृत्तमौघान्, जीवान्
 सद्धयान्नरद्धिना ॥ ६४४ ॥ सतां प्रोषाः प्रणामान्नो, मानो नश्यति मरुते । माया नश्यति तद्यो य . सप्तलोभयोऽपि
 वर्धते ॥ ६४५ ॥ श्योतीरूपो भवेज्जीयो, यदा सङ्ग परित्यजेत् । आसु केवञ्जिना सारूपं, सद्भाद्रयोधुगं प्रजेत् ॥ ६४६ ॥
 गीतायाः पुस्तके सारंगो, नाभूत् किं कर्षको मुनिः । शेषाः कर्ममला नाश्या, भस्वष्टाः स्युश्चस्त्रयम् ॥ ६४७ ॥ मुद्यन्ति
 नाकाः प्रो गनिर्यगृथ तु गर्भतः । मायाया मानगा सप्तान्, मुचन्ति स्यर्गगा अपि ॥ ६४८ ॥ भवान्ते विपुषा

याता, दुःखं चिन्तातिगं गताः । संगसक्ता, न निर्भिन्न-वक्षसस्तन्महादुतम् ॥ ६५० ॥ क्रोधो हान्याः स्मृतेर्मानो,
न्यत्कारस्य स्मृतेर्भवेत् । लभ्यलाभस्मृतेर्माया, सङ्गस्तु स्वस्वभावजः ॥ ६५१ ॥ बाल्ये ग्लान्ये जराभावे, मरणाय गते नरे ।
शाम्येत् क्रोधो गलेन्मानो, नश्येन्माया न सक्तता ॥ ६५२ ॥ सर्वं सुजेयं विदुषां, भवव्याधिकरं परं । क्रोधाद्यं न तथा
सङ्ग-श्छेद्यो यद् गुणयुग्मतः ॥ ६५३ ॥ सर्वदोषकरो लोभः, सर्वानर्थप्रदायकः । ग्रीत्यादिकाष्टदावाभिर्मूलं तस्य तु सक्तता
॥ ६५४ ॥ लोभान्नाशयति क्रोधं, मानं मुञ्चति तत्क्षणात् । आविष्कुर्याच्छाठ्यासर्पं, सङ्गः सर्वमुखो भवेत् ॥ ६५५ ॥
प्रथमा विकृतिः सङ्ग, आत्मनामपरे पुनः । रत्यत्यादयो भावा-स्तत्तत्कर्मविपाकजाः ॥ ६५६ ॥ सक्तः स्निह्यति रम्येषु,
परथा द्वेषमाश्रयेत् । कुध्येन्माद्येत्प्रपञ्चेद्वा, लुभ्येद्वा तदनुक्रमात् ॥ ६५७ ॥ यस्मिन् स्यातां प्रेम रुद च, तत्र प्राक् सक्तता
भवेत् । मेष्णि रोषे च लोभाद्याः, प्रवर्तन्ते निरङ्कुशाः ॥ ६५८ ॥ क्षमा विनय कजुता, मुक्तिः सत्यं शुचिर्यमः । तपश्च न
फलेन्मुक्त्यै, सङ्गसक्ते तु चेतने ॥ ६५९ ॥ जायेते रागत्रिद्विषौ, सङ्गात् ताभ्यां क्रुधादयः । ततः कर्माणि कर्मभ्यां, भवस्त-
स्माद्वयथावलिः ॥ ६६० ॥ आवरणयुगे ज्ञानि-ज्ञानसाधनसङ्गताः । हेतवा ये प्रदोषाया-स्तेषां मूलं प्रसक्तता ॥ ६६१ ॥
नावर्णादिषु देवाद्येव्यसक्तो ना प्रवर्तते । कपाया अपि तीव्राः स्युः, सदा सक्ततात्मनां पुनः ॥ ६६२ ॥ दानादिज्वन्तराऽऽ-
गच्छेद्यः स्यात् पुद्गलसञ्चितमान् । असक्ते विषये नैव, रागां द्वेषांऽपि वर्तते ॥ ६६३ ॥ हानोपादानमाध्यस्थ्य-फला जगति
बुद्ध्यः । सत्स्वर्थेषु विचित्रोऽयं, सङ्ग आदौ प्रवर्तते ॥ ६६४ ॥ सङ्गेनात्मीकृतेष्वर्थेष्वीहा सञ्चेतरात्मिका । प्राप्याप्राप्यत्व-
प्रतिभा, ततो हानादिवुद्ध्यः ॥ ६६५ ॥ सङ्गेन स्वजते जीवां, वस्तुषु प्रतिबन्धितः । सदसत्सु ततः सर्व-प्रभुताधारणक्षमः

॥६६६॥ न तथा सञ्जते भान्ता, बाले मोहरिमोहिता । बालोऽथोऽपि यथा तस्या, सङ्गसाध्यादयसङ्गतैः ॥६६७॥ सङ्गस्य
 महिमाञ्जन, एष बालोऽपि त्याति यद् । न तन्मोचयितुमीक्षः, सहसा स्वजनोऽपि हि ॥ ६६८ ॥ इष्टं वा स्यादनिष्टं वा,
 कार्यकुट्टा तदन्यथा । अविचारैव यस्याति, बालः सङ्गविभारितः ॥ ६६९ ॥ बालस्य नैव विभयो, न चायत्तत्वमर्थेन । न
 व्यवस्थाविधायित्वं, तथापि स्वजनेऽखिले ॥६७०॥ शिशुमुष्टे तपा समोच्छिद्युत्वे कीदृशोऽनुक्तः । साङ्गदर्थेविहीनेऽपि, हित्वा
 मोहं कुटुम्बजम् ॥६७१॥ सवार्थानिकरे प्राप्ते, बालाना स्वजने तथा । यात्रादिश्रेयसमरण-मुखं सङ्गादिहाप च ॥ ६७२ ॥
 शर्मनादीन्द्रियार्थेषु, नोपयोगी मन्त्रागपि । अर्थेस्ते प्राप्नुमनीय, यन्तेतामौ तु सङ्गतः ॥६७३॥ योपायां सञ्जते जीव-स्तथा
 सङ्गवशीकृतः । नष्टं तानं मोदस्य, स्वजमानोऽपि मुञ्चति ॥ ६७४ ॥ आसौ श्रुत्वमासक्तः, सर्वैरर्थेषु मन्तव । आर्तमृ-
 दूरयेस्तिष्ठेयैः किंचन साधितुम् ॥ ६७५ ॥ कथनानेतुमात्मीयं, योजनं व्ययितं पुरा । रसायनेऽपि यतते, वृद्धः सङ्गम-
 भावनः ॥६७६॥ यत्सम्बन्धोनिधं प्रस्तो, गदः पाणमहारिभिः । भेषजो भिक्षाजि शोणः, सक्तो वृद्धोऽनुनाम्यति ॥६७७॥
 वरणोपाग्रमुपेतोऽपि, तत्तद्व्यमखिलं विदन् । सङ्गमाहात्म्यतो वृद्धः, सर्वैरर्थेषु मुद्रति ॥ ६७८ ॥ महिमा सङ्गभारस्य,
 यद्विदन् धर्मसारतां । न त वृद्धोऽपि सन्धातु-भीष्टे सासारिके रत ॥६७९॥ जानीते सर्व एवाक्षी, मृते मे नास्ति किञ्चन ।
 तथापि सङ्गमाहात्म्यान् ममत्वं नैव मुञ्चति ॥ ६८० ॥ देशेऽयं पदपण्येक, नानुयाति यतानमून् । तथापि ज्ञतवः सर्वे,
 सङ्गादक्षान्तिं यत्नतः ॥६८१॥ सर्वैराख्या यथा ग्राम्य-गन्त्री तस्या तत्रा वदि । अमेध्यैर्विधिभिः पूर्णोऽयं पायस्तत्र का
 रतिः ? ॥६८२॥ वधो यदानुरं पायं, चात्रैर्विध्यते सोमिनः । भन्तर्गते जनाः प्रेक्ष्य, किं न मूर्खो ययुः स्वकाः ? ॥६८३॥

ज्ञात्वैवंविधमात्मीयं, कायं तदक्षणे यताः । जनाः सर्वेऽवमो नप, महिमा सङ्गसम्भवः ॥६८४॥ युग्मम् ॥ भवान्तरात्समेत्येते,
 देहं दिहन्ति जन्तवः । रक्षन्त्येधन्त आत्मीयं, मोचनीयं तु सङ्गतः ॥६८५॥ रचितो वृद्धिमान्नीतो, रक्षितः शोभितः सदा ।
 नक्षयति द्राक् परः काय, इत्यवन्नपि सज्जति ॥६८६॥ न कश्चिदस्य सारोऽस्ति, धर्मादन्य इति स्मरन् । सङ्गाद्देहस्य नाका-
 र्पीत्, तपःप्रभृति धार्मिकम् ॥ ६८७ ॥ क्षय एवायुषो देहो नश्यतीत्यं विदन्नपि । कष्टेऽकष्टे च नाकार्पीत्, सङ्गाद्देहस्य
 संयमम् ॥६८८॥ अवश्यमेव मोक्षव्ये, देहे सुखं समाचरेत् । व्रतं यात्रां तपः सङ्गान्, न जीवोऽदो महाऽद्भुतम् ॥६८९॥
 आदत्तो भाटकेनायं, जीवितेन भवावधि । तथाप्यनेन पुण्यौघः, सक्तोऽज्योर्दोषो ना मनाक् ॥६९०॥ देहसङ्गप्रसक्तोऽसौ,
 पापानां कटुकं फलं । विदन्न तानि त्यजति, सङ्गस्याहं ! महद्भलम् ॥ ६९१ ॥ धर्मार्थौ पुण्यपाये नीत्यनीती निजेतरी ।
 विदन्नपि नरः सक्तो जीवितान्ते न बोधति ॥ ६९२ ॥ मृता माता चिरातीता, ज्ञायते न क्व चायुना । न शृणोति न
 चायाति, किं सक्तोऽम्बेति जल्पति ? ॥ ६९३ ॥ जानाति कर्म कर्त्तारं, वत्सो गाभिव धावति । विपाकवीक्षणेऽन्धोऽसौ,
 विषमं सङ्गतांऽकरोत् ॥ ६९४ ॥ शतं सहस्राण्ययुतान्, लक्षा कोटीरपि द्रुमं । परतः परतो वाञ्छन्, सङ्गादन्ते विमुञ्चति
 ॥६९५॥ जिगमिषुः परं देशं, मुहूर्तेन गतौ सृजेत् । प्रस्थानं यद्वदर्थस्य, व्ययः सङ्गान्न तन्नयेत् ॥६९६॥ भोगिनः स्वजना
 रिवथेऽर्जके कर्मकृतं फलं । विलश्यतेऽङ्गी परार्थेऽयं, सङ्गमूढो दिवानिशम् ॥६९७॥ चौर्याहृतं धनं सर्वो, जनः साक्षाद्
 बुभुक्षति । यथा स्तेनो भजेद् दण्डं, सङ्गादर्जन् धनान्यपि ॥६९८॥ कर्मोदयाप्यभेतत्स्वं, लाल्यते सङ्गतोऽनिशं । सङ्गात्प्रेत्यगते,
 जीवे, विषया नेन्द्रियाणि न ॥ ६९९ ॥ सङ्गाजीवो हर्षाकेभ्यः, सुखमीप्सति शाश्वतं । न वेत्यत्रापि दुःखानि, शोकाश्च

तद्वर्तनं इत्यम् ॥७००॥ नीयमानो यथा वे वे' जब्द कुर्वन्वजा प्रवेत् । 'मे मे' शब्द सदा धूर्तन्, सद्भादङ्गयंप जीवति ॥७०१॥
त्यचन्ति भोगिन भोगा', सर्वे जानन् समस्ततः । तथापि सद्भूमदात्मा धर्मज्ञोऽपि स्पृहा वेहेत् ॥ ७०२ ॥ कर्ता भुनक्तयं
न्यायो, भुवनः पापे ऋतेऽस्य च । नार्जनाऽस्ति घने भाक्ते त्यक्त्वा मद्भादिमुर्गति ॥७०३॥ माता पिता स्वसा भार्या,
सौदर्यास्तनयाः स्सुधाः । उपार्जितं घनं नान्ति नैनः किं सद्ग एव ते ? ॥ ७०४ ॥ सक्त आज रजत्येप, रौद्रे लिष्टत्य-
वालिः । इतिपाती यथा सिंहः, परार्थमेव चेष्टने ॥७०५॥ साधित्रिस्तमाग्रा भूः स्वर्कच श्वाटिका निजा । मितभाजनमाग्राशी,
चिच लुप्यति मद्गतः ॥७०६॥ मियमापसु स्त्री दुःखे, स्वामिनं व्यसनार्णवे । रसणे वृषमिच्छन्निः, सक्तात् किं न कल्पते
॥७०७॥ नार्थो यस्य पात्राय, न स्त्री न स्वजनोऽपि च ॥ न वेहा नेत्रियाण्यस्य, सक्तात् सर्वेषु मुह्यति ॥७०८॥
नार्थो जीविगदानाय, धर्मो नाप्यङ्गनायनः । न वैरागा प्रज्ञेश्चापि, सक्तः सर्वान् समीहते ॥७०९॥ सक्ति-
हिता न इनापि, यत्मा धर्मऽपि वर्धिका । निरन्तग्यन्तमाज्जे सा, मये मोक्षे च साम्यतः ॥७१०॥ क्षमस्तीर्थिकरे
सद्ग, धर्तुं नैराधुमन्यते । न केवल गतो वीरे, जीवत्याधो गणी यतः ॥७११॥ मरीचिर्दुर्वचोऽवादीत्, सक्तः
काये वृषाद्गजे । कोगरोटीर्भवान् भ्रान्त-स्तस्रोऽनर्थभाजनम् ॥७१२॥ सक्तो ब्रह्मा सविज्या स हरो गौरी
धिया हरिः । एतो वामो न चासक्तो. निर्गहन् विनाक्षिप् ॥७१३॥ निन्धा हरसमुत्पत्ति, विरञ्चिः पुस्तो
गदन् । गुराणा महन्तच्छेदं, द्विरसो नाप किं हरात् ? ॥ ७१४ ॥ ऋषिग्न्या हरो मत्वा, लिङ्गच्छेद न चाप
किं । संसारगर्तशूकरान्, कास्वान् सदा विभेद न ७१५॥ इन्द्रः समाचरत् मद्भात्, ऋषिग्न्या स्मरावृलः । लेभे

भगसहस्रं प्राक्, पञ्चाक्षेत्रतां ययौ ॥७१६॥ नन्दायां सुगतः सक्त-स्तपो दुःखफलं जगौ । सक्तः शिष्येषु चित्राज्ञाः,
 स्थाने स्थानेऽवमा व्यधात् ॥७१७॥ सक्तः शौद्धोदनिर्मासे दृष्टकारितकल्पितं । विना शेषं हि खाद्यं स, मांसमाह
 निरुद्धचित् ॥७१८॥ मते शक्ताः परे तीर्थ्या, अवताराय सस्पृहाः । भवे त्यक्त्वा शिवं लब्धं किं न्यूनं सङ्गचक्रिणः ? ॥७१९॥
 असुन् हिनस्ति सक्तोऽङ्गी, मृपाभापां मुपक्रियां । मैथुनं कृपिकर्मादि. करोति न च लज्जते ॥ ७२० ॥
 स्वे सक्तो मृगो नष्टस्त्रिङ्गलौल्याच्छलभः खगः । द्विरेफो गन्धतां मीनो. रसात् स्पर्शत्करी सजन् ॥ ७२१ ॥
 मोक्षादन्यत्र वाञ्छा न, नेच्छा सर्वज्ञभाषितात् । शुष्करूपा गुरुपादेभ्यः, सक्तः श्राद्धां वधार्थयोः ॥ ७२२ ॥
 सर्वज्ञोक्तिमुधापीना, लीना आगमसङ्ग्रहे । हीना हिंसार्थयुग्मेन, श्रमणाः सज्जन्ति मांहतः ॥ ७२३ ॥ जिनविम्ब-
 प्रतिष्ठायां, मन्वानाः पदमव्ययं । मुह्यन्ति जन्तवस्तस्यां, ध्यात्वा निजगुरुत्सृताम् ॥ ७२४ ॥ संवे-कुले गणे गच्छे,
 सक्ता नैके कुसाधवः । शास्त्रोर्वंतीर्वर्थयन्तः किं, नेक्ष्यन्ते दुष्पमावलात् ? ॥७२५॥ श्रीमतो धीरनाथस्य, शासने निह्वो-
 द्भवः । दुष्पमाकालमाहात्म्या-द्यत् सक्ताः प्रायशो नराः ॥७२६॥ आश्चर्यमपि नाश्चर्य, साधुर्वेपभरा यतः । सङ्गे सक्ता
 अधर्माणः, पूज्यन्ते तद्गुणाश्रितैः ॥७२७॥ चैत्यान्यालम्बनीकृत्य. परिहृत्य मुनिव्रतं । प्रपन्नाश्चैत्यवासित्वं, सङ्गतः साध-
 वोऽधमाः ॥ ७२८॥ अनाचारताः सङ्गात्, साधुसन्ततिरोपिणः । घाताय शासनस्यैते, प्रयतन्ते पदे पदे ॥७२९॥ सेवामा-
 यतनस्यैते, कुर्वतः श्रावकान् परान् । वारयन्ति बलात्कारं, सङ्गात् कृत्वाऽध्वनञ्च्युताः ॥ ७३० ॥ राजादीनां बलं लात्वा,
 प्रवेशं नगरे सतां । रोद्धुं सङ्गात् प्रवर्तन्ते, ते-दुर्नयरिश्ववः ॥ ७३१ ॥ चैत्यद्रव्यपरीभोगे, सङ्गाशवत् फलं कडु । जानते न-

तु मग्नन्ते, सङ्गसंहतितापिमाः ॥७३२॥ चैत्यगोले भवेन्साधो-रस्नानस्य मलाङ्गिनः । गृहस्थाशातना सङ्गात्, ते न मग्नन्ते
लोढुषाः ॥७३३॥ साधुभिश्चित्य यथेत्यं, साधुगताविधायक । सावयं तप्त आग्नेयं, सङ्गिनो हृदये दधुः ॥७३४॥
जिनानां पूजनें मुख्यं, विम्बानां तत्परं तथा । न ह्यनेः सङ्गसंयोग-रस्य यथं तु तत् ॥७३५॥ उत्थाप्य
वाङ्मराचयानि, सङ्गमाधवसंवदाः । रामत्या जिनमुद्दिश्य, प्रार्थन्ते यथा तथा ॥७३६॥ यजमानं यथा यशीकृत्य,
दासानि नरान् धरेत् । वेदया तथा चैत्यवासी, गच्छीकृत्य प्रवर्तयेत् ॥७३७॥ न धर्मं न गुहं देवं, न शास्त्रं न
च स्रति । गणयेद्यैत्यवासी ॥७३८॥ शिवभूतिश्च्युतो मार्गा-स्त्वासनाच्छास्त्रतोऽपि हि । रत्न-
कल्पलमङ्गेन, हा ! तद्गोऽतिमयङ्कुरः ॥७३९॥ नोक्तं यत्तमापयेनेति न्यायं नग्न आश्रित । अवमेने स्वरिराजोक्ता
मस्तः म्थपिरकल्पिताम् ॥७४०॥ मङ्गान्मनस्य चक्रेऽग्नौ, देवं साधु निरंशुकं । साधूलोपमेकमन्धः, पतञ्ज दानमुखः
पतेत् ॥७४१॥ विजने वसनामङ्गो, नावापाऽप्यमङ्गतः । सतमद्वाद्रचोऽवादीषणः सर्वेऽर्द्धागमाः ७४२॥ पाश्चात्यैस्तन्यतोद्
भूतै-रेषयागमसंतति । कृता तद्धन आस्थाप, आसमञ्चाग्रमविततः ॥७४३॥ गृहे सक्तोऽगमत् स्वादी, क्रियां तां
वाङ्मेरिता । जिनदत्तो गतः पश्चान्ते बह्वो दृगल्पनाम् ॥७४४॥ नाट्यो सक्तोऽञ्जलो ज्ञातोऽयं सक्तः प्रतिपाद्यः ।
इत्याद्याः साधुवेषा, नैके नष्टाः प्रसक्तिनाः ॥७४५॥ संमक्ता गृहिन्योकेषु, यक्तेष्वेके कुसाधवः । व्याख्यासिपुस्त्व-
परथा, आत्ममाकर्षान् नर्कन ॥७४६॥ मत्वा मयङ्कुरं मङ्गं, त्वाम्योऽग्नौ धर्मसाधियिः । मोक्षमाप्तेषु कावेषु, श्रेयानुच्छेद-
पीपनाम् ॥७४७॥ देवे जिनं गुरौ साधा-याचारे मन्त्रिण्यान्जिते । शस्त्रो गणो यतः कृत्वा, निर्जेरां यानि म

स्वयम् ॥७४८॥ न सङ्गमन्तरा पूजाऽर्हतां सेवा गुरुजने । अनुष्ठाने श्रुति किन्तु, नान्यथा तस्य यातनम् ॥७४९॥
 तैलं यथेष्टगुदीजातं, जग्धं निष्काश्य दुर्मलं । वहिर्याति स्वयं तद्वच्छस्ता सक्तिर्जिनादिषु ॥७५०॥ सङ्गः संगस्य
 द्वेषश्च, द्वेषस्य वरमौषधं । अतो धर्मार्थिभिर्विज्ञैः, सेविता शस्तसङ्गिता ॥७५१॥ एवं च देवपूजायाः, सेवायाश्च गुरोः
 पदोः । दानादेश्च फलख्यायी, नात्येति श्रेय उद्गतिम् ॥७५२॥ निर्मलं न भवेद्दुस्त्रं, क्षाराम्भोभिर्विना क्वचित् । बद्धं
 मलविद्धं तथा जीवा, वद्धाः संगमृते शुभम् ॥७५३॥ न यथा मलिनं वस्त्रं, क्लिष्टं वारि विशोधयेत् । बद्धं
 जीवं तथा कर्म-हेतुः संगो न मोचयेत् ॥७५४॥ त्याज्यः संगस्त्रिभेदोऽसौ, दृष्टौ कामे च प्रेमणि । धार्यो
 देवे गुरौ धर्मे, यत्तन्नाशौषधं सकः ॥७५५॥ मिथ्यात्वोदयतः सक्तो, भवभ्रान्तिग्रदे मते । गत्वा प्रेत्य
 तत्पुष्टि-मज्ञो ज्ञो वान मुञ्चति ॥७५६॥ सक्ता मिथ्यात्वसंस्कारे, स्यान्मतिः स्वाग्रहात्मिका । यथा शास्त्राण्य-
 शास्त्राणि तर्कातिकेन किं न हि ॥७५७॥ जीवमेवापवदते, पुण्याघाश्रवसंवरान् । सक्तो रमेत कामेषु, तन्मात्रे
 साध्यतां गतः ॥७५८॥ श्रान्तबुद्धिः समानर्थानजानानः स्वभावतः । असच्छास्त्रैः सदा सक्त, ईशं कर्तार-
 माश्रयेत् ॥७५९॥ दुःखदौर्गत्यदुर्योनि-जन्ममृत्युजराविलं । सक्तोऽमते तनोतीशो, लोकं ब्रुवन्न लज्जते ॥७६०॥
 सुखिनोऽज्ञासवः स्वल्पाः, प्रचुरा दुःखभाजिनः । तथाप्येनं करोतीश, इत्युशेत्सङ्गसाधितः ॥७६१॥ स्वतन्त्रेण समर्थेन,
 काले नैतावता जगत् । सुखीकृतं न तेनेदं, सक्त ईशं श्रयेत्पुनः ॥७६२॥ पापे जीवं प्रणोद्यादौ, कुर्याच्छिदृक्षां
 पुनः स्वयं । चौरकोट्कन्यायं स, सक्तो नयति स्वष्टरि ॥७६३॥ श्रान्तो दान्तो मुमुक्षुश्च, स्याच्चिदानन्द-

रूपमाह । पुरन्त इति सङ्गात्, तीर्थनिष्ठं तथा जगुः ७६४॥ देवं गुहं तथा धर्ममात्मकल्याणहेतवे । श्रेय-
 नस्तथोक्तत्वाऽपि, सप्तस्तान् यजतेऽजयान् ॥७६५॥ देव गुहं तथा धर्मं, नामव्यः कुतिसंतं श्रेयेत् । शिवास्था-
 हीनचित्तत्वात् । सद्भादन्येऽजयान् पुनः ॥७६६॥ ब्रह्मादिषु न चैकोऽपि, हित्वा संसारचारु । संन्यस्तः स
 कथं ध्येयो, मिना संगान्मुमुक्षुषु (दया) ॥७६७॥ माया संसारवासोऽयं, पाशो दायो मोहोदधिः । चेदु तस्याग
 आसेष्ये, नो विघ्नः सङ्गमन्तरा ? ॥७६८॥ देवं गुहं तथा धर्मं, श्रेये मोक्षस्य लभ्ये । मत्वेति तत्कृतार्थस्ययादीच्छा
 सङ्गजालान् ॥७६९॥ देवपूजागुह्यामि-तपासि प्रत्यहं चरन् । व्यर्थयेत् सगमन्त्रिच्छन्नगे मोक्षार्थकान्यपि ॥७७०॥
 चारित्रं दुररं धित्वा, नाभङ्गं लभते शिरं । कास्त्राऽऽगुदयिकी सङ्गान्, न तच्छेतो जहति यत् ॥७७१॥ धूयांसो
 मोक्षगन्तारा, जीवाः संगसमाश्रयात् । घ्नन्माचर्य मोक्षार्हं, मवेऽन्तत्र आगताः ॥७७२॥ कर्मक्षयार्थमाम्नाता-धिष्ठा
 विषय आगमे । सक्तैः सर्वा विषयांस्य, द्विगते द्रव्यरूपतः ॥७७३॥ निर्धार्य सङ्ख्यापित्व-माम्नात श्रुतसागरे ।
 याचन्तः साधका मांक्षे, यागास्तावन्त आश्रवे ॥७७४॥ विप्रं धर्मकजीवानामाधगस्ते परिश्रवाः । विषयाप्याऽल्लिखं
 भयनं, विप सस्तेस्तथाऽल्लिखाः ॥७७५॥ गुणरोहे यथा वृद्धि-गुणाना निर्मलात्मनः । सक्तेस्तथा भवेत् शानि-विपरीत-
 स्थितिर्गुरुः ॥७७६॥ सक्त, आरम्भसक्तः स्यान्, यस्यादिप्राप्तिर्जितः । यतो हीनस्य तस्यामि-दाभ्यामाभ्यां प्रगीयते
 ॥७७७॥ अतिसक्तः कदर्यः स्यान्, निर्ग्रन्थादपि शङ्कितः । नैर्ग्रन्थं शासनं श्रोतु, स्वमेऽपीष्टं न धारयेत् ॥७७८॥ नैस्यद्रव्यं
 कदर्यं मन् न न देवाचने व्ययेत् । वर्षयेद्याचिधिं कृत्वा, हा ! सक्तिं किं करोति न ॥७७९॥ सक्तः परस्वभावाया-न्याये-

नार्यजिनादिषु । तदयुक्तमिति प्रोक्तार्थशुद्धिश्चेत्यकारिणः ॥ ७८० ॥ सवतां भगवतां चैत्यं, कारयन्नतिसन्धयेत् । कारु-
 स्तद्भृतकानभि-सन्धानं गदितं श्रुते ॥ ७८१ ॥ सक्तोऽर्चो जिनविभ्वानां, कुर्वन् लोभात् सुमादिभिः । वञ्चयेन्मालिकादी-
 स्तदुक्तो न्यायागमः श्रुते ॥ ७८२ ॥ साधूनां संविभागं स, सक्तः कुर्वन् परं दिशेत् । स्वामिनं स्वस्य हा ! कष्टं, सक्तः कां
 न दिशं व्रजेत् ॥ ७८३ ॥ प्रत्यहं यन्नमस्कार-सहितादिकमाहृतं । शेषं भुङ्क्ते परान् दत्त्वा, तदाऽसक्तस्य शुद्ध्यति ॥ ७८४ ॥
 दुःखशय्या यतीनां सा, परार्थे यत्र लुब्धता । सा सक्तावितरा त्वन्या, शुभाशुभगतिप्रदे ॥ ७८५ ॥ सक्तो देहे रसे ऋद्धौ,
 स्थाने सङ्घे समक्तिके । द्रङ्गनिर्धमने जातः, सूर्यरक्षो न किं श्रुतः ? ॥ ७८६ ॥ देवो विकाररहितः, सक्त्या प्राच्यभव-
 स्त्रियां । स्वबीजे जायते हा धिक् !, सक्तेः कष्टकरीं दशाम् ॥ ७८७ ॥ आराधना जिनादीना-मार्हन्त्यपददायिनी । सा चेत्
 सक्तिमलिना स्यान्न शस्या श्रुतशालिनाम् ॥ ७८८ ॥ विनिर्माय जिनाधीश-चैत्यं तद्भक्तिसादरा । दोग्ध्री पराभ्य उत्पन्ना,
 सक्त्या राज्ञी न किं शुनी ? ७८९ ॥ ईर्ष्यादग्धौ मुनिप्रष्टौ (बाहुः सुबाहुश्च मुनी) गिरा खरीशद्वयकौ । जातौ खीत्वेन सक्त्या क्रां-
 नर्थो लोके न सज्ज्यते ॥ ७९० ॥ आसक्तस्य मुनेः सक्तिः, नाशितुं श्रावकोत्तमैः । स्तेन्यं किं कृत्रिमं (न मुधा) कार्यं हा !
 सक्तेर्दुष्प्रतिक्रिया ॥ ७९१ ॥ सक्तश्चेत्साधुरागच्छेत्, क्षिप्तचिचादिकां दशां । गृपोवत्त्वाऽपि प्रशास्यः स्यात् किं (का) न
 सक्तेर्दुरात्मता ? ॥ ७९२ ॥ यदर्थजातं प्राक् क्षित्यां, क्षितं तद्ग्राह्यतां व्रजेत् । मुनीनामर्थसक्तानां, तुष्ट्यै सक्त्यै धिगस्तु
 तत् ॥ ७९३ ॥ सङ्गे हते हतं सर्वं, सैन्यं मोहप्रभावजं । नतिं कुर्वन्ति तत्सन्तो, वीतरागाय मङ्गले ॥ ७९४ ॥
 निहत्य सर्वकर्मणि, नरः सिध्यति चिन्मयः । सक्तेर्माहात्म्यमुद्गातुं, हतमोह इतीर्यते ॥ ७९५ ॥ दुःखमूलं

भवस्तस्य, मूल कर्माणि यद्यपि । तथापि सत्त्विदैवात्मान्, नि सन्नो मुक्त उच्यते ॥ ७९६ ॥ नाशरीरो
 भगो न स्याद्-सङ्गस्य क्षीरिता । हानं सर्वद्वीराणा, सक्तेषु स्तोः क्षणे मतम् ॥ ७९७ ॥ असङ्गस्य महिमा,
 यच्चिष्टन् कर्मराशिषु । सिद्धो न लिप्यते लोकै, पांसपाशो यथा जले ॥ ७९८ ॥ वकी चित्रितमुद्गित्वा,
 यपांकस्या प्रतमाश्रयेत् । सद्स्य महिमाङ्गो, न पात्रं द्रवस्त्वया ॥ ७९९ ॥ महीमुद्गितुमुपचष्टे-वकी
 परं न सक्तिमान् । पार्थस्यता श्रुति स्वरूपा, संगसथितफलपः ॥ ८०० ॥ आहारमादितो गृहन्, सक्तेस्तन्वा-
 दिषु ततः । सजेजीवो भव भ्राम्यन्नाहारः स्वरूपमाहू ॥ ८०२ ॥ न पर्माणि सरकं वार्यं, प्रभयिष्णूयक्षरीरके ।
 नेराहारैः प्रसक्तस्य, वरीराणि भवन्ति तु ॥ ८०३ ॥ अलि पर्मादिमिर्योगः, वास्यतंधेतनाक्त । स्यात्सक्तिः पुद्गलैस्तैवासर
 क्षिप्यन्त आश्रये ॥ ८०४ ॥ सिद्धा न भवमायान्ति, न न भ्राम्यन्ति संसृतौ । असंगत्वात्त सर्वा, व्यथाः सङ्गसमुद्भवाः ॥ ८०५ ॥
 परैरभिमता ईशा सक्ता भतयेरुजीरनाः । बालाश्चास्पृशीः वाः वा, दया नापुर्विदिताः ॥ ८०६ ॥ प्रकाश्य गुरता
 लोके, गुरयोऽपरीथिका । श्रयधममा लोकै, सक्ताः किं नो भग्न्यमी ? ॥ ८०७ ॥ मङ्ग एर दि संसारो, मुक्तिः
 संगमिगुक्ता । चिन्तयित्वेति धर्मार्थी, सङ्ग च्युत्सृजति त्रिधा ॥ ८०८ ॥ हिरा कोपे पदं माया, लोभं पाथिस्य मुत्तं ।
 सशौचसयमं धृत्वा, तपः सङ्गं रिजयेत् ॥ ८०९ ॥ अगुना वसेमगद्धि, परिणामाः शुभाशुभाः । जायन्तेऽजः स्मिप्येणु,
 स्यान् गुरोः पादसेस्या ॥ ८१० ॥ नात्सुभोदयाजन्तो-सुभा जायते मतिः । कुले गुरां वमञ्जीवः, शुभा याति गुणश-
 णात् ॥ ८११ ॥ परिणामे शुभे प्राप्ते, पुनराचारमाश्रयेत् । एकस्यान्नास्नायाः स्यादुल्लेभे सन्पतिविभे ॥ ८१२ ॥ अतो

गणभृतोऽप्याहु-गुरोः पादाब्जसेविभिः । श्रुतं तत्कथ्यतेऽस्माभिः, श्रुत्वेतद् गुरुमाश्रय ॥ ८१३ ॥ अतो गुरोः कुले वासां,
 ब्रह्मचर्यमितीरितम् । भाष्ये श्रीमदुपास्वाति-वाचकैः छक्षमबुद्धिभिः ॥ ८१४ ॥ अवलम्ब-मयुनं तस्य, त्यागो ब्रह्म किलेप्यते ।
 तस्मै चर्यं ब्रह्मचर्य-मित्याम्नातं मुनीश्वरैः ॥ ८१५ ॥ यावद्वासो गृहस्थत्वे, तावत्पापचयागमः । स्वकुटुम्बपुत्रे नित्यं, कृषि-
 वाणिज्यसेविषु ॥ ८१६ ॥ अनादितो भवे भ्रान्तो, योगैः करौखिभिस्त्रिभिः । पापस्थानानि चक्रेऽङ्गी, कर्मावरणवेष्टितः
 ॥ ८१७ ॥ यावन्नयजति नैतानि, तावत्तेभ्योऽह आगमः । गृहाश्रमस्य चैत्याग-स्तानि न्युत्सृजति तदा ॥ ८१८ ॥ श्रमणो-
 पासके धर्म, क्रियते विरतिर्लिङ्गु । कुटुम्बादिकृते घोरे, पापे सङ्गस्तदापि हि ॥ ८१९ ॥ आपण्यप्रतिपत्त्या तत्, त्याज्येय
 गृहमेधिता । न्याय्यं मतं न विरत-स्तावदेवाग्रन्यनम् ॥ ८२० ॥ चौरः सुप्तो यथान्यार्थ-हृतौ योगक्रियोज्झितः । तथापि नो
 भवेत्साधु-रेवं च गृहितां श्रितः ॥ ८२१ ॥ सन्त्यष्टादश पापानां, धामान्युक्तानि तीर्थेप । कार्यकारणरूपाणि, पञ्चाद्यान्येव
 तेषु तु ॥ ८२२ ॥ शस्त्राणां विगमे सैन्यं, प्रचण्डमपि निर्वलं । तथाद्यपापपञ्चक-नाशे सर्वाघहेतवः ॥ ८२३ ॥ पञ्चाव्रतान्यतः
 प्रोक्ता-न्याश्रवेषु निरुध्यता । यत एषु ततो न्याय्या, मुनेः पञ्चतर्था व्रते ॥ ८२४ ॥ तत्राप्यर्थो बधश्चेति,
 द्वौ मुख्यौ तत उच्यते । प्रव्रज्या त्याग आरम्भा-र्थयोः शास्त्रे मनीषिभिः ॥ ८२५ ॥ कणाचा न भवेदेपा, न च पाल्याऽप्य-
 शिक्षितैः । अस्मत्पदाङ्कितः पाठ, एक एव च सूत्रगः ॥ ८२६ ॥ शिष्याय तां गुरुर्यच्छेत्, तत्र प्राक् प्रतिबोधनं । अस्नानं
 गोचरेऽचित्त-भोजने लोचकर्मणि ॥ ८२७ ॥ स्वीकृतेष्वेव दीक्ष्यः स्यान्, मुण्ड्यो मुहूर्त आगते । शुभेऽतः कथ्यते भिन्न,
 आदेशो मुण्डने मुनेः ॥ ८२८ ॥ एवं गृहीतदीक्षः सन् नावैति पिण्डगोचरां । विशुद्धिं तत आनीय, शुद्धं पिण्डं ददौ गुरुः

॥ ८२९ ॥ आने शस्त्रपरिणाम्येऽतीति पदजीवरायिके । तुयं दशगालिके योगोद्भवाङ्कितसन्धिके ॥ ८३० ॥ ज्ञानेपु पटमु
 कायेपु, धदितेपु परीक्षया । परिहारे वधादीना. स्यादपस्यापना मुनेः ॥ ८३१ ॥ अन्यथा यद् भ्रमद्विधामन्यं वा ऽऽचार-
 मादयत् । असूनां स विराडा स्यात्, गुरुद्विषी सदोषिणौ ॥ ८३२ ॥ महाघोरेषु सर्वेषु, गृहीतेषु विमुक्तये । यतनीयं यथा
 न स्या-दतिचारोऽतिपातकः ॥ ८३३ ॥ नैरात्मरन्ध्रमहसः, सवोपद्रवसम्भरः । पणिामोञ्ज उद्भायोऽतिचाराणां मुनेरपि
 ॥ ८३४ ॥ साक्षीकृत्य गुहं नस्मिन्, ओषिते पुस्तो न हि । गनशङ्का मयसिः स्याद् गुरुनोदनमीतितः ८३५ ॥ एकाकिनो
 भवेदादा-धतिचारे मनो घृणा । पन्थाभिस्त्रिजना मन्या, निर्भीकस्तं समाचरेत् ॥ ८३६ ॥ तपुर्नन्दं प्रपन्नार्थं तु, भयेद् गुरुदूलो-
 पितेः । एकाङ्कितं मगीतं यत्, काममूलं तु पण्डितेः ॥ ८३७ ॥ धर्मा दद्यापि संशुद्धा, गुरुदुले निगमिनः । भान्त्यादयो
 नियोज्या न, धनेऽप्येकान्तगमिनः ॥ ८३८ ॥ सगन्धतीर्थिक्वार्यादेः, महने कथिता भूते । मुषितदाऽऽज्यायना सर्वा, गुरो-
 र्यसेत्तन दुले ॥ ८३९ ॥ निरथां न हि चारिन्, महाघोरेषु सत्सधि । इच्छासमयमायेन, न यत्तस्तदुगतौ मित्रम् ॥ ८४० ॥
 वासे गुरो दुले सर्गाः, सामाचार्यो भवन्ति हि । मतो मुस्त्यर्थमासिष्ठेद्, यास्त्रीर गुरोः दुले ॥ ८४१ ॥ एकाकिनोऽपि
 यद् पाप-कामस्यागेन विद्यते । त्रिहाराज्ञा, मक्का यस्मात्पदे नात्सर्गजे मता ॥ ८४२ ॥ महस्याय गुरोः दुले, धामस्य
 गणशरिभिः । ब्रह्मचर्याविधा श्रोता-शाचाराङ्गस्य आयती ॥ ८४३ ॥ गुहं निश्चाय धायं स्यात्स्यो निर्घृणात्मकं ।
 निष्ठापनं स्वयं तस्य तद्भाचार्याश्रयं सम्पु ॥ ८४४ ॥ तपः कर्मधयायाव-भान्तं तद् गुरुधियम् । आरम्भान्तो यतस्तस्य,
 गुरोः पादान्निके शुभौ ॥ ८४५ ॥ गुरो मत्समाप्यं स-भुदरं पः प्रपयेत् । दैजिकं तस्य शुद्धं स्यात्, प्रत्याग्याने न चान्यथा

॥८४६॥ पाठशालानिभं जैनं, शासनं देशितं जिनैः । शिक्षा च सिद्धिसाध्याऽर्च्या, देशिता जिननामतः ॥८४७॥ शिक्षकाणां
यथाऽभावे, पाठशाला यथाऽफला । तथा सिद्धिपथोऽभावे, गुरोर्वासात्कुले विना ॥ ८४८ ॥ अर्थाभावे समं सूत्रं, निःस्वादं
रेणुपुञ्जवत् । अनुयोगकृतो मुख्यः, आचार्या गच्छवासिनाम् ॥८४९॥ विना सूत्रं तदर्थाणां, ग्रहोऽवद्वो मणिव्रजः । यथा त-
थाऽत्र सूत्राणां, ग्राहका वाचकाः स्मृताः ॥ ८५० ॥ शैक्षा ग्लाना जराजीर्णा, असहा धृतिर्वजिताः । मोक्षवर्तमानुयान्त्येव,
सहायैः साधुभिर्वृताः ॥ ८५१ ॥ तदेवं गुरुतत्त्वस्या -राधना मोक्षगाभिता । वसतो गुरुकुले स्या-दतो धर्मोऽयमन्तिमः
॥ ८५२ ॥ सैन्यं जयार्थमुद्यच्छ-द्यथाऽऽदेशं चमूषते । वर्तते प्राप्य नर्ते तं, गुरोर्वाक्यं तथा मुनिः ॥ ८५३ ॥ स्वच्छन्दाः
सैनिका नष्टा, अबद्धा अभिमानगाः । गुरुतन्त्रः सधर्मचोऽमानो गुरुकुले वसेत् ॥८५४॥ बहुमानयुता भक्ति-र्लज्जा प्रीतिः
सदा मुनेः । गुरुसेवाफलं वासे, लता कल्पस्य का परा ॥ ८५५ ॥ स्वस्यासिर्न गुरुत्वस्य, क्षीणमोहत्वभाविनः । याव-
त्तावद्भवेत्साधुर्गुरुतन्त्रोऽव्ययाध्वने ॥ ८५६ ॥ सामायिकं समस्तानां, गुणानां वीजमुद्भूयते । आदावन्ते च भंतेऽस्य, पदं
सम्बुद्धये गुरोः ॥८५७॥ सामाचारीच्छाकारादि-र्विनयादिगुणादरः । गुरुतन्त्रः सदा साधो-र्मोक्षमार्गप्रसाधनम् ॥८५८॥
दिनं रात्रिमहोरात्रं, श्रावकः पौषधं सृजन् । बहुवेलेन तन्त्रं स्वं, त्यजेत् किं न तदा मुनिः ॥८५९॥ द्युतिर्यथा पशूनां स्या-न्न
स्वातन्त्र्यभिदेऽवनात् । सिंहादिभ्यस्तथाचार्यः, साधोः कर्मभयावनात् ॥ ८६० ॥ स्वाच्छन्द्यं न हि धर्मोक्तौ,
गोचरे दीक्षणे पदे । साधोर्यदुच्यते प्राच्या-चार्यमार्गानुवर्तनम् ॥ ८६१ ॥ मुनिर्मोक्षाध्वपान्थः स्यान्, मोक्षाश्वा
शास्त्रसाधनः । शास्त्राण्याचार्यसात्तस्मादात्मानं चिनयेद्व्रणे ॥८६२॥ आरोग्यार्थी यथा वैद्य-प्रोक्ता नातिव्रजेत्त्रियाम्

आत्मज्ञाधतसौख्यार्थी, मुनिः सुरि न किं श्रेयेत् ? ॥ ८६३ ॥ बल्यपिपचःश्रेष्ठी, योषः परमथा दिद्या । आचार्ये-
 वचनापेक्षो, मुनिः कर्मरिपुं जयेत् ॥ ८६४ ॥ उन्मर्गान्यविधानानि, चारित्राद्यवसोषनं । धुरां तीर्थेभ्य धर्तुं स्यात्,
 क्षमो वाक्ये गुरो रतः ॥ ८६५ ॥ वचो यदि विचार्यं स्याद्, प्रावं सद्गुणोदितं । मदिमा वां गुरोरांग्मं, शृण्वेत्यस्य
 सम्मतम् ॥ ८६६ ॥ राप्ता कुलोमुस्सी पात्ती-त्यादेजं प्रतिप्लिस्तुना । गुरोर्यथाज्जगारेण, यत्नस्तद्वत्परि ॥ ८६७ ॥
 आचार्यस्य वद प्राप्य, गणयाजोहरदावर्गं । इति तत्कस्मोयोगी, यतीर गुग्गीरत ॥ ८६८ ॥ गुतेः तुले
 वसत् तापु-र्वेनानि परित्यजेत् । तल्लालकस्य स्याद्, वनाना लोपको गणे ॥ ८६९ ॥ ध्रुत्वा
 गुरोर्विज्ञानीने, जीमजीवापेक्षरे । रन्ध्रं भोक्तं गतीधिया, निर्वेदग्रमसंयमानु ॥ ८७० ॥ न ज्ञानस्यागमः
 स्मर्य, न, दृढिर्न न पाठनं । तत्प्राग्नेयित्तमभव-मिदमर्थं गणादिना ॥ ८७१ ॥ प्रसारकानि सम्यक्शब्दे, प्रास्तापि
 न्यापयन्ति च । गुरोरेव कुले साधोः, सिद्धान्तोदधिगाहनम् ॥ ८७२ ॥ अनुपास्तितगुरुः शिष्यः, त्रिषिन्धोऽपि
 मयूरयत् । अगुप्तगुण उदायः, सनामायाति गर्वनाम् ॥ ८७३ ॥ अकलजो यथा वातो, र्वेतिप्रसरस्तथा । धर्मस्तद्वारकः
 शिक्षा-साध्यां धर्मो गणे हि सा ॥ ८७४ ॥ रुद्र प्रशस्तेर सुरिः, पर्वं सेवस्तमगरधि । प्राधनं त्याजेत् स्वान्य-
 पक्षवर्तिजने भयम् ॥ ८७५ ॥ मनाःरुगाधमीशित्वा, गणं कीर्णं गुणद्विमिः । तद्वर्तो न मयं याति, भदीभिनं
 र्वेस्त्वपि ॥ ८७६ ॥ न दृष्टा र्णपदं ज्ञाना, दुष्टो न स्यात् प्रपञ्चयपि । नम्यते र्वो जीग, भटन्ति म्येस्त्वया
 भुगम् ॥ ८७७ ॥ गणे तुभ्यंमृनिर्णय-स्वमर्थं नात्रशेद्वणी । ननादस्य यथा मृच्छा-नाद्यायच्छेदि कम्पलः ॥ ८७८ ॥

व्रतान्यादाय मेधावी, सूरैस्तानि प्रवर्धयेत् । प्रतिबोध्य घनं भव्यान्, शालीन् पञ्चैव रोहिणी ॥ ८७९ ॥ सद्द्ग-
 जन्तुर्गतीश्चिन्ता, ज्ञात्वा जगदनायकं । समुद्रं सदेहेत, तच्च नैग्रन्थशासनात् ॥ ८८० ॥ उद्देशादीन् श्रुतस्याप्य, गुरोस्तद्दर्णमो-
 क्षणे । गणे स्थित्या परान् दत्त्वो-द्वच्छेन्मार्गप्रसिद्धये ॥ ८८१ ॥ अत एवोच्यते सद्भिः, सूत्रस्योद्देशनादिषु । क्षमाश्रमणहस्तेनेति
 सूत्रणमोक्षणे ॥ ८८२ ॥ किञ्चोद्देशादिकालेऽपि, परस्मै दानहेतुता । उच्यते सर्वमेतद्भि, स्याद् गुर्वाज्ञावशंवदे ॥ ८८३ ॥ मङ्गल-
 त्रितये प्रान्त्यं, मङ्गलं शास्त्रगोचरे । परम्पराविभेदस्याभावाय स गणस्थितेः ॥ ८८४ ॥ भगवान् गौतमो-नन्तुं, चैत्यमष्टापदे
 नगे । जिगमिषुः प्रभुं वीरं, पप्रच्छैषांऽपरे नयः ॥ ८८५ ॥ हालिकस्य प्रबोधाय, परस्य क्षेत्रवापने । वीरादिष्टो गतो
 किं न ? , गुर्वादेशे न तर्कचित् ॥ ८८६ ॥ गतोऽग्निशर्मबोधाय, गौतमो वीरनांदितः । निर्वाणावसरेऽप्येव, गुर्वादेशो
 नयः सताम् ॥ ८८७ ॥ बालं सूत्रं धिक्कुटं तं, वज्रं वाचनहेतवे । आदिषद् गुरुरादत्तं, तथेत्युक्त्वा मुनीश्वरैः ॥ ८८८ ॥
 महाव्रतादिरक्षार्थं, ज्ञानादीनां विवृद्धये । कपायश्रोधनाशाभ्यां, वासो गुरुकुले हितः ॥ ८८९ ॥ फलाच्येतानि सम्प्रेक्ष्य,
 गुरुवासान्विते मुनौ । धन्यो यावज्जीवं नैव, गुरूपास्ति मुनिस्त्यजेत् ८९० ॥ अग्नियस्य न शिल्प्याः स्यु-स्ततस्तीर्थानुपञ्जना ।
 गुरूपास्तिस्ततस्तीर्थं, मूलं मत्वा निषेव्यताम् ॥ ८९१ ॥ रूढ्या यन्मैथुनत्यागो. ब्रह्मचर्यतया मतः । स संयमे गत इति,
 मत्वाञ्चाधिकृतो न हि ॥ ८९२ ॥ मैथुनं लोकशः कुर्वन्, हिंस्याल्लक्षा नृणां नव । गर्भजानामसङ्ख्येयैर्मूर्च्छिमरपि (:मह)
 मासुषैः ८९३ ॥ नासक्ता भुज्यते नारी, ततो मध्यमतीर्थिकैः । तद्विधार्थं परिकृत्य, त्यक्त्वा मङ्गलवर्जनात् ॥ ८९४ ॥
 न, परमब्रह्मसमुद्भवः । नान्यकाणा (साधन) जन्मा च, परं तद् व्रताणि दुग्म् ॥ ८९५ ॥ अतोऽनुक्तवापि

रोषाणां, प्रतानां स्थानगन्धल । ब्रह्मचर्यसमाधेस्तु स्थानान्याहुर्गन्धेधराः ॥ ८९६ ॥ ऊर्ध्वका तस्यद्वानि, रक्षन्ति वृत्तिहेतुना ।
 धान्यानि जगतीष्टानि, तथा ब्रह्मापि तद्विधेः ॥ ८९७ ॥ यथा पतत्रिणो धान्ये, पञ्चदश स्पृहान्विताः । आपतन्ति तथा
 ब्रह्म-मन्त्राय वरयोपिन ॥ ८९८ ॥ धृत्या तद् दृष्टया स्तव, पात्र ता च विवेकिनी । धृतिभिर्नगभिर्धुरताञ्ज्यथा धार्ष्ण्यमदृशिनी
 ॥ ८९९ ॥ युग्यम् ॥ संसृक्ता वसन्ति पापादेना योषाजनार्दिभिः । एकसाध्याश्रिता क्षुण्या, ते वाङ्घ्रिप्राय भ्रूयन्ति ॥ ९०० ॥
 आगन्तुका वसुन्तीं बालं द्वि नैकः क्षमो भवेत् । निषेद्धं स्यात्स्वयमपि, मन्मथार्पितचेतनः ॥ ९०१ ॥ विरोद्वस्तुल सा न,
 पद्विनिष्पाद्यते मुक्तं । न मनोऽपि स्मरणं स्यात्, स्वरो यच्च कनानुले ॥ ९०२ ॥ उपसर्गपिया योपो-यत्तादु न गणस्थितं ।
 शयनोति स्वस्त्यज्जापि, लज्जास्त्यपि संरक्तम् ॥ ९०३ ॥ उत्सर्गस्यो गुराद्वारं, मासान् यश्चतुरोऽवसत् । सोऽप्येकान्ते गतो
 वेदया, किं न कामाय कान्तवान् ? ॥ ९०४ ॥ यस्तु गणस्थितः साधुः, धमः स्याद् वृत्तिरक्षणे । अतो ब्रह्मप्रतार्थी स-मित्य
 गुरुद्वन्द्वं भवेत् ॥ ९०५ ॥ स्वाध्यायप्यानस्त्रिधेन, वर्णव्या धार्मिकी कथा । पैशाचिकस्य सद्बन्धाः, एषानेन एवमयोजने
 ॥ ९०६ ॥ या यः स्याद्वाचका शेष-स्तथाद्वे वे दुरन्धराः । तेषां ज्ञातानि दृष्टान्ताः स्मार्था येन भवेन्न सः ॥ ९०७ ॥
 विविचिर्निषेधरूपाणि, ज्ञास्त्राणि द्रव्यं सूर्तो । यो न स्यादात्मनः स्वर्गो, आशः संक्रूर्यानकात् ॥ ९०८ ॥ अतः कथानुयोंगस्या
 एषोंग आदिम श्रुते । गण्डिकापतुयोगोऽपि, मत आलेयताञ्ज्यसदम् ॥ ९०९ ॥ चरणाद्यनुयोंगेण, कल्पितं दोषहेतवे ।
 कथा तु कल्पिता श्राद्ध, दुष्पर्ये जिज्ञोऽपि हि ॥ ९१० ॥ अन्यथाऽनुपपन्न-मन्त्रव्योप्या प्रसाधकं । न्यायनिष्ठस्य लोकस्तु,
 दृष्टान्तान् साधयमाधकः ॥ ९११ ॥ अन्यो वृद्धियमेदाना, दृष्टान्ताः शुबर्हिनाः । इतिज्ञाज्ञाः दुर्भीनाना, प्रमाणभूमिभाषतन्

॥ ९१२ ॥ ज्ञातधर्मकथाद्यङ्ग-श्रुतान्याख्यानभाज्जि तु । शाश्वताङ्गेष्वनित्यानि, दृष्टान्ते नूतने रसात् ॥ ९१३ ॥
 कथा च सद्वितीयानां, गणेष्वनघाः कथास्ततः । एकाकिनोऽङ्गभूताः स्युः, कथायां गृहमेधिनः ॥ ९१४ ॥
 शृङ्गारादिकथासक्ताः, गृहिणस्तन्मुनेरपि । एकाकिनः प्रसङ्गः स्या-त्तद्विधासु कथास्वलम् ॥ ९१५ ॥ पुंमासोऽक्षयिणिका
 योपाः, समायान्ति कथाश्रुतेः । एवं चैकाकिनः स्त्रीभिः, साधोर्वार्तादतिः स्फुटा ॥ ९१६ ॥ आरभ्य धार्मिकीं
 वार्तां, प्रसाद्य मुनिभावनां । अन्ततः काममुग्धास्ताः, कथाः काम्याः लोपयुराः ! ॥ ९१७ ॥ मुग्धः कथासु काम्यासु,
 मुनिरेको वहिर्जनेत् । प्रसङ्गो नैव सत्साधोर्गुरुकुले (पार्श्वे) निवासिनः ॥ ९१८ ॥ वृतिरेवं द्वितीयेषा, स्त्रीकथावर्जनात्मिका ।
 सुरक्षया तस्य यस्तिष्ठेद्, गणे संयमकाम्यया ॥ ९१९ ॥ मार्गे यान्त्याः स्त्रियाः पश्ये-देकोऽङ्गानि विमोहतः । परा-
 रुढं स्फुरेन्नैव, मोहो यन्मन आक्रमेत् ॥ ९२० ॥ ईक्षते स्निग्धया दृष्ट्या, वामाङ्गे मानसो मदः । शतशाखो भवेद्
 भ्रंशोऽस्मात्साधोर्मोक्षवर्त्मनः ॥ ९२१ ॥ उदीर्णे च मनोजाते, कामे भङ्गत्वा विवेकितां । शतधोन्मार्गमान्नोति, तत्रार्थयकणो
 न हि ॥ ९२२ ॥ गणस्थो युगमात्रेक्षी, साधुभिर्वृत उत्तमैः । दृष्टिं संहरते सद्यो, वामाङ्गे क्षणसङ्गिनीम् ॥ ९२३ ॥
 न च स्थितिं निवद्वति, योपा साधुगणस्थितौ । सर्वतः शङ्किनः पापा, योपा लज्जाविभूषणा ॥ ९२४ ॥ न चार्याः
 श्राविका वापि, साधूपाश्रयमियति । मुक्त्वाऽष्टमीचतुर्दश्यां, वाचनाकालमेव च ॥ ९२५ ॥ अङ्गोपाङ्गेन्द्रियाणां न, स्त्रीणां
 गणगतो मुनिः । ईक्षणे न भवेद् ब्रह्मभञ्जको वृतिरक्षितः ॥ ९२६ ॥ स्त्रीभिः सहैकनैपथ्यः, स्यान्मुनिः शङ्कितं विना । स
 प्रसङ्गो गणस्थे न, मुनौ यत्प्रेक्ष्यते परैः ॥ ९२७ ॥ नैकव्यापाख्यग्रत्वात्, गणे न क्षणिको मुनिः । प्राग्रतस्मरणस्यात-स्तत्रैव

धर्मं गुणम् ॥९०८॥ अनुभूतं संपन्नं नैवा-याति स्मरणपापना । मित्तु तत्कारणे-क्षातः, सा च द्रुमम्भरा गणे ॥९२९॥
 स्मरतः स्मृतिदीपां, प्राप्ते न गणे भवेत् । परैः पर्यनुयोज्यः म्याद्रणस्यो मुनिसत्तमेः ॥९३०॥ प्राप्रतस्मरणे
 जातेजन्यनाले पतेन्मुनिः । एषो गणस्थितस्पाशु, विध्याति मदनानलः ॥९३१॥ स्त्रीणा परिचयात्कामोऽस्रवपि
 मोदयेद्रत्नान् । एकाकिनः स मुक्तो, रसा ताभ्या गणे मुनेः ॥९३२॥ एगक्याहारगृहः सन्, स्वच्छन्दो
 लम्पटो भवेत् । रिक्तौ गणरतीं तु, यात्रामायादना धुवम् ॥९३३॥ विकृतीना ग्रहः काले, गुर्वनुहातपुरस्मरं । उत्सर्ग
 विधाय स्याधरे प्रणीतभोजिता ॥९३४॥ गणव्यवस्थया मायु, संविभज्य परान् मुनीन् । अमृदोऽश्नाति यात्राथे, नवं
 स्याद् वृत्तिलापकः ॥९३५॥ नीरोगं बलिनं दृष्ट, दृष्टा गणेशरो मुनि । मौदुस्मर्यविराजाया-तापनादिषु योजयेत् ॥९३६॥
 आपाकनिर्वृत्तिक-प्रसुरं फारयेत्तपः । गणनादिषु युञ्जीत दृष्टेभ्यः विहारयेत् ॥९३७॥ रसा दीप्तिरूरा नृणा,
 मदनस्य निवेदिताः । रमेयसार्थमारार-स्तदर्थं च गणे स्थिति ॥९३८॥ विहारोऽस्रमदापीनो, माघन्यथाणि
 सद्रत्नान् । चिह्ननिष्ठां गतिरूपा, गणे स्थिरा प्रतं वरेत् ॥९३९॥ मप्ता अथा यथा वल्गा, नाशयन्ति गजा सृणि ।
 रिक्तो मत्त एरूरी, न मार्गस्थितिमाशयेत् ॥९४०॥ एगमिनोऽतिरिक्तं स्याद्वैभवं तन्मवर्त्तनात् । स्वादुब्धोभेन गृहीया-
 दनिर्माणं च स्वादति ॥९४१॥ गणे स्थितो मुनिमुहूर्त्ते, मण्डल्या स्वविरापितं । यात्रामात्रा परिव्राज्य, दष्टः स्थविरान्
 भोजनम् ॥९४२॥ छन्दनामन्त्रणापुमं, मस्यवेद्वणवांसिनः । आत्मभरिमवेदेकः, साधुगतगन्धर्वजितः ॥९४३॥ विनये
 न वर्त्तने वेदो, धर्ममूले जिनोदिते । वंयाष्ट्यगुणे नैव, प्रतिपातेन वर्जिते ॥९४४॥ भूषणे रजयने सेको, मनो मन दगाद्ध

शात् । विना भूपितदेहं च कामे योपा वलात् कृषेत् ॥९४५॥ गणे भूपाद्वर्तिर्न स्यात्, स्याच्चेत्तां वारयेद् गणी । उद्दामाश्च
 इवैकाकी केन धार्येत सत्पथे ॥९४६॥ शब्दे रसे तथा रूपे, गन्धे स्पर्शे च हारिणि । राग्यशङ्को भवेदेको, वैरागी तद्रणं श्रयेत्
 ॥९४७॥ समस्तकर्मणां नाशात्, स्वरूपे स्यादवस्थितिः । सर्वकालैकरूपा साऽचलाऽनन्ता शिवालये ॥९४८॥ निर्जरा
 संवरेणाढ्या, कर्मनाशाय प्रत्यला । अष्टौ क्षान्त्यादयो धर्माः, संवरद्रुमकन्दलाः ॥९४९॥ तपो निर्जस्येत्कर्म, प्राण्वद्धं
 दृढव्रधनं । बहुकालकृतं पाप-मङ्गी भोक्तुमलो न हि ॥९५०॥ निकाचितानि कर्माणि, तपसा ज्ञानयोगिना । क्षिप्यन्ते
 क्षणमात्रेण, तेन जन्तुर्व्रजेच्छिवम् ॥९५१॥ एष धर्मो जिनेस्त्वक्तः, स्वयं क्षान्त्यादितत्परैः । देष्टाऽहं स पवात्र, यः
 स्वयं पूर्णधर्मकृत् ॥९५२॥ ननु धर्मं द्विधा सूत्र-कारा आहुर्युग्मधराः । श्रुतचारित्र्यभेदाभ्यां, यूयं किं दशथा पुनः ?
 ॥९५३॥ श्रुतधर्मं बुधैः प्रोक्तः, सिद्धान्तः श्रीजिनोदितः । स च स्वाख्यातधर्मान्न, भेदभाग् स गतः पुरा ॥९५४॥
 परश्चारित्र्यधर्मो यः, स एवायं क्षमादिकः । न च तद्विन्नता काचिद्धर्मस्यास्य श्रुतोदितत् ॥९५५॥ य एवात्रोदितो धर्मः,
 श्रमणस्य क्षमादिकः । तमेवोचुः पुरा भद्र-बाहवो दशकालिके ॥९५६॥ तत्र प्रशस्तधर्मत्व-भेपामूचे मनीषिभिः । प्रशस्तता
 च धर्मस्य, जिनोक्तत्वेन नान्यथा ॥९५७॥ द्वादश्यां भावनायां स, आख्यातां विस्तृतेरिति । न कश्चिद्भेद उत्प्रेक्ष्य, आग-
 मादतिकोविदैः ॥९५८॥ परं दानादिकं धर्मं, चतुर्धाऽऽहुर्मनीश्वराः । तत्र दानं त्रिधा लोको-त्तममार्गः समादृतम् ॥९५९॥
 ज्ञानाभयोपकर्तृणां, दानात् कर्मक्षयावहं । मतं दानं प्रबोधस्य, तद्वि तत्त्वोपदेशजम् ॥९६०॥ तत्त्वानामुपदेशश्च, श्रेयःसाधक
 इत्यते । स यः क्षान्त्यादिधर्मस्य, स्यात्तु देशान्तत्परः ॥९६१॥ सप्ततन्व्या अतो धर्म-कथा साधुजनैर्मता । हेयोपादेयमा-

याना तस्या योगा हि तात्त्विकः ॥ ९६२ ॥ अतो मृष्टिर्जिनेन्द्राणा, ज्ञानं गीयत आर्हतैः । आश्रयान्
सर्वथा हित्वा, संवरः साध्यते यदा ॥ ९६३ ॥ धर्मा क्षान्त्यादयोऽन्योक्ताः, परमः संवरः स तु । भावना अपि
चादेया, परे भेदास्तु तद्गताः ॥ ९६४ ॥ दानं यदीयते जीवेभ्योऽप्ययस्य न तत्पुनः । विहाय संयमं
यस्मान्, स हि पदस्मारध्वजात् ॥ ९६५ ॥ धर्मोपग्रदानं तु, सद्भस्यागफलं महत् । मन्वते मोहनो जीग, लाभे हर्षं वचोऽ-
विगम् ॥ ९६६ ॥ पात्रानां कालान्ज्वादेस्तस्यागो धर्महेतवे । यदा धेयस्तथा भाति, दानं सन्नहतिथितम् ॥ ९६७ ॥ ।। शुभम् ।।
तत एव पर दानात्, क्रियाऽऽख्याता सुदुकरा । दुस्त्यज्जलं च तस्याः स्यात्, सर्वस्यागस्यहायवः ॥ ९६८ ॥ अनुकम्पायुतं
कीर्तिदानं यत् प्रोच्यते बुधैः । ते लौकिकफले यस्मान्, तत्र चिन्ता तयोस्ति ॥ ९६९ ॥ अत्र स्वर्गास्पदगर्वाहो, निनैर्धर्मो
निरूप्यते । स च क्षान्त्यादिभेदात्मा, दक्षया यः पुरोदितः ॥ ९७० ॥ भेदस्तृतीयो यद्वर्ग, तयोनामा प्रकीर्त्यते । तत्तपो
दशधा धर्मं, ब्रह्मणापि समाहृतम् ॥ ९७१ ॥ चतुर्थो भेद आख्यातो, भागस्त्वो य उदारधीः । सोऽप्येति द्वादशोक्ता न,
भावनाः तत्त्वदृष्टितः ॥ ९७२ ॥ यनो दानादि कुर्वाणा, जना मत्वा धनादिकं । चापल्यादिगुणोपेतं, तन्वते नान्यथा पुनः
॥ ९७३ ॥ तदेवं न चतुर्थोऽस्ती, धर्मो भिन्नः पुनर्दितात् । क्षान्त्यादेः किं च दानादेः, क्रिया चेष्टात्मिका समा ॥ ९७४ ॥
नेचिद्वर्गं द्विधा प्राहुः, सागारं सरसं श्रितैः । हिंसादित्यागतो देश-सर्वभेदेन सत्तमाः ॥ ९७५ ॥ सोऽप्यत्र संयमाद्वर्मादु-यता-
स्मास्ति प्रभेदमाक् । हिंसादेर्देवतस्त्यागः, सर्वतित्यक्षया शुभः ॥ ९७६ ॥ सर्वत्यागेन येषा स्या-दभिलाषः समुद्यतः । न
स परमार्थतो देश-त्यागवान् कथ्यते बुधैः ॥ ९७७ ॥ गुणस्यानं न तस्य स्यान्, पञ्चमं श्रावकैश्चिंतं । तत्पतस्तु चतुर्थेऽपि,

गुणे बुद्धिः समोज्झने ॥ ९७८ ॥ अत एवार्हते धर्मे, धर्मः श्राद्धोचितो मतः । यतः पट्कायजीवानां, न श्रद्धाऽपरशासने ॥ ९७९ ॥ यश्च मार्गो मतो मुक्त्यै, तच्चार्याधिषु सूरिभिः । सम्यक्त्वज्ञानचारित्र-रूपो धर्मः स एव तु ॥ ९८० ॥ कार्यकारण-
 रूपत्वात्, परिणामी स नान्यथा । सिद्धेष्वपीष्यते विज्ञैरेतत् त्रयमनाहतम् ॥ ९८१ ॥ योगशब्देन वाच्योऽपि, स धर्मस्तत्-
 त्रयात्मकः । न भिन्नः सोऽपि यत् क्षान्त्या-दिहीनं चरणं न हि ॥ ९८२ ॥ सामायिकादिमान् साधुः, क्षमेताधिकृतीर्न यः ।
 वार्षिकादूर्ध्वमाख्यंस्ता निष्काश्य यद् गणाद्गृहिः ॥ ९८३ ॥ पूर्वान्त्यजिनयोस्तीर्थ-माचेलक्यादिसङ्गतं । नियमात्तत्र साधूनां,
 प्रतिक्रान्तिविधिः स्मृतः ॥ ९८४ ॥ अनयोरामतं तीर्थं, प्रतिक्रमणयुक्तया । तत्त्वं यत् क्षामणां सर्व-प्रतिक्रमणवर्तिनाम्
 ॥ ९८५ ॥ तच्च क्रोधोपशान्त्यादे-र्मर्गगामि स्फुटं मतं । न क्षुल्लकवदासेव्या, प्रतिक्रान्तिः क्रुधोद्धुरैः ॥ ९८६ ॥ फलं
 चरणमाम्नातं, दर्शनज्ञानयोर्विधैः । मिथ्यादृशां न ते यस्मान्न व्रतं तेषु लेशतः ॥ ९८७ ॥ येऽपि व्रतोऽज्ज्ञताः श्राद्धा-
 स्तेऽपि चारित्रचेतनाः । वधकाया अतस्तेषां, गणना धार्मिकव्रजे ॥ ९८८ ॥ यश्च क्षान्त्यादिकोऽत्रोक्तो. धर्मो दशवि-
 धः पुरा । चारित्रे साधनं वर्यं, तं हि तच्चैव साध्यते ॥ ९८९ ॥ साध्यं न साधनैस्त्यक्त-मुत्थातुमुच्छ्वसित्यहो ! तन्न
 संसारगः सत्त्व, एतद्धीनो व्रते स्थितः ॥ ९९० ॥ यच्च सिद्धेषु चारित्रं, नेष्यते तत्त्वभाषिभिः । विस्तीनामभावेन, तन्न
 जीवगुणाश्रयात् ॥ ९९१ ॥ आत्मनो न गुणश्चेत् स्याच्चारित्रं तत्कुतः पुनः । मोहकंस्तस्य मोहः स्यात्तच्चरणं गुण
 आत्मनः ॥ ९९२ ॥ यावज्जीवं प्रतिज्ञायां, वधादीनां दिधानतः । न सा सिद्धत्वमाप्ते स्यान्न च सा क्रियते पुनः
 ॥ ९९३ ॥ तन्न सिद्धेषु चारित्रं, विरत्या सञ्ज्ञितं पुनः । अनावृतो गुणो जातो, यः स सिद्धेष्वनाधितः ॥ ९९४ ॥

८१ च तपतः मिठा, रत्नप्रितयधारिणः । अतस्त्रयं पुगञ्चोस्तं, कार्यकारणरूपमाहु ॥९९५॥ पाकमिदो यथा
 वद्धिः, मापनयेदपि नेप्यते । न पिनाञ्चस्मितेभ्यस्तस्य, तथा धान्त्यादयोऽत्र तु ॥९९६॥ परं यावत्तयस्यः स्याज्जीविः
 यवपणाश्रितः । न मारुदुन्नोऽपि म्यात्, धान्त्यादीनां विविक्तता ॥९९७॥ ततश्चाग्निप्रदपत्वं, धान्त्यादीनामनाहनं ।
 तथा च दन्तयोश्चोऽग्नौ, धर्मधर्मीय गर्जनि ॥९९८॥ यद्यनुस्माः भुते भुप्येर्भायना द्वादशोत्तमाः । अनित्यत्वमुभ्याः
 रिन्तु, मयंमायनिमा तलम् ॥९९९॥ अत एव हि वेगव-भारताः समन्ताः गुरेः । एता न गदिनैताभ्य-भरणं
 न रि गणिताम् ॥१०००॥ न रिगपतश्च कश्चिन्म्यात्तपनित्यादि (त्यन्व) पोरितः । मयंमिर्भायितस्तस्मा-आयना-
 ॥१००१॥ त्वं स्वात्तयात्तधेवं जिनपतिगतिने मोगमिदयेकहेला-पुस्ता धान्त्यादिस्त्पान् दशविधमुपिपीन नेसितुं
 शुद्धपर्याप्तः । यथानो सत्यदानो प्रकटमतिशुषो मन्महत्वं विरल्य, तुष्टौ ध्येयेयमार्ये-भ्रमणगुणरती मत्सहस्री समग्रा
 ॥१००२॥ मयं द्रष्टुं तुम्ये जिनपतिमरनेनैकसुतः मयदे, माघाष्टाश्राड्यमानो तनिरनिरुदिभ वर्धमानार्दये ।
 तन्मिथ्ये स्मितेनगणनगहिता मापुनाऽज्जन्दनान्ता, वराना मन्महस्री भ्रमणहृदगता मुग्धशृङ्गयद्विषाणे ॥१००३॥
 इति प्रागोऽटारुभाषार्येवर-धीप्रानन्दमापरमुरिपुङ्गवमरणा भ्रमणधर्ममार्गी ॥

श्रीसिद्धगिरिस्तवः (३८)

सिद्धाद्रिं नैव पश्यन्ति, दूरभव्या अभव्यकाः । इत्यमेयप्रभावं तं, ध्यायन्ति यतिकुञ्जराः ॥१॥ अत्राहुर्भाचतो ह्येनं,
न पश्यन्ति तथाविधाः । अभव्यचिह्नैवेतन्नो-ऽपात्रि विरहसूरिणा ॥२॥ आत्मार्थित्वं तु तत्रास्य, निषिद्धं तेन यत्नतः ।
अतोऽस्यादर्शनं द्रव्ये, न युक्तं किन्तु भावतः ॥३॥ आद्येऽङ्गे भव्यतावोधी, भव्याभव्यत्वसंशयः । गर्दितो न च तत्रापि,
पुण्डरीकाचलदर्शनम् ॥४॥ भावतो जातमप्यस्य, गुरोर्नैति श्रुताद् दृशं । इत्यस्य भावजादृष्टि-र्भव्यासन्नत्ववोधिनी ॥५॥
तन्न युक्तं यतां भाव-दर्शनं नैव तस्य यद् । अन्यतीर्थजिनाचार्यानां, सम्भवत्यस्य का कथा ॥६॥ न चैवं महिमाप्यस्या-न्यत्र
विशेषणाश्रयात् । मुमुक्षा न भवेत्तस्य, सैव चास्य निबन्धनम् ॥७॥ सिद्धाद्रिमुख्यशृङ्गं तु, गृणन्ति गुरुसत्तमाः । न रैव-
ताद्रिदृष्टेस्त-त्पालकेनापि भव्यता ॥८॥ अभियुक्तेन सम्बोधे, तान्युपलक्षितानि यत् । न तत्र तद् भवमान्यो. भव्याभव्य-
त्वसंशयः ॥९॥ आत्मार्थित्वेन तु सुतरां, द्रष्टुरासन्नभव्यता । ऊरीकृतागमकृता, न तेनात्र विवादनम् ॥१०॥ भव्यतानि-
र्णये यच्च, सूत्रे प्रोक्तमिदं मुखे । तत्तस्य तादृशारेका-जातमोहप्रणुत्तये ॥११॥ नन्वेनाक्षताद्रेः स्याद्, दर्शनं द्रव्यतः खलु ।
नासन्नभव्यतावोधि, किन्त्वेतदेवमेव हि ॥१२॥ सदा यथा विदेहेषु, विहरजिनसम्भवः । तद्वदत्र हि सिद्धाद्रेः, तस्या शक्ति-
रियं न किम् ॥ १३ ॥ अचिन्त्यमहिमानं तु, नाभिसृनुर्जगावमुं । सहाऽन्यत्र प्रतिष्ठासुं पुण्डरीकं गणाधिपम् ॥१४॥ अत्र
वेद्यानभावेने-त्याद्युक्त्या विनियेयन् । भावतीर्थं ततः श्रेष्ठः, किं न सानुरूपं भवेत् ॥१५॥ गुणादिचरितेशिष्टं हेमचन्द्रेण सूरिणा

प्रस्ताये चैव तीर्थस्य, ग्रन्थेऽन्यत्र तथेक्ष्यते ॥ १६ ॥ यथा भव्यासुभिर्नम्या जिनानामावृत्तिस्तथा । न स्यात्तेषां
 परिणामो, विरावथापि तत्तथा ॥ १७ ॥ इत्यत्र स्वाचरा धन्याः, सत्यमेवेति भाषितं । तावतामपि भव्यत्वे, विरोधो नागमा-
 तीर्थ-रूपः प्रोक्तोऽवल्लाङ्गितः । ततो न पश्यतां तं स्या-दुर्लभोत्सर्गव्ययतां ॥ २० ॥ या त्वत्र स्वस्य भव्याग्न्य-त्वाद्यद्वा
 त्पापम्या तदिदं तीर्थे नमामि सदा ॥ २१ ॥ ईरुणिः नवनवतिस्त्रागतवाञ्जितो युगादीशः । कालगुनशु-
 नाऽग्राऽयं निर्याणम् ॥ २३ ॥ त्वमन्येपि गणिनोऽजातमुल्लेखिरे परिकृतः पुण्डरीकगणनाथः । श्रुत्वा सगणस्य मोक्षं जिनात्स्व-
 नन्तगणाः ॥ २४ ॥ तमस्यं देवेशः सद्यतिगर्णमंक्तिपमगा, समभ्यर्च्य नित्यं निजजननसाफल्यविषये । उपास्यं
 श्राद्धानां निबिडतरुर्मापदहतये, उपसृज्येदं तद्यारमभवदोपदलनम् ॥ २५ ॥

आगमोद्धारकृतिसन्देहे प्रथमो विभागः ।
 समाप्तः

